

Rider Haggard

Gyöngyhajadon

**FORDÍTOTTA
BARTOS ZOLTÁN**

TARTALOM

I. FEJEZET A caesareai börtön	XV. FEJEZET Mi történt az erődben
II. FEJEZET Isten szava	XVI. FEJEZET A színhedrion
III. FEJEZET A magtár	XVII. FEJEZET A Nicanor-kapu
IV. FEJEZET Mirjam születése	XVIII. FEJEZET Izrael haláltusája
V. FEJEZET Mirjam a trónon	XIX. FEJEZET A gyöngyhajadon
VI. FEJEZET Caleb	XX. FEJEZET Demetrios, a kereskedő
VII. FEJEZET Marcus	XXI. FEJEZET A Caesarok és Domitianus herceg
VIII. FEJEZET Marcus és Caleb	XXII. FEJEZET A diadalmenet
IX. FEJEZET Florus igazsága	XXIII. FEJEZET A rabszolgagyűrű
X. FEJEZET Benoni	XXIV. FEJEZET Ur és rabszolga
XI. FEJEZET Az esszéniusok elvesztik királynőjüket	XXV. FEJEZET Domitianus ítélete
XII. FEJEZET A gyűrű, nyaklánc és a levél	XXVI. FEJEZET Cyril püspök
XIII. FEJEZET Jaj! Jaj! Jeruzsálemnek	XXVII. FEJEZET A lámpa
XIV. FEJEZET Az esszéniusok ismét megtalálják királynőjüket	XXVIII. FEJEZET Hogyan változtatott Marcus hitet

I. FEJEZET

A caesareai börtön

Már két órával mult éjfél és még sokan voltak ébren Caesareában a syriai partokon. Herodes Agrippa, a rómaiak kegyelméből egész Palesztina királya - hatalma tetőpontján, ünnepélyt rendezett Claudius császár tiszteletére és tódultak az ország leghatalmasabbjai és a nép tízezrei az amfiteátrumba. Tele volt velük a város, a tengerparton ütték fel sátraikat mérföldes körzetben, nem volt már hely a fogadókban vagy magánházakban, még a tetőkön, a padlón, a kertekben is háltak. A nagy város zümmögött, mint a napnyugta után felszakadt méhkaptár, a mulatság hangos zaja elhalkult már, az ünneplők tömege végigvonult az uccákon, énekelve, kiáltozva mentek szállásaikra. Menet közben megvitatták - akik még elég józanok voltak hozzá - a cirkuszi játékok aznapi eseményeit és fogadásokat kötöttek vagy ajánlottak a másnapi izgalmasabb eredményekre.

A kis dombon épült börtön foglyai, a régi barna, udvarokra osztott kőépületben, a magas falkerítés és árkok mögül hallhatták a munkásokat és munkájukat lent az amfiteátrumban. Érdekelte őket a hang, mert sokan a feszülten figyelők közül voltak arra ítélve, hogy vezető szerepet játszanak az éppen pirkadó napnak mutatványaiiban. A külső udvarban például vagy száz bűnösnek mondott ember volt, nagyjából zsidók. Ezeknek kétszer annyi vad pusztai arabbal kell majd megküzdeniük; egy rablótámadásnál fogták el a csapatot, ma beduin néven ismerjük őket, karddal, lándzsákkal voltak felfegyverkezve, de nem viseltek páncélt. Húsz percig tart majd a küzdelem, homokóra szerint, amikor az életben maradottakat, hacsak nem mutatkoztak gyáváknak, mindkét részről szabadon bocsátják. Agrippa király nem keresett fölösleges vérontást, ellentétben az akkori szokásokkal és kegyes rendeletet adott ki, hogy még a sebesülteket is meg kell menteni, ha tudniillik akad, aki vállalja gondozásukat.

A nagy előcsarnok másik részében egész másfajta társaságot gyűjtöttek össze. Nem lehettek többen ötven-hatvannál. Ez a kis csoport főleg nőkből és gyermekekből állott. Az új, kereszténynek nevezett szektához tartoztak, valami Jézus követői, akit, hír szerint, a helytartó keresztre feszítettett, mint rendzavarót. Pontius Pilatus, egy római hivatalnok, akit annak idején Gallileába száműztek, követte el állítólag a gyilkosságot. Pilatus nem volt népszerű akkortájt Judeában, de annál különösebb módon nőtt a keresztre feszített demagóg Jézus híre. Sokan voltak, akik Istenhez hasonlóan csináltak belőle, tanításokat hirdettek az ő nevében, amelyek ellenkeztek a törvénnyel.

Farizeusok, sadduceusok, zeloták, leviták, papok, mind felszólaltak ellene. Mindnyájan könyörögtek Agrippának, hogy szabadítsa meg őket ezektől az apostatáktól, akik profanizálják az országot és azt prédikálják a nemzet fülébe, hogy a Messiás az Ég királya, aki összetöri a római igát és Jeruzsálemet teszi a világ fővárosává, ez a Messiás már eljött, egy vándor szónok képében és más bűnösökkel együtt szégyenteljes halállal mult ki.

Belefáradva a sok zaklatásba, a király meghallgatta őket. Mint a művelt rómaiaknak, akikhez tartozott, Agrippának nem volt semmiféle vallása. A jeruzsálemi templomot feldíszítette és Jehovának mutatott be áldozatot. A berytusi templomot is feldíszítette, de ott Jupiternek mutatott be áldozatot.

Ami a keresztényeket illeti, nem sokat törődött velük. Minek is? Kevesen voltak és jelentéktelenek, egyetlen egy gazdag vagy befolyásos ember sem akadt közöttük. Valami Jánost, a Krisztusnak nevezett, keresztre feszített tanítványát, aki vele vándorolta be a vidéket, elfogatott és lefejeztetett Jeruzsálemben. Egy másik, Péter nevű kiváló szónokot börtönbe

vettetett és követői közül sokat agyonüttetett. A férfiak színejavát kényszerítette, hogy mint gladiátorok birkózzanak Berytusban és máshol. Az asszonyokat, ha szépek és fiatalok voltak, eladta mint rabszolgákat, az idősebbeket és a matrónákat vadállatok ketreceibe zárta, cirkuszokban.

Ez a sors várt a szegény áldozatokra is ott a börtönben. Miután a gladiátorok harcoltak és elvégezték a többi játékokat, levezetnek majd az amfiteátrumba hatvan keresztényt, így hirdették, öreg hasznavehetetlen embereket, férjes asszonyokat és kis gyermekeket, akiket senki sem venne meg. Aztán negyven vad oroszlán és más vadállat, kiéhezetten, a vér szagától dühösen szabadul ki közéjük. Még ebben az igazságszolgáltatási aktusban is kimutatta Agrippa jószívét, mert kegyesen elrendelte, hogy ha valamelyiket nem falják fel a bestiák, azt ruházzák fel, adjanak neki egy kis pénzt és hagyják magára.

Nagy összegek forogtak a nép között azon az estén. Ma versenyfogadásnak neveznék ezt, amelynek értelmében az, akinek kihúzott jegyén látható szám éppen megfelel a bestiák által életbenhagyottak számának, első díjat nyer. Néhány előrelátó játékos, akik alacsony számokat húztak, megvesztegették az öröket és katonákat, hogy öntözzék le a keresztények haját és ruháját valerian vízzel, amiről azt tartották, hogy ingerli és fokozza az óriás macskák étvágyát. Mások, akiknek jegyén magas szám volt, bőségesen fizettek olyan mesterkedések alkalmazásáért, amelyeket felesleges részletezni és amelyek arra szolgáltak volna, hogy undort keltsenek az oroszlánokban a felfalandók iránt.

Egy boltív alatt két asszony ült, nem messze a nagy kerítéstől, ahol le és fel járkáltak az örök, kezükben lándzsával. A két nő közt megkapó volt az ellentét. Egyik nem lehetett több húszévesnél, zsidó típus, igen sovány arcú ahhoz, hogy szép legyen, de szép, sötét szemű és minden ízén rajta volt a nemes származás bélyege. Ráchel, Demas özvegye, szíriai görög nő, egyetlen gyermeke a magasrangú Benoninak, Tyrus leggazdagabb zsidó kereskedőjének, ez volt az egyik.

A másik feltűnő külsejű nő volt, negyven év körülnek látszott. Lybia partjain született, ahol mint lányt eladták a rabszolgavásáron. Tulajdonképpen tiszta arab származású volt, minden néger vérkeveredés nélkül, ami világosan látszott rézszerű bőrén, kiálló pofacsontjain, síma fekete, sűrű haján és vad, villogó szemén. Alakja magas, szikár, mozgékony, minden mozdulata csupa kellem. Arca büszke és kemény. Még ebben a rettenetes helyzetben sem látszott rajta semmi félelem. Nehushtának hívták, Benoni adta neki ezt a nevet, mikor évekkal ezelőtt megvette a vásártéren. Héberül Nehushta rezet jelent és ez az új rabszolganő rézszerű volt. Szülőföldjén azonban más nevet viselt, holott úrnője, Benoni felesége és leánya, Ráchel, akit gyermekkorától dajkált, Nounak szólították.

Élénken ragyogott a hold a tiszta égen és a figyelő, ha lett volna valaki a magukkal elfoglalt emberek között, aki megfigyelte volna őket, ellenőrizhette volna minden mozdulatukat, kifejezésüket. Ráchel, a földön ülve, arcát két kezébe rejtve, imádkozott. Nehushta mellette térdelt, testének egész súlya a sarkára nehezedett, ahogy csak keletiek tudnak ülni és szomorúan nézett a semmibe.

Ráchel most leengedte kezét, a szelíd égre nézett és sóhajtott.

- Utolsó éjszakánk a földön, Nou - mondta szomorúan. - Furcsa elgondolni, hogy soha többé nem látjuk fölöttünk lebegni a holdat.

- Miért ne, úrnőm? Ha igaz mindaz, amire tanítottak, látni fogjuk ezt a holdat, vagy másikat mindörökké. De én részemről nem hiszem, hogy valamelyikünk is meghaljon holnap.

- Hogyan akadályozhatnád meg, Nou? - kérdezte Ráchel halvány mosollyal. - Az oroszlánok nem respektálnak senkit.

- De igen, úrnőm, azt hiszem, respektálni fognak engem és a kedvemért úrnőmet is.

- Hogyan gondolsz ilyet, Nou?

- Úgy, hogy én nem félek az oroszlánoktól. Honfitársaim, ott ordítottak a bölcsőm körül. A vezért, apámat, az „oroszlánok mesterének” nevezték a mi vidékünkön, mert meg tudta szelidíteni őket. Mikor kis gyermek voltam, ettetem őket, úgy ugráltak körülöttünk, mint a kutyák.

- Ezek az oroszlánok már régen elpusztultak, Nou és a többiek nem fognak rád emlékezni.

- Nem biztos, hogy elpusztultak és aztán a vér szól a vérhez, társaik szagáról felismeri az oroszlánok mesterének gyermekét. Ha mindenkit felfalnak is, mi megmenekülünk.

- Nekem nincs ilyes reményem, Nou. Holnap rettenetes halállal kell meghalnunk.

- Ha úgy gondolja úrnőm, akkor inkább haljunk meg egyszerre, semhogy darabokra tépjenek szét a ronda csöcselék mulattatására. Nézd, itt van elrejtve méreg a hajamban. Igyuk ki és legyen vége: gyorsan hat, fájdalom nélkül.

- Nem, Nou, az nem volna jó. Nem szabad kioltanunk életünket, de ha talán akarnám is, gondolnom kell a másik életre.

- Ha úrnőm meghal, meg kell hogy haljon a születendő gyermeke is. Ma vagy holnap, nem mindegy?

- Egy nap is elég ahhoz, hogy a rossz elmuljon. Ki tudja? Holnap meghalhat Agrippa, nem mi és akkor a gyermek élhet. Isten kezében van minden. Határozzon az Isten.

- Úrnőm - felelt Nehushta összeszorított fogakkal, - keresztény lettem a kedvéért, igen, és hiszek. De azt mondom, amíg én élek, oroszlán karma nem marcangolja drága húsát. Először, ha kell, leszúrom ott az arénában, vagy ha elveszik a késem, akkor megfojtom, vagy ki-loccsantom az agyvelejét egy oszlopnál.

- Hátha bűn, Nou; ne végy a lelkedre ilyen felelősséget.

- A lelkem! Mit törődöm a lelkemmel. Az úrnőm az én lelkem. Édesanyja jó volt hozzám, szegény rabszolgalányhoz és mikor úrnőm még gyermek volt, a térdeimen ringattam. Én vettem meg nászágyát és ha kell - hogy rosszabbtól mentsem meg, - holtan teritem le és én holtan fekszem a tetemére. Aztán számoljon a lelkemmel Isten, vagy Sátán, nem törődöm vele.

- Nem kellene így beszélned - sóhajtott Ráchel. - De tudom, te drága, hogy csak szeretetből teszed, szeretnék olyan könnyen meghalni, amint csak lehet, hogy egyesüljek férjemmel. Csak ha a gyermek élhetett volna, akkor maradhattunk volna örökre együtt, úgy gondolom, mind a hárman. Nem, nem hárman, négyen, mert hiszen te ép oly kedves vagy nekem, Nou, mint a férjem és gyermekem.

- Az nem lehet, nem is kívánom, hogy úgy legyen. Én csak rabszolganő vagyok, kutya az asztal alatt. Oh, ha megmenthetném úrnőm, megmutathatnám, hogy az apám lánya hogyan viseli kínzásait.

A lybiai nő elhallgatott, fogát csikorgatta tehetetlen dühében. Aztán hirtelen úrnője fölé hajolt, ünnepélyesen megcsókolta arcát és elkezdett zokogni halk, nehéz zokogással.

- Hallgasd csak - mondta Rachel, - az oroszlánok bömbölnek odaát.

Nehushta felemelte fejét és figyelt, mint ahogy a vadász figyel a sivatagban. Valóban, a nagy udvar az amfiteatrum déli falainál dühös bömböléstől visszhangzott, majd vad ordítássá tömörült a moraj.

- Aha - kiáltott fel a kerítésnél egy Rufus nevű porkoláb vastag ruhában, késsel kezében. - Ahá, hallgassátok csak a gyönyörű macskákat! Ne dörögjetez kicsikéim, legyetek türelmesek! Ma éjjel tele gyomorral dorombolhattok.

- Kilenc közülük - suttogta Nehushta, miután megszámlálta az ordításokat - szakállas, vén, királyi bestia. Megfiatalodom, ha hallgatom őket. Igen, igen, érzem a sivatag illatát, látom az apám sátrából felszálló füstöt. Mint gyermek én vadásztam rájuk, most ők vadásznak rám; ütött az órájuk.

- Levegőt, elájulok - suttogta Ráchel és összerogyott.

Nehushta valami sajnálkozó torokhangot hallatott és föléje hajolt. Erős karjával átfogta fiatal úrnője törékeny alakját és felemelte, mint egy gyermeket, úgy vitte az udvar közepére, a kúthoz. Itt leültette úrnőjét, háttal a kőhöz támasztva, a földre és vizet fröcskölt arcába, amíg magához nem tért.

Sokáig ült így Ráchel - a hely kellemes volt és hűvös, nem tudott aludni úgy sem, halála napjának éjjelén, - egy kis ajtó egyszer csak kinyílt és többen, férfiak, nők, gyermekek, tódultak be az udvarba.

- Új jövevények Tyrusból, sietnek, hogy ne mulasszák el az oroszlán-mutatványt - kiáltotta a tréfás őr. - Lépjetez be, keresztény barátaim, lépjetez be és költsétez el utolsó vacsorátokat, ahogy már nálatok szokás. Ott találjátok, van kenyér és bor bőven. Egyetez, éhes barátaim, egyetez, mielőtt felfalnak titeket és bejuttok a mennyországba - az oroszlán gyomrába.

Egy öregasszony, a csoportban az utolsó, mert nem tudott gyorsan járni, visszafordult és botjával a viccelődőre mutatott.

- Ne káromkodj, te pogány kutya - mondta, - vagy inkább káromolj és nyerd el jutalmad. Én, Anna, akinek megadatott, hogy a jövőbe lásson, én mondom neked, te renegát, te kétszeres bűnös, mert keresztény voltál, hogy *te* etted ma az utolsó vacsorádat e földön.

Az őr, félvér syriai, valóban elhagyta hitét haszonért és most kínozza azokat, akik testvérei voltak egykor, dühösen káromkodott és kést rántott elő övéből.

- Kést húzol ki? Jó, legyen! Vessz el a kés által - mondta Anna.

Aztán anélkül, hogy ügyet vetett volna rá, az öregasszony elcammogott társaihoz. Az őr fehérre vált ajakkal sompolygott el. Keresztény volt, sokat tudott Annáról és jós tehetségéről.

Az idegenek útja a kút mellett vezetett el, Ráchel és Nehushta felállottak, hogy üdvözlőljék őket, amint elhaladtak.

- Béke veletek - mondta Ráchel.

- Béke, Krisztus nevében - felelték és tovább mentek a boltívek felé, ahova a többi foglyot is gyűjtötték. Utolsónak jött kissé távolabb a többitől, botjára támaszkodva a fehérhajú nő.

Amint közeledett, Ráchel hátranézett, hogy megismételje köszöntését, aztán felkiáltott kissé és így szólt:

- Anna néném, nem ismer meg engem, Ráchel vagyok, a Benoni leánya.

- Ráchel? - felelte bámulva. - Oh jaj! hogy jössz ide, gyermek?

- Azon az úton, amelyen nekünk, keresztényeknek haladnunk kell, néném - felelte Ráchel szomorúan. - De ülj le, fáradt vagy. Segíts neki, Nou.

Anna bólintott és lassan ült le a kút kőlépcsőjére, mert a lába merev volt.

- Hadd igyam, gyermek - mondta, - mert öszvéren hoztak Tyrusból és szomjas vagyok.

Ráchel öblösre fogta tenyerét és telemerte vízzel. Ivóedény híján, úgy emelte Anna ajkához. Az öreg mohón ivott, többször egymásután.

- Hálát adok Istennek ezért a felfrissülésért. Mit mondtál? Benoni lánya keresztény? Itt és éppen most hálát adok Istennek ezért és különös, hogy én ezt nem hallottam, de Jeruzsálemben voltam két évig, múlt szombaton hoztak vissza Tyrusból mint foglyot.

- Igen és azóta asszony lettem és özvegy is.

- Kihez mentél férjhez, gyermek?

- Demashoz, a kereskedőhöz. Hat hónapja megölték az amfiteatrumban, ott Berytusban.

A szegény nő zokogásba tört ki.

- Hallottam haláláról - felelte Anna. - Jó és nemes ember volt, lelke megnyugszik az égben. Ha nem verekedett volna meg a gladiátorral, Agrippa lefejezteti. Ne sírj, gyermekem, mondd el történeted.

Ráchel megtörülte szemét.

- Az én gyötrelmem szomorú és rövid - mondta. - Gyakran találkoztunk Demasszal és megszerettük egymást. Apám nem volt barátja, mert vetélytársak voltak az üzletben. Akkoriban, mert nem ismert jobbat, Demas a zsidók hitét követte, ezért és mert gazdag volt, apám beleegyezett a házasságba és üzlettársak lettek. Később, talán egy hónap múlva, eljöttek az apostolok Tyrusba, meghallgattuk prédikációikat, először kíváncsiságból, hogy megismerjük az új vallást, amit atyám, aki szigorú hitű zsidó, sokat szidott, később, mert szívünkre hatott. Így végül hívők lettünk, megkereszteltek egy éjjel mindkettőnket, az Úr testvére tulajdon kezével. A szent apostolok elmentek, előbb még megáldottak minket és Demas, mert nem akart kétszínű játékot űzni, megmondta apámnak, hogy mit tett. Oh néném! borzasztó volt. Megátkozott, szidott, gyalázott minket dühében és káromolta Őt, akit imádunk. Sőt - fáj, hogy el kell mondanom, - mikor nem akartunk hitehagyottak lenni, feljelentett minket a papoknál, a papok feljelentettek a rómaiaknál, erre börtönbe vetettek, de férjem vagyona, kivéve az, amit a papok és rómaiak elloptak, apámnál maradt. Hónapokig itt tartottak fogva Caesareában, azután elvitték férjemet Berytusba, hogy kiképezzék gladiátornak és megölték. Azóta itt vagyok ezzel az áldott szolgálóval, Nehushtával. Ő is keresztény lett és megosztotta sorsunkat és most Agrippa rendeleténél fogva rajtunk van a sor meghalni ma.

- Gyermek, nem kellene sírnod ezért, sőt örvendened kellene, hogy megtalálod egyszerre férjed és Üdvözítődet.

- Néném, örülök, de látod állapotom. A gyermekért sírok, mert az már nem fog megszületni. Hacsak egy óráig élne, mindnyájan együtt maradnánk, üdvben az örökkévalóságban. De nem lehet, nem lehet.

Anna ránézett átható tekintetével.

- Neked is megadatott, hogy a jövődbe láss, gyermek, aki csak nem régen vagy a keresztény egyház kebelében? Hogy mered azt mondani: nem lehet, nem lehet? A jövő isten kezében van! Agrippa király, apád, a rómaiak, ezek az oroszlánok, amelyek ott bömbölnek és mi, akik arra vagyunk ítélve, hogy tápláljuk őket, mind Isten kezében vagyunk és az fog történni, amit

Ő akar, semmi más. Azért dicsérjük Őt és örülünk és ne gondoljunk a holnapra, hacsak azt nem kérjük, hogy haljunk meg és menjünk által a mi Mesterünkhöz, semhogy itt éljünk kétségben, félelemben és szomorúságban.

- Igazad van, néném - mondta Ráchel, - megpróbálom és bátor leszek, történjék bármi, de állapotom gyöngít. A lélek akar, de a hús, oh! az gyöngé. Hallod? Hívnak, hogy részesüljünk az Úr szentségében - az utolsóban ezen a földön.

Ráchel felállott és a boltívek felé ment.

Nehushta felkelt, hogy talpra segítse Annát. Mikor már azt hitte, hogy úrnője nem hallhatja, odasúgta:

- Néném, neked megadatott, tudja az egész egyház, mondd, megszületik-e a gyermek?

Az agg nő égnék emelte szemét és szólt csendesen:

- A gyermek megszületik és leéli életét és én azt hiszem, hogy egyikünknek sem lesz ma az a sorsa, hogy az oroszlánok karmai között haljon meg. De azt is hiszem, hogy úrnőd nemsokára egyesül férjével. Ezért nem mondtam neki semmit abból, ami eszembe jutott.

- Akkor jobb, ha én is meghalok, meg is fogok halni.

- Miért?

- Mert megyek örködni úrnőm fölött.

- Oh nem, Nehushta - mondta Anna komolyan, - te itt maradsz és őrzöd gyermekét, mert ha elvégeztetett minden földi dolog, számot kell adnod róla.

II. FEJEZET

Isten szava

Az összes kultúrák között, melyeknek vívmányai hozzáférhetők a kutatóknak, a római bizonyára a legcsodálatosabb. Még a régi Mexikóban sem volt a legmagasabb műveltség annyira összekeverve a legalacsonyabb barbarizmussal. Intelligencia volt Rómában elég, szellemük legnemesebb alkotásait aligha lehet valaha felülmulni; törvénye a mi legkiválóbb jogi codexeinknek alapja; a művészetet kölcsön vette, de megbecsülte; katonai rendszere a legcsodálatosabb máig is a világon; nagy emberei nagyok maradnak az utókor versenyzőinek sokasága között is. És mégis, milyen könnyörtelen volt. Valóságos nősténytigris. Városainak romjai között nem akadunk kórházra, árvaházra sem, egy olyan korban, amely annyi árvát csinált. Az egyéni törekvések és kegyes akarások sohasem izgatták ennek a népnek lelkiismeretét. A megtestesült Rómának nincs lelkiismerete, élvhajász, falánk bestia, intelligenciájánál és ragyogásánál fogva még bestiálisabb.

Agrippa király egész lényében római volt. Róma volt mintaképe, Róma eszményképei az ő eszményei. Ezért építtetett amfiteátrumokat, ahol embereket mészároltak le a nagy nézőközönség különös gyönyörűségére. Ezért minden lelkiismereti kérdés nélkül üldözte a gyengébbet, mert gyengébb és mert szenvedése élvezetet ad az erősnek vagy azoknak, akik éppen többségben vannak.

Az évnek ez a szaka igen meleg lévén, úgy rendezték be, hogy a nagy Caesar tiszteletére adott óriás játékok mindig hajnalban kezdődjenek, és napdelelés előtt egy órával végződjenek. Egy órával hajnal előtt minden hely el volt foglalva, a később jövők már mind visszafordultak a kapukban. Néhány üres helyet tartottak fenn a királynak, a királyi vendégeknek, a város vezetőinek és más előkelő személyiségeknek és az öreg férfiakból, nőkből és gyermekekből álló keresztény csapatnak, akiket az oroszlánoknak szántak.

Mikor Ráchel a többi fogolyhoz ért, már fel volt állítva egy egyszerű asztal a boltívek mögött, rajta egyenletes távolságban kenyérdarabok és serlegek, melyekbe drága pénzért vásároltak bort az öröktől. Az asztal körül, padokon ültek az öregek és nyomorékok, míg a többiek, akiknek nem jutott hely, mögöttük álltak. Az asztalfőn egy öreg ember ült, püspöke a keresztényeknek, egy az ötszáz közül, aki látta még a Mestert és a szeretett tanítvány keze keresztelte meg. Néhány évig megkímélték a fiatal egyház üldözői, tekintettel korára, méltóságára, jó hírnevére, de most végre úgylátszik, utolérte sorsa.

A szertartás elmúlt; a kenyeret és vízzel kevert bort ugyanolyan szavakkal szentelték fel, mint ahogy ma is megáldják, csak az imát rögtönözték. Mikor mindenki evett a tálból és ivott a durva kupából, a püspök megáldotta a gyülekezetet. Aztán beszélt hozzájuk. Felidézte emlékezetükbe a nagy Szenvedő utolsó vacsoráját, sokan közülük éltek már akkor, mikor sorsuk Indítója és Megpecsételője kinyilatkoztatta tanítványainak, hogy ő nem iszik több bort, amíg nem ihatik velük együtt az ő királyságában. Ilyen ünnepély folyt le előttük ma is. Legyenek hálások érte. Ne csüggedjenek a megpróbáltatás órájában.

- Nem örvendeztek, testvéreim? - kérdezte a püspök.

Egyhangúan válaszoltak:

- Örvendünk.

Igen, még a gyermekek is azt kiáltották.

Aztán megint imádkoztak; magasra emelt kézzel áldotta meg őket ismét az öreg ember a Szentháromság nevében.

Alig ért véget az egyszerűségében is ünnepélyes szertartás, mikor a főporkoláb, akinek káromló jókedvét Anna szemrehányása tompa haraggá változtatta, előre jött és kiadta a parancsot az egész gyülekezetnek, hogy menjenek az amfiteátrumba. El is indultak páronként, elől ment az öreg püspök és a szentéletű Anna és mentek a kapu felé. Itt egy katonai őrcsapat várta őket, ezek vezetése mellett léptek ki a szürke, sötét uccára, míg az amfiteátrumnak a kapujához nem értek, amely a játékban résztvevők bejárata volt.

Most a püspök szavára ünnepélyes himnusz éneklésébe kezdtek és énekelve hajtották őket előkészített helyükre. Nem, mint ahogy ők képzelték, az amfiteátrum háta mögött levő börtönbe, hanem az emelvény és a falkerítés közti részre, kissé magasabban az aréna szintjénél. Itt kellett ülniök, az aréna nyugati oldalán, amíg rájuk kerül a sor, hogy az örök egy kis rácsos ajtón át az arénába vezessék őket, ahol a kiéhezett bestiákat rájuk engedik.

Napfölkelte előtt volt. A hold már lement, a színházat csak néhány fáklya és az Agrippa hatalmas, még akkor üres trónjának két oldalán elhelyezett háromlábú tűztartó világította meg.

Míntha ez a tűz elnyomta volna a zsúfolt aréna közönségének hangulatát. Senki sem énekelt, nem kiabáltak, sőt még csak hangosan sem beszéltek. Fojtott hangon szólították meg egymást, úgyhogy a levegő tele volt titokzatos suttogással.

Ha napvilágban léptek volna a szegény elítélt keresztények az arénába, gúnyos kiáltások fogadták volna őket és „Kutyák átka” szitkozódással kérték volna, hogy tegyenek csodát és nyújtsák a népnek azt a látványt, hogy újra kijönnek az oroszlán gyomrából. De most, mikor ünnepélyes énekük megtörte a csendet, csak nagy moraj volt rá a felelet, ami ilyen szavakban csengett ki.

A keresztények! Az átkozott keresztények.

Egyetlen fáklya világosságánál foglalta el a csoport helyét. Megint énekeltek és ebben a megtisztult órában figyelmesen hallgatott a közönség, sőt tisztelettel.

Mikor bevégezték az éneket, felállott a püspök és valami ösztönös hangulattól vezelve, beszélni kezdett a hatalmas tömeghez.

- Férfiak, testvérek - kezdte átható hangon, - hercegek, urak, nép, rómaiak, zsidók, szíriaiak, görögök, Idumea és Egyiptom polgárai és ti mind, itt összegyűlt népek, figyeljetelek egy öreg ember szavára, aki halálra van szánva és boldog érte. Hallgassátok, ha úgy tetszik, annak az Egyetlennek a történetét, akit közületek sokan láttak keresztre feszítve Pontius Pilatus alatt, mert végtére is, ha megtudjátok az igazat ebben a dologban, az nem sérthet titeket.

- Hallgass - hangzott a renegát porkoláb szava, - és szűnj meg prédikálni átkozott sorsotokról.

- Hagyd csak - felelt egy másik hang. - Akarjuk hallani a meséjét. Mi mondjuk, hagyjad.

Ez felbátorította az öreg embert és olyan ékesszólással beszélt, egyszerűen, de annyi érzéssel, olyan mély bölcsességgel, hogy teljes tizenöt percig senkinek sem jutott eszébe félbeszakítani. Aztán egy távoli hallgató elkiáltotta magát:

- Miért kell ezeknek az embereknek meghalniuk, akik jobbak, mint mi?

- Barátom - felelte a püspök felemelt hangon, amely ebben a súlyos csöndben betöltötte a nagy és zsúfolt aréna minden zugát. - Barátom, meg kell halnunk, mert így akarja Agrippa király, akinek kezéből számonkérlik a mi vérünket és az gyászolni, gyászolni fog értetek! A halál itt van közelünkben, de talán még közelebb áll némelyitekhez és hogyan fogtok feltámadni ti,

akik bűnben pusztultok el? Mi lesz, ha Isten szava kidönti azt a trónt? Mi lesz, ha Isten szava magához rendeli őt, hogy számonkérje tetteit? Előbb vagy később magához szólítja őt és titeket, hogy menjetek át oda, némelyik természetes módon, koránál fogva, mások éles és rettenetes kardoktól, pestistől, éhségtől! Azok a szenvedések, amiket Ő, akit keresztre feszítettek, megjósolt, kopogtatni fognak ajtótokon és néhány rövid év múlva nem egy közületek, akik most ezerszámra töltitek meg ezt a helyet, kileheli majd utolsó sóhajtását. Ezért szálljatok magatokba, bánjátok meg, amíg még van időtök rá, mert különben én, akit megátkoztatok, én kell, hogy kijelentsem nektek, *közelg az ítélet!* Igen, most, ámbár nem látjátok az Úr angyalát, fölöttetek lebeg és felírja neveiteket a könyvébe.

Mikor ezeket a szavakat mondta, hogy „az Úr angyala fölöttetek van”, olyan nagy volt a szónok hatása a sűrű sötétségben, olyan erősen érintette különös hallgatói képzelő tehetségét, hogy ezer arc fordult égne, falombsuhogásszerű zajjal, hogy az ijesztő hírnököket keressék.

- Nézd, nézd - kiáltotta száz torok. Sötét karok mutattak valami hangtalan árny felé, amely ott lebegett magasan fölöttük az ég háttérében, a közelgő hajnallal növekvő szürkességben és mintha Agrippa trónja felé lebegett volna az árny, lejjebb, egyre lejjebb, majd szétfoszlott.

- Ez a mágusok angyala - kiáltotta valaki és a tömeg morajlott.

- Bolond! - mondta egy másik, - madár volt.

- Akkor az istenek adják, Agrippa szerencséjére - harsogott egy újabb hang, - hogy ne lett légyen bagoly.

Erre néhányan felnevettek, de a legtöbben hallgattak. Ismerték Agrippa király és a bagoly meséjét: megjósolták, hogy a szellem madár alakjában fog megjelenni halála percében, mint ahogy megjelent dicsőségének órájában is.

Éppen ebben a pillanatban harsant fel a trombiták hangja az északi palota felől. Most egy hírnök a nagy nyugati bástya tetejéről kihirdette, hogy hajnalodik a hegyekben és hogy jön Agrippa király kíséretével. A büszke, diadalmas trombita hangjai egyre közeledtek és a hajnal szürkületében közeledett Agrippa a *Diadal-út* nagy bronzkapuján át, amit kinyitottak a tiszteletére.

Agrippa a tömeg éljenzése között foglalta el trónját, vendégei mellette és körülötte helyezkedtek el, rangjuk szerint.

Megint felharsant a trombita és a különböző fegyverek gladiátorai, élükön lovasokkal, akik lóháton fognak küzdeni, csapatba állottak, mintegy ötszázan, hogy bevezető meneteléssel tisztelegjenek uruknak és parancsolójuknak, akiért meghalnak. Minthogy a keresztény csapat is résztvett a mai játékokban, őket is kivezették az ajtón az emelvény elé és hogy minél többnek láttassanak, kettesével állították fel őket.

Most megkezdődött a felvonulás. Csoport csoport után haladt el, mindenik ragyogó fegyverrel és családi címereikkel díszítve, megállottak Agrippa trónja előtt, hogy a megszokott üdvözléssel köszöntsék:

- *Üdv, ó király! Mi, akik készek vagyunk meghalni, üdvözlünk téged!*

Utolsónak jöttek a keresztények, tarka, nyomorult öreg emberekből, ijedt, anyjuk szoknyájába kapaszkodó gyermekekből és rosszul öltözött, boglyas asszonyokból álló csapata. Erre a szomorú látványra, amint nehézkesen vonszolták magukat az arénában a hajnal tiszta, nyugodt fényénél, harsogó nevetésben tört ki a csöcselék, amely néhány pillanat előtt még a vezető püspök ajkán csüngött és azt kiabálták, hogy: vezesse maga mindenik a saját oroszlánját. Erre

teljesen elvesztették fejüket, csak úgy tápolyogtak a fehér homokban, amely nemsokára olyan vörös lesz, amíg a trón elé nem értek.

- Üdvözljétek! - ordított a közönség.

A püspök felemelte kezét és mindnyájan elhallgattak. Aztán, a már jól ismert magas hangján így szólt:

- Király, mi, akik meg fogunk halni, megbocsátunk neked. Vajha Isten is így cselekedne!

Most már nem nevetett a tömeg és Agrippa türelmetlen mozdulattal intett, hogy a mártírok vonuljanak odébb. Ezek alázatosan szót fogadtak; csak az öreg Anna nem tudott olyan gyorsan menni, mint társai, mert béna volt és fáradt. Egyedül érkezett az üdvözlőtérre, miután társai már elhaladtak és megállott.

- Tovább - kiáltották a katonák. De a nő nem mozdult és nem szólt. Botjára támaszkodva felnézett Agrippa király arcába. Tekintetük találkozott és észrevették, hogy a király elsápadt. Aztán kínosan próbált megállni remegő lábain Anna és botját felemelve Herodes feje felé, az arany baldachinra mutatott. Mindenki felnézett, de nem láttak semmit, mert a baldachinra rávetődött a tetőzet árnyéka, csak az aréna közepe maradt fedetlenül. De úgy látszott, mintha Agrippa mégis látott volna valamit, mert már felállott, hogy kinyilatkoztassa a játék kezdetét, aztán hirtelen visszahanyatlott trónjára és sokáig maradt úgy, gondolatokba merülve. Anna tovább vonszolta magát társaihoz és velük együtt újra kivezették a kis kapun át az aréna falához.

Agrippa nagy erőlködéssel másodszor is felkelt trónjáról. Amint felállott, a kelő nap első sugarai teljesen beragyogták alakját. Magas, nemes külsejű férfiú volt, ruhája csudálatos. Ezüst volt a koronája, ezüst volt a mellénye, ezüst a bő, válltól a földig leomló ruhája.

- Caesar nevében, Caesar dicsőségére megnyitom a játékot! - kiáltotta fenhangon.

Ekkor, mintegy ösztönös megmozdulásra az egész közönség felállott és azt kiáltotta:

- Isten hangja! Isten hangja! Agrippa isten hangja!

Agrippa nem szólt többet; a nagy imádat dicsősége, amely húszezer torokból hangzott feléje, megrészegette. Úgy állott percekig, az újonnan született világosság sugarai ott játszadoztak gyönyörű alakján, mialatt a tömeg nevét harsogta és Istennek nyilvánította. Orrcimpái kitértek, hogy beigyák az imádat lángját, szemei felragyogtak, lassan felemelte karját, mintha meg akarná áldani imádóit. Talán egy pillanatra elhitte, hogy igazán isten.

Aztán hirtelen megzavarta az Úr Angyala. Egyszerre elviselhetetlen kín fogta el és Herodesnek eszébe jutott, hogy csak halandó húsból van és tudta, hogy közel jár hozzá a halál.

- Ó jaj! - kiáltotta fel, - nem vagyok isten, csak ember és éppen most ért utól az emberek közös sorsa.

Miközben beszélt, egy nagy fehér bagoly szállt fel a baldachin pereméről és eltűnt a cavea fedetlen közepén.

- Nézzétek, nézzétek, népeim - kiáltott fel újra, - a jószerencsét hozó szellemem elhagy most és én meghalok, népeim, meghalok!

És lerogyva trónjára, az, aki egy pillanat előtt még elfogadta, hogy imádják, mint egy istent, ott vonaglott haldokolva és zokogott. Igen, Herodes zokogott.

Kíséretéből odarohantak néhányan és felfogták.

- Vigyetek el innen, meghalni - dadogta.

Most egy herold elkiáltotta magát:

- A királyt kínos betegség sujtotta, a játékot befejeztük. Menjetek haza emberek.

Egy ideig csöndesen ült a tömeg, megdermesztette őket a félelem. Aztán suttogás keletkezett, nőtt és terjedt, amíg hangos kiáltássá dagadt:

- A keresztények, a keresztények! Megjósolták a rosszat! Megbabonázták a királyt! Varázslók! öljétek meg őket! Öljétek meg, öljétek meg!

Egy pillanat alatt, mint az összecsapó hullámok tódultak ezerszámra mindenfelől az emberek arra, ahol a mártírok ültek. A falak és oszlopok magasak voltak. Félretolva az öröket, úgy tódultak oda, mint a víz a sziklákra, de megmászni nem tudták. Az elsők elkezdtek sikoltozni, a hátulsók csak egyre nyomultak előre. Néhányan leestek és agyontaposták őket, mások felmásztak hulláikra, hogy most őket sodorják le és tapossák agyon.

- Ránk jött a halál - kiáltott fel egy nazareánus.

- Sőt, miénk marad az élet - felelte Nehushta. - Kövessetek mindnyájan, ismerem az utat!

Megragadta Ráchelt és a kis ajtó felé vonszolta. Az ajtó nyitva volt, csak egy ember őrizte, az apostata Rufus.

- Hátra! - kiáltott felemelt dárdával.

Nehushta nem felelt, hanem kihúzott egy törő ruhájából, a földre vetette magát és hirtelen megint talpra állt az őr mögött. A kés felvillant, majd visszakerült a tokjába. Az ember a földre zuhant, segítségért, kegyelemért kiáltozott és így, ilyen csúnyán szállt ki a lélek belőle. Ott húzódott el az út a vonitorium felé. Elérték és egy pillanat alatt belevegyültek a tömegbe, akik meg akartak menekülni a pánik elől. Néhányan ott veszttek, néhányan tovább sodródtak, köztük Ráchel és Nehushta. Háromszor is szinte leestek, de a lybiai nő fölényes ereje megmentette úrnőjét, míg végre a parti emelkedésnél találták magukat, szemben a tengerrel.

- Most hova? - kérdezte Ráchel.

- Hova vigyem? - kérdezte Nehushta. - Ne álljunk itt. Hamar!

- Hagyj el engem - nyögött Ráchel, - mentsd meg magad, Nou, én nem bírom tovább - és lerogyott lábai elé.

- De én még elég erős vagyok - súgta Nehushta, felkapta alélt úrnőjét acélos karjaiba és a kikötő felé ment kiáltozva:

- Utat, utat úrnőmnek, a nemes rómainak, aki elájult!

És a tömeg utat csinált.

III. FEJEZET

A magtár

Mikor keresztülhaladt az amfiteátrum legkülső terraszn, egy mellékútra tért Nehushta. Lepihent a fal árnyékában és gondolkozott, mitévő legyen?

Ennyire már biztonságban voltak, de még ha futná is ereje, nem valószínű, hogy végigvihesse úrnőjét a népes városon, biztosan újra elfognák őket.

Valószínűleg mihelyt elült a király betegsége miatt támadt nagy zavar, katonákat küldenek ki, hogy hajszoják fel az amfiteátrumból megmenekült szökevényeket. Annál is inkább fogják keresni Nehushtát és úrnőjét, mert megtudják, hogy kettejük közül az egyik szúrta le az őrt, ezért a bűnért kínhálál a büntetés.

Hova mehetnek tehát; nincs egy barátjuk, hiszen minden keresztényt kiűztek a városból.

Csak egyetlen egy lehetőségük volt: bujkálni.

Nehushta körülnézett valami rejtkehely után és a véletlen ezen a napon állandóan kedvezett nekik.

Hajdan, mikor még Strato városának hívták Caesareát, a régi város egy belső falán épült az ucca, ahol most állottak. Ez a fal már régóta el van burkolva. Néhány yardnyira attól a helytől, ahol Nehushta ült, egy régi kapu állott, koldusok szoktak alatta éjjeli menedéket találni, a kapu külső árkádja kövekkel volt kiépítve. Ide rejtette el Nehushta úrnőjét észrevétlenül. Nehushta körülnézett. A vastag falban volt egy kis boltív, amögött lépcső kezdődött. Ráchelt a földre helyezte és lekúszván, mint a macska, felrohan a lépcsőn. Vagy harminc fok magasságban régi, nehéz kapura bukkant. Csalódott sóhajjal készült lefelé menni a lybiai nő, aztán mást gondolt és betaszította a kaput. Legnagyobb meglepetésére engedett. Megint taszított egyet rajta és a kapu kinyílt. Tágas szobába lépett, a vastag falba vájt nyílások világították meg, a várkatonák használhatták ezeket a lövéseket.

A szoba már nem szolgált katonai célt, hanem valami gabonaárus használta valószínűleg raktárnak, mert az egyik sarokban egy csomó köles volt felhalmozva, a földön szétszórva pedig zsákok, bőrök és más hasonló dolgok heverték.

Nehushta megvizsgálta a helyiséget. Nem találhatott volna jobb rejtetet - csak hogy a kereskedő eljöhet esetleg raktárába. Nos, ezt meg kell kockáztatni. Gyorsan leszaladt és nagy kinnal, fáradsággal felhozta még mindig eszméletlen úrnőjét, fel a lépcsőn, be a szobába és lefektette egy csomó zsákra.

Most betette az ajtót, fadarabbal betámasztotta, hogy elzárja és végre elkezdte ébresztgetni Ráchelt. Egyszer csak kinyitotta úrnője sötét szemét és felült.

- Már vége mindennek és ez a paradicsom? - kérdezte halkan.

- Nem nevezném éppen így ezt a helyet, úrnőm - felelte Nehushta szárazon. - Hacsak azért nem, mert egészen ellentéte annak a pokolnak, ahonnan eljöttünk.

- De hogy jutottunk ide ki az özönlő tömegből? Oh, Nou, milyen erős és bátor vagy - mondta Ráchel. - Szeretnék téretted meghalni.

- Talán az *Istenért*, úgy gondolod, úrnőm. Mert én azt tartom, hogy Ő küldte elénk a leszúrt embert.

- Megölted? - kérdezte Ráchel.

- Azt hiszem úgy halt meg törszúrástól, ahogy az öreg Anna megjósolta - felelte kitérőleg.

- Az Istenért, maradj csöndben - suttogta, miközben fülét a cementpadló egy repedéséhez szorította. Volt mire figyelnie, mert három katona kereste őket ott lenn.

- Az öreg esküdött, hogy látott itt az uccán egy lybiai nőt, aki ölében vitt egy másikat - mondta az egyik kiküldött katona. - És csak egyetlen egy barnabőrű volt a csapatban. Ha itt nincsenek, nem tudom, hol lehetnek.

- Nos - mormogta a másik katona, - ez a hely üres, mint a dob, innen akár tovább is mehetünk. Lesz ott olyan komédia mingyárt, amit nem szeretnék elmulasztani.

- Nem a fekete nő szúrta-e le Rufus barátunkat a színházban? - kérdezte a harmadik katona.

- Azt mondják; de minthogy olyan laposra taposták, mint egy deszkát és darabokra szaggatták, nehéz megtudni az igazat. De társai mindenáron kézre akarják keríteni azt a nőt.

- Nem mehetnénk már? - kérdezte az első katona, aki be akart láthatólag tartani egy megbeszélést.

- Halló! Ott a lépcső! - kiáltott fel az egyik élesszemű fiú, - jobban tennénk, ha utánanéznénk ott is.

- Nem sok értelme van - felelte az első, - az öreg tolvaj Amramnak, a gabonakereskedőnek van ott magtára és ő nem az az ember, aki nyitva hagyja. De menj azért és nézd meg.

Most léptek zaja hallatszott a lépcsőn, rögtön utána hallani lehetett, hogy valaki tapogatja az ajtót.

Ráchel behúnyta a szemét és imádkozott. Nehushta kihúzta a tört kebléből, odacsúszott az ajtó elé, mint egy tigris és balkezét a fára tette, amivel az ajtó be volt támasztva. Szerencse, hogy így tett, mert a katona vadul rázta, úgyhogy könnyen tovább csúszhatott volna a fa a cement padlón. Most meggyőződött róla, hogy valóban be van zárva, megfordult és lement a lépcsőn.

Nehushta megkönnyebbülve sóhajtott fel és fülét ismét a repedésre tapasztotta.

- Elég erős - jelentette a katona, de talán meg lehetne kapni a kulcsot Amramtól és benézni.

- Barátom, azt hiszem, szerelmes vagy a barna hölgybe, vagy talán úrnőjének vagy bámulója?

- mondta a vezető. - Ajánlani foglak, mint keresztényvadászt a csapatnál. Most megnézzük azt a házat ott a sarkon és ha ott sincsenek, akkor felmegyek a palotába, hadd lássam, hogy van ő istensége azzal a gyomorfájással és vajjon indítatva érezte-e magát rendelkezni hátralékaink kifizetéséről. Ha nem tette, akkor megmondom őszintén, magam próbálok majd valamihez jutni és ezt fogják tenni a többi fiúk is, akik örültek amúgy is, mert elmaradtak a játékok.

- Sokkal jobb volna, ha megkaphatnánk Amramtól a kulcsot - mondta elgondolkozva a másik kettő - és felnéznénk oda.

- Hát menj Amramhoz, vagy Plutóhoz és kérd el a Hades kulcsát, bánom is én - mondta ingerülten a vezető. - Ott lakik a város másik végén.

- Nem kívánom ezt a sétát - mondta a lelkiismeretes katona, - de minthogy a te felelősségedre keressük ezeket a megszökött keresztényeket, azt hiszem, jobb lett volna elkérni Amramtól a kulcsot és felnézni oda a szobába.

Most kitört a vezetőből a türelmetlenség. A reggeli események amúgy is kihozták sodrából, az éjszakai hosszú út kifárasztotta, sarkon fordult és elment.

Nehushta felemelte fejét a padlóról.

- Hála Istennek - mondta, - elmentek!

- De nem jönnek-e vajjon vissza, Nou? Oh, úgy félek, hogy a végén mégis visszajönnek.

- Nem hiszem. Az a hegyesorrú patkány felbosszantotta a másikat és azt hiszem, fontosabb dolguk is akad most, mint megkeresni Amramnál a kulcsot. De az a veszély érhet még, hogy megjelenhetik Amram, megvizsgálni a magtárát, mert ilyen ünnepélyek alatt bizonyára sok gabonát ad el a pékeknek.

Alighogy kimondta ezeket a szavakat, kulcsörgés hallatszott, az ajtót erősen belökték és a fadarab lecsúszott. Most csikorgott az ajtósarok és Amram maga lépett be, az ajtót bezárta maga mögött, a kulcsot azonban a zárban hagyta.

Amram ráncos arcú, középkorú föníciai volt és mint az akkori föníciaiak legtöbbje, szerencsés kereskedő. Ez a magtár csak egyik ágát képviselte számos üzletének.

Miután bezárta az ajtót, egy kis asztalhoz lépett, e mögött láda állott, benne a táblák, amelyekre rávezette a gabona vásárvégösszegét. Most éppen szembekerült Nehushtával, aki azonnal az ajtó és Amram közé suhant.

- Ki vagy? - kérdezte Amram csodálkozva és visszahőkölt. Abban a pillanatban meglátta Ráchelt a zsákcsomón ülve. - És te? - tette hozzá. - Szellemek, vagy tolvajok, vagy lakást kereső hölgyek, vagy talán - az a két keresztény, akit a katonák minden házban keresnek?

- Keresztény nők vagyunk, akit keresnek - mondta Ráchel kétségbeesetten. - Megszöktünk az amfiteátrumból és ide menekültünk.

- Ez onnan van - mondta Amram, - hogy az ember nem zárja be rendesen a hivatalát. Ne értsetek félre; nem az én hibám volt. Egy tanuló hibája, majd lesz még egy kis beszédem vele. Igen, azt hiszem, mingyárt meg is mondom neki.

És az ajtó felé indult.

- Nem, azt nem fogod tenni - vetette magát közbe Nehushta.

- És ugyan, kedves lybiai barátnőm, hogyan fogod megakadályozni?

- Úgy, hogy egy kést ütök a gyomrodba, mint annak a renegát Rufusnak néhány órával ezelőtt. Azt hiszem, hallottál már róla?

Amram gondolkozott, aztán megszólalt.

- És mi lesz, ha nekem is van késem?

- Akkor húzd ki, majd meglátjuk, melyik ér többet, a férfi, vagy a nő? Kereskedő, a te fegyvered a tollad. Nincs szerencséd velem, lybiai arab vagyok, jól tudod.

- Igen - mondta Amram, - azt hiszem, ti sivatagbeliek nagyon merészek vagytok és atléták. Nos, hogy őszinte legyek, aminthogy ki is találtad már, fegyvertelen vagyok. Mit ajánlasz?

- Azt ajánlom, vezess ki épségben Caesareából, vagy ha jobban tetszik, haljunk meg itt a magtárban. Bármilyen istent imádsz is, föníciai, azt mondom, mielőtt valaki kezet emel úrnőmre, vagy rám, ez a kés keresztül megy a szíveden. Megértetted?

- Teljesen, teljesen. Minek ez a nagy hevesség? Beszéljünk csak üzleti szellemben. Ti el akartok szökni Caesareából, én szeretném, ha megszöknétek magtáramból. Engedj ki, elintézem a dolgot.

- Egy feltétel alatt. Csakis úgy, ha elkísérünk - mondta Nehushta. - Ember, minek vesztegetsz annyi szót? Hallgass rám. Ez a nő egyetlen gyermeke Benoninak, a gazdag tyrusi kereskedőnek. Bizonyára ismered?

- A saját káromon - mondta Amram meghajolva. - Háromszor vert le engem különböző üzletekben.

- Nagyon jó. Akkor azt is tudod, hogy gazdag és bőségesen megfizeti, ha kiszabadítják a leányát egy nagy veszedelemből.

- Lehet, hogy megteszi, de nem biztos.

- Én biztosan tudom - mondta Nehushta - és azért a szolgálatért úrnőm akármilyen nagy számlát állít ki a javadra, minden elfogadható összegről, amit az apjánál kiegyenlíthetsz.

- Igen, csak az a kérdés, méltányolja-e? Benoni előítéletes ember.

- Azt gondolom kifizeti, sőt hiszem, hogy kifizeti, de a kockázat a tied. Látod, egy kétes üzlet még mindig jobb, mint egy kettévágott gége.

- Az bizonyos. Az érv kitűnő. De ti el akartok szökni. Ha én itt maradok, hogyan intézzem el a dolgot?

- Ezt neked kell meggondolnod. Innen nem mész el, csakis velünk együtt, és az első veszedelmes jelre válladba mártom ezt a kést, közben úrnőm kész aláírni bármilyen elfogadható összeget az apja terhére.

- Felesleges! Azt hiszem, ilyen körülmények között megbízhatom Benoni kereskedőtársam nagylelkűségében. Addig is biztosíthatom, semmi sem tenne boldogabbá, minthogy egy véleményen legyünk. Hidd el, bennem nincs semmi előítélet a keresztények iránt, mert akikkel találkoztam, szintén becsületes emberek voltak és pontosan megfizették tartozásaikat. Nagyon boldognak érezném magam, ha ti is követhetnétek vallását az emberi kor legvégső határáig - bárhol, az én magtáramon kívül. A kérdés csak az, hogyan segíthetnék rajtatok?

- A kérdés csak az, hogyan fogsz viselkedni a következő tizenkét órában, hogy életben maradhass - felelte Nehushta rosszkedvűen, - tehát tanácsolom, hogy találj valamilyen módot a szabadulásunkra.

Hogy szavainak nagyobb nyomatékot adjon, megfordult, megnézte, be van-e zárva az ajtó és a kulcsot keblébe csúsztatta.

Amram leplezetlen csodálkozással nézett rá.

- Szeretném, ha nőtlen volnék - mondta, - mert szavamra, hajlandó volnék ajánlatot tenni neked... - Nehushta, így hívnak?

- Nehushta, igen. Nos, erről nem lehet szó.

- Egyáltalán nem.

- Akkor adok egy eszmét. Ma este indul egy hajóm Tyrusba. Meg akartok-e azzal tisztelni, hogy elfogadtok egy helyet rajta?

- Természetesen - mondta Nehushta, - feltéve, hogy velünk jössz.

- Nem volt szándékomban megtenni ezt az utat Tyrusba.

- Akkor meg lehet változtatni szándékomat. Látod, mi kétségbe vagyunk esve és életünk forog kockán és én esküszöm Istenre, akit imádunk, hogy mielőtt valami baj érné úrnőmet, te meghalsz. Akkor mit ér majd vagyoned, terveid a sírban. Megteszed? Felelj!

Még ebben a félhomályban is szemmel látható volt, hogy Amram elsápadt.

- Elfogadom feltételeidet - mondta, - ha beáll az éj, odavezetlek hajómhoz, amely két órával naplemente után vitorlázik el az esti széllel. Elkísérlek benneteket Tyrusba és átadom úrnódot apjának, nagylelkűségére bízva jutalmazásom. De addig is nagyon meleg van itt. Ez a létra a tetőre vezet, ott mellvéd van, úgy hogy nem lehet látni azokat, akik a tetőn ülnek, vagy állnak.

- Ha előre még; de jusson eszedbe, ha kiáltani próbálsz, a késem mindig készen áll.

- Oh ezt már tudom, annyiszor mondtad. Már kimondtam a szót és nem szoktam visszavonni az üzleteket.

Most felmentek mindhárman a tetőre. A tetőn dűledező sátor állott, melegre vagy rossz időre számítva csinálhatták régen. A fullasztó magtárból, a gabona nehéz szagával telt levegőből kijönni a szellős, hűs, árnyas helyre annyira jólesett Ráchelnek, hogy amilyen kimerült volt az átélték miatt, nyomban elaludt és fel sem ébredt estig. Nehushta azonban nem feküdt le és Amrammal együtt azzal töltötték az időt, hogy várták az estét és nézték az eseményeket lenn a városban.

Magaslatukról jól láthatták a palota körüli nagy teret és a rajta lefolyó nagy jeleneteket. Ezren és ezren álltak ott vagy ültek a földön, zsákruhába öltözve és hamut hintettek a fejükre, feleségeik és gyermekeik fejére. Az egész tömegből könyörgés hangja szállt fölfelé, Nehushta és társa állandó, folytonos zsongást hallottak a távolból.

- Imádkoznak, hogy a király életben maradjon - mondta Amram.

- És én imádkozom, hogy haljon meg - szólt Nehushta.

A kereskedő vállat vont.

- Nem törődöm én semmivel, csak a békét ne bontsa meg semmi, a kereskedelem hátrányára. De nézd csak!

Miközben beszélt, egy alak jelent meg a palota lépcsőjén. Valamit közölt a tömeggel, mire nagy jajkiáltás szállt fel.

- Megtörtént a kívánságod - mondta Amram. - Herodes meghalt, vagy haldoklik és most azt hiszem, minthogy gyermeke még kiskorú, valami átkozott római helytartó fog uralkodni fölöttünk, akkora zsebe lesz, mint a zsák.

- Mi történt a többiekkel? - kérdezte Nehushta.

- Oh, néhányat agyon tapostak, másokat megköveztek a felizgatott csöcseléssel. Azt mondták, hogy megigézték a királyt és az elmaradt játékok miatt bosszús nép szívesen elhitte. Néhányan, azt mondják, mégis megszöktek és mint ti is, rejtekhelyen bujkálnak.

Nehushta úrnőjére pillantott. Mélyen aludt a szegény nő, sápadt arcát karjára fektetve.

- A világ kegyetlen a keresztényekkel - mondta.

- Barátom, kegyetlen az mindenkivel, belátnád, ha elmondanám a saját történetem - mondta felsóhajtva. - Végre ti keresztények hisztek valamiben ott túl. Nektek a halál csak híd, nagy-szerű városba lehet rajta átjutni, hiszem, hogy igazatok lehet. Nem nagyon gyenge az úrnőd?

Nehushta bólintott.

- Sohasem volt valami erős és a bánat tönkre tette. Megölték férjét messze Berytusban és a bánata még egész friss.

- Igen, igen, hallottam. Azt is hallottam, hogy ez a kiontott vér tulajdon apjának, Benoninak kezén szárad. Oh, ki kegyetlenebb egy rajongó zsidónál? Mi föníciaiak igazán nem, pedig mennyi rosszat mondanak ránk. Volt nekem egy leányom - kemény arca most meglágyult, - de hagyjuk, hagyjuk! Látod, nagy a veszély, de mindent megteszek, amit csak lehet, hogy megmentsem őt és téged is, barátom, mert akár lybiai vagy, akár nem, becsületes nő vagy. Most már ne kételkedj bennem. Szavamat adtam és vesszem el, kutyák marcangoljanak szét, ha meg akarnám szegni. Hajóm keskeny és nincs befedve. Ezen nem vitorlázhattok el. De elindul Alexandriába egy nagy gálya is ma este, Appolloniában és Joppában is kiköt, azon viszlek el titeket, azt fogom mondani, hogy úrnőd rokonom és te vagy a rabszolgája. Onnan írhat úrnőd édesapjának és ha az hajlandó befogadni benneteket, térjete vissza. Ha nem, legalább biztonságban lesztek ott, mert Herodesnek semmi parancsa sem ér Alexandriába és ott nem szeretik a zsidókat.

- A tanácsaid egész elfogadhatóknak látszanak - mondta Nehushta, - ha úrnőm beleegyezik.

- Bele kell hogy egyezzek, hiszen nincs abban a helyzetben, hogy más terveket csináljon. De most engedj elmenni. Szürkület előtt eljövök megint, ruhákat, élelmiszert hozok és elviszlek mindkettőtöket a hajóhoz.

Nehushta habozott.

- Mondom, ne félj. Nem bízol bennem?

- Bízom - mondta Nehushta, - mert kénytelen vagyok vele. Nem barátságos, amit mondok, de szomorú helyzetben vagyunk és különös, hogy hűséges barátunk legyen valaki, akit késsel fenyegettünk.

- Megérttem - mondta Amram komolyan. - De én megoldom a kérdést. Jöjj le velem és zárd be az ajtót utánam. Mikor visszajövök, ott a nyílt téren fogok megállani egy rabszolgával, mintha újra összekötnék egy csomó árut. Akkor jöjj le hozzám bátran.

Mikor a föníciai elment, Nehushta leült alvó úrnője mellé és nehéz szívvel várt.

Vajjon helyesen cselekedett-e? Nem csalja-e meg őket Amram?

Nos, ha úgy lenne, mindig lesz ideje megölni úrnőjét és magát, meg fognak menekülni az emberek kegyetlenségétől. Addig csak imádkozhatott és imádkozott, a maga büszke, félvad módján, nem magáért, csak az úrnőjéért, akit megszeretett a gyermekért, akiről megjósolta Anna, hogy megszületik és le fogja élni életét.

IV. FEJEZET

Mirjam születése

Lassan mult az idő, de senki sem zavarta meg őket. Délután három órakor felébredt Ráchel, felfrissülve, de éhesen és Nehushta nem adhatott neki semmit enni, legfeljebb nyers gabona-szemet. Világosan és röviden elmondta úrnőjének, mi történt, beleegyezését kérve terveibe.

- Semmivel sem rosszabb más tervnél - mondta Ráchel halk sóhajjal. - Köszönöm, hogy kigondoltátok, Nou, te és a főniciai, ha becsületes ember. Nem szeretnék én sem találkozni apámmal - legalább is néhány évig. Hogyan is tehetném, mikor látom, mennyi rosszat hozott rám.

- Ne is beszéljünk róla - szakította félbe Nehushta hirtelen. Sokáig ültek most szótlanul.

Egy órával lehetett naplemente előtt, mikor végre Nehushta két embert látott keresztül menni a téren, amelyet egyre figyelt. Amram volt és egy rabszolga, fején csomaggal.

Nehushta lement, kinyitotta az ajtót és odasietett Amramhoz, aki maga vitte most a csomagot.

- Ki ez a rabszolga? - kérdezte.

- Ne félj, barátom, megbízható és örökös, azt sem tudja, miért. Éhesek lehettek mindketten. Jöjj, hoztam ennivalót. Segíts kioldani a kötelet.

Hamar kibontották a csomagot. Legelőször is két palack bor bukkant elő, azután ízletes ételek, amilyeneket két hónapja nem evett Nehushta, végül díszes ruhák és más öltözködődarabok, főniciai divat szerint szabva és egy fehér, színes szegélyű ruha, amelyet a gazdagok rabszolgái viselnek a főniciaiaknál. Végül - ezt már saját jószántából hozta nekik Amram - egy erszény arany, élélhetnek belőle hetekig.

Nehushta hálásan pillantott rá és már-már beszélni kezdett.

- Ne mondj semmit - előzte meg Amram. - Szavamat adtam és megtartottam, ennyi az egész. Ezt a pénzt kamatra adom, úrnőd majd megadhatja, ha jobb körülmények között lesz. Jöjj, segíts felvinni az ételt és italt. Miután ettetek, mindketten visszavonulhattok átöltözködni.

Gyorsan felmentek a tetőre.

- Úrnőm - mondta Nehushta, - jól tettük, hogy bízunk ebben az emberben. Visszajött és nézd, mi mindent hozott.

- Isten áldása legyen rajtad, uram, mert segítesz a szerencsétleneken - kiáltott fel Ráchel és éhes szemmel nézte a sok jó ételt.

- Igyál - mondta Amram vidáman és vízzel vegyített bort öntött egy serlegbe.

Azután ettek és jóllaktak, majd lementek a magtárba, hogy a maradék vízzel megmosakodjanak és tetőtől talpig átöltözködjének a gyönyörű ruhákba.

Miközben átöltözködtek, a nap kezdett lehanyatlani. Még vártak, amíg teljesen besötétedett, akkor csendesen kiosontak az uccára, ott már várt rájuk az erős, jól felfegyverzett rabszolga.

Óvatosan mentek előre a néptelenebb uccákon. Szerencsájuk volt, hogy így tettek, mert most már köztudomásúvá vált, hogy Agrippa betegsége halálos.

Minden zavar vagy kellemetlenség nélkül elérték embereink a kikötőt, ahol kis csónak várt rájuk a föníciai evezőseivel. Csónakra szálltak, a rabszolgát kivéve, mind és eleveztek egy nagy gályáig, körülbelül fél mérföldnyire a parttól.

Ez egész könnyen ment, mert az éjszaka csendes volt, ámbár sűrű, nehéz levegő nehezedett rájuk és sötét felhők borultak az ég aljára.

A gálya alacsonyabb fedélzetén állott a kapitány, barátságtalan arcú ember, és Amram bemutatta neki az új utasokat, mint rokonait, akiket Alexandriába visz.

- Jól van - mondta a kapitány, - mutassa meg nekik a fülkéjüket, mert indulunk, mihelyt lehet.

A hajófülke kényelmes, kellemes helyiség volt, mindenféle szükséges holmival felszerelve.

A fülkében Amram jó utat kívánt vendégeinek.

- Különös kaland ez, igazán nem számítottam rá. Bár mindnyájunk jólétével végződnek. Én végtére is, mindent megtettem, hogy biztonságban legyetek, most pedig indulunk.

- Te jó ember vagy - szólt Ráchel, - történjék bármi, én csak azért imádkozom, hogy az Isten áldjon meg, amiért olyan jó vagy az ő szolgálóihoz. Azért is imádkozom, hogy vezessen az igaz megismeréshez, amint azt kinyilatkoztatta a mi Urunk és Parancsolónk, akit szolgálunk, hogy lelked üdvösséget és örök életet nyerjen.

- Úrnőm - mondta Amram, - nem ismerek én semmit ezekből a törvényekből, de megígérem, hogy átnézem őket, vajjon parancsolatainknak alávettem-e az én józan eszemet. Szeretem a vagyont, mint az egész népem, de nem vagyok azért az idő rabszolgája, sem a pénzé. Elvesztettem azt, amit szeretnék újra megtalálni.

- Keresd és megtalálod.

- Keresni fogom, de lehetséges, hogy sohasem találom meg.

Ezzel elindultak.

Az éjszakai szellő kezdett éppen fujdogálni, a nagy vitorla ki volt feszítve, a hajó evezők segítségével - rabszolgák voltak az evezősök - elhagyta a kikötőt és megindult útjára Joppa felé.

Két óra múlva elült a szél, úgy hogy csak evezőkkel haladtak tovább a sűrű, olajos, mozduatlan tengeren. A háttérben sűrű fellegek úsztak az égen.

- Északi szél, fekete északi szél - kiáltott a kormányos és az evezősök visszhangozták ijedt kiáltását, mert ismerték ennek a szélnek rémségeit a syriai partokról.

A vihar most elkezdett tombolni. Hajnalban hegymagasságú hullámok tornyosultak és a szél sivített a kötelek között, előre hajtva őket a keskeny vitorla mögül.

Nehushta kibújt a fülkéből és a haragos hajnal fényénél, messze egy várost pillantott meg a parton.

- Nem Appolonia ez? - kérdezte a kapitánytól.

- Az, bizonyosan az - mondta a kapitány, - de nem kötünk ott ki ezen az úton. Vagy Alexandriában, vagy sehol.

Tovább siklottak tehát Appolonia előtt, a magasan felkorbácsolt hullámokon.

Úgy déltájt nagy szélvihar kapta el a gályát és bármit tettek is, hajtotta előre, míg végre is a part felé tajtékzó dagályba kerültek bele. Ráchel betegen, elnyúlva feküdt, de Nehushta kijött körülnézni.

- Veszélyben vagyunk? - kérdezte az egyik tengerésztől.

- Veszélyben, te átkozott keresztény - felelte, - gonosz szemed hozta ránk.

Nehushta ekkor visszatért a fülkébe. Úrnője aléltan feküdt ott, tengeri betegség kínozza. A fedélzeten nőtt a félelem és zavar. Egyelőre még tudtak küzdeni a tengerrel, amíg az árbocot el nem vitte. Aztán letört az evezőtartó és mikor nem működhetek az evezők a borzalmas viharban, elkezdett a gálya a part felé sodródni.

Beállott az éj. Ki tudná leírni a most következő órákat. Elvesztették teljesen a kormányzást, sodródtak előre, hátra, amerre a szél és a hullámok hajtották őket.

A kormányos, sőt még az evezős rabszolgák is a borhoz menekültek, amellyel gályájuk részben meg volt terhelve, félelmüket italba akarták fojtani.

Így berugva, néhányan a fülkéhez jöttek és fenyegetődtek, hogy a tengerbe dobják utasaikat. De Nehushta eltorlaszolta az ajtót és kikiáltott, hogy jól fel van fegyverezve, meg fogja ölni az első embert, aki kezét emel rájuk.

Hajnalodott a csapkodó, tajtékzó tenger fölött és feltárult előttük a sors, ami rájuk várt.

Reggelre kijózanodtak az emberek félelmükben és széles tutajt kezdtek építeni evezőkből és épületfából, hozzáláttak előkészíteni a csónakokat is, melyek a gályán voltak.

Aztán, tudván, hogy eljött az órájuk, az emberek mind egy oldalra igyekeztek, hogy félrebillentsék a hajót és leengedve a csónakot és tutajt, beleereszkedtek. Nehushta most feljött kabinjából és kérte a kapitányt, hogy mentse meg őket is, amire ez káromkodással felelt, hogy ez a szerencsétlenség miattuk van és ha akár ő, akár úrnője megpróbálnak a csónakba szállni, leszúráják és bedobják őket a tengerbe, s felajánlják áldozatul a vihar istenének.

Nehushta visszatántorgott kabinjához és letérdelve asszonya mellé, könnyekkel szemében mondta neki, hogy ezek a feketelelkű tengerészek egyedül hagyták őket a süllyedő gályán. Ráchel azt felelte, hogy nem törődik vele, csak már meg akar szabadulni a sok félelemtől és nyomorúságtól.

Amikor ezeket a szavakat kimondta, Nehushta valami recsegést, ropogást hallott. A fedélzetre támolygott. Rettenetes látvány tárult eléje. A csónak és a tutaj, emberekkel zsúfolva, akik harcoltak egymással a helyekért, leoldva a gályáról a dagályba került és úgy hanykolódott lefelé, mint valami labda. Éppen mialatt Nehushta ott állott és nézte, felfordult a tutaj, mindnyájan a vízbe estek és olyan nagy erővel vágódtak neki egy sziklának, hogy egyetlen egy ember sem került élve a partra.

Mint annyi ezren és ezren ugyanott elvesztek ezek is, ez volt istentelenségüknek büntetése.

Nehushta hálát adott Istennek, hogy így kiszabadította őket, a többiek akarata ellen, a szerencsétlenségből és visszakúszott a fülkébe. Itt elbeszélte úrnőjének, hogy mit látott.

- Bocsásson meg nekik az Isten - mondta Ráchel borzongva, - de ránk nézve nem tesz nagy különbséget, hogy a csónakon halunk-e meg, vagy a gályán.

- Nem hiszem, hogy belefulladásunk - mondta Nehushta.

- Hogyan menekülhetünk innen, Nou?

- Nem tudom, hogyan, de nem fulladunk bele.

Nehushtának igaza volt, mert egy kis idő múlva megmenekültek.

És most, mintha jól végezte volna dolgát, a vihar megszűnt, mint ahogy az gyakran van a syriai partokon, a tenger gyorsan apadt és éjszakára csendes lett újra. Három órával naplemente előtt frissen, jól érezték magukat mindketten, kimehettek a partra gyalog. De nem mentek ki. Mert amitől Nehushta félt, megtörtént, mikor úrnője legkevésbé érezte erősnek magát arra, hogy elviselje, mert a sok izgalom testben, lélekben kimerítette; Ráchelen hirtelen nagy fájdalom vett erőt és ott az összeroncsolt gályán, egy elhagyatott partrésznél, amely teljesen kihaltnak látszott, kis leánya született.

- Mutasd a gyermeket - mondta Ráchel. Nehushta megmutatta a fülkében égő lámpa fényénél.

A gyermek kicsiny volt, nagyon fehér, kék szemű és göndör, fekete hajú.

Ráchel sokáig nézte gyöngéden. Aztán így szólt:

- Hozz vizet, most itt az ideje.

Mikor elhozta a vizet, belemártotta remegő ujjait, keresztet vetett a gyermek homlokán és megkeresztelte Mirjamnak, anyja után, Jézus Krisztus szolgálatára.

- Most már, éljen bár egy órát, vagy száz évet, a gyermekem keresztény és történiék bármi, ha abban a korban lesz, hogy megérti, nézz utána, Nou, aki ezentúl már testének, lelkének nevelőanyja leszel, hogy ne felejtse el hitének szokásait és kötelességeit. Legyen erre gondja, úgy, ahogy apja is meghagyta és én is kívánom, ha férjhez megy, csak keresztényhez menjen. Mondd meg neki, hogy ez volt akarata azoknak, akik világra hozták és ha eleget tesz akaratuknak, ámbár már nem élnek is, áldásuk rajta lesz egész életében és az Istennek áldása is, akit szolgálni fog.

- Oh! - tört ki Nehushta, - miért beszél így úrnőm?

- Mert meghalok. Ne mondj ellent. Jól tudom. Életem elszáll belőlem. Imáim meghallgattak, megkímélt a sors, hogy életet adjak gyermekemnek, most elmegyek az én kijelölt helyemre, ahhoz, aki vár reám és az Úrhoz, akinek gondviselésében van a mennyországban, miként mi is itt a földön az ő gondviselésében vagyunk. Adj innom abból a borból és hallgass reám.

Nehushta odanyújtotta a kelyhet és Ráchel folytatta:

- Mihelyt elszáll a lélek belőlem, vedd a gyermeket és keress valami falut a parton, ahol táplálhatod. Költséged van rá. Mikor elég erős lesz és már lehetséges, menj, de ne Tyrusba, hanem az esszénusok falujába, a Holt tenger partján. Keresd ott fel anyám bátyját, Ithielt, mutasd meg neki ezt az emléket, ami a nyakamon függ, nevem és születésem éve van benne, mondj el neki mindent, semmit se titkolj el. Nem keresztény ugyan, de jó és nemesszívű, jó véleménye van a keresztényekről. Mondd meg neki, hogy én, az unokahúga imádkozom érte és Isten meg fogja hallgatni kérésem és hogy testvére kedvéért, akit szeretett, párfogolja gyermekemet és téged; ne tegyen semmit, hogy elfordítsa őt hitétől és minden tekintetben bánjon úgy vele, mint ahogy bölcsessége vezérli - és akkor szálljon béke és áldás rá.

Így beszélt Ráchel, de szaggatottan, rövid mondatokban. Aztán elkezdett imádkozni és imádkozva elaludt. Mikor ismét felébredt, hajnalodott. Intett Nehushtának, hozza oda gyermekét, de már nem tudott beszélni többé. Sokáig nézett komolyan az újszülöttre, majd fejére téve kezét, megáldotta. Megáldotta Nehushtát is, szemével mondott neki köszönetet és megcsókolta. Aztán mintha újra elaludt volna és mikor Nehushta ránézett, Ráchel halott volt.

Nehushta felsikoltott, mert első úrnője halála óta Ráchel volt mindene. Most, végül, ez volt a sorsa, hogy felfogja utolsó leheletét és karjaiba vegye újszülött gyermekét.

Akkor és ott megesküdünt Nehushta, hogy amit tett az anyáért, azt fogja tenni gyermekéért is, amíg eljön a nap, hogy bevégezze munkáját. Ha nem volna az a gyermek, már bevégezte volna most, ámbar keresztény volt, de szíve megtelt keserű bánattal és kihalt belőle minden remény.

Közben nem volt ideje Nehushtának a búslásra, a gyermeket etetni kellett és pedig tizenkét órán belül. De minthogy úrnőjét nem tudta eltemetni és nem akarta odadobni a cápáknak, királyi temetést akart neki rendezni, lybiai szokások szerint. Tűz volt itt és mi lehetne nagyobb szerűbb máglya, mint ez a nagy hajó.

Felemelte a holttestet fekvőhelyéről, felvitte a fedélzetre és lefektette a tört árboc helyére, lezárta szemét és összekulcsolta kezét. Aztán levette nyakáról az emléket, amelyről Ráchel beszélt, maroknyi ételt és ruhát kötött csomóba, majd lámpással a kezében lement a kapitány fülkéjébe. Itt nyitva volt a pénzesláda, tele arannyal, ékszerrel, amit sietségükben itt hagytak. Ezt mind magához vette, hozzátette saját készletéhez, biztonságban elrejtette magán. Mikor ezzel készen volt, felgyújtotta a fülkét, aztán átmént a hajóközbe, feltört egy olajos edényt és azt is felgyújtotta. Most megint visszament, letérdelt halott úrnője mellé, megcsókolta, fogta a gyermeket, melegen bepólyálta kendőkbe és a kötélhágcsón, melyet a tengerészek használtak, leereszkedett a csendes tengerbe.

A víz nem ért feljebb csípőjénél, egy-kettőre a parton volt és átmászott a homokbuckákon. A homokhegy tetején állva visszanézett, a gálya már egész lángoszlop volt, ég felé csaptak a lángok, nagy erővel, mert a sok olaj nagyon hevesen égett.

- Isten veled! Isten veled! - kiáltotta. Aztán keservesen sírva indult befelé a parton.

V. FEJEZET

Mirjam a trónon

Nemsokára megművelt földre ért Nehushta, szőlő, fügefa nőtt a kőfallal körülkerített kertekben, érő árpa és rozs kalásza sárgálott a földeken, némelyik erősen le volt taposva, mintha lovak ettek volna belőle. A kerteken túl falut látott, zöld kőből épült házakkal, némelyiket mintha tűz pusztította volna el. Merészen keresztülment a falun és első tekintete egész csomó holttestre esett, amelyeken kutyák lakmároztak.

Sok uccát járt keresztül-kasul, amíg végre egy asszonyt látott kikandikálni a kertfal mögül.

- Mi történik itt? - kérdezte Nehushta syriai nyelven.

- A rómaiak, a rómaiak, a rómaiak - siránkozott az asszony. - A falunk vezető embere összeveszett az adószedővel és nem akarta megfizetni adóját Caesarnak. Ekkor eljöttek a katonák és magukkal cipeltek marhát, juhot, amit csak találtak, egy csomó fiatal fiút és leányt is, hogy eladják őket rabszolgáknak, most itt van minden üresen, kétségbeesetten. Ilyen dolgok történnek ebben a szerencsétlen országban. De te, asszony, ki vagy te?

- Hajótörött vagyok - mondta Nehushta.

- Egy újszülöttet viszek magammal, igen hosszú a történet, semhogy elmondhatnám, de ha van itt valaki, aki táplálná a gyermeket, jól megfizetném.

- Add nekem - súgta az asszony örömmel, - az én gyermekem meghalt, nem kérek érte semmit.

Nehushta ránézett. Szemében vadság lobogott, de fiatalnak és egészségesnek látszott, syriai parasztasszony volt.

- Van házad?

- Igen, még áll és a férjem él. Elbújtunk a pincébe, de sajnós, agyonütötték a gyermeket, aki egy szomszéd gyermekkel künn volt. Hamar, add ide a kicsikét.

Nehushta odaadta és így Mirjamot a keblén táplálta valaki, akinek hozzátartozóit legyilkolták, mert a falu vezetője összeveszett a római adószedővel. Ilyen volt a világ, mikor Krisztus eljött, hogy megváltsa.

Miután az asszony megszoptatta a gyermeket, bevezette Nehushtát a házába, egy kis kunyhóba, melyet a tűz megkímélt. Ott találták a férjet, egy szőlőültetvényest. Gyászolta gyermekét és a rombadőlt várost. Ennek Nehushta annyit mondott el történetéből, amennyit jónak látott, átadott neki egy aranyat, megesküdött, hogy még kilenc darab van nála.

Az ember boldogan vette el, mert nem volt semmi pénze, megígérte, hogy lakást ad és védelmet, felesége pedig legkevesebb egy hónapig fogja dajkálni a gyermeket.

A part, ahol a gyermek született a megfeneklett hajón, egy mérföldnyire volt Joppától és két napi távolságra Jeruzsálemtől.

Miután Nehushta itt élt vagy hat hónapig, a gyermek ezalatt nőtt és erősödött, felajánlott még három aranyat a gazdának, ha elviszi őket Jericho mellé és szerez nekik öszvért és szamarat az útra, ezeket neki is ajándékozza - mondta, - ha megtették az utat.

Fogadtak tehát egy embert, hogy őrizze a házat és útrakeltek késő ősszel, mikor a levegő már hűs volt és kellemes.

Érintették Jeruzsálemet, de nem mentek be a városba és a hatodik napon leszálltak a Jordán völgyébe, a rettenetes hegyeken keresztül, melyek a folyót szegélyezik.

Éjjel a város mellett táboroztak, a hetedik nap reggelén útrakeltek és délután két órakor érték el az esszénusok faluját. Ennek a határában megállottak, Nehushta és a dajka, karján a kis gyermekkel, bátran bementek a faluba. Úgy látszott, mintha csak férfiak élnének ott - legalább is egyetlen nőt sem találtak sehol. - Nehushta kérte, vezessék Ithiel bátyához.

Az ember, akit megszólítottak, fehér ruhában volt, szakács mesterséget űzött egy nagy épületben, elfordította szemét, miközben válaszolt, mintha nem volna szabad asszony arcába néznie.

Mégis egész udvariasan mondta, hogy Ithiel bátya künn dolgozik a földeken és nem jön haza vacsoraidőig.

Nehushta kérdezte, hol van az a föld, mert rögtön szeretne beszélni vele. Az ember azt felelte, ha arra mennek, a zöld fák felé, a Jordán partján - arra mutatott ujjával, - akkor okvetlenül megtalálják Ithielt.

Most megint útnak indultak.

Keresztülhatolva a tüskéken, megművelt földekhez értek. A Jordán vize termékenyítette meg a földet, kereken járó hosszú póznák segítségével merítették a vizet a Jordánból; a pózna egyik végén vödör lógott, a másikon súly, egy ember foglalkozott állandóan azzal, hogy megtöltötte a vödröt és kiürítette az öntözőmederbe.

Az egyik földön két fehér ökröt láttak munkában, mögöttük a földműves, magas, ötven év körüli, szakállas ember, arca, tekintete nyugodt, szeme mély és okos. Durva teveszőr ruhát viselt, melyet bőrvön tartott össze derékban, lábán szandál volt. Hozzá mentek és engedélyt kértek, hogy beszélhessenek vele. Erre megállította az ökröket, udvariasan köszöntötte az érkezőket, de mint a falubeli másik ember, arcát elfordította tőlük. Nehushta hátrább küldte a dajkát, hogy ne hallhassa mit beszélnek, karjára vette a gyermeket és így szólt:

- Mondd meg, uram, légy szíves, hogy Ithiellel beszéljek-e, a pappal, akit nagy tisztelettel vesz körül az esszénusok falujának népe és bátyja a meghalt Mirjamnak, Benoni tyrusi zsidó kereskedő feleségének.

Erre a névre elkomorult Ithiel arca, de aztán megint nyugodt lett.

- Így hívnak - felelt, - és Mirjam asszony a testvérem, ott van ő már boldogan az örök országban, túl az óceánon, együtt a többi áldott életűvel...

Így képzeltek az esszénusok a mennyországot, ahova a lélek száll, ha megszabadul a testtől.

- Mirjam asszonynak volt egy leánya, Ráchel, az ő szolgálója vagyok én.

- Mit mondasz? - kérdezte Ithiel izgatottan. - Halálba küldték őt is azok a gögös emberek és királyuk, a férjével, Demassal együtt?

- Nem, uram, úrnőm gyermekágyban halt meg. Itt van a gyermek, akit világra hozott.

Odatartotta feléje a kis alvó babát. Ithiel sokáig nézte komolyan, aztán lehajolt és megcsókolta.

- Mondd el az egész szomorú történetet - kérte Ithiel.

- Elmondom, uram és be is bizonyítom, hogy igaz.

Nehushta elmondott mindent elejétől végig, bizonyítékul megmutatta az emléket, amit úrnője nyakáról vett le és elmondta szóról-szóra utolsó üzenetét.

Mikor bevégezte a történetet, Ithiel elfordult és zokogott. Aztán imát mondott el hangosan, kérve Istent, vezérelné elhatározásában - ez a nép semmihez sem fogott imádság nélkül - és visszatért Nehushtához, aki az ökrök mellett állott.

- Te jó és becsületes nő - mondta, - te nem vagy könnyelmű, vigadozó, vagy még rosszabb, mint legtöbbször a te nemedbeliek, - talán mert sötét bőröd megvéd a kísértésektől - sarokba szorítottál engem és most meg vagyok fogva. A mi törvényeink, tudd meg, azt parancsolják, hogy semmi dolgunk se legyen nőkkel, sem fiatalokkal, sem öregekkel. Hogyan vehetném tehát magamhoz a gyermeket vagy téged?

- Nem ismerem, uram, törvényeiteket - mondta Nehushta élesen, mert a bőrére tett célzás nem tetszett neki. - De ismerem a természet törvényeit és ismerem Isten rendeleteit, mert én is keresztény vagyok, mint úrnőm és gyermeke. És azt mondják nekem ezek a parancsok, hogy kitenni egy árva gyermeket, aki saját véredből való vér és akit szerencsétlen sorsa ajtód elé vezérelt, gonosz cselekedet volna, ezért felelned kellene Őneki, a minden szabályok felett állónak.

- Nem szeretek vitatkozni, főleg asszonnyal - felelt Ithiel, láthatólag kellemetlen érzések között, - de ha igaz, amit előbb mondtam, igaz az is, hogy ugyanezek a törvények vendégszeretetet parancsolnak nekünk és mindenek fölött azt, hogy ne forduljunk el a szerencsétlenektől és segítségre szorulóktól.

- Akkor világos, uram, hogy legkevésbé ettől a gyermektől szabad elfordulnod, hiszen ez vér a te véredből. Halott anyja azért küldte őt ide, hogy ne kerüljön nagyapja hatalmába, aki olyan kegyetlenül bánt hozzátartozóival.

- Nem, nem, ez a gondolat borzasztó - kiáltott fel Ithiel, égnek emelve kezét. - Jobb, sokkal jobb, ha keresztény lesz.

- Nehéz feladat ez nekem - szólt újra. - A százak tanácsa elé kell hogy vigyem a kérdést, amit ők határoznak, az fog történni. A mi törvényünk azt parancsolja, hogy segítsünk azokon, akik ránk szorulnak, tanúsítsunk szánalmat, támogassuk, akiknek szükségük van rá, adjunk ételt az éhezőknek. Ezért, bármit határozzon is a tanács, három napot vesz igénybe a tanácskozás, jogom van ezalatt menedéket és ételmet adni vendégházamban a gyermeknek és akik vele vannak. Véletlenül ép ott áll az a ház a falu végén, ahol alacsonyabb sorsú testvéreink laknak, ezeknek szabad megházasodniuk, ott még a magad nembeliek társaságára is akadhatsz.

- Nagyon örvendek - mondta Nehushta szárazon. - Tehát legmagasabb rangú testvéreimnek fogom nézni azokat, mert a házasság Isten törvénye, Istenünk és Atyánk rendelte el és a Fiúisten szentelte meg.

- Nem akarok vitatkozni, nem akarok vitatkozni - szólt Ithiel, elhárítva minden összeszólalkozást, - annyi bizonyos, hogy ez kedves kis baba. Nézd, kinyitotta a szemét, mint valami virág, olyan szép.

Megint lehajolt és megcsókolta a gyermeket, aztán nagy lelkiismeretfurdalással tette hozzá:

- Oh jaj! Én bűnös, most tisztátalan lettem. Meg kell tisztulnom, bűnhődnöm kell.

- Miért? - kérdezte Nehushta.

- Két dologért: megérintettem ruháját, másodszor meg, földi szenvedély vett erőt rajtam, megcsókoltam egy gyermeket. Ezért a mi törvényeink szerint meg vagyok gyalázva.

Nehushta most már nem állhatta ki tovább.

- Meggyalázva! Oh bolond törvények bábja! Bár inkább arra tanítana szent törvényetek, hogyan kell gyermekekkel bánni és hogyan kell tisztességes nőket, az anyákat megbecsülni, mert nélkülok nem volnának esszénusok.

- Nem akarok vitatkozni - mondta Ithiel. - Ez a dolog a Tanácsra tartozik. Nem mondtam már? Jöjj, menjünk. Én hajtom az ökröket, mert nem lehet elvesztegetni a szántásra szánt időt, jöjjetek utánam egy kis távolságban. Nem, ne mögöttem, előttem, hogy lássam, nem ejted-e le a gyermeket, vagy nem történik-e valami baja? Igazán kedves látvány, Isten bocsássa meg bűnömet, nem szeretem szem elől hagyni kis arcát. Úgytetszik, nagyon hasonlít testvéremhez, mikor még őt is karon vitték.

- Leejtené a gyermeket! - kezdte Nehushta, de aztán megértette, hogy ez a szegény, törvények áldozata, máris nagyon szereti a kicsikét, nagyon rosszul esnék neki, ha elvinné, megsajnálta gyengeségét és csak annyit mondott:

- Vigyázz, meg ne ijeszd a nagy ökrökkel szegénykét. Sokat kell még tanulnotok nektek, férfiaknak, akik lenézitek a nőket.

A dajkával együtt haladva mentek előre, azután Ithiel kis távolságban követte őket. Így jutottak a falu alsó végére, míg egy csinos házhoz nem értek - véletlenül éppen üresen állott. - Vendégeket láttak itt el a lehető legjobban, ahogy csak a jószívű, barátságos néptől kitelt.

Egy nő jött most elő, alacsonyabb rangú esszénus felesége, Ithiel eltakarta szemét, úgy beszélt vele, mintha bűn volna ránézni. Elmagyarázta neki, kellő távolságból, az esetet, megparancsolta, hogy szerezzen be minden szükséges dolgot, küldjön ki egy embert, hadd vezesse be a dajka férjét az öszvérekkel és várjanak parancsaikra. Megintette Nehushtát, hogy legyen nagyon óvatos a gyermekkel, ne hagyja sokáig a napon, aztán elment, a százak tanácsa elé vinni nehéz esetét.

- Mind ilyenek itt? - kérdezte Nehushta megvetően az asszonytól.

- Oh igen, testvér, bolondok mind. Még a tulajdon férjemet is csak ritkán látom és mégis, minthogy megházasodott, csak alacsony sorban van náluk, mindig nemünk hibáit sorolja fel, csak hinár vagyunk az igazak lábánál, akik az igazak csillagának vezérlete alatt állanak, különösen, ha nincs feleségük. Néha kedvem volna igazán gáncsot vetni nekik. Nem esne nehezemre, akármit beszélnek is, annyit már tudok, hogy a természet gúnyt űz azokból, akik megtagadják a természetet és nincs olyan pergamentre írt törvény, amit a nő meg ne tudna semmisíteni. Minthogy jóindulatúak, ne vess rajtuk, hadd beszéljenek, amit akarnak. Most pedig gyerünk a házba, egész kellemes benn, de ha asszonyok igazgatnák, még sokkal jobb volna.

Nehushta tehát belépett a házba a dajkával és férjével és néhány napig nagy kényelemben éltek. Nem kívánhatott semmi olyast egyikük sem, amit azonnal bőségesen meg ne kaptak volna.

A negyedik reggelen jött össze az egész tanács a nagy gyűlésteremben. Nehushtának megparancsolták, hogy jelenjék meg és hozza magával a gyermeket. Azonnal elment. Száz tisztas öreg ember, mind tiszta fehérbe öltözve, ült együtt. Nehushta egyedül ült egy széken a tágas terem alsó végében, előtte padokban, emelkedőleg a többiek, úgy hogy mindenki láthatta a százakat.

Úgy látszik, Ithiel már előadta az esetet, mert az elnök azonnal kérdéseket intézett hozzá a történet különböző részleteiről, amelyekre mind a tanács meglegedésére felelt. Aztán egymás-közt vitatták meg az esetet, néhányan azt állították, hogy a gyermek nőnemű lévén, dajkájával együtt, egyikük sem tarthat számat a község gondozására, különösen, mert mindketten

keresztények és ki volt kötve, hogy mindketten ezen a hiten maradjanak. Mások azt vitatták, hogy a vendégszeretet elsőrangú kötelességük és nagy gyengeség volna részükről eltántorodni ettől a kötelességtől egy középkorú lybiai nő és egynéhány hónapos csecsemő miatt.

Most felszólították Nehushtát, hogy távozzék, amíg szavaznak. Mielőtt kiment, magasra emelte a mosolygó gyermeket, hogy mindnyájan láthassák és kérte, ne tagadják meg egy halott asszony kérését, ezzel megfosztanák a gyermeket rokona gondozásától, akire a meghalt anya bízni akarta gyermekét, egyszersmind megfosztják szent törvényeik bölcs nevelésétől. Végül arra figyelmeztette őket, hogyha kiteszik, nagyapjához kénytelen vinni a kisdedit, ha az ugyan befogadja, de akkor egész biztosan áttéríti a zsidó vallásra, egy elveszett lélek bűne akkor az ő fejükre fog szállani.

Nehushtát most átvezették egy másik szobába, sokáig maradt itt, míg végre az egyik tanácsos visszahívta.

- Asszony - szólt az elnök, - nagy többséggel megegyeztünk abban a kérdésben, visszavonhatatlan határozattal, amit Ithiel testvérünk terjesztett elénk. Olyan okoknál fogva, melyeket nem tartok szükségesnek kifejteni, kitágítottuk törvényeinket annyira, hogy gondozásunkba fogadjuk a gyermek Mirjamot, ámbár nőnemű lény és gondunk lesz rá addig, amíg eléri tizennyolcadik évét, akkor el kell mennie közülünk. Ez alatt az idő alatt semmilyen kísérletet sem teszünk, hogy elfordítsuk őt apja hitétől, amelyben megkereszteltetett. Egy házat jelölünk ki, ahol élhettek, minden szükségleteteket fedezni fogjuk, úgy a tiedet, mint gyámoltadét, Mirjamnak mindent, a legjobbat adunk, ami csak módunkban áll, kétszer hetenként meg fogja látogatni a házat a tanács küldöttsége, egy órát fognak ott időzni, hogy meggyőződjenek róla, egészséges-e a gyermek, megteszed-e te a kötelességedet, mert ha nem, elmozdítunk állásodból.

- Most, hogy mindenki megtudja határozatunkat, visszakísérünk lakásodra, hogy megmutassuk, hogy gondjainkba fogadtuk a gyermeket.

Így a gyermek Mirjamot, akit később az esszénusok királynőjének neveztek, királyi kísérettel vezették otthonába. De akkor még sejtelmük sem volt a jó embereknek, hogy nem házat adnak neki, hanem saját nemes szívéből épített tiszta arany trónt.

VI. FEJEZET

Caleb

Nem hinném, hogy lett volna valaha különösebb, vagy szerencsésebb elhelyezés gyermeknek ezen a világon, mint Mirjamnak.

Az otthoni látogatások, melyek kétszer egy héten folytak le, későbbi utólagos határozattal az együttes tanács ellenőrzése mellett, sok titkos keserűség forrásává lettek. Fel nem lehet sorolni azt a sok lehetetlen helyzetet, melyet a kis lány előidézett, főleg mikor felcseperedett. Például minden tagnak meg kellett mosakodnia, tiszta ruhát kellett vennie, mielőtt közeledhetett a gyermekhez, mert betegséget, tisztátalan anyagokat, vagy rossz szagot vihetett közelébe.

Aztán sok zavart okozott az is, hogy némely tagról kitudódott, hogy méltatlanná teszik magukat, titokban játékokat, ajándékokat adnak Mirjamnak, némelyik gyönyörű szép dolgokat faragott fából, héjából, sőt kemény kőből is. Mi több, ételneműekkel is elhalmozták, amelyekről tudták, hogy a gyermek szereti és ez vezetett romlásukra, mert Mirjam sokat evett és beteg lett tőle. Erre Nehushta nagy haragosan kizárta az egész társaságot, a leghevesebb szavakkal szidta őket, sőt „Szégyen ilyesmi” kiáltással felsorolta a bűnösök nevét.

Ezeket felmentették hivataluktól, kimondták törvényileg, hogy ezentúl minden ajándékot a tanács nevében fognak adni, nem egyes egyének és Ithiel, a gyermek nagybátyja fogja átnyújtani.

Teltek az évek és eljött az idő, mikor első határozatuk szerint foglalkozniuk kellett Mirjam nevelésével. Hosszú tanácskozások következtek most az esszéusi tanácsban. Végre is a tanács három legtanultabb tagját bízták meg ezzel a feladattal és a tanítás megkezdődött.

Mirjam véletlenül tehetséges tanítványnak bizonyult, amennyiben jó emlékezőtehetsége volt, szívesen tanult különösen történelmet és nyelveket és mindazt, ami összefüggésben volt a természettel. Egyik tanítója egyiptomi volt, tőle sokat tanult Mirjam a régi egyiptomi kultúrából, sőt a vallásuk titkos misztériumaiból is, azzal a magasrendű titkos magyarázattal, amit csak a papok ismertek. A második görög volt, aki sokat utazott Rómában, ezeknek az országoknak nyelvét és irodalmát ismertette meg. A harmadik egész életében állatokat tanulmányozott és a természet munkáját, a csillagokat és azok mozgásait, ezekbe a dolgokba vezette be nap-nap után Mirjamot, magával vitte mindenüvé, hogy szeme előtt legyen minden példa.

Végül, mikor nagyobb lett, negyedik mestere is akadt, egy művész. Ez megtanította Mirjamot állatokat mintázni, sőt embereket is, a Jordán iszapjából, meg hogy hogyan kell márványba vésni a mintákat, egy kissé a festék használatára is. Énekelni is tudott a művész és hangszeren játszani, üres óráiban erre is megtanította a leányt. Így történt, hogy Mirjam tanult lett és jártas sok mindenben, amiről a legtöbb korabeli leánynak fogalma sem volt. De nem hiányzott belőle saját hitének tudása sem, ámbár ebből csak annyit tanítottak az esszéusok, amennyi megegyezett a saját törvényeikkel.

Aztán - és talán ez volt neveltetésének leghathatósabb része, - állandóan a természet társaságában élt. Egy vagy két mérföldnyire terült el tőle a Holttenger és gyakran sétált szomorú, élettelen partján, amit a Jordánon leúszott fehér fatörzsek szegélyeztek. Ott emelkedett előtte nap-nap után a Moab hegye, mögötte a sivatag titokzatos, fantasztikus homokbuckái, a háttérben magasló hegyekkel és a Jericho és Jeruzsálem közt fekvő, elkínozott, szürke vidék.

A sok bölcsesség - égi és földi - már korán begyökerezett Mirjam szívébe, ott ragyogott szemében, arcán és még sokkal szebb, bájosabb lett tőle. Nem hiányzott belőle az egyéni báj és kellem sem.

Nehushtának nem tetszett ez az egész tanulás és a komoly órabeosztás. Egy darabig csak tűrte, de mikor Mirjam tizenegy éves lett, megmondta véleményét a bizottságnak és általuk a tanácsosok kormányzó tanácsának.

- Helyes-e, hogy így nőjön fel egy gyermek - kérdezte, - hogy komoly öreg nőt faragjanak belőle időnap előtt, nem is gondolva arra, hogy mások az ő korában még játszanak. A dolog vége az lesz, hogy vagy megbetegszik, vagy belebolondul, mit használ akkor neki annyi bölcsesség? Több szórakozásra van szüksége és játszótársakra.

- Fehérhajú remeték nem lehetnek egy kislány megfelelő játszótársai - tette hozzá csípősen.

Erre sok vita, tanácskozás következett az orvosokkal, akik szintén belátták, hogy hasonlókorú játszótársakat kell keresni a kislányhoz. De ez nagyon nehéznek bizonyult, mert az esszénusok között nem akadt még egy leánygyermek. Ennélfogva más nembeliek lehetnek csak a játszótársak. Itt megint két nehézség jelentkezett: először is csak egyetlenegy hasonlókorú volt a fiúk között, akiket ez a különös község örökbe fogadott, hogy utódokat neveljen magának. Nos, ami saját rendjüket illette, az esszénusok igen keveset törődtek társadalmi ranggal vagy éppen faj vagy vérbeli különbségekkel. De Mirjam nem volt az ő rendjükből való; vendégük, sőt mi több a szülőket helyettesítik nála és tőlük kimegy majd a nagy világba. Tehát nem tartották helyesnek, hogy Mirjamot alacsonyabb rendű testvéreik társaságában hagyják játszani.

Ez az egy fiú, keresztnévén Caleb, ugyanabban az évben született, mint Mirjam, mikor Cuspius Fadus lett helytartó Agrippa halála után.

Caleb csinos fiú volt, fekete szemű, mindent észrevett, anélkül, hogy észrevenni látszott volna, göndör, fekete haja vállig ért. Okos, bátor gyermek volt, de heves, indulatos és haragtartó, ámbar erősen igyekezett uralkodni magán. Gyűlöletének egyik tárgya Nehushta volt. Nehushta a lybiaiak nagy készségével, akiknek a természet és az emberek arca az egyetlen könyvük, egy szempillantással belelátott a kisfiú lelkébe és nyíltan megmondta, hogy csak hadd legyen az első ez egyszer - de meg ne bánja - és hogy mikor Isten a vérét elegyítette, hogy Caesarnak vetélytársa legyen, kihagyta belőle a tisztesség sóját és színültig töltötte a kupát a szenvedély borával.

Mikor Mirjam ezt a mondást Calebnek visszamondta, hogy bosszantsa, ez nem jött dühbe, mint máskor, hanem összehúzta szemét, ami a nagy izgalom jele volt nála és arca sötét lett, mint a Nebo hegyi záporföregteteg.

- Hallottad, Caleb? - kérdezte Mirjam kissé csalódottan.

- Oh igen, Mirjam úrnőm - azt parancsolták, hogy így szólítsa, - hallottam. Mondd meg ennek a vén fekete asszonynak, hogy többet fogok én még szerepelni, mint ahogy ő gondolná és első akarok lenni mindenütt. És hogy akármit hagyott is ki az én serlegemből Isten, mindenesetre jó emlékezőtehetséget tett bele.

Nehushta nevetett és azt mondta, igaza van, csak hogy akik sokszor akarnak felmászni, leesnek a végén és ha a fej elhagyja a vállat, a legjobb emlékezőtehetség is elvész.

Mirjam kedvelte Calebet, de sohasem szerette úgy, mint öreg bácsikáit, vagy Nehushtát, aki mindene volt. Talán, mert Caleb sohasem haragudott meg rá, bármit mondott, vagy tett is, sohasem beszélt vele nyersen, de mindig örködött örömei fölött és leste kívánságait. Ő volt a

legjobb pajtása. Bármilyen legyen is hamis benne, ez az egy hang őszinte volt. Ha egy gyermek szerelmes lehet a másikba, akkor Caleb szerelmes volt Mirjamba, először gyermekes szerelemmel, azután, ahogy férfi szeret nőt. Csakhogy - és ez volt a szomorú a dologban - Mirjam sohasem szerette Calebet. Ha szerette volna, egész másképp alakul mindkettőjük élete. Mirjam szemében Caleb okos játszótárs volt, semmi több.

Mirjam fiatalságának egész buzgalmaival szerette volna megtéríteni és kereszténységet prédikált neki - de eredménytelenül. Caleb vér szerinti zsidó volt és sohasem tudott megérteni és imádni olyan istent, aki hagyta, hogy lábbal tapossák és keresztre feszítsék. A Messiás, akit követni akart, nagy hódító legyen, győzze le Caesart és vegye el a trónját, nem szerény teremtes, tele bölcs mondásokkal. Mint övéinek nagy többsége, Caleb sem tudta megérteni, élete végéig, hogy a lélek több az anyagnál és a szellem több a léleknél és hogy végeredményben, hosszas, lassú haladással és sok, látszólag helyrehozhatatlan katasztrófa után, a szellem fog meghódítani mindent.

Gyorsan teltek az évek. Nagy zavargások voltak Júdeában és tömeggyilkosságok Jeruzsálemben. Hamis próféták, mint Theudasis, aki azt állította, hogy ketté tudja választani a Jordánt, ezeket vonzottak csillogó lobogójuk alá, hogy aztán letiporja szegényeket a rómaiak légiója. Caesarok emelkedtek és buktak el. A nagy templom végre is elkészült teljes ragyogásában és sok más akkori eseményt emlegetnek még máig is.

De az esszéusok kis falujában, a Holttenger szürke partján, mintha semmi sem változott volna meg, kivéve, hogy egy-egy öreg testvér meghalt időnként és egy-egy új testvért fogadtak körükbe. Mostak, imádkoztak, gyászolták a világ istentelenségét és fehér ruhát szőttek, egy jobb világ jelképekül. Szent és titkos összejöveteleket tartottak, melyekről Mirjam nem tudott semmit, megidéztek ide *angyalukat* és a megérzés adományával élve, jósoltak és végül némi örömet találtak ebben. De eddig, ha rossz sorsra voltak kárhoztatva, semmi sem zavarta békés életüket és lassan haladtak a nagy katasztrófa felé, mint ahogy a mély víz csendesen folydogál az örvény széléig.

Az első baj akkor sújtott le rájuk, mikor Mirjam tizenhét éves lett. Aznap véletlenül Mirjam éppen Jerichót nézte meg Nehushtával. Visszafelé egy vízmosáson keresztül jöttek, sok szikla és kidőlt fatörzs között. Itt találkoztak Calebbel, aki jól fejlett, nemes külsejű, tetterős ifjúvá serdült, kezében nyilat és íjat vitt.

- Jó hogy talállok, Mirjam úrnőm, éppen kerestelek, figyelmeztetni akartalak, hogy ne térj vissza ezen az úton ma, mert szembe fogsz találkozni a tolvajokkal, akik a főpap parancsára kifosztották a magtárakat. Lehet, hogy bántalmaznának, vagy kellemetlenkednének, mert leítták magukat. Nézd, egyikük megütött.

Haragos arccal mutatta meg a sebet a vállán.

- Mit tegyünk? - kérdezte Mirjam, - menjünk vissza Jerichóba?

- Nem lesz jó, mert odamennek azok is. De menjetek ebben a szakadékban, amíg úgy egy mérföldnyire gyalogösvényhez nem értek, menjetek azon keresztül a faluba, akkor elkerülitek a rablókat.

- Ez jó tanács - mondta Nehushta, - gyere úrnőm.

- Hova még, Caleb? - kérdezte Mirjam kíváncsian, mikor látta, hogy Caleb nem szándékozik elkísérni őket.

- Én? Oh, én elbújok a sziklák mögé, amerre az emberek elhaladnak, aztán megkeresem azt a hiénát, amelyik szétmarcangolta a bárányt. Megtaláltam a nyomát, most megfogom, mikor kijön a barlangjából, naplementekor. Ezért hoztam íjat és nyílveszőt.

- Jöjj - szólt közbe Nehushta türelmetlenül. - Tudja jól ez a legény, hogyan védekezzék.

- Vigyázz, Caleb, meg ne sebezzen a hiéna - mondta Mirjam kételkedően, de Nehushta megfogta karját és elhúzta.

Véletlenül úgy történt, hogy láttak is valamit. A gyalogösvény, amelyen a falu felé haladtak, magaslaton vezetett keresztül, annak tetejéről jól láthatták a sivatag tiszta, csendes levegőjében a főpap szolgálóinak hosszú sorát, vagy egy mérföldnyi távolságban, amint maguk előtt hajtottak egy csomó, borral és más, a magtárakból összelopott holmival megrakott öszvért. Éppen letértek a vízmósásba, az útkanyarodásnál, mikor messziről nyíl zizzenése hallatszott. Most a másik oldalon bukkantak fel, rohanva, ide-oda huzigálva állataikat, mintha keresnének valakit. Négyen közülük vittek egyet, sebesültet, vagy halottat.

- Azt hiszem, Caleb lelőtte a hiénáját - mondta Nehushta, - de én nem láttam semmit és ha okos vagy, úrnőm, te sem láttál.

Mirjam ijedten nézett rá, de bólintott és többet nem beszéltek róla.

Azon az estén künn álltak a kapuban Nehushta és Mirjam, a hűvös, ragyogó holdfényben és látták Calebet közeledni az út felől. Mirjam szívből örült ennek a látványnak, mert attól félt, hogy bajba keveredik. Mikor észrevette őket, engedélyt kért, hogy bemehessen. Becsukták az ajtót maguk mögött és most bent álltak a kis kertben a fal mögött.

- Nos - mondta Nehushta, - látom, lőttél a hiénára. Megölted?

- Honnan tudod? - kérdezte Caleb és gyanakodva nézett rá.

- Különös ilyet kérdezni egy lybiai asszonytól, aki nyilazó emberek között nőtt fel.

- Rálőttem a bestiára és úgy hiszem, meg is sebeztem.

- Alighanem. Hiszen ritkán hibázol. Jó szemed van és biztos kezed. Nos, egy nyíl elvesztése nem nagy dolog, azt is láttam, hogy ez másképp volt faragva és kettősen tollazva, igazi római harci nyíl volt. Ha valaki megtalálja a megsebesült bestiát, rád senki sem fog gyanakodni, mert tudják, hogy nem ilyen nyilat használsz.

Nehushta jelentős mosollyal ment be a házba, ott hagyva Calebet, aki félig bosszús volt, félig bámult azon, hogy Nehushta ilyen okos nő.

- Mit gondolhat? - kérdezte Mirjamtól, de olyan hangon, mint aki magának beszél.

- Azt gondolja, hogy embert lőttél, nem állatot - felelt Mirjam, - de én tudom, hogy nem vagy képes ilyesmire, hiszen ez az esszénus törvények ellen volna.

- Egyedül voltam sok ellen - védekezett Caleb hevesen, - életem forgott kockán, nem volt gyáva tett.

- Egy egész csapat hiéna volt? - kérdezte Mirjam ártatlanul.

- Egész csapat hiéna volt, akik elvitték a bort és leütötték azokat, akik őrizték, mintha útszéli kutya lettek volna.

- Hiénák bort lopnak, mint a szelid majom, aki leitatta kölykeit a multkor.

- Miért csúfolsz? - vágott közbe Caleb, - hiszen tudod az igazat. De ha nem tudnád, íme: Az egyik tolvaj megütött botjával és kutyakölyöknek nevezett, én pedig megesküdtem, hogy visszafizetem. Visszafizettem, mert az a nyíl, amelyről Nehushta beszélt, egy ujjnyira állott ki az ember nyakából. Nem látták, ki lőtt rá, egyáltalában nem láttak engem.

- Sem Nehushta, sem én nem láttuk a dolgot, nem is akarunk tanuskodni ellened, Caleb, vagy ítélni fölötted, mert vad, törvényt nem ismerő emberek ingereltek. De Caleb, te azt mondtad, azért jössz elém, hogy figyelmeztess a veszélyre és az esik rosszul, hogy tulajdonképpen csak egy embert akartál megölni.

- Ez nem áll - mondta Caleb mérgesen, - azt mondtam, azért jöttem, hogy figyelmeztesselek és azután hiénát akarok löni. Biztonságban tudni úrnőmet, ez volt első gondolatom és míg az meg nem történt, ellenségem is biztonságban volt. Mirjam, te jól tudod ezt.

- Honnan tudnám? Neked, Caleb, azt hiszem a bosszú fontosabb a barátságnál.

- Talán, de kevés barátom van, mert szegény árva vagyok, kegyelemből nevelnek. De nekem a bosszú nem fontosabb, mint a szerelem.

- Szerelem! Mit gondolsz, Caleb! - hebegte Mirjam vérvörösen hátrálva.

- Amit mondtam, sem többet, sem kevesebbet - felelte sötéten. - Ha már elkövettem egy bűnt, hadd kövessem el a másodikat is, meg merem mondani Mirjam úrnőnek, az esszéusok királynőjének, hogy szeretem, ámbár nem szeret engem - még eddig.

- Örület! - tört ki Mirjamból.

- Lehet, de az örület akkor kezdődött, mikor először megláttalak - alig hogy beszélni tudtunk még akkor, - és addig fog tartani, amíg láthatlak, vagyis amíg elnémulok örökre. Hallgass meg, Mirjam és ne hidd, hogy egy bolondos fiú beszél csak belőlem, mert egész életemmel be fogom bizonyítani, amit mondok. Az én szerelmem nem kíván viszonzást. Te nem szeretsz engem. Éppen ezért van hozzá erőm, hogy ne erőszakoljam magam rád; de arra figyelmeztetek, ne próbálj más embert szeretni, mert az rosszul fog végződni vagy arra, vagy rám. Erre esküszöm.

Caleb hirtelen megragadta Mirjamot és homlokon csókolta.

- Caleb - Mirjam dobbantott lábával haragjában, - Caleb, te istentelenebb vagy, mint ahogy gondoltam és - szinte sűgva tette hozzá - vakmerőbb.

- Igen, azt hiszem, igazad van - mondta Caleb indulóféltben, - istentelenebb vagyok, mint amilyennek gondoltál és vakmerőbb. Mirjam, én úgy szeretlek, ahogy senki nem fog szeretni soha. Isten veled!

VII. FEJEZET

Marcus

Egy szép téli reggelen Mirjam véletlenül éppen a Jerichó felé vezető úton sétált Nehushtával, mikor hirtelen közeledni láttak egy kis fegyveres csapatot. Letértek az útról, el akartak bújni a sivatag tövisbokrai mögé. De a tiszt külsejű megsarkantyúzta lovát és utánuk ugratott.

- Ne rohanjunk, álljunk meg - mondta Nehushta Mirjamnak, - nem kell semmi félelmet mutatni.

Mirjam tehát megállott és valami kései virágot kezdett nézegetni, amely még mindig ott virított a bokrok között.

- Úrnőm - szólalt meg egy kellemes hang görögül, kissé idegenszerű kiejtéssel. - Úrnőm, bocsánat, kérlek, ne ijedj meg. Én idegen vagyok ezen a vidéken, hivatalos kiküldetésben. Volnál olyan szíves útbaigazítani az esszénusoknak nevezett emberek faluja felé. Itt lakik ez a nép valahol a pusztában.

- Oh uram - kérdezte Mirjam, - valami rosszat akarsz velük, hogy római katonákkal jössz?

- Nem én. De miért kérded?

- Azért uram, mert én is az ő községükből való vagyok.

A tiszt ránézett.

- Úrnőm, te az esszénusok községében? Akkor az a jeruzsálemi pap nagyobb hazudik, mint ahogy gondoltam. Azt mondta, hogy az esszénusok öreg aszkéták, Apollót imádják, és el nem tudják viselni a nőnek még a tekintetét sem. És te azt mondod, hogy esszénus vagy! Bacchusra! te!

Csodálkozva nézett a lányra. De minden durvaság, vagy nyersesség nélkül, egyszerű tájékoztatlansággal.

- Vendégük vagyok.

- Vendégük? Ez még különösebb. Ha ezek a szellemi nyomorultak - nem az én kifejezésem, hanem a főpapé - ilyen vendégekkel osztják meg a vizet és kenyeret, úgy kellemesebb lesz az életem közöttük, mint ahogy reméltem.

- Ők neveltek fel, gyámleányuk vagyok - magyarázta ismét Mirjam.

- Egyre jobb véleménnyel vagyok az esszénusokról. Meg vagyok róla győződve, hogy azok a papok rágalmazzák őket. Ha olyan kedvesen tudnak megvédelmezni egy hölgyet, akkor jók és kedveseknek kell lenni maguknak is.

A tiszt komolyan meghajolt, talán hogy nagyobb nyomatékot adjon bókjának.

- Igazán jók és kedvesek - mondta Mirjam, - de ezt megítélheted rövidesen majd te is, ha látni fogod nyílt életüket. Ha úgy tetszik, kövess oda a magaslaton túl, megmutatjuk a falujukat, mi is oda megyünk.

- Ha megengeded, elkísérlek - mondta a fiatal férfi, leszállva lováról, mielőtt Mirjam válaszolhatott volna. - Bocsánat, egy pillanatra, valami parancsot kell kiadnom.

Odaszólt egyik katonának, aki távolabb állott társaival.

Az ember közelebb lépett, tisztelgett, vezetőjük felé fordulva kezdett beszélni valamit, úgy, hogy Mirjam jobban megnézhetette arcát. Fiatal volt, nem lehetett több huszonöt-huszonhat évesnél, középtermetű, kissé sovány, de erőteljes mozdulatú, izmos. Sisak helyett kis sapkát viselt fején, amely beárnyékolta homlokát, rövid, sötétbarna haja kissé kigöndörödött alóla. Ahol a nap le nem barnította, ott világos volt a bőre, szürke szemei távol állottak egymástól, pillantása éles, megfigyelő és gyors. Szája szépen formált, ha egy kicsit széles is, álla simára beretvált, előreálló és határozott. Arc kifejezése a parancsoláshoz szokott katonáé, de nagyon okos, mikor mosolygott, kilátszott fehér foga és vidám, nemesszívű, jóságos lett arca.

Mirjam ránézett - egy pillanat alatt tisztában volt vele, hogy szereti, jobban szereti, mint bármelyik férfit, akivel eddig életében találkozott. Ez még nem mondott ugyan sokat, nem is volt valami nagy bók a rómainak, mert nagyon kevés ilyen ismerőse akadt, ha ugyan nem Caleb volt az egyetlen. Abban az egyben mindenesetre bizonyos volt, hogy jobban szereti, mint Calebet, összehasonlította őket magában és azonnal ez jutott eszébe, de valami szeméremérzet is ébredett benne, hogy ezt az új jövevényt régi barátja fölé helyezi, régi barátja ugyan nem tetszett már neki, mióta túlmeleg barátságot mutatott.

A tiszt, miután megadta a kellő utasításokat, elküldte a katonát, azzal a paranccsal, hogy kövessék őt távolról. Aztán így szólt:

- Úrnőm, készen vagyok - és előre indult, kantáránál fogva vezetve lovát.

- Megengedi, hogy bemutatkozzam - kezdte a beszélgetést. - Marcus vagyok, Emilius fia - ezt a nevet jól ismerték annak idején, - felsőhajtott, - aminthogy remélem, egyszer, mielőtt életemet bevégeztem volna, az enyém is ismert lesz. Most nem dicsekedhetem ezzel, hacsak Caius nagybátyám nem lesz olyan kegyes, hogy meghaljon és rámhagyja óriás vagyonát, amit a spanyoloktól harácsolts össze - de eszéágában sincs ilyesmi. - Most csak egyszerű katona vagyok, tiszt a kitűnő és kiválóan nemes Albinus helytartó alatt - tette hozzá gúnyosan. - Végül egy évet töltöttem a ti nagyon érdekes, mozgalmas, de elég terméketlen országokban; Egyiptomból jöttem ide és most azzal tiszteltek meg, hogy vizsgáljak meg egy dolgot és tegyek jelentést róla, ez vezet nagytiszteletű gyámjaidhoz, az esszénusokhoz; azzal vádolják őket, hogy megöltek, vagy bérencel megölettek egy gaz zsidót, akit, ha jól értettem, több mással együtt vagyonukat elharácsolni küldtek. Ez, úrnőm, történetem. Volnál-e szíves, viszonzásul elmondani a tiedet?

Mirjam habozott, nem tudta elhatározni, belemenjen-e ilyesfajta bizalmaskodásokba és adjon-e néhány rövid felvilágosítást. Nehushtának azonban kitűnő diplomáciai érzéke volt, jónak látta őszintének lenni ilyen nagy tekintélyű rómaival. Ő indította meg a beszélgetést.

Mialatt beszélgettek, egyszer csak kettéváltak a bokrok és Caleb lépett elő. Igen ritkán látták egymást az utóbbi időben. Megállott és rájuk nézett.

- Caleb barátom - mondta Mirjam, - ez a római tiszt, Marcus, az esszénusok tanácsosaihoz jön látogatóba. Volnál olyan szíves elvezetni őt és katonáit a tanácsterembe és értesíteni jöveteléről Ithiel bátyámat és a többieket, mert nekünk már haza kell mennünk.

Caleb tompa dühvel nézett az idegenre és így szólt:

- A rómaiak mindig megtalálják a maguk útját, nincs szükségük a zsidók vezetésére.

Ezzel megint eltűnt az út másik felén a bokrokban.

- Nem nagyon udvarias a barátod - jegyezte meg Marcus, a fiú után nézve. - Barátságtalan képe van. Ha ilyen lehet egy esszénus, akkor elhiszem, hogy van köztük, aki nyilat röpít egy zsidó adószedőbe.

Fürkészőleg nézett Mirjam szemébe.

- Ez a fiú? - szólt közbe Nehushta, - nem lőtt még soha nagyobb madárnál.

- Caleb nem szereti az idegeneket - mentegette Mirjam.

- Látom és hogy őszinte legyek, én sem szeretem Calebet. Olyan szeme van, mint a késhegy.

- Jöjj, Nehushta - sürgette Mirjam, - a mi utunk erre visz, a kapitányé pedig arra. Isten önnel, uram, köszönjük a kíséretet.

- Úrnőm, egy időre búcsúzzunk és köszönöm az útbaigazítást.

Ezzel arra a napra elváltak.

Az este, amint Mirjam és Nehushta a kertben sétáltak, hallották Ithiel jól ismert hangját, mely a kerítés másik oldaláról szólította őket és rögtön meg is pillantották az öreg jóságos arcát és tiszteletreméltó fehér haját.

- Mi történt, bátyám? - kérdezte Mirjam hozzászaladva.

- Csak az, gyermekem, hogy Marcus, a nemes római kapitány, a vendégházban fog lakni itt tartózkodása alatt. Ne ijedj meg, ha férfiakat hallasz vagy látsz járkálni a másik kertben, ha ugyan a rómaiaknak eszükbe jut a kertben sétálni.

- Nem félek, bátyám - nyugtatta meg Mirjam, - sőt - itt kissé akaratlanul elpirult, - Nehushta és én már megismerkedtünk vele.

Mirjam elmondta találkozásukat a falu mögött.

- Nehushta, Nehushta - mondta Ithiel szemrehányólag. - Nem megmondtam, hogy ne sétáljatok olyan messze valamelyik testvér kísérete nélkül? Találkozhattatok volna véletlenül tolvajokkal, vagy részeg kereskedőkkel.

- Úrnőm egy kis virágot akart szedni - felelt Nehushta. - Annyi éven tettük ezt minden baj nélkül. Van nálam fegyver, nem félünk tolvajoktól, ha ugyan vannak ilyenek ott, ahol mindenki szegény.

- Jó, jó, véletlenül nem történt semmi baj, de ne menjetek egyedül többet, mert lehet, hogy a katonák nem olyan udvariasak, mint kapitányuk. Különbén nem fognak semmiben zavarni benneteket, mert, egyetlen ör kivételével ott táboroznak mind a folyónál. Isten veled ma éjszakára, gyermekem. Holnap találkozunk.

Mirjam most lepihent és a római kapitányról álmodott. Hogy Nehushtával nagy utazásra mentek, sok kalandjuk volt és Caleb egész különös szerepet játszott. Marcus kapitány védte meg álmában minden veszélyben, míg végre egy csendes tengerhez értek, fehér hajó úszott rajta, erre kellett felszállniok, mert a kereszt jele volt beleszőve vitorláiba. Erre felébredt, már reggel volt.

Minden művészet közül, amit tanult, legjobban szeretett Mirjam mintázni agyagból, amihez sok tehetsége is volt.

Ezt a művészetet pirosfoltos sátor alatt gyakorolta Mirjam, ahova agyagcsövön át vizet vezettek egy kőmedencébe, ott szokta megnedvesíteni az agyagot és a ruhákat. Néha márványba is kifaragta szobrait, öreg mestere és kőfaragók segítségével. Mikor a rómaiak jöttek, éppen nagy buzgalommal dolgozott munkáján, több szeretettel, mint valaha, mert életnagyságú szobrot faragott ki egy régi oszloptöredékből, Ithiel nagybátyja képmását. A Marcussal való találkozást követő napon fehér munkaruhájában ezen a szobron dolgozott Mirjam, Nehushtával, ő

adta kézhez a szükséges szerszámokat. Egyszer csak árnyék vetődött rájuk és Ithiel állt mögöttük a rómaival.

- Leányom - mondta Ithiel, mosolyogva Mirjam zavarán, - elhoztam Marcus kapitányt, hadd nézze meg munkádat.

- Oh, nagybátyám - szabadkozott a leány, - nem vagyok én most fogadóképes. Nézzen rám.

Kinyújtotta nedves kezét és agyagos, poros ruhájára mutatott.

- Nézem - mondta Ithiel ártatlanul, - de semmi rosszat sem látok benne!

- Én is nézem - szólalt meg Marcus, kellemes hangján - és nagyon sok csodáltnivalót látok. Szeretném, ha sok nőt lehetne ilyen gyönyörűen munkában találni.

- Sajnos, uram - szólt Mirjam akarattal félreértve bókját, - ebben az egyszerű munkában nincs mit gyönyörködni. Szegyelem, hogy egy félig-meddig gyakorlatlan leány munkáját kell látnod, mikor valószínűleg láttad azokat a csodaszép szobrokat, amelyekről már sokat hallottam.

- Caesar trónjára mondom, úrnőm - kiáltott fel Marcus olyan hangon, hogy nem lehetett kételkedni komolyságában, miközben mereven nézte Ithiel szobrát, - véletlenül értek valamit a szobrászathoz, ámbár magam nem is vagyok művész, mert van egy barátom, akit ma a legjobb szobrásznak tartanak és én gyakran ültem modellt neki. Nos, mondhatom, Glaucus, a nagy szobrász még egyetlen egy ilyen szobrot sem csinált.

- Elhiszem - mondta Mirjam mosolyogva.

- Azt is hiszem, hogy dühös lenne, ha ezt meglátná.

- Igen - az irigységtől. Azt mondaná, hogy egy dicsőséges görög mester műve, nem mai művésze.

- Uram - mondta Ithiel szemrehányóan, - ne gúnyolódj ezzel a kis lánnyal, legjobb tudása szerint dolgozik, rosszul esik neki az efféle és...

- Ithiel barátom - fordult feléje Marcus vérvörösen, - te azt hiszed rólam, hogy nincs semmi modorom és idejövök egy művész hajlékába, hogy kinevessem művét. Amit mondtam, komolyan gondoltam, nem tóditottam, nem is vettem el belőle. Ha látnák Rómában ezt a szobrot és mellette téged, Mirjam úrnőm, egy hét alatt híres lenne.

Végigsiklott szeme a különböző szobrocskákon, néhány égetett alakon, néhány nyers agyagmintán, melyek többnyire tevét, vagy más állatot és madarat ábrázoltak.

- Igen, áll ez a többire is, tehetség művei ezek.

Erre a túlzott dicséretre Mirjam hangos nevetésben tört ki, nem tudott uralkodni magán, Ithiel és Nehushta is vele nevettek. Most, amilyen piros volt előbb Marcus, annyira elsápadt és elkomolyodott.

- Úgylátszik, nem én csúfolódom - mondta. - Mondd, úrnőm, mit csinálsz ezekkel a szobrokkal?

- Én? Eladom, vagyis nagybátyám adja el.

- A pénzt a szegényeknek adjuk - magyarázta Ithiel.

- Megsértenélek, ha megkérdem, mennyiért adjátok el?

- Néha egy ezüst siklust is kaptam átutazóktól. Egyszer egy tevecsoportért, arab hajcsárokkal, négy siklust is kaptam, de ezen három hónapig dolgozott a húgom.

- Egy siklust! Négy siklust! - Marcus kétségbeesetten kiáltott fel. - Megveszem valamennyit - de nem, világért sem, rablás volna. És ezt a szobrot?

- Ezt, uram, nem adom el. Bátyámnak, vagy inkább nagybátyámnak szántam gyűléstermükbe.

Marcusnak egy ötlete támadt.

- Mondd, úrnőm, ha Ithiel bátyád megengedi, mennyiért mintáznál le engem ilyen nagyságban?

- Nagyon drága lenne - mondta Mirjam, mosolyogva a gondolaton, - mert a márvány is pénzbe kerül és a szerszámaim is kopnak. Oh, nagyon sokba kerülne - ismételte, azon tünődve, mit kérhetne jótékony céljára. - Belekerülne... - nos igen, megkockáztatja - ötven siklusba!

- Szegény vagyok ugyan - mondta Marcus csendesen, - de adok kétszázat.

- Kétszázat, az lehetetlen - csodálkozott Mirjam. - El nem tudnék fogadni kétszázat egy darab kőért. Igazán elmondhatnád akkor, hogy tolvajok közé jutottál a Jordán partján. Nem, ha bátyáim megengedik és van rá idő, megteszek minden tőlem telhetőt - ötvenért. De arra figyelmeztetek, hogy hosszú, keserves órákon át kell majd itt ülnöd, ha ilyen kis hasonlóságot akar az is.

- Úgy legyen - mondta Marcus. - Mihelyt valami művelt vidékre érkezem, küldök annyi megrendelést, hogy egész életükre gazdaggá teszem a környék összes szegényeit. Kezdjünk mingyárt hozzá.

- Uram, nincs rá engedélyem.

- Tanácsulás elé kell vinni a dolgot - magyarázta Ithiel. - Addig is, minthogy itt már megbeszéltük a dolgot, nekem semmi kifogásom sincs ellene.

- Remélem, a tanács megadja az engedélyt?

VIII. FEJEZET

Marcus és Caleb

Másnap reggel Ithiel, amint megígérte, a tanács elé terjesztette a kérdést, vajjon szabad-e Mirjamnak lemintázni Marcus centuriót, mert már megszokta, hogy gyámleánya sorsára vonatkozó minden kérdést ünnepélyes gyülekezetben beszéljenek meg. A vélemények megoszlottak. Némelyek semmi rosszat sem láttak benne, mások, szigorúbbak, úgy vélekedtek, hogy nem lehet helyes, ha egy római, aki bizonyára könnyelmű, ott ül a fiatal lánynál, akit gyöngéden gyámleányuknak neveztek. Egész kétségesnek látszott már az engedély, mikor az egyik, több világi érzékkel megáldott tanácsos kijelentette, hogy miután a kapitány, úgy látszik, szeretné elkészíttetni márványszobrát, tekintettel látogatásának körülményeire, a megbízatásra, hogy általános jelentést tegyen társaságukról és tanácsukról, aligha volna okos megtagadni kérését. Végre megegyeztek abban, hogy Mirjam elkészítheti ugyan a szobrot, de csak Ithiel és két másik tanácsos jelenlétében, akik közül az egyik öreg mestere legyen.

Így történt, hogy mikor Marcus megjelent az Ithiel által megjelölt órában, három fehérhajú öreg embert talált a műteremben, mögöttük Nehushta sötét arca mosolygott. Mikor bejött, felálltak, meghajoltak. Marcus viszonzta köszöntésüket. Most megjelent Mirjam, Marcus üdvözölte.

- Ezek is várják, hogy lemintázd őket? - kérdezte az öregekre mutatva, - vagy kritikusok?

- Kritikusok - mondta Mirjam szárazon és levette a nedves ruhát az agyagtömbről.

Minthogy a tanácsosok a sátor szélén ültek egy sorban és nem találták illendőnek elhagyni helyüket, igen keveset láthattak a részletekből, koránkelők lévén, a délután pedig meleg, egy-kettőre elaludtak mind a hárman.

- Nézz oda, milyen kitűnő téma akármilyen művészek.

Mirjam bólintott, három agyagtömböt fogott és szótlanul, csendesen munkához látott, gyorsan készen volt a három különös ember nyers, de kitűnő képmásával, Marcus nagy gyönyörűségére. Mikor felébredtek, nagyot nevettek.

Így ismétlődött a dolog nap-nap után. Minden délután megjelentek az öregek, minden délután álomba merültek kényelmes széjükben. Nehushta is követte, vagy úgy tett, mintha követné példájukat és rendesen egyedül hagyta Mirjamot modelljével. Amint azt sejteni lehet, a modell, aki szívesen társalgott, nem mulasztotta el a kínálkozó alkalmakat. Kevés témát tárgyaltak meg. A férfi elmondta változatos és mozgalmas életét, kihagyva némely részletet; leírta a csatákat, melyekben résztvett és a vidékeket, ahol járt. A leány viszont elmondta egyszerű történetét az esszéusoknál, a férfit ez látszólag nagyon érdekelte. Mikor ezt a témát kimerítették, másról beszéltek - például vallásról. Mirjam megpróbálta kifejteni előtte hitének alapelveit, amit Marcus figyelemmel és tisztelettel hallgatott végig.

- Szépen hangzik - mondta végül felsóhajtva, - de hogyan illenek bele ezek az elvek a mi világunkba. Látod úrnőm - én nem vagyok ugyan idős, de már sok vallást tanulmányoztam. Elsősorban itt vannak a görögök és rómaiak istenei - nos, minél kevesebbet beszélünk róluk, annál jobb. Aztán itt vannak az egyiptomi istenek; ezeket is tanulmányoztam és azt mondom, hogy imádatuk groteszk köpenye mögött mintha valami szent tűz szikrája is volna. Utánuk jönnek a föníciaiak istenei, egy rettenetes hit atyjai. Azután a tűzimádók és hasonló keleti vallások. Maradnak a zsidók. A zsidók feloszlanak farizeusokra, sadduceusokra és esszéusokra. Végül itt vannak a keresztények. Az ő tanaik tiszták elméletben, de az egész világ

összefog ellenük gyűlöletben. Mi értéke van a keresztre feszített prédikátorban való hitnek, aki megígéri, hogy feltámasztja halottaiból azokat, akik benne bíznak?

- Az, hogy kivezető utat találnak, mikor mindenük elveszett.

- Igen, azoknak a vallása ez, akiknek mindenük elveszett. Ha velünk többiekkel történik véletlenül efféle, öngyilkosok leszünk és letűnünk a látóhatárról.

- És mi - mondta Mirjam büszkén - az örök életbe emelkedünk fel.

- Lehet, lehet, úrnőm, de beszéljünk vidámabb dolgokról - sóhajtott fel Marcus, - nekem most az az érzésem, hogy semmi sem örökös, kivéve talán az olyan művészet, mint a tied is.

- Elfelejtik azt az első ízlésváltozásnál, vagy porrá ég az első tűzben. De lám a mester felébredt. Jöjj ide, kérlek és csináld meg az orrcimpákat, mert ez már meghaladja tudásomat.

Az öreg művész közelebb jött és gyönyörködve nézte a szobrot.

- Így? - kérdezte Mirjam, vésőjével érintve az agyagot. - Oh nézd, most jó! Milyen okos vagy te mester!

- Mindig igazam volt. Lehetek okos, de te tehetséges vagy, megtaláltad volna a hibát magad is.

- Nem mondtam én is? - vágott közbe Marcus diadalmasan.

- Sokat mondasz te, uram - felelte Mirjam, - én azt hiszem, nem gondolod komolyan. Kérlek, maradj most csendben, szádat akarom tanulmányozni, nem szavaidat.

Ilyenképpen elég kellemesen folytak le ezek a délutánok, az agyagminta elkészült és miután a kőművesek megcsinálták a durva faragást, Mirjam megkezdte márványba vésni.

Volt azonban valaki, akinek ezek a napok nem teltek kellemesen: Caleb. Attól a perctől kezdve, hogy meglátta Mirjamot Marcus mellett sétálni, gyűlölte a csinos római, ösztönszerűleg érezte, hogy veszedelmes vetélytársra akadt benne.

Caleb az utóbbi időben ritkán látta Mirjamot. Nem haragudott rá, mert hiszen a sértés olyan természetű volt, hogy minden nő szívesen megbocsát, de félt tőle. Hirtelen fellebbent a függöny a valóságról, belenézett a fiú lelkének titkába és látta, hogy emésztő tűz ég benne. Megértette, hogy minden szó, amit mondott, igaz volt, hogy az árva, akit senki sem szeretett, még a szelíd öreg esszéusok sem, csak egyetlen egy teremtményt szeretett a földön, őt, ezenkívül gyűlölettel volt tele szíve. Azt is egész biztosan tudta, hogy bárki keresztezze is útját, aki véletlenül megtetszik neki, veszedelemben forog majd, mint azt Caleb megjósolta és ez a gondolat megrémítette. Legjobban akkor volt megijedve, mikor Marcus körül látta ólálkodni, ámbár a római igazán senkije sem volt. De tudta, hogy Caleb másképpen, látja a dolgot.

Keveset találkoztak ugyan, de érezte, hogy Caleb ritkán volt távol tőle és módot talált rá, kipuhatolni óráról-órára, mivel tölti idejét. Marcus mondta is, hogy akárhova megy, mindenütt belébotlik abba a bosszúálló tekintetű, csinos fiúba, akiről ő mondta, hogy Calebnek hívják. Mirjam félelme tehát egyre nőtt és amint a fejlemények mutatni fogják, nem is ok nélkül.

Egy délután Mirjam a márványon dolgozott. A három öreg, mint rendesen, ott szundított, Marcus egyszer csak azt mondja:

- El is felejtettem. Tudok egy ujságot, úrnőm. Rájöttem, ki ölte meg azt a zsidót, akinek halálát felderíteni engem kiküldtek. Caleb barátunk volt.

Mirjam úgy meglepődött, hogy vésője váratlan mozdulattal, egész különös vonalat hagyott Marcus egyik fürtjén.

- Csitt - mondta Marcus egy pillantással az alvókra, mert az egyik éppen olyan hangosan horkolt, hogy ébredezni kezdett; ságva tette hozzá: - Ők nem tudják, úgy-e?

- Beszelnünk kell erről - mondta Mirjam izgatottan, szintén ságva. - Nem, nem most, nem itt, egyedül.

- Ahol és amikor akarod - felelt Marcus mosolyogva, mintha a négyszemközti beszélgetés tervét nem találta volna elvetendőnek, ha a gonosztevő Caleb lesz is beszéd tárgyuk.

- Határozz meg helyet és időt, úrnőm.

- A kertben, egy órával naplemente előtt. Nehushta nem zárja be a kis alsóajtót.

- Jó - hagyta helyben Marcus, aztán hangosan folytatta: - Nem úgy, úrnőm, ej, milyen felesleges beszéd! Azt hiszem a hajfürtök tökéletesedtek azzal az elcsúszással. Most már kevésbé olyan, mintha egyiptusi minta után dolgoztál volna. Atyáim! De hát miért zavartatjátok magatokat? Félek, ez a hosszas ülés époló fárasztó rátok, mint amilyen feleslegesnek tetszik nekem.

A nap lement, az utolsó piros sáv is elhalványult a nyugati égen, melyet a félhold halvány fénye világított meg. Az egész világ csendben és szépségben fürdött, még a környező hegyek merev körvonalai is meglágyultak és a Holt-tenger halvány víztükre, meg a sivatag hamuszürke képe ragyogott, mint a frissen olvasztott ezüst. Érzékeket elandalító illat szállott fel az öntöző csatorna partján viruló liliomokból.

- Igazán kedves éj Calebról beszélgetni - gondolta magában Marcus. Tíz perccel a kitűzött idő előtt érkezett a megbeszél helyre és most fel-alá sétált az óriás fák alatt, a magas falkerítés mögött, a kert nyitottabb részében. Ha észrevette volna, hogy ugyanaz a Caleb, nesztelenül, mint a macska, belopódzott, óvatosan az árnyékban bujkálva, követte őt a kis kapun át, melyet Marcus elfelejtett bezárni és most a pad alatt lapult meg, eszébe jutott volna a közmondás, hogy a kígyó a zöld fűben rejtőzik és a legszebb virágnak is van tövise. De ilyesmire nem gondolt, teljesen eltöltötte a boldog tudat, hogy a gyönyörű holdfényes estén beszélgetni fog egy szép, kedves nővel, akinek képe mélyen belefészkelte magát képzeletébe, annyira, hogy néha töprengett is, hogyan fogja majd kiűzni onnan.

Most Marcus egy fehér ruha villanását pillantotta meg, mögötte egy sötétebb folt suhant s mindkettő feléje röpködött a sűrű, harmatos kertben és erre a látványra elállott a szívverése, aztán elkezdett újra dobogni, de a legrendetlenebbül. Ha tudta volna, hogy néhány lépésnyire mögötte szintén megállott egy szív, majd újra elkezdett verni rendetlenül, mint a dühös emberé. Lehetséges, hogy egy harmadik szív is rendetlenül működött ebben a pillanatban.

- Bár hagyta volna otthon az öreg nőt - morogta Marcus. - De mégsem, mert ezek vadak és ha megtudnák, rossznak.

Szerencsére néhány lépést tett a fehér ruhás alak felé s a kis fasor elmaradt mögötte.

Most előtte állott Mirjam, a hold megvilágította finom arcát, nyugodt szemét, mely mindig az ég kékjét juttatta eszébe.

- Uram - kezdte Mirjam...

- Oh kérlek úrnőm, hagyjuk most a merev formákat, szólíts csak Marcusnak.

- Marcus kapitány - ismételte kissé elnyújtva a szokatlan nevet, - kérlek, bocsáss meg, hogy ilyen szokatlan időben zavarlak.

- Oh, hogyan bocsátanék meg, Mirjam úrnőm - felelte Marcus szintén elnyújtva kissé nevét s úgy utánozva a leány kiejtését, hogy Nehushta zord arca is mosolygósra vált.

Mirjam keskeny keze kérő mozdulatot tett.

- Úgy áll a dolog, hogy ez a Caleb...

- Oh, vigyék el az összes alvilági istenek Calebet! És amint jól sejtem, el is fogják vinni rövidesen - vágott közbe mérgesen Marcus.

- De éppen azt akarom megakadályozni; azért találkoztunk most, hogy Calebről beszéljünk.

- Nos, ha okvetlen akarod, beszélj és végezzünk vele. Mi van Calebbel?

Mirjam összekulcsolta kezét.

- Mit tudsz róla, Marcus kapitány?

- Mit? Nos ezt: egy kém van a csapatomban, az talált egy idevaló embert, aki gombát keresett, vagy mit, már elfelejtettem, az árokban, úgy egy mérföldnyire, ez látta, mikor e különös fiú elbújt ott és lelőtte nyilával a zsidó fosztogatót. Mi több, akadt egy másik ember is, aki látta nevezett Calebet, amint egy vagy két órával előbb nyilat vásárolt egy zsidó árustól. Ez a nyíl ugyanaz, vagy legalább is nagyon hasonló ahhoz, melyet a zsidó nyakában találtak. Eszerint, ügylátszik, Caleb bűnös és nekem kötelességem elfogadni, megfelelő őrizet mellett Jeruzsálembe szállítani, ott majd ellátják a dolgát a papok. Nos, Mirjam úrnőm, kielégítettem-e kíváncsiságodat Calebet illetőleg?

- Oh, ez nem lehet, nem szabad! Az az ember megütötte és ő ütéssel fizette vissza az ütést.

- Ütést nyíllal, úgy gondolod talán? Nyílhegyet az ökölcsapásért. De hogyan van az, hogy te mindent tudsz, Mirjam úrnőm, nagyon bizalmasan lehetsz ezzel a Calebbel.

- Nem tudom, csak sejtem. Hiszem, sőt tudom, hogy Caleb ártatlan.

- Mért érdeklődöl annyira Caleb iránt? - kérdezte Marcus gyanakodva.

- Mert barátom és játszótársam volt gyermekkorom óta.

- Hm, furcsa pár - galamb és ölyv. Örülök, hogy nem vontad magadra dühét, vagy talán veszedelmesebb is vagy, mint amilyennek látszol. Nos, mit tegyek óhajtasod szerint.

- Kíméld meg Calebet. Ne, ne - ne higj ezeknek a tanuknak.

- Ilyet gondolni! - kiáltott fel Marcus őszinte megbotrátkozással. - Ha elgondolom, hogy ilyen erkölcstelen lehet, akit olyan jónak gondoltam. El akarsz tántorítani kötelességemtől?

- Igen, azt akarom. Végre is a parasztok az egész környéken nagy hazugok.

- Úrnőm - mondta Marcus mély meggyőződéssel, - Caleb túllépte a jópajtáság határát, szerelmet vallott neked. Első pillanatban gondoltam.

- Oh, hogyan tudhatsz ilyesmit?

- Honnan tudhatom? Mert Caleb nagyobb bolond lett volna, mint amilyennek tartom, ha elmulasztja. És ha rajtam múlna, bizonyára nem tenné többet. Nos, légy őszinte hozzám, ha ugyan nő lehet ilyen tekintetben őszinte és mondd meg őszintén, szerelmes vagy Calebbe?

- Én - én? szerelmes Calebbe! Nem én! Ha nem hiszed, kérdezd meg Nehushtától.

- Köszönöm. Megelégszem a te válaszoddal. Te azt állítod, nem vagy szerelmes bele és én hajlandó vagyok ezt elhinni. Másfelől azonban azt gondolom, hogy kénytelen voltál ezt mondani, mert azt hihetted, hogy minden más válasz befolyásolná Caleb ügyét nálam.

- Nálad? Mit törődöl te, uram, azzal, hogy szerelmes vagyok-e Calebbe, vagy nem, akitől, hogy őszinte legyek, félek.

- Azt hiszem, azért véded annyira.

- Oh nem - mondta Mirjam hirtelen elkomolyodva, - erősen védem, mint ahogy hasonló esetben erősen védenélek téged is, Caleb barátom volt és ha el is követte azt a tettet, ingerelték rá.

- Jól beszélsz - hagyta helyben Marcus, folytonosan rászegezve tekintetét.

Ott állott előtte Mirjam, összekulcsolt kézzel, pihegő kebelével és kedves, sápadt arca izgalomtól lángolt s gyönyörű szeme könnyben úszott. És Marcus hirtelen, amint nézte, elvesztette önuralmát.

- Azt mondd, hogy *nem* vagy szerelmes Calebbe. Csókolj meg és akkor el fogom hinni azt is, hogy a parasztok hazudtak a környéken. Már is kezdem hinni.

- És ha nem akarom?

- Akkor félek, hogy az illetékes jeruzsálemi törvényszék elé kell vinnem az esetet.

- Nehushta, hallod! Mit tegyek?

- Mit tégy? - kérdezte Nehushta szárazon. - Nos, ha meg akarod csókolni a nemes Marcust, nem fogom rossz néven venni, vagy elárulni. De ha nem akarod, akkor azt hiszem, bolondság volna kitenni magadat a szégyennek, csak hogy Calebet megmentsed.

- Igen, megteszem, de csak, hogy megmentsem Calebet - mondta Mirjam zokogva és Marcus felé hajolt.

De Marcus legnagyobb meglepetésére hátra húzódott és kezével eltakarta arcát.

- Bocsáss meg - mondta, - embertelen voltam ilyen módon csókot vásárolni! Megfeledkeztem magamról. Szépséged az oka és kedvességed és egész lényed. Könyörgök - mondta alázatosan, - ne gondold nagyon rosszat rólam, mindnyájan gyengék vagyunk néha. És most, mert kérted, nincs ugyan jogom hozzá, de teljesítem kérésedet. Lehet, hogy ezek a tanúk hazudnak, végre is, annak az embernek a bűne, ha ugyan van bűne, menthető. Kár félni tőlem.

- De - szólt közbe Nehushta, - azt hiszem, neked van nagy okod félni tőle; sajnállak, mert neked, Marcus úr, nemes szíved van.

- Lehetséges, a jövőendő az istenek térdén van és amit a sorsunk rendel, az be fog következni. Mirjam úrnőm, legalázatosabb szolgád és barátod vagyok. Jó éjszakát!

- Jó éjszakát! - mondta Mirjam. - Igen, Nehushtának igaza van, te nemes szívű vagy.

Mindezt a kertben beszéltek meg. Caleb hiába hallgatódzott, egy szót sem tudott kivenni. Halkan beszéltek, távol is álltak tőle, úgy, hogy hiába dugta annyira előre a fejét, amennyire csak merhette, a fák árnyékában, bár füle éles és gyakorlott volt, mégsem használt semmit, csak zavaros mormogás jutott fülébe. De ha füle megcsalta is, szeme annál jobban működött, egyetlen egy mozdulatot, vagy taglejtést sem mulasztott el. Szenvedélyes szerelmi jelenet folyt le, annyi bizonyos. Nehushta kissé hátrább állott háttal feléjük, mialatt a fiatal pár kiönthette egymásnak szerelmes ömlengéseit. Végül aztán, mint ahogy várta is, elérkeztek a tetőpontra. Igen! Oh szemérmetlen nő, csókolódtak. Köd borult Caleb szemére, mint izzó vörös kardpenge csillogott a szeme, a vér lüktetett, zúgott fülében, dühöngő, féltékeny szíve majd szétpattant. Megöli ezt a rómainak itt mingyárt. Mirjam soha többet meg nem csókolja élve.

Már elő is húzta rövid kardját, melyet bő ruhájába rejtett, már ki is lépett a fák árnyékából, mikor hirtelen mégis megjött a józan esze. Várni fog! várni!

Íme, elváltak. Mirjam visszament a házba, Marcus feléje közeledett, mintha álmában járt volna. Csak Nehushta állott mozdulatlanul, tekintetét a földre szegezve, mintha gondolkoznék valamin. Marcus még mindig elmerülve haladt el előtte, mint az alvajáró és megérintette kinyújtott kezét. Caleb követte. Marcus kinyitotta az ajtót, kilépett és be akarta csapni maga mögött. Caleb megfogta, keresztül bújta rajta és bezárta. Néhány lépésnyire lejjebb a falban másik ajtó volt, ezen ment be Marcus a vendégházba. Mikor megfordult, hogy bezárja az ajtót, Caleb betaszította mögötte és szemtől-szemben állottak.

- Ki vagy? - kérdezte a római hátra ugorva.

Caleb most már elég higgadt volt, bezárta az ajtót és rátolta a reteszt. Azután felelt csak.

- Caleb, Hilliel fia vagyok. Néhány szót szeretnék beszélni veled.

- Oh - mondta Marcus, - éppen te és ha nem csal tekintetem, mint rendesen, nagyon rossz kedvűen. Nos Caleb, Hilliel fia, mi dolgod van velem?

- Élet-halál kérdés, Marcus, Emilius fia - felelte Caleb olyan hangon, hogy a római kirántotta kardját és védő állásba helyezkedett.

- Röviden és értelmesen, fiatalember - mondta.

- Rövid leszek és értelmes. Szeretem azt a nőt, akitől éppen jössz és te is szereted, vagy úgy tész, mintha szeretnéd. Nem, ne tagadd, mindent láttam, a csókodat is. Nos, nem lehet mindkettőnké. Tehát egyikünknek meg kell halnia ma éjjel.

Marcus hátrált egy kissé, nem a félelemtől, hanem a csodálkozástól.

- Szemtelen, hazudsz! Nem csókolódtunk, hanem a te nyakadról beszéltünk, amelyet neki ajándékoztam, mert kérte, minthogy zálogban van a zsidó megöléséért.

- Ugyan - sziszegte Caleb, - ki hitte volna, hogy a nemes Marcus kapitány megbúvik egy nő szoknyája mögött. Védekezz római, mert meg foglak ölni tisztességes párviadalban!

- Fiú, megörültél? - kérdezte Marcus. - Csak nem hiszed, hogy én, aki három csatában harcoltam, félek egy csupaszszájú fiútól, ha még olyan büszke is. Nos, ha félnék, csak füttyentenem kellene és őreim ebben a pillanatban a gonosztevők halálával gyógyítanának ki. Saját érdekedben mondom, gondold ezt meg. Én, félretéve rangom, megvívok veled most.

- Ne beszélj annyit - felelte Caleb, - jöjj ki a holdfénybe.

- Örülök, hogy ezt akarod - mondta Marcus. - Mindent megtettem, amit tehettem, hogy megmentselek, most még hozzáteszem, úgy látom, veszedelmes ifjú vagy. A világ, Mirjam úrnőm és én egyszerre megszabadulunk tőled. Nos, milyen fegyvered van? Rövid kard páncél nélkül? Nekem sincs páncélom. Ebben a tekintetben egyformák vagyunk. Állj! Rajtam acélperemű sapka van, rajtad nincs. Íme, eldobom, hogy egyenlő lehetőségeink legyenek.

Marcus vigyázz állásban volt, tudta már mit fog tenni. Mikor Caleb közelebb jött, gyorsan oldalt lépett, kivédte döfését és mert nem akarta megölni, kezére sújtott. Caleb mutatoujját érte a csapás, az lehullott a karddal együtt, amit tartott. Marcus a pengére tette lábát és egy körfordulatot tett.

- Fiatalember - mondta komolyan, - megkaptad leckédet, viselni fogod a nyomát holtod napjáig. Most menj.

A megsemmisült Caleb fogát csikorgatta.

- Halálra ment, halálra! Győztél! Ölj meg! - kiáltotta és véres kezével szétnyitotta ruháját, hogy utat mutasson a törnek.

- Hagyd az ilyen beszédet színészekre - felelte Marcus. - Menj és tudd meg, ha valaha is megpróbálsz valami árulást ellenem, vagy bajt hozol Mirjam úrnőre, megöllek, abban biztos lehetsz!

Caleb ajka félig átkozódó, félig zokogó hangra nyílt, megfordult és elsompolygott. Marcus vállat vont, megfordult. Ő is menni készült, mikor hirtelen árnyék vetődött rá. Visszafordult és Nehushta állott mellette.

- Ugyan kérlek, honnan jöttél, lybiai barátnőm? - kérdezte.

- A gránátalmakerítés mellől, római uram, onnan láttam és hallottam, ami történt.

- Igazán? Akkor remélem, elismered, hogy jól forгатom a kardot és jó természetem van.

- A kardot elég jól forгатod, ámbár nincs mit dicsekedni ilyen örült ellenséggel szemben, de a természeted az olyan, mint a bolondé.

- Úgy - csodálkozott Marcus, - ez az erény elismerése? De szeretném tudni, miért?

- Mert, Marcus uram, ez a Caleb Judea legveszedelmesebb embere lesz egyszer és senkire sem veszedelmesebb, mint Mirjam úrnőmre és rád. Meg kellett volna ölnöd, mikor alkalmad volt rá, mielőtt eljön az ő órája, hogy téged megöljön.

- Lehetséges - mondta Marcus ásítva, - de, Nehushta barátnőm, keresztényekkel voltam együtt és megtanultam egyet s mást a törvényeikből. Pompás kardnak látszik. Jobb volna, ha megtartanád. Jó éjszakát!

IX. FEJEZET

Florus igazsága

Másnap reggel, mikor a neophytákra került a sor az esszénusoknál, Caleb nem jelent meg. Nem felelt a következő napon sem nevének olvasására, sőt soha többé. Minthogy a paraszt, aki az árokban volt, mikor a zsidót megölték, elmondta, hogy mit látott, a legegyszerűbb gondolkozású esszénus is megértette hirtelen távozásának okát. Nem is nagyon sajnálták, amennyiben Caleb több ízben érdemtelen tanítványnak bizonyult és állandóan vitatkoztak, hogy kizárják-e békés hitük tanítványai közül. Ha tudták volna, hogy mikor eltűnt, otthagya kihúzott kardját és egyik ujját, akkor szigorúbban ítélték volna meg a dolgot. De erről senki sem tudott, csak Mirjam, Nehushta révén.

Eltelt egy hét, Mirjam és Marcus nem találkoztak ezalatt, mert nem rendeztek több modell-ülést. Nem is volt már szükséges, Mirjam dolgozhatott az agyagképmás után, meg is tette szorgalmasan. A márvány elkészült, már ki is csiszolta. Egy reggel éppen az utolsó munkálatokat végezte szobrán, mikor műtermének ajtaja elsötétült és felnézve, Marcust pillantotta meg teljes páncéldíszben, csak éppen a sisak hiányzott a fejéről, mintha útra készülne. Mirjam véletlenül egyedül volt, Nehushta házi dolgát végezte. Most először találkoztak idegen szemek őrködése nélkül.

Mikor Mirjam meglátta őt, elpirult, leejtette kezéből a vászondarabot, és az függve maradt a szobor nyakán.

- Bocsáss meg, Mirjam úrnőm - mondta Marcus a szertartásos meghajlás után, - hogy így betörök meghitt lakodba, de olyan rövid az időm, hogy nem tudtam gyámjaidat értesíteni látogatásomról.

- Elhagysz bennünket? - dadogta Mirjam.

- Igen, elhagylak benneteket.

Mirjam félrefordult, lehúzta a takarót, aztán így szólt:

- Nos, a munka kész, vagyis kész lesz néhány perc múlva; ha azt gondolod, hogy megéri a fáradságot, vidd el.

- Ezt akartam éppen. Az árát elintézem bátyáiddal.

- Jól van, de ha megengeded, én magam szeretném becsomagolni, hogy baja ne essék az úton. Tehát engedelmeddel itt tartom a szobrot, mely jog szerint téged illet meg. Nem tetszik nekem ez a márvány, másikat akarok faragni.

- A márvány gyönyörű, de tartsd meg a szobrot, ha úgy tetszik. Nagyon örülnék, ha megtartanád.

Mirjam kérdőleg nézett rá, aztán elfordította tekintetét.

- Mikor utazol? - kérdezte.

- Ma éjfélkor. Bevégeztem küldetésem, megírtam jelentésemet, amely szerint az esszénusok a világ legjámborabb, legértékesebb népe. Most sietve áthívtak Jeruzsálembe futárral. Egy órával ezelőtt érkezett. Nem vagy kíváncsi rá, miért?

- Ha úgy tetszik, mondd meg.

- Azt hiszem, beszéltem már neked Caius nagybátyámról, aki a megboldogult császár alatt proconsul volt Hispániában, a leggazdagabb provinciában és - kihasználta a kínálkozó alkalmakat.

- Emlékszem.

- Nos, öreg nagybátyámat halálos betegség verte le. Ilyen állapotban vágyódik rokonai után, jobban mondva utánam, mert én vagyok egyedüli rokona és látni kíván engem, akinek évek óta egy árva sestertiust sem adott. Éppen jelezte levélben elhatározását, hogy örökösevé tesz: „ha méltó utódának talál”, de én, bármennyi hibám van is, nem vagyok méltó követője Caiusnak, mert a világon a legrosszabb embernek tartom, amint azt már a multkor is mondtam neked.

- Keveset értek ilyen dolgokhoz - mondta Mirjam. - Két órán belül befejezem a szobrot és becsomagolom.

Ezzel búcsúzóan kezet nyújtott.

Marcus megfogta kezét és nem engedte el.

- Csak veled megyek el - mondta hirtelen.

- Erre csak egy lehetőség van - felelte Mirjam és vissza akarta húzni a kezét.

- Nem, van erre több is, de mindeniket gyűlölöm miattad.

- Uram - kérdezte Mirjam, - méltó-e hozzád, hogy játszol ilyen szép szavakkal. Egy órára találkoztunk és egy életre válunk el.

- Nem látom be ennek szükségét. Kimondom, ahogy van. Világért sem akarnám, hogy így legyen.

- De mégis így van. Engedd el a kezem, be kell fejeznem a szobrot, hogy becsomagolhassam.

Marcus arca elborult, mintha magával küzködne.

- Vége? - kérdezte most Mirjam és nyugodt tekintetével végignézett rajta.

- Azt hiszem, most *kezdődik*... Mirjam szeretlek.

- Marcus - mondta Mirjam, - nem hiszem, hogy felhatalmaztalak volna ilyen szavakra.

- Miért ne? Mindig szabad volt ez a gondolat férfi és nő között.

- Talán, ha tisztességesen gondolják, amit ebben az esetben alig tételezhetek fel.

Marcus mélyen elpirult.

- Azt hiszed, hogy más ajánlatot tehetnék neked, mint házasságot?

- Bizonyára nem, mert különben megsértene - szólt Mirjam. - De azt sem hiszem, hogy komolyan gondolod a házassági ajánlatot.

- De igen, az volt a szándékom, Mirjam.

Mirjam melegen nézett rá, de így felelt:

- Akkor, Marcus, kérlek, verd ki ezt a fejedből, mert mély tenger fekszik közöttünk.

- Calebnek hívják? - kérdezte Marcus keserűen.

- Jól tudod, hogy nem *így* hívják.

- Mondj valamit erről a tengerről.

- Nagyon egyszerű. Te római vagy és a római isteneket imádod. Én keresztény vagyok és a keresztények Istenét imádom, tehát el vagyunk választva egymástól örökre.

- Miért? Ezt nem értem. Ha összeházasodunk, vagy te fogsz úgy gondolkozni, mint én, vagy én úgy, mint te. *A lélek és a jövő kérdése ez, nem a testé és nem a jelené!* Minden nap elvesznek keresztények nem keresztényeket, néha meg is térítik őket.

- Igen, az lehetséges, de az én esetemben lehetetlen, még akkor is, ha szeretném, hogy úgy legyen.

- Miért?

- Mert megölt apám parancsa és halott anyám óhajta, utolsó leheletükkel szállt reám, hogy ne menjek férjhez olyan emberhez, aki nincs a mi hitünkön.

- És te kötve érzed magad e parancs által?

- Természetesen.

- Mégis megtörténhetik véletlenül, hogy olyan embert szeretsz, aki nem keresztény.

- Mégis megtörténhetik, hogy olyan emberbe szeretek bele, aki nem keresztény.

Marcus elengedte a leány kezét.

- Azt hiszem, legjobb, ha elmegyek - mondta.

- Igen.

Elhallgattak, Marcus küzködni látszott önmagával.

- Mirjam, nem tudok elmenni.

- Marcus, el *kell* menned.

- Mirjam, szeretsz?

- Marcus, az én uram Jézusom bocsásson meg nekem, szeretlek.

- Mirjam, hogyan?

- Ahogy nő férfit szerethet.

- És mégis azt parancsolod, hogy távozzam, mert nem vagyok keresztény?

- Mert a hitem több, mint a szerelmem. Fel kell ajánlanom szerelmemet hitem oltárára.

- És ha áttérek a hitedre?

Mirjam arca felragyogott, aztán hirtelen újra elborult.

- Túl szép lenne, semhogy remélhetném.

- Legfeljebb idő kérdése.

- Igen: időé és gondolkozásé.

- És várnál ennyi ideig?

- Várni fogok. Mondtam, hogy szeretlek.

- Mindent adsz és semmit sem kapsz, ez nem helyes.

- Amint Isten akarja. Ha Istennek úgy tetszik, hogy meghassa a te szívedet és életben tartson mindkettőnket, akkor az eljövendő napokban eggyé olvadhat életünk.

- Oh Mirjam, én nem tudlak így elhagyni. Taníts, ahogy akarsz.
- Nem, menj csak, Marcus és tanulj. Csábító vagyok-e én, hogy megfogjam lelkedet?
- Irhatok Rómából? - kérdezte.
- Miért ne? Ha ugyan akarsz még írni, mikor már kigyógyultál a sivatag és egy tétlen hónap örületéből.
- Írni fogok és visszajövök, beszélni fogunk még erről: így hát legdrágább, élj boldogul.
- Élj boldogul, Marcus, Isten szeretete legyen veled.
- És a tied?
- Az enyém veled van örökké, mert megvetted a szívemet.

- Akkor, Mirjam, legalább nem éltem hiába. Gondolj mindig arra, hogy még imádatomnál is nagyobb irántad a tiszteletem.

És letérdelve előtte, először megcsókolta kezét, aztán ruhája szegélyét. Majd megfordult és elment.

Ezen az éjszakán Mirjam fenn a ház tetején nézte Marcust, amint tovalovagolt csapatja élén.

Mikor elment, egészen elment, mintha elhagyta volna Mirjamot bátorsága, fejét a mellvédre hajtotta és lágy, de végtelenül keserű könnyeket sírt. Egyszer csak egy kéz nehezedett vállára és egy jól ismert hang, a Nehushtáé, csendült a fülébe.

- Ne gyászolj - mondta, - mert azt, akit elvesztettél éjjel, meg fogod találni nappal.
- Félek, az a nappal nem hajnalodik fel földi naptól, Nou. Oh, Nou, elment!
- Vissza fog jönni. Én mondom, hogy vissza fog jönni - mondta Nehushta büszkén.
- De Nou, ha vissza is jön, mit segít rajtam, hiszen kötve vagyok azoknak a szigorú parancsa által, akik életet adtak nekem, ezt megszegni bűn volna és magamra vonnám Isten és az emberek átkát.
- Nem tudom. De azt tudom, hogy ezen a falon csak úgy találunk ajtót, mint máson. Ne búsulj a jövőért, bízd annak a kezére, aki minden jövőt kialakít. Egy napon elég lesz a rosszból. Így mondta Ő. Fogadd el ezt a mondást és légy hálás.
- Megpróbálom, Nou - mondta Mirjam alázatosan. Még mindig az útra nézett, amerre Marcus eltűnt.

- Megpróbálok és sikerülni fog. De van valami más is, amiről beszélni szeretnék. Mikor az esszéusok magukhoz vettek, kimondták ünnepélyesen, hogy tizennyolc éves korodban el kell menned közülök. Ez az óra ütött már közel egy éve, semmit sem tudsz ugyan még róla, de a tanácsban már megvitatták ezt a kérdést. Ilyen határozatokat nem másítanak meg, de úgy magyarázták, hogy a „teljes tizennyolcadik évet” akkor töltöd be, mikor a tizenkilencedikbe lépsz, ez pedig egy hónap múlva lesz.

- Akkor el kell mennünk, Nou? - kérdezte Mirjam csalódottan.

Nem ismert más világot, csak ezt a kis falut a sivatagban, sem más barátot, mint ezeket a tiszteletreméltó embereket, akiket bátyjainak nevezett.

- Úgylátszik, különösen mióta rájöttek, hogy Caleb párbajt vívott érted Marcussal. Azért beszéltek el nekik, mert a vadmacska itthagya egyik karmát és a kertész megtalálta.

- Remélem, akkor azt is tudják, hogy nem az én hibám. De Nou, hova mehetünk, mikor sem pénzünk, sem barátunk, sem otthonunk?

- Nem tudom; de bizonyára ezen a falon is van ajtó. A legrosszabb esetben van elég testvére a kereszténynek; de ezzel a művészetével nem kell szükséget szenvednie a világ egyetlen városában sem.

- Igaz - mondta Mirjam vidámabban, - ha hihetek Marcusnak és öreg mesteremnek.

- Azonkívül megvan még minden aranyam, amit a föníciai Amram adott nekünk, mikor anyáddal szöktünk, ehhez jött még, amit a kapitány ládjából vettem ki a gályán, születésed éjjelén. Ne félj, nem jutunk szükségbe, de az esszénusok sem túrnék ezt. Most azonban már fáradt vagy, gyermekem. Menj aludni és álmodd, hogy ismét visszajött a szerelmed.

Caleb nehéz szívvel, megszégyenülve, megsemmisülten rázta le lábáról az esszénusok falujának porát. A párbaj éjjelét követő nap hajnalán őt is lehetett volna látni, bottal bekötözött kezében kis élelmiszersomaggal a vállán, ott állani a halmon, amint a Mirjammak védelmet adó ház felé nézett. Szerelmében és küzdelmében rosszul állott, olyan rosszul, hogy fogait csikorgatta, ha rágondolt. Mirjam cseppet sem törődött vele, Marcus csúffá tette az első összezapásnál és megajándékozta életével és ami a legborzasztóbb, azok, akik miatt annyit szenvedett, szeretik egymást! Kevesen szenvedhettek jobban, mint ahogy Caleb szenvedett.

Mialatt Caleb ott állott és nézett, felbukkant a nap az ég alján, életet és világosságot árasztva a világra. Madarak kezdtek csiripelni, állatok mozgolódtak, az árnyék eltűnt. Caleb fogékony természetére hatott ez a változás. Remény éledt szívében, még bepólyált kezének fájdalmát is elfelejtette.

- Én fogok győzni mégis! - kiáltotta a néma ég felé.

Aztán megfordult és elballagott a ragyogó napfényben a Jeruzsálem felé vivő úton.

Mikor keze begyógyult és jó ruhát, meg egy kis pénzt szerzett barátaitól, anélkül, hogy okát adta volna, elment Gessius Florus, római procurator udvarába és alkalmat keresett, hogy beszélhessen vele a palotájában.

Háromszor várt már órákon keresztül, mind a háromszor elkergették az örök. Negyedszer szerencsésebb volt. Florus már előbb is észrevette és megkérdezte, miért áll itt olyan türelmesen. Egy katona azt felelte, hogy valami kérése van.

- Hadd halljam - mondta Florus, - azért vagyok ebben a palotában, hogy Caesar nevében és kegyelméből igazságot tegyek.

Caleb most egy kis, sötétszemű, göndörhajú, bozontos szemöldökű ember előtt állott. Az volt ez az ember, aminek látszott, a leggonoszabb kormányzó, akinek csak valaha hatalma volt Judea fölött.

- Mit akarsz, zsidó? - kérdezte nyersen.

- Azt, amit egész biztosan kapok a nemes Florus kezéből. Igazságot a zsidók ellen - tiszta igazságot.

Ezekre a szavakra az udvaroncok és az örök nevettek, még Florus is mosolygott.

- Ennek ára van - felelte.

- Kész vagyok megfizetni.

- Akkor add elő az ügyedet.

Caleb előadta.

Florus fekete szeme felragyogott, mikor ezt hallotta.

- A neveiket - mondta táblája után nyúlva. De Calebnek nem volt még szándékában megmondani a neveket.

Először forma szerint meg akart egyezni abban, hogy a birtokok hányadrészét kapja vissza, mint örökös.

Most sok alkudozás következett. Végül azonban megegyeztek, hogy mivel őt azon a címen rabolták ki, hogy apja a rómaiak barátja, kapja meg a panaszos a földeket, egy nagy házat a hozzátartozó áruházzal Tyrusban és ha össze lehet szedni, a tőke felét.

Mikor már aláírták a megegyezést, akkor állott elő a nevekkal, jó tanukkal hozakodott elő, akik bizonyítani tudják mindazt, amit mondott.

Florusnak tetszett ez a váratlan nagy szüret, mert sejtette, hogy Calebnek hasznát veheti később, meglátta benne az arravalóságot, betű szerint betartotta a vele kötött egyességet.

Így történt, hogy különöset fordult a szerencse kereke egy hónap alatt, attól számítva, hogy Caleb, a kiközösített árva, akinek nyaka veszedelemben forgott, az esszéusoktól megszökött. Most egyszerre befolyásos ember lett és nagyon gazdag.

Napja igazán felkelt.

X. FEJEZET

Benoni

Kis idő múlva Caleb már nem a magányos vándor többé, akit csak a lába visz, botja véd és a mező táplál, hanem előkelő fiatalember, bíbor, szőrmés köpenyben, szolgák kíséretében, gyönyörű lovon ismét keresztülutazott Jeruzsálem völgyén.

- Én fogok itt uralkodni, ha kimentek a rómaiak - mondta magában Caleb. Már nagyon nagy tervei voltak.

Caleb Tyrusba ment, hogy birtokába vegye házát, amit a kerület római parancsnoka már rendelkezésére bocsátatott. De volt más terve is. Tyrusban élt az öreg zsidó, Benoni, Mirjam nagyapja, amint azt már évekkel ezelőtt kifürkészte; mikor még kisgyermekek voltak, Mirjam egész történetét elmondta. Ezt a Benonit akarta látni egy s más okból.

Egy délután, Tyrus palotájának porticusán, vagy ahogy mi mondanánk, tornácán, egy ember ült. A Földközi tenger kék hullámai mosták a magas sziklapartot a tornác alatt. A palota a város szigetrészén feküdt, ahol a legtöbb szíriai lakott.

Az ember öreg volt. Sötét szeme gyors és csupa tűz, orra hajlott, mint a ragadozó madarak csőre, haja, szakála hosszú és hófehér. Ruházata díszes, pompás és minthogy ebben az évszakban hideg volt Tyrusban, értékes prémbundába volt burkolva. A palota méltó volt tulajdonosához.

Benoni, a pompás gazdagság tulajdonosa, lebonyolította aznapi üzleteit, átvett egy hajórakomány Egyiptomból érkező árut, elköltötte délebedjét és most délutáni pihenőjét élvezte a porticusban, pamlagon sütkérezve a napfényben. Hátradőlve párnáin, elszunnyadt, de úgy látszik rosszakat álmodott, legalább is forgolódott jobbra-balra, kezeit dobálta. Végre hirtelen felült.

- Oh Ráchel! Ráchel! - nyögte, - miért üldözöl álmodban? Gyermekeim, gyermekeim, nem szenvedtem eleget, így kell, hogy visszahozd vétkemet? Nem pihenhetek egy kicsit nyugalomban a napfényben? Mi mondani valód van, hogy ilyen gyakran jössz elélem némán, erőtlenség? Oh nem, nem te vagy, vétkem jelenik meg a te alakodban.

Benoni kezébe rejtette arcát és előre, hátra himbálva magát, hangosan nyögött. Hirtelen felugrott:

- Nem volt bűn! - mondta. - Helyesen cselekedtem. Felajánlottam a felbőszült Jehovának, mint ahogy Ábrahám atyánk felajánlotta Izsákot. De ennek a hamis prófétának átka súlyosodik rám és az enyémeire. Demas, az a korcs kutya az oka, besompolygott a házamba és mert szerette, odaadtam neki a leányomat. Így fizetett érte az áruló - és én visszafizettem. Oh! De a kard két nyakra hullott. Csak neki kellett volna szenvednie! Neki egyedül. Oh Ráchel, elveszett leányom, bocsáss meg te, akinek porai ott nyugosznak a tengeren túl, bocsáss meg. Nem tudom elviselni szemeidet. Öreg vagyok, Ráchel! Öreg!

Így beszélt magában Benoni, miközben gyorsan járt le és fel. Aztán belefáradva magános kitöréseibe, üldöző álmoképeibe, újra levetette magát a pamlagra.

Amint így ült, egyszer csak megjelent a tornácra egy felfegyverzett arab ajtónálló, miután óvatosan körülnézett, hogy gazdája nem alszik-e, alázatosan salemmel köszönt.

- Mi az? - kérdezte Benoni kurtán.

- Gazdám, egy fiatal, Caleb nevezetű úr akar beszélni veled.

- Caleb? Nem ismerem ezt a nevet - mondta Benoni. - Várj csak! A Hilliel fia lehet, akit a római helytartó - közben visszafordult és a földre köpött - visszahelyezett jogaiba. Vezesd ide.

Az arab köszönt és elment. Csakhamar visszajött a finoman öltözött, nemes külsejű Calebbel. Benoni meghajlással üdvözölte, amit Caleb keleti köszöntéssel viszonzott.

- Szolgád vagyok, uram - mondta Benoni komoly udvariassággal.

- Uram, rabszolgád vagyok - felelte Caleb. - Azt mondták nekem, hogy te ismerted apámat, ezért első utam Tyrusban ide vezetett. Tiszteletemet akartam tenni nálad. Hilliel fia vagyok, aki évekkel ezelőtt elpusztult Jeruzsálemben. Bizonyára hallottad ezt a történetet és az enyémet.

- Oh igen - hagyta helyben Benoni, erősen fürkészve látogatóját, - ismertem Hillielt, nagyon okos ember volt, de végül is csapdába esett, látom, hogy te vagy a fia. Látszik az arcodon, igazán, mintha Hilliel állana előttem.

- Büszke vagyok, mikor ezt hallom - felelte Caleb és rögtön tisztában volt vele, hogy apja és Benoni között nem lehetett semmi rokonszenv. - Azt tudod, hogy megfosztottak örökségtől, de most visszakaptam, részben.

- Sessius Florus helytartó segített hozzá, aki ebből az alkalomból sok zsidót - köztük egészen ártatlanokat is - bebörtönöztetett.

- Igazán? Így áll a dolog? Nos éppen erről a Florusról akartam főleg a véleményedet hallani. A rómaiak éppen felét vették el a birtokaimnak.

Caleb felsóhajtott és felháborodás ült ki arcán.

- Még elég szerencsés vagy, hogy nem vették el az egészséget.

- A sivatagban neveltek fel, messze minden várostól - szónokolt tovább Caleb, - nem tudnál rajtam segíteni te, aki nagy vagy a népünk előtt.

- Nem - mondta Benoni. - A római polgároknak jogaik vannak, - a zsidóké az, amit megkaparintanak. Fellebbezhetsz Caesarhoz, ha úgy tetszik. De ha okos vagy, megelégszel a fél vagyonnal. De én nem vagyok nagyság, öreg kereskedő vagyok csak, akinek nincs semmilyen tekintélye.

Caleb letörtnek látszott.

- Nehéz napok járnak reánk zsidókra - mondta.

- Jobb, ha megelégszel és megpróbálsz leverni ellenségeid - felelte Benoni. - Te szegény voltál és gazdag lettél, ezért nagy hálával tartozol Istennek.

- Este, reggel hálát adok neki - mondta Caleb komolyan és őszintén.

Most csönd állott be.

- Szándékomban van beköltözni Hezron, vagyis a saját házádba, Tyrusba? - kérdezte Benoni, megtörve a csendet.

- Egy időre, talán, amíg bérlőt találok.

- Hol nevelkedtél fel, uram?

- Az esszénusok között, Jericho közelében. De én nem vagyok esszénus, utáltam az ő hitüket, én az apám hitét követem.

- Vannak azoknál rosszabb emberek is. Boldogult feleségemnek bátyja szintén esszéus, jó természetű bolond, Ithielnek hívják. Valószínűleg ismerted.

- Oh, hogyne! Ismertem. Egyik gyámja és nagybátyja Mirjam úrnőmnek.

Az öreg ember hirtelen felugrott, de aztán uralkodva magán, így szólt:

- Bocsáss meg, de Mirjam volt halott feleségem neve is, ezért izgat, ha hallom. De hogyan lehet ez a leány Ithiel másodunokahúga? Hiszen nem volt más rokona, csak a testvére.

- Nem tudom - mondta Caleb hanyagul. - A dolog úgy áll, hogy Mirjamot, akit az esszéusok királynőjének neveznek, mintegy tizenkilenc-húsz év előtt hozta az esszéusokhoz egy lybiai nő, valami Nehushta - Benoni itt megint felugrott, - azzal, hogy a gyermek anyja, Ithiel unokahúga, hajótörést szenvedett és miután egy kis leánygyermeknek adott életet, meghalt, meghagyva, hogy vigyék hozzá a gyermeket nevelőbe. Minthogy az esszéusok beleegyeztek, Ithiel elfogadta a megbízást s Mirjam most ott van.

- Mirjam esszéus? - kérdezte Benoni mély, halk hangon.

- Nem, a keresztények szektájához tartozik.

Az öregember felállott a pamlagról és fel-le sétált a porticusban.

- Beszélj, uram, Mirjamról, mert a történet nagyon érdekel - mondta most. - Milyen?

- Az én véleményem szerint a legszebb lány az egész világon, ámbár törekeny, vékony; a legkedvesebb és a legtanultabb is.

- Ez nagy dicséret - mondta Benoni.

- Lehet, mester, hogy talán eltúlozom jó tulajdonságait, de nem csoda, sőt természetes.

- Miért természetes?

- Mert együtt nevelkedtünk és remélem, hogy egyszer a feleségem lesz.

- Eljegyezted a leányt?

- Nem, nem vagyunk eljegyezve még ezideig - felelte Caleb finom mosollyal, - de nem akarlak zavarni az én szerelmi történetemmel. Máris nagyon visszaéltem szívességeddel. Valamit szeretnék kérni tőled, uram, aki talán nem is óhajtod közelebbi ismeretséget: vacsorálj velem holnap este, szolgád nagyon hálás lesz.

- Köszönöm, fiatal barátom. Elmegyek, elmegyek, egész bizonyosan - tette hozzá hirtelen, - kíváncsi vagyok nagyon minden újságra, ami Jeruzsálemben történt.

- Szeretnék látni és hallani - mondta Caleb szerényen. - De nagyon gyakorlatlan vagyok és nem vagyok benne bizonyos, milyen utakat kövessen egy fiatalember, aki bölcs és jó akar lenni - ezekben a zavaros napokban.

Benoni megvárta, amíg vendége elment, aztán megint fel és alá kezdett járkálni a porticusban.

- Nem bírom ebben a fiatalemberben - gondolta magában, - hallottam már egyet s mást a dolgairól. Ki lehet az a Mirjam, akiről beszél? Talán Ráchelnek született kislánya, mielőtt meghalt? Miért ne? Nem bírta volna gondjaimra, mert azt akarta, hogy az ő átkozott hitében neveljék fel, rám úgy nézett, mint férje gyilkosára. Ha így van, akkor nem vagyok gyermektelen, van folytatásom a földön - végül is van valaki, akiben az én vérem folyik. Gyönyörű - tehetséges, - de keresztény. Fel kell, hogy keressem. Tudnom kell a valót. Ember, mit akarsz? Nem látod, hogy egyedül akarok lenni?

- Bocsánat, uram - szólalt meg az arab szolga meghajolva, - de a római Marcus kapitány óhajt beszélni veled.

- Marcus? Oh emlékszem! Az a tiszt, aki itt állomásozott. Nem érzem jól magam, nem fogadhatom. Kérd meg, jöjjön holnap.

- Uram, azt parancsolta, mondjam meg, hogy Rómába vitorlázik ma este.

- Jó, jó, vezesd be. Talán azért jön, hogy megfizesse adósságait.

Az arab kiment és azonnal bevezette a rómaid.

- Üdvözlét, Benoni - mondta kellemes mosollyal. - Itt vagyok élve, hiába féltél. Látnod pénzed még mindig biztos.

- Örülök, hogy ezt hallom, Marcus uram - mondta a zsidó mély meghajlással. - De ha úgy tetszenék, kamatostul hogy megadjad, még biztosabb volna az én kasszámban - tette hozzá szárazon.

Marcus jókedvűen nevetett.

- Megadjam! Miféle gondolat? Hiszen még újabb kölcsönt kérek a római költségeimre.

Benoni ajkai összecsukódtak, akár valami csapda.

- Nem - mondta Marcus, felemelve kezét, - mindent tudok! Zavaros, veszedelmes idők járnak. Az a kis forgó tőke, amivel rendelkezel, künn van, kamatra, biztosabb országokban, Egyiptomban, Rómában, Itáliában. Volnál tehát olyan jóságos, hogy kölcsönzöl nekem egy fél ezüst talentumot, ezer siklust készpénzben, a többi utalványokban Brundisiumi ügynököd címére.

- Nem - mondta Benoni határozottan.

- De igen - felelte Marcus meggyőződéssel. - Nézd, Benoni barátom, teljesen biztosra mehetsz. Ha nem fojtanak meg, vagy nem vágják el a torkom, amíg Rómába érek, a leggazdagabb ember leszek Rómában, így ez az utolsó kilátásod, hogy kölcsönözhetsz nekem. Nem hiszed? Akkor olvasd el ezt a levelet. Caius írta, a nagybátyám és ezt az utóiratot Nero Caesar írta alá.

Benoni átfutotta az iratokat és visszaadta.

- Fogadd szerencsekívánataimat - mondta. - De itt nem látok semmi biztonságot magamra nézve, mert ha még simán is megy minden, Itália nagyon messze van.

- Ember! te azt hiszed, hogy becsaplak? - kérdezte Marcus hevesen.

- Világért sem, de történhetik baleset.

- Nos, hát megkönnyíteni a dolgot úgy, hogy érdekesebb legyen megkockáztatni. Fél talentum erejéig írd megterhelést a birtokomra, akár élek, akár nem. Minthogy biztos voltam az esszénusoknál a Jordán partján...

- Az esszénusoknál? Mi van az esszénusokkal? - vágott közbe Benoni. - Különös, de éppen most ment el egy látogatóm, aki az esszénusoknál nevelkedett.

- Igazán? - kérdezte Marcus üres tekintettel bámulva a tengerre.

- Azt mondta, hogy egy gyönyörű fiatal leány lakik közöttük, az esszénusok királynőjének nevezik. Láttad talán véletlenül, uram?

Marcus abban a pillanatban felébredt.

- Oh igen, láttam és még mit mondott az illető?

- Azt mondta, hogy az a nő gyönyörű és művelt is.
  - Az igaz - hagyta helyben Marcus lelkesedéssel. - Az én ítéletem szerint ugyan kicsi, de sohasem láttam nála bájosabbat, sem nálánál tehetségesebb szobrászt. Ha úgy tetszik, jöjj velem a hajóhoz, kinyitom a ládát és megmutatom a szobrot, melyet rólam csinált. De mondd, nem hiányzott ennek a te látogatódnak a mutatóujja az egyik kezén? A jobbon.
  - De igen.
  - Akkor azt hiszem, Calebnek hívják.
  - Úgy! De honnan tudod?
  - Onnan, hogy én vágtam le a mutatóujját - mondta Marcus, - szabályszerű párbajban - és hangja itt szenvedélyes lett - gazember ez, gyilkol, ha lehet, rosszul tettem, hogy meghagytam az életét.
  - Oh, úgylátszik, van egy kis ítélőképességem - mondta Benoni, - mert én is így láttam. Mit tudsz még a nőről?
  - Egyet s mást, minthogy körülbelül el vagyok jegyezve vele.
  - Igazán? Különös, ép ezt mondta az előbb Caleb is.
  - Ezt mondta! - kiáltott Marcus és felugrott székéből. - Caleb hazug, jó lesz tőle óvakodnod.
  - Miért óvakodjam tőle?
- Marcus hallgatott egy pillanatig, aztán merészen így szólt:
- Mert Mirjam úrnőm unokád és vagyondod örököse! Megmondom, mert ha nem én, Caleb egész biztosan megmondta volna, ha ugyan már meg nem mondta.
- Benoni kezébe temette arcát, aztán felemelte fejét és így szólt:
- Én is azt gondoltam és most biztos vagyok benne. De Marcus uram, ha ő az én vérem is, a vagyonom az enyém.
  - Rendben van. Tartsd meg, ha tetszik, vagy hagyd, akire akarod. Én Mirjamot szeretem, nem a pénzét.
  - Azt hiszem, Calebnek mindkettő kell, a lány és a pénz - mert okos ember. Miért ne kapná meg? Jó családból való zsidó és azt hiszem, magasra fog emelkedni.
  - És én jobb családból való római vagyok és még magasabbra fogok emelkedni!
  - Igen, római vagy, de én, a nagyapja zsidó vagyok, aki nem szeretem a rómaiakat.
  - És Mirjam se nem zsidó, se nem római, hanem *keresztény*, nem te neveltetted, hanem az esszénusok, és szeret engem, ámbár nem jön hozzám feleségül, mert nem vagyok keresztény.
- Benoni vállat vont, miközben mondta:
- Mindez még olyan kérdés, amin gondolkoznom kell, hogy megoldjam.
- Marcus felugrott székéről és fenyegetőleg állt az öreg ember elé.
- Hallgass rám, Benoni - mondta, - ezt a kérdést nem te fogod megoldani, hanem Mirjam. Megértetted?
  - Megértettem, hogy fenyegetsz engem!

- Igen, fenyegetlek! Mirjam nagykorú. Az esszénusoknál nem maradhat tovább! Te bizonyára magadhoz veszed, hogy itt éljen. Nos, vigyázz, hogyan bánsz vele. Ha Calebhez óhajt férjhez menni, saját akaratából, hagyjad. De ha kényszeríted rá, vagy túród, hogy Caleb erőszakoskodjék, akkor isteneimre, és a te isteneidre és az ő istenére mondom, hogy visszajövök és úgy megbosszúlom magam rajta és rajtad és egész népeden, hogy nemzedékek fognak róla beszélni. Hiszel nekem?

Benoni felnézett az emberre, aki előtte állott teljes szépségében, tüzes szemével, minden izma remegett a dühtől és amint ránézett, kissé visszahőkölt.

- Értem, hogy hiszed, amit most mondsz. De vajjon akkor is hinni fogod-e még, mikor visszatértl Rómába, ahol van még olyan tökéletes nő, mint az esszénusok királynője, az más kérdés.

- Igen, ez a kérdés rám tartozik.

- Úgy van, rád tartozik. Van-e még valami hozzátenni valód a parancshoz, amit kegyes voltál kiadni alázatos hiteleződnek, Benoni kereskedőnek?

- Igen, két dolog. Először, hogy mikor elhagyom ezt a házat, már nem leszel hitelezőm. Hoztam magammal pénzt bőven, hogy kifizesselek tőkéstől, kamatostul. Szolgáim kinn várnak az arannyal, hívd be őket azonnal és végy magadnak annyit, amennyi tőke és kamat fejében kell és még valamit a bonusért. Most áttérek a másik dologra. Azt kérdezem: akarod-e ünnepelesen szavadat adni, megesküdni Istenedre, akit imádsz, hogy nem kényszeríted unokádat, Mirjamot, házasságra a zsidó Calebbe; másodsor: hogy megvéded, tisztelettel bánsz vele, és megengeded, hogy szabadon kövesse hitét?

Benoni felugrott a pamlagról.

- Nem, római, nem akarok! Ki vagy te, hogy így mersz parancsolgatni a saját házámban, hogy hogyan bánjak a saját unokámmal. Fizesd ki, amivel tartozol és menj utadra, az én ajtómat ne sötétítsd többé el. Végeztem veled!

- Oh - mondta Marcus, - talán eljött az ideje annak, hogy te kelj útra. Azok, akik utaznak és idegen országokat és más népeket látnak, előítéletek nélkül gondolkoznak, amit rólad nem lehet állítani. Légy szíves, olvasd el ezt az írást.

Marcus egy papírt tett eléje.

Benoni elvette és elolvasta:

Marcus kapitánynak, Emilius fiának, Caesar nevében üdv! Ezennel elrendeljük, hogy ha a saját meggondolásodból helyén valónak találod, akkor fogasd el Benonit, a zsidó kereskedőt, aki tyrusi lakos és kísértesd mint foglyot Rómába, adjon ott számot az ellene emelt vádról, amelynek részleteit ismered.

Gessius Florus, Procurator.

Mikor Benoni elolvasta az írást, visszahanyatlott a pamlagra, egész testében remegve a meglepetéstől és félelemtől halálsápadtan. Aztán mintha mentő ötlete támadt volna. Megragadta a papírt és rongyokra tépte.

- Nos, római? - kérdezte, - hol a parancsod?

- A zsebemben - felelte Marcus. - Amit mutattam, az csak a másolat volt. Nem, ne csengess, ne nyúlj a csengőhöz. Nézz ide - azzal ezüstsípot vett ki a ruhájából, - a kapu előtt ötven katona áll, behívjam őket?

- Nem - mondta Benoni, - leteszem az esküt, ámbár igazán felesleges. Miért gondolod, hogy valamilyen házasságba kényszeríteném a leányt, vagy hogy rosszat tegyek vele hite miatt?

- Mert elvakult zsidó vagy. Apját, anyját kegyetlen halálra adtad, miért kímélnéd őt? És mert gyűlölsz engem és egész fajtámat. Miért ne részesítenéd előnyben versenytársamat, ha gyilkos is, akinek kétszer kegyelmeztem meg Mirjam kérésére. Nos tedd le az esküt.

Benoni felemelte kezét és ünnepélyesen megesküdött, hogy nem fogja kényszeríteni unokáját Calebhez, sem senki máshoz, és nem fogja megsérteni hitében, vagy üldözni miatta.

- Nem elég. Írd le esküdet és írd alá.

Benoni az asztalhoz ment és leírta esküjét, aláírta, valamint Marcus is, mint tanu.

- Most hallgass rám, Benoni - szólt Marcus, miközben magához vette a papírt. - Ez a parancs a te elfogatásodat az én elhatározásomra bízva, miután megvizsgáltam a dolgot. Megvizsgáltam és úgylátszik, nem kielégítő eredménnyel. De ne felejtsd el, hogy a parancs a zsebemben van, és bármely pillanatban végrehajthatom. Gondolj arra is, hogy figyelnek és ha egy ujjad felemeled a leány ellen, elfogatlak. Hívasd be szolgámat, aki az előszobában várakozik, hogy adósságomat kiegyenlítse. Éljen boldogul.

Ezzel Marcus elhagyta a porticust.

Benoni figyelte, amíg elment és arca gonosz kifejezést öltött.

- Elárultak. Pizsokba tapostak, kijátszott ez a római kölyök - mormogta magában. - Van még valami szégyenpohár, amit ki nem ürítettem? Ki az áruló és mit tudhat? Valamit, de nem mindent, mert különben aligha bízták volna ennek a patriciusnak kegyére elfogatásomat, bármilyen nagy kegyben áll is. Igen, Marcus úr, én is bizonyos vagyok benne, hogy újra találkozunk.

Aztán csengetett és megparancsolta, hogy a Marcus szolgáját bocsássák be.

XI. FEJEZET

Az esszénusok elvesztik királynőjüket

Az esszénusok tanácsa tanácskozássra gyűlt össze, hogy gyámleányuknak, Mirjammak, távozását megvitassák. El kell mennie, az világos, mert még az ő kedvéért sem szeghették meg a régi törvényeket, pedig mindenikük úgy szerette a leányt, mintha igazi apja lett volna. De hová menjen és hogyan támogassák úgy, ahogy hozzá méltó. Ez a kérdés kínozták őket és ezt akarták megvitatni alaposan. Végre nagybátyja, Ithiel azt indítványozta, idézzék maguk elé Mirjamot, hogy hallják kívánságát. Ezt a testvérek elfogadták és elküldték Ithielt, hogy hozza őt magával.

Kis idő múlva megérkezett Mirjam, Nehushta kíséretében. Annyira szerették és tisztelték az esszénusok ezt a leányt, hogy amint belépett, mindnyájan felállottak és állva maradtak, amíg csak Mirjam le nem ült. Aztán megszólalt az elnök, szomorúan, sőt szégyenpírtól égve. Elmondta gondjukat és bocsánatot kért tőle, hogy hitük törvényei szerint kénytelenek úgy berendezkedni, hogy elküldjék őt maguktól.

Mirjam válaszában, szintén szomorúan, tiszta szívéből megköszönte jóságukat. Már régóta tudomása van arról, hogy ütött a válás órája. Hogy hol fog élni? Minthogy olyan sok zavargás van Jeruzsálemben, azt hiszi, hogy inkább fog otthonra találni valamelyik parti városban. Talán a testvéreknek egy rokona vagy Barátja oltalma alá veszi Nehushtát és őt.

Egyszerre nyolcan, tizen is jelentkeztek, hogy ismernek ilyen embereket, egyik vagy másik helyen és a különböző ajánlatokat a tanács elé terjesztették. Még tartott a megbeszélés, mikor egyszer csak kopogás hallatszott az ajtón. A szokásos kérdések és óvatossági intézkedések után kiküldtek egy testvért, aki azt a felvilágosítást hozta, hogy megérkezett a faluba, tekintélyes kísérettel Benoni, a tyrusi kereskedő. Azt mondja, hogy beszélni akar velük unokája, Mirjam érdekében, aki tudomása szerint eddig náluk volt és talán most is az ő gondozásukban van.

- Íme a válasz a fogas kérdésre - mondta az elnök. - Ismerjük ezt a Benonit, tudjuk azt is, hogy szándékában volt elkérni tőlünk unokáját, de amíg ő nem szólt, mi nem beszélhettünk.

Azt ajánlotta a tanácsnak, hogy fogadják Benonit. Mikor belépett a nagy, homályos, hűvös terembe, mosolyogva nézett az összegyűlt, félkörben ülő, fehér ruhás aggastyánokra. Azután a gyönyörű leányra esett a tekintete, aki ott ült előttük a díszhelyen Nehushta kíséretében. Rögtön tudta, hogy ez Mirjam.

Nem csoda, hogy minden férfi szerelmes ebbe a leányba - gondolta magában Benoni, - hiszen az én szívem is ellágyul első látására.

Most meghajolt az elnök előtt, a tanács elnöke szintén meghajlással viszonzta üdvözlését. De a többiek közül egyik sem biccentett fejével, mindnyájan gyűlölték ezt az idegent, aki azon volt, hogy elvigye tőlük királynőjüket.

- Uraim - kezdte Benoni, megtörve a csendet, - különös szándékkal jövök hozzátok. Tudniillik, hogy egy leány után kérdezősködjem, akiről azt hiszem, hogy unokám és akit ügylátszik, születése óta ti oltalmaztok. Itt van-e közöttetek? - kérdezte és Mirjamra nézett.

- Ott ül Mirjam úrnőnk - mondta az elnök, - jogod van őt unokádnak nevezni, mi tudtuk kezdetől fogva, hogy az.

- Akkor hát miért nem tudtam én is? - kérdezte Benoni.

- Mert nem tartottuk helyesnek, hogy kiadjunk egy gondjainkra bízott gyermeket - mondta az elnök.

Miközben beszélt, felháborodva nézett Benonira, mint az összes jelenlévők, míg végre a merész tekintetű zsidó megszégyenülten hajtotta le fejét.

- Itt vagyok, hogy arra kérjelek benneteket, adjátok át unokámat, aki azóta, amint látom, nagy leánnyá serdült, nekem, mint természetes gyámjának, hogy én gondozzam tovább.

- Mielőtt erről beszélhetnénk - válaszolt az elnök, - mi, akik annyi éven át voltunk gyámjai, biztosítékot és zálogot kérünk.

- Miféle zálogot és milyen biztosítékot?

- Többek között azt, hogy biztosíts neki elég pénzt a megélhetésre, halálod utánra is. Hagyd meg jogos szabadságát mindennapi életmódjában és a házasság kérdésében, ha ugyan kedve lesz férjhez menni. Végül mi nem harcoltunk hite ellen, nem kényszerítettük hogy megváltoztassa, így cselekedj te is.

- És ha megtagadom mindezeket?

- Akkor először és utoljára látod Mirjamot - felelte az elnök bátran, a többiek pedig helyeslőleg bólintottak. - Mi a béke emberei vagyunk, ne hidd azért, hogy nincs hatalmunk. El kell válnunk Mirjam úrnőnkől, aki mindnyájunknak mintha leánya lett volna, mert hitünk megszeghetetlen törvényei értelmében most, hogy nővé fejlődött, nem maradhat közöttünk. De bárhol éljen is, élete utolsó napjáig kíséri őt mindnyájunk szeretete és rendünk egész ereje védi. Ha bármilyen baj érné is, gyorsan meghalljuk és még gyorsabban megbosszuljuk. Ha megtagadod kikötéseinket, el fog tűnni szemed elől és akkor menj, keresd a világban, Syria partjain, Egyiptom kikötőiben, Itália városaiban - és találj meg, ha tudod.

Benoni végigsimított fehér szakállán, mielőtt megszólalt:

- Bölcsen beszélsz - mondta, - ha behunyom a szemem, azt hihetném, hogy egy római helytartó hangját hallom, amint Caesar rendeleteit kihirdeti. De hajlandó vagyok elhinni, hogy amit ígértek, meg is tartjátok.

Elhallgatott, de az elnök egyáltalán tudomást sem vett gúnyos sértéseiről, hanem csak annyit mondott:

- Mi megmondtuk.

És mint egy torokból visszhangozta a száz ember:

- Mi megmondtuk!!!

- Hallod ezt, uram? - kérdezte Nehushta a beálló csöndben. - Nos, én ismerem őket. Úgy gondolják, ahogy mondják és abban igazad van, hogy amivel fenyegetnek - azt végre is tudják hajtani.

- Halljuk az unokámat - mondta Benoni. - Lányom, óhajtod-e, hogy ilyen lealázó köteléket rakjanak rám.

- Nagy uram - kezdte Mirjam tiszta, csengő hangon, - nem szállhatok perbe az ellen, ami saját javamra történik. A pénzzel keveset törődöm, de nem szeretnék semmi tekintetben rabszolga lenni, sem nem szeretnék arra az ösvényre lépni, amelyen szüleim jártak. Amit bátyáim mondanak, úgy az ittlévők - itt kezével félkört írt le, - mint a többi ezer, akinek nevében beszélnek, az igaz beszéd.

Ezt büszke lélekkel, nagyon jól mondta. Olyan, mint egész fajtája - gondolta magában Benoni, de még mindig fehér szakállát símogatta és habozott.

- Légy kegyes megadni válaszod - kérte az elnök, - hogy tárgyalásainkat az esti ima előtt befejezhessük. Hogy segítségedre legyünk, kijelentjük, - nem teszünk új kikötéseket. - Benoni gyors pillantást vetett rá, az elnök folytatta:

- Másolatot kaptunk arról, amire a római Marcus előtt megesküdtél, mi megelégszünk ezzel.

- Most már értem...

- ...hogyan az esszéusok karja hosszabb, mint ahogy te gondoltad, mert innen Rómaig is elér - mondta az elnök.

- Eh! hogy rómaiakkal tudtok összeállni. Nos, legyetek óvatosak, mert a végén ezeknek a rómaiaknak a kardja hosszabbnak bizonyul, mint ahogy ti gondoljátok és éppen szívetekig fog érni.

Aztán, mintha a választól félne, gyorsan hozzátette:

- Haza szándékoztam menni és itt hagyni ezt a leányzót, rendelkezetek fölöttem, ahogy jónak látjátok. De nem teszem, mert már öreg vagyok, közeledem a véghez és ő az egyetlen, akinek ereiben az én vérem folyik. Ezért beleegyezem összes kikötéseitekbe és hazaviszem őt magammal Tyrusba, remélem, hogy majd megszeret engem.

- Jól van - mondta az elnök, - holnap készen lesz az írás, aláírva. Addig is kérünk, légy vendégünk.

A következő este aláírták a szerződést.

Három nap múlva elbúcsúzott Mirjam pártfogóitól, akik százával kísérték el a falun túl a dombra. Itt megállottak és mikor Mirjam látta, hogy ütött a válás órája, megeredtek könnyei.

- Ne sírj, imádott gyermek - mondta Ithiel, - mert ha el is válunk tőled testben, lelkileg mindig veled leszünk, itt ebben az életben, és, ahogy hisszük, a másik életben is. Mi több, éjjel-nappal örökösödünk fölöttem és ha valaki megpróbál bántani - itt Benonira, nem tulságosan szeretett sógorára nézett, - a szél is elhozza üzeneteket és egy, vagy más úton jön segítség.

- Ne félj Ithiel - vágott közbe Benoni, - a szerződés, amit veletek kötöttem, jó és szeretet lesz a viszonzás érte.

- Én is azt hiszem - mondta Mirjam, - és ha úgy lesz, nagyapám, szeretettel fogok visszafizetni.

Most az emberekhez fordult és akadozó szavakkal mondott nekik köszönetet.

- Ne légy kislelkű - vigasztalta Ithiel fojtott hangon, - remélem és hiszem, hogy még ebben az életben is találkozunk.

- Bár úgy lenne - felelt Mirjam és elváltak.

Az esszéusok szomorúan mentek otthonukba, Benoni Jericho felé vette útját Jeruzsálembe.

Négy nap múlva a gazdag és szép Tyrus városához érkeztek és Mirjam meglátta a tengert, amelyen született. Eddig az hitte, hogy a vize olyan, mint a Holt-tengeré, amelynek partjain annyi évig élt; de mikor meglátta a tovasuhanó hullámokat, fehér tarajosan, mint nagy dübörgéssel törtek meg a Tyrus partján, boldogan tapsolt. Ettől a perctől fogva élete végéig szerette a tengert, minden veszélyével, órák hosszat elég volt neki csak a tenger társasága.

Jeruzsálemből Benoni gyorsfutárokat menesztett lovon, hogy készítsenek el mindent a vendég fogadására. Így történt, hogy mikor Mirjam belépett a tyrusi palotába, úgy fel volt díszítve, mintha menyasszonyt vártak volna és csodálkozva járta be teremről-teremre az egész régi épületet, amely nemzedékeken át királyoknak és kormányzóknak volt az otthona - ő, aki még soha szebbet nem látott az esszénusok agyagházainál. Benoni lépten-nyomon követte, komoly pillantással figyelte, míg végre mindent megnézett, kivéve a szárazföldön levő kerteket.

- Tetszik új otthonod, leányom? - kérdezte Benoni.

- Csodaszép, nagyapám, sohasem álmodtam ilyen helyről. Mondd, művészetemnek szentelhetem-e magam, az egyik ilyen nagy szobában?

- Mirjam, ennek a háznak ezentúl te vagy az úrnője, aminthogy az eljövendő időben te leszel a tulajdonosa. Hidd el, gyermekem, felesleges volt, hogy annyi és olyan emberek kérjenek tőlem biztosítékot a te jólétedről és nyugalmadról. Mindenem, amim van, a tied és minden, ami a tied, a tied marad, beleértve hitedet, barátaidat, akiknek, úgy látom, a száma nem csekély. De, ha úgy tetszik, hogy viszonzás fejében szeretetednek néhány morzsáját add nekem, én, aki gyermektelen vagyok és nincsenek barátaim, hálás leszek.

- Ezt akarom - mondta Mirjam sietve. - Csakhogy, nagyapám, köztünk...

- Ne mondd ki - kérte kétségbeesett taglejtéssel, - vagy inkább én mondom ki, - közöttünk szüleid vére patakzik. Így van, Mirjam, de meggyónom neked, hogy szánom-bánom halálukat. Az idő megenyhíti ítéletünket. Mirjam, szeress engem, aki megbántam, amit vakbuzgóságból, dühömben tettem és akit most, öreg koromra üldöz ennek az emléke.

Most először borult Mirjam az öreg ember nyakába és megcsókolta a szemén.

Így történt, hogy békét kötöttek és boldogok voltak együtt.

XII. FEJEZET

A gyűrű, nyaklánc és a levél

Így került Mirjam Tyrusba, ahol hosszú hónapok óta elég boldogan, békességben élt. Először félt, hogy találkozik Calebbel, de véletlenül éppen elutazott a városból üzleti ügyekben és így egy időre megszabadult tőle. Tyrusban sok keresztény volt, akikkel összebarátkozott és akiket szeretett, Benoni úgy tett, mintha nem tudna az egész dologról. Ebben az időben inkább a zsidók voltak veszedelemben, mint a keresztények, a szíriaik és görögök miatt, akik gyűlölték őket gazdagságukért és hitükért és folytonosan rablással és gyilkossággal vádolták.

Mirjam órákat töltött elgondolkozva a tenger partján. Anyjára gondolt, aki szintén így ült itt régen, apjára, aki gladiátor kardjától esett el, a kedves öreg emberekre, akik felnevelték és testvéreinek szenvedéseire Rómában és Jeruzsálemben.

De legtöbbet Marcusra gondolt, római szerelmesére, mert bármennyire akarta is, nem tudta elfelejteni, még egy órára sem. Ő pogány, Mirjam keresztény, sohasem házasodhatnak össze. Aztán, úgy látszott, el is felejtette már a fiatal leányt, aki csak a pusztában foglalkoztatta képzeletét. Rómában nagyon sok szép és nemes nő van - oh! alig tudta végiggondolni. Minden éjjel imádkozott érte és minden reggel megjelent a képe félig nyitott szemei előtt. Hol volt? Mit csinált? Néha azt hitte, meghalt! De nem, szíve egész bizonyosan megérezte volna. Majd meghalt a hírekért - és, sajnos, semmi sem érkezett.

Végre mégis jött hír - a legjobb hír. Egy napon, kifáradva már az örökös otthonülésben, nagyapja engedelmével, kellő szolgaszemélyzet kíséretében, elment a közkertbe sétálni. Miután egy darabig ott sétálgattak, leültek valami régi templom törött oszlopára Nehushtával és pihentek. Egyszer csak lépteket hallottak, Mirjam felpillantott és egy római katona állott előtte, kabátján a tengeri út nyomai látszottak és Benoninak egyik szolgálja vezette.

A katona nyers, de kellemes külsejű, középkorú férfi, meghajolt előtte és megkérdezte görögül, hogy Mirjammal beszél-e, a zsidó Benoni unokájával, aki az esszénusoknál nevelkedett.

- Én vagyok az - felelte Mirjam.

- Akkor, úrnőm, nekem, Gallusnak, egy megbízást kell teljesítenem.

Azzal kihúzott ruhájából egy selyemszállal összekötött lepecsételt levelet és ezzel együtt egy csomagot és átadta Mirjamnak.

- Ki küldi - kérdezte Mirjam és reménysugár villant fel szemében - és honnan jössz?

- Rómából, úrnőm, olyan gyorsan, ahogy vitorla hozhatta a csomagot és engem. A küldője pedig nemes Marcus, akit Fortunatusnak neveznek.

- Oh, mondd, jól van? - szólt Mirjam fülig pirulva.

- Nem nagyon jól - felelt a római, bámulattal nézve a fiatal leányt.

- Betegen hagytad el? Nem értem.

- Oh nem! Az egészsége rendben volt és Caius nagybátyja meghalt, akkora vagyont hagyva hátra, hogy össze sem lehet számlálni, legalább így beszélnek és az öreg úr őt tette örökösévé. Talán ezért szerette úgy meg az isteni Nero, hogy alig hagyhatja el a palotát. Ezért nem mondhatom, hogy Marcus jól érzi magát ma, mert Nero barátai néha nagyon rövid életűek. De ne ijedj meg, csak tréfáltam, a te Marcusod elég biztonságban van. Olvasd el a levelet, úrnőm,

ne töltsük az időt. Ami engem illet, bevégeztem küldetésem, de ne köszönd meg. Eléggé meg vagyok jutalmazva, hogy gyönyörű arcodat láthattam. Igazán Fortuna a Marcus csillaga; ámbár irigylem ezt az embert, a te kedvedért mégis azt kérem, hadd térhessen vissza hozzád, Úrnőm és hadd éljen boldogul!

- Vágd el a selymet, Nou - kérte Mirjam, mikor Gallus elment. - Hamar. Nincs késem.

Nehushta mosolyogva tett eleget kérésének és kigöngyölítették a levelet.

Egyik-másik, érdekesebb része így szólt:

„Mirjamnak, a római Marcustól, barátjától, Gallus kapitány által.

Drága barátnőm és úrnőm, üdv! Amint megérkeztem ide, írtam egy levelet neked, de ma kaptam a hírt, hogy a hajó megfeneklett a szicíliai partokon... Minthogy tehát Neptunus kapta meg a levelet és vele még sok jó embert, ámbár írásom, mint a legtöbb dolgom, rossz, mégis küldök egy másikat, abban a reményben, én hiú ember, hogy nem felejtettél el engem és hogy olvasása örömet szerez neked!

Tyrusból Itáliába vitorláztam, de Melita partjain hajótörést szenvedtünk és közülünk sokan odavesztek. Én azonban valamelyik Isten kegyelméből - oh tűnődöm rajta, vajjon melyikéből - megmenekültem. Éppen jókor érkeztem Rómába. Caius nagybátyám nagyon beteg volt. Már azt hitte, hogy én is a melitai hajószerencsétlenség áldozata lettem és éppen megmásítani szándékozott végrendeletét, Nero császár javára, de szerencsére erről még nem szólt.

Szerencsére megtetszettem Caius nagybátyámnak és egy héttel megérkezésem után formaszerű végrendeletet csinált, minden vagyonát, földjét, sok pénzét rám hagyta. Halála után három hónappal örökébe is léptem. Miután átvettem örökségem, azt terveztem, hogy elmegyek Judeába, egy és csak egyetlen egy okból, hogy közel legyek hozzád, legdrágább Mirjam. De az utolsó pillanatban meggátolt ebben egy elég rossz véletlen. Azt a szobrot, melyet rólam készítettél és amelyet a hajótörésből megmentve, magammal hoztam Rómába.

A legelőkelőbb helyre állítottam, az előcsarnokba. Meghívtam Glaucust, akiről már beszéltem neked és még néhány művészethez értőt, hogy mondjanak véleményt a szoborról. Eljöttek, csodálkoztak és hallgattak, mindenik félt, hogy ha dicséri megsérti - vetélytársát. Mikor mondtam, hogy egy judeai hölgy munkája, nem akarták elhinni.

A szobor híre eljutott Nero fülébe, aki maga is művész zenében és sok másban. A dolog vége az lett, hogy egy szép napon, minden előzetes értesítés nélkül, meglátogatta a császár házat, a szobrot kívánta látni és én megmutattam. Néhány percig nézte a smaragdon keresztül, amivel látását segíti, aztán azt kérdezte:

- Melyik országé a dicsőség, hogy magáénak mondhatja azt a lángelmét, aki ezt a művet alkotta?

- Judeáé - feleltem. Úgy látszik keveset tudott erről az országról, csak éppen annyit, hogy néhány fanatikus él ott, akik nem akarják ők imádni. Azt mondta, szeretné Judea kormányzójává tenni a művészt. Azt feleltem, hogy a művész nő, mire azt mondta, neki mindegy, kormányozza Judeát, vagy ha ez nem lehet, érte küld és elhozatja Rómába, csináljon ő róla is egy szobrot a jeruzsálemi templom számára, hogy a zsidók imádják.

Most látom, hogy bolond voltam; és jól tudtam, mi lenne a sorsod, Mirjamom, ha egyszer szemet vetett volna rád, sóhajtottam és azt mondtam, sajnos, lehetetlen, minthogy meghalt. Hosszú mesével bizonyítottam ezt be, amivel nem akarlak untatni. Most, mikor

már abban a hiszemben volt, hogy te halott vagy, megmutattam azt a kis szobrodat, amely magadat ábrázol, amint a vízbe nézel. Erre könnyekben tört ki, arra a gondolatra, hogy ilyen szépség elköltözött a földről, amely annyi öreg, csúnya, istentelen nővel van megátkozva.

Még mindig nem ment el, ottmaradt és bámulta a szobrot, míg végre valamelyik kegyence a kísérők közül azt súgta a fülembe, hogy neki kell ajándékoznom. Megtagadtam, mire azt súgta, hogy ha nem adom, valószínűleg elveszi és vele együtt egész vagyonomat, sőt talán az életemet is. Így, minthogy kénytelen voltam vele, megváltoztattam véleményem, és kértem, fogadná el. Erre megcsókolta először a szobrot, aztán engem és megparancsolta, hogy vigyék el tüstént és én ottmaradtam, tombolva dühömben.

Ezt az egész történetet csak azért mondtam el, mert emiatt nem hagyhatom el Rómát. Tudniillik két nap múlva császári parancsot kaptam, amelyben az állott, hogy a csodálatos remekművű szobrot, melyet Marcus, Emilius fia hozott magával Judeából, egy bizonyos templomban helyezték el és azok, akik a császár kegyét meg akarják nyerni, díszítsék fel és imádják, valamint annak a lelkét is, aki a szobrot készítette. Mi több, azt is elrendelte, hogy én, Marcus, akinek arca mintául szolgált a szoborhoz, legyek annak őre, menjek el kétszer hetenként a templomba, hogy mindenki lássa, mire képes a nagytehetségű művész, milyen halhatatlan szépséget tud csinálni egy közönséges, húsból és vérből való halandóból. Oh, Mirjam, nincs türelmem erről a bolondságról írni, de a vége az, hogy vagyonom és életem kockáztatása nélkül nem hagyhatom el Rómát. Kétszer egy héten, legjobb esetben egyszer, kénytelen vagyok megjelenni az átkozott templomban, ahol képmásom márvány talapzaton áll, előtte márvány oltár, rajta a következő bevésés: „Oh, ki elhaladsz itt, áldozz az elhalt génusz szellemének, e remekmű alkotójának”.

Igen, ott ülök én, a katona, mialatt tömegestül jönnek, bámulva a szobrot, aztán engem, olyanokat mondanak, hogy legszívesebben megölném őket, és tüzet tápláló magokat dobnak az oltáron égő kis lángba, a te lelkednek áldozva, amiből hiszem, hogy sok előnyöd lesz. Így uralkodnak fölöttünk, Mirjam, Rómában, manapság.

Közben nagy kegyben vagyok Nérónál, úgyhogy az emberek Fortunatusnak neveznek és házamat a Fortunatus-háznak, ami rossz omen.

De ebből a rosszból fakadt valami jó is, mert Nero állandó kegye irántam, illetőleg a szobor iránt, lehetővé tette, hogy tegyek itt-ott valamit a te kedvedre is, Mirjam, hitsorsosaid érdekében, sőt életüket is megmenthetem.

Tegnap délután Nero maga is eljött a templomba és itt az az ötlete támadt, hogy néhány keresztényt áldozzanak fel a legkegyetlenebb módon, a te szellemed tiszteletére. Mondtam, hogy ez kevés örömet okozna a művésznek, mert életében ő maga is keresztény volt. Erre kezét tördelte s egyre kiáltozott: „Oh, milyen vétket követtem el”. És kiadta a rendeletet, hogy többé egyetlen egy keresztényt se öljenek meg. Így egy időre, hála mesterművednek és nekem, akit „modell”-nek neveznek, biztonságban vannak - akik még élnek.

Mirjam, nagyon szerencsétlen vagyok. Mindig rád gondolok és nem mehetek hozzád. Elképzelek téged száz és száz veszélyben és nem lehetek ott, hogy megmentselek. Még azt is merem remélni, hogy szeretnél engem viszontlátni, de a zsidó Caleb és más férfiak látnak és áldoznak édes szépségednek, mint ahogy én áldozom szellemednek. Könyörögök, Mirjam, ne fogadd el az áldozatokat, mert majd, egy eljövendő napon, mikor már

nem leszek katona és megszűntem szoborőr lenni, jaj lesz az imádóknak és különösen Calebnek.

Egy ajándékot küldök, kérlek, fogadd el. A smaragdot a gyűrűbe Glaucus barátom faragta. A gyöngyök értékesek és érdekes történetük van, amit remélem egyszer személyesen mondhatok el majd. Viseld mindig, imádott Mirjamom, az én kedvemért. Nem felejttem el szavaidat, nem, éjjel-nappal töprengem rajtuk. De végül is azt mondtad, hogy szeretsz és ha az ékszereket viseled, nem szeged meg a kötelességedet a halottak iránt. Kérlek, írnék neked, ha akad futár. Vagy ha nem írhatok, gondolj rám mindig, úgy, ahogy én gondolok terád. Oh, ha visszamehetnénk együtt abba a boldog faluba, az esszénusokhoz, akiknek, úgy mint neked, jó szerencsét kívánok.

Mindig hűséges barátod és imádód

Marcus”.

Mirjam végigolvasta a levelet, megcsókolta és a keblébe rejtette. Aztán kibontotta a csomagot, kinyitotta az elefántcsontdobozt, a rajta lógó kulccsal. A dobozból puha bőrtékercset vett ki, kigöngyölítette és felsikoltott örömeiben: a leggyönyörűbb gyöngynyakék feküdt előtte, a legszebb, amit csak valaha látott. De ez még nem minden, egy gyűrű volt a gyöngyre fűzve, a smaragd köbe Marcus feje vésve, mellette az övé arról a szoborról mintázva, melyet ő adott neki.

- Nézd, Nou, nézd - kiáltott Mirjam és megmutatta a gyönyörű ékszert.

- Az öreg szemek is felcsillannak erre a látványra - mondta Nehushta, a kezébe véve őket. - Valamicskét értek gyöngyökhöz, ezek vagyont érnek. Boldog leány, akinek ilyen szerelmes adatott.

- Szerencsétlen leány, aki sohasem lehet boldog asszony - sóhajtott Mirjam és szeme megtelt könnyel.

- Ne búsulj, még megtörténhetik - vigasztalta Nehushta, miközben megerősítette a gyöngyöket Mirjam nyakán. - Végre is hallottál róla és még mindig szeret, már ez is sok. Most a gyűrűt, add a mátkaujjat, nézd, éppen jó!

- Még nincs hozzá jogom - súgta Mirjam, de nem húzta le többet.

- Jöjj, menjünk haza, már lemegy a nap és ma este vendégek lesznek vacsorára.

- Miféle vendégek? - kérdezte szórakozottan.

- Összeesküvők mind egy szálig - mondta Nehushta vállat vonva. - A nagy terv, kiűzni a rómaiakat a szent városból, most érik és nagyapád öntözi a fiatal fát. Hallottad, hogy Caleb visszajött Tyrusba?

- Caleb! - dadogta Mirjam. - Nem!

- Nos, visszajött. Tegnap érkezett és ma ő is a vendégek között lesz. Harcolt a sivatagban és azt hallottam, ő volt az, aki bevette Masada erődöt és a római őrseget kardélre hányta.

- A rómaiak ellen van?

- Igen, mert azt reméli, hogy Judea kormányzója lesz. Sokat kockáztat, hogy sokat nyerjen.

- Nem akarok találkozni vele - mondta Mirjam.

- Nem akarsz, de kell. Minél előbb, annál jobb. Miért félsz ettől az embertől?

- Nem tudom, de félek tőle most és mindig.

Mikor Mirjam azon az estén belépett az étkező szobába, a vendégek, számszerint tizenketten, már ott ültek a pamlagokon, várva az ünnepi lakoma kezdetét. Nagyapja parancsára legpompásabb ruhájába öltözött, görög szabású, görög himzésű öltözkébe, haját kontyba csavarva arany háló tartotta össze. Dereka körül arany övet viselt, drágakövekkel kirakva, nyakán a Marcustól kapott gyöngysort, kezén egyetlen gyűrűt, melyen képmása volt a Marcuséval együtt. Gyönyörű látvány volt, mikor belépett a nagyterembe, dacára kis termetének. Nagyapja eléje jött és bemutatta vendégeinek, azok felállva üdvözölték. Egyenként meghajoltak előtte és ő egyenként fürkészőleg vizsgálta arcukat, a legtöbb komoly, büszke volt. Már mind elhaladtak előtte és megkönnyebbülve sóhajtott fel, mert Caleb nem volt közöttük. Éppen ebben a pillanatban nyílt szét az egyik függöny és belépett Caleb.

Ő volt, ebben nem lehetett kételkedni; de mennyire megváltozott, mióta utoljára látta, két év előtt. Akkor nyers, szenvedélyes fiú volt, most magas, gyönyörű fiatalember, feltűnően csinos fekete ruhájában, hatalmas alkatú, gyors mozdulatú. Szépségét fokozta vonzó lénye, a nemes keleti harcos típusa, arca büszke és hódító volt. Amint belépett, a vendégek tiszteletteljes meghajlással üdvözölték, mint nagy és biztos állású embert, aki csak emelkedhetik. Meg Benoni is tiszteletet mutatott iránta, amint eléje ment, hogy köszöntse. Caleb bizonyos fölényes könnyedséggel fogadta a köszöntéseket, sőt gőgösen, mikor hirtelen észrevette a kissé hátrább, árnyékban álló Mirjamot és fejét vesztve, félretolva a vendégeket, feléje szaladt.

- Így találkozunk megint, Mirjam - mondta és büszke arca meglágyult beszéd közben és szeme elragadtatással csüngött a leányon. - Örülsz - hogy ismét látsz?

- Természetesen, Caleb - mondta Mirjam, - ki ne örülne, ha gyermekkori játszótársát látja.

Caleb összevonta szemöldökét erre a válaszra, mert nem gyermekkorra és játéokra gondolt. De mielőtt még szólhatott volna, Benoni felszólította a társaságot, hogy üljenek le, mire Mirjam elfoglalta szokott helyét, mint a ház úrnője.

Legnagyobb meglepetésére Caleb melléje ült, a pamlagra, a legöregebb vendégnek szánt helyre, aki néhány pillanatig mérgesen álldogált, míg Benoni, észrevevén mi történt, maga mellé nem hívta. Miután a rabszolgák odanyújtották az illatos vízzel telt arany tálat, sorba mindenik vendégnek, az ünnepi vacsora megkezdődött. Mikor Mirjam be akarta mártani ujjait a vízbe, eszébe jutott a gyűrű és gyorsan lefelé fordította a követ. Caleb észrevette, de nem szólt semmit.

- Honnan jössz, Caleb? - kérdezte.

- A harcokból, Mirjam. Odadoztuk a kesztyűt Rómának és ő felvette.

Fürkészőleg nézett rá, amint kérdezte:

- Okos dolog volt?

- Ki mondhatná meg. Végül is, megtörtént. Én részemről sokáig haboztam, de nagyapád belevitt, most már követnem kell sorsomat.

Aztán elkezdett beszélni Masada elfoglalásáról és a jeruzsálemi véres harcokról.

Mialatt így beszélgettek, bejött egy futár és súgott valamit Benoni fülébe, aki égne emelte kezét, mintha hálálkodnék.

- Miféle üzenet az? - kérdezte valaki.

- Ez, barátaim: Cestius Gallust, a római elkergették Jeruzsálem falaitól, seregét szétszórták a Beth-horon völgyben.

- Hála legyen az Istennek - mondta a társaság egyhangúan.

- Hála legyen az Istennek - ismételte Caleb, - ezért a nagy és dicsőséges győzelemért. Az átkozott rómaiak igazán le vannak verve.

Csak Mirjam nem szólt egy szót sem.

- Mire gondolsz? - kérdezte Caleb és ránézett.

- Hogy majd felugranak százszorosan megerősödve - felelte.

Most Benoni jelt adott és elhagyta a termet.

Mirjam lement a felső szobákból a porticusba, ott leült, karját a márványrácshoz támasztva és hallgatta, hogy csapkodják a hullámok az alsó falakat.

Ez a nap igazán eseményteljes volt, egészen eltérően a megszokott, csendes napokhoz, amiket eddig itt töltött. Először jött a futár és hozta szerelmének ajándékát és levelét; aztán szorosan a nyomában, mint vihar a napsütés után, jött ő, aki, ha csak nem csalódik, még mindig szerelmese akar lenni - Caleb. Milyen különös volt mindhármas sorsa. Milyen különösen alakult.

Mind a hárman az ormon ülnek, de az az orom, úgy érezte Mirjam, hóból épült és elolvadhat az igazi szerencse napsugarától. Az emberek, akik hirtelen nagyságok lesznek, akiknek nevét minden torok visszhangozza, eltűnnek egy napon, kegyvesztetten vagy holtan. Pártok emelkednek és pártok buknak el, magas papságot magas papság követ, vezér helyett jön új vezér, de mindenikre eljön, mint hullám hullámra, a sötét éjszaka és a feledés. Egy kicsit táncolnak a napsugárban, egy kicsit pihennek az árnyékban, aztán jön halál halálra.

- Mire gondolsz, Mirjam - mondta egy csengő hang mellette, a Calebé.

Mirjam ránézett, azt hitte egyedül van, aztán így szólt:

- Nem gondoltam semmire. De miért vagy itt, miért nem vagy a társ---? az összeesküvőkkel ---?

- Miért nem mondd ki a szót? - vágott közbe Caleb. - Nos, mert néha az ember belefárad az összeesküvésbe is. Éppen most diadalmaskodunk, most könnyebben vehetjük a dolgot. Én ki akarom venni a részem ebből is. Milyen gyűrűt viselsz az ujjadon?

Mirjam kiegyenesedett és merész lett.

- Marcus gyűrűjét - mondta.

- Rögtön kitaláltam. Hallottam róla, az örült Nero kegyeltje lett, egész Róma neveti.

- Én nem nevetek rajta, Caleb.

- Nem, te mindig hűséges voltál. De mondd, nevetsz-e rajtam?

- Igazán nem; miért nevetnék, hiszen fontos és veszedelmes helyet töltesz be, méltósággal.

- Igen, az én szerepem nagy és veszedelmes. Magasra emelkedtem és még magasabbra fogok.

- Milyen magasra?

- Judea trónjáig.

- Azt hiszem, egy parti szék biztosabb lenne, Caleb.

- Lehetséges, de nem szeretem az ilyen székeket. Hallgass rám, Mirjam: Vagy nagy leszek, vagy meghalok. Sorsom a zsidókéhoz kötöttem és ha kivertük a rómaiakat, uralkodni fogok.

- *Ha* kikergetitek a rómaiakat és *ha* életben maradsz. Mi régi barátok vagyunk, Caleb. Kérlek, menekülj innen, amíg még lehet.

- Miért, Mirjam?

- Mert Ő, akit a te néped keresztre feszített és akit én imádok, megjósolta a végeteket. A rómaiak keresztre feszítenek téged, Caleb. Az Ő vére súlyosan nehezedik a zsidók fejére és most ütött a fizetés órája.

Caleb elgondolkozott néhány pillanatig és mikor újra megszólalt, hiányzott hangjából a bizalmasság.

- Lehet, hogy úgy van, Mirjam - mondta, - ámbár nem hiszek a ti próféták szavaiban, de én már kivettem a részem és végig akarom játszani a játszmát. Most másodszor kérlek, osszad meg szerencsénket. A trón, vagy a dicsőséges sír, - mindkettő jó. Ki mondhatná meg, melyik jobb? Keresd velem együtt, Mirjam.

- Caleb, nem tehetem!

- Miért?

- Mert születésem joga és kötelességeként rótták ki rám, hogy csak keresztényhez menjek férjhez. Hiszen tudod.

Caleb lehajtotta fejét.

- És ha nem lenne ilyen kötelességed, hozzám jönnél, Mirjam?

- Nem - mondta halkan.

- Miért?

- Mert mást szeretek, akihez hozzá menni szintén tiltva van, de halálig hozzá vagyok kötve.

- A római Marcust?

- Ej, igen! A római Marcust. Látod, viselem a gyűrűjét - felemelte kezét - és ajándéka a nyakamon van, - nyakláncára mutatott, - halálomig az övé vagyok és csak az övé egyedül. Ezt azért mondom meg, mert jobb mindnyájunkra, ha tudod az igazat.

Caleb fogát csikorgatta keserű féltékenységében.

- Akkor hamar utoléri Marcust a halál.

- Az sem segít rajtad, Caleb. Oh, miért nem lehetünk jó barátok, mint a régi időkben?

- Mert többet akarok a barátságnál és esküszöm, hogy előbb vagy utóbb, ezen vagy azon az úton, megkapom.

Mikor ezeket a szavakat kimondta, léptek hallatszottak. Benoni jelent meg.

- Caleb barátom, várunk rád. És te, Mirjam, mit csinálsz itt? Menj a szobádba, leány. Olyan dolgok kezdődnek most meg, amelyek nem nőknek valók.

- De attól tartok, nagyapám, hogy mi, nők viseljük majd a terhét - felelte Mirjam. Aztán meghajolva Caleb előtt, megfordult és otthagya őket.

XIII. FEJEZET

Jaj! Jaj! Jeruzsálemnek

Két év telt el, két rettenetes, véres év. Jeruzsálemben a pártok pusztították egymást, Galileában azt tehették, Vespasiánus és generálisai, amit akartak. De Tyrusban még eddig nem történt vérontás, ámbár mindenki tudta, hogy jönnie kell. Az esszénusokat elkergették régi otthonukból, a Holt tenger mellékéről, Jeruzsálembe menekültek és futár útján figyelmeztették Mirjamot, hogy meneküljön Tyrusból, mert nagy gyilkolást terveznek ott. Hitsorsosai, a keresztények is kérték, hogy meneküljön velük, ha kedves az élete, Pella városába, ahova összegyűltek Jeruzsálemből és egész Judeából. Mirjam mindkettőjüknek azt válaszolta, hogy azt kell tennie, amit nagyapja parancsol. Ha ő szökik, szökik Mirjam is, ha Tyrusban marad, ottmarad ő is, ha Jeruzsálembe megy, ő is megy, mert jó volt hozzá és ő megesküdtött, hogy amíg él, el nem hagyja. Az esszénusok küldöttei tehát visszamentek Jeruzsálembe, a keresztények pedig, miután imádkoztak vele, megáldották és a Legmagasságosabb Úr és az Ő szent fia oltalmára bízta, elvonultak Pellába, ahol, amint az rendelve volt, az egész borzalmas idő alatt egyetlen egy hajuk szála sem görbült meg.

Mikor elváltak, Mirjam felkereste nagyapját, akit dúlt arccal talált.

- Miért vagy olyan szomorú, Mirjam - kérdezte az aggastyán, - talán figyelmeztetett valamelyik barátod, hogy új bajok várnak ránk?

- Eltaláltad, nagyapám - szólt Mirjam és elmondott mindent.

- Nem hiszek bennük - mondta Benoni szenvedélyesen. - Mondd, te hiszel? Kítől tudják? Mondom neked, hogy győzni fogunk. Most Vespasianus Róma császára, az elfelejti ezt a kis darab földet; a többi ellenséget: a saját fajtánkbeliakat és a többit majd legyőzzük. Eljön a Messiás, az igazi Messiás, sok jel és csoda mutatja, hogy közelg az órája. Ej! Én magam is láttam egy látomást. Eljön és győzni fog és Jeruzsálem nagy lesz és szabad, irigyelni fogják ellenségei. Kérdezem, honnan tudják a keresztények ezeket a szerencsétlenségeket?

Mirjam egy tekercset húzott elő ruhájából és olvasni kezdett:

„De ha látni fogjátok Jeruzsálemet fegyverektől körülvéve, akkor tudjátok meg, hogy ütött az órája. Akkor meneküljétek, ti, akik Judeában vagytok, a hegyekbe és hagyjátok ki azokat, akik ellenzik a távozást és ne hagyjátok, hogy azok, akik a környéken vannak, oda menjenek. Mert nagy inség jön az országra és nagy düh a népre. És kardélre hányva fognak meghalni, foglyok lesznek a világ minden népe között és Jeruzsálemet legázolják a Gentilusok, amíg el nem jön az ő órájuk is.”

Benoni türelmesen hallgatta, amíg be nem fejezte. Aztán megvetően mondta:

- Ezt mondja a ti Törvénykönyvetek, de az enyém mást mond nekem. Nos, gyermekem, ha hiszel benne és meg vagy ijedve, menj barátaiddal, a keresztényekkel és hagyj el, hadd álljam ki egyedül a vihart.

- Hiszek benne - mondta Mirjam nyugodtan, - de nem vagyok megijedve.

- Különös, hiszen akkor azt is hinne kell, hogy kegyetlen halállal halsz meg, amitől irtóznak és félnek a fiatalok.

- Nem úgy, nagyapám, mert ugyanez az írás azt ígéri, hogy ebben a zavargásban egyetlen egy kereszténynek sem lesz semmi baja. Téged féltetek, nem magamat. Én oda megyek, ahova te mégy, nagyapám és ott leszek, ahol te leszel, nagyapám. Azért mégegyszer és utoljára kérlek, légy okos, menekülj, - különben meg fognak ölni.

Amint ezeket mondta, könnyek égtek Mirjam szemében.

Benoni ránézett és egy pillanatra megingott bátorsága.

- A könnyekre nem adok - mondta, - de tiszta lelked látomásában hajlandó vagyok hinni. Talán megtörténnek a dolgok, amelyeket előre látsz, akkor gyermek - menekülj. Kíséretben nem lesz hiányod és adok neked kincseket.

Mirjam a fejét rázta.

- Mondtam, hogy nem megyek nélküled, nagyapám.

- Akkor félek, hogy itt kell maradnod, mert én nem akarom itthagyni otthonomat, de még kevésbé akarom elhagyni népemet szent küzdelmében. Ha azonban rosszul ütnek ki a dolgok, Mirjam, gondold arra, hogy én felszólítottalak a menekülésre és ne tégy nekem szemrehányást.

- Sohasem fogok, nagyapám - mondta Mirjam mosolyogva és gyöngéden megcsókolta az agg embert.

Tehát Tyrusban maradtak és egy hét múlva kitört a vihar.

Ezt az időt arra használta fel Benoni, hogy a házát mely azelőtt vár volt és sok ostromot állott már ki, megerősítette és élelmiszerekkel jól felszerelte. Hírnököt küldött Calebhez is, azidőtájt a joppai zsidó vár parancsnokához, hogy tudomására hozza a veszélyt. Minthogy olyan biztonságos volt, százan felül menekültek a tyrusi jobb emberek, a Benoni palotaerődjébe feleségeikkel, gyermekeikkel együtt, mert nem volt más hely a városban ilyen könnyen védhető. Végül a külső udvarokba vagy ötven megbízható szolgát helyeztek el, akik értettek a fegyverforgatáshoz.

Így állottak a dolgok; a szíriaiak a kapukon és magas házak ablakain keresztül fenyegették őket, míg egy éjjel rettenetes sikoltozásra ébredt Mirjam. Kiugrott ágyából és Nehushta rögtön mellette termett.

- Mi történt? - kérdezte, miközben gyorsan magára kapta ruháit.

- Ezek a syrus kutyák megtámadják a zsidókat - felelte Nehushta, - a szárazföldön és a város alsó részén. Jöjj a tetőre, onnan láthatjuk, mi történik.

Kézenfogva rohantak a porticusba és fel a lépcsőkön.

Éppen hajnalodott, de a magas megfigyelő helyen nem volt szükségük világosságra, világított a város szívében mindenfelé és Paletyrusban is a fáklyaként lobogó felgyújtott házak tömege. Vörös fényüknél láthatták a támadók ezreit, amint halálba hurcolták polgártársaikat, vagy visszadobták őket a lángokba. Rémissé tette az éjszakát a csöcselék dühös ordítószása, az áldozatok sikoltása és az égő, összeomló házak recsegő robaja.

- Oh, Jézus! Könyörülj rajtuk! - zokogott Mirjam.

- Miért könyörülne? - kérdezte Nehushta.

- Ezek megölték és eltaszították maguktól, most megfizetnek érte, úgy, ahogy ő megjósolta. Bár könyörülne rajtunk, szolgálóin.

- Ő nem beszélt volna így - mondta Mirjam felháborodva.

- Nem, de az igazság beszél. Akik kardot ragadnak, kard által halnak meg. Jöjj és ha kívánod, imádkozunk ezekért a zsidókért, különösen gyermekeikért, mert azok ártatlanok - és saját magunkért.

Másnap délben, miután megölték a legtöbb szegény, védtelen zsidót, Benoni jól megerősített palotáját kezdték a tyrusiak támadni. Most látták, hogy nem csöcselék ellen kell védekezniök, hanem egy megvadult, ezrekre rúgó horda ellen, amely harcban edzett tisztek vezetése alatt állt. Látni lehetett a vezető tiszteken, fegyverzetükről és megjelenésükről, hogy rómaiak. Valóban úgy történt, hogy az istentelen Gessius Florus és utána más tisztek azt a politikát követték, hogy rómaiakat küldtek Tyrusba, akik izgatták a syriaiakat a zsidók ellen és aztán résztvettek mézszárlásaikban.

Először a főbejáratokat ostromolták, de hiába, ez nagyon erősnek bizonyult. A támadók visszavonultak, miután egész csomó embert veszítettek.

Így telt el az első nap. Éjjel nem folytatták a támadást. Mikor megvirradt, megtudták, miért. Szemben a kerítéssel tudniillik egy nagy támadó erődöt építettek, sőt a tenger felől óriási gályát vittek egész közel a falhoz, amennyire a víz mélysége megengedte, hogy a fedélzetéről a tengerészek hajítógépek segítségével köveket vethessenek és nyilakat lövöldözhessenek és így rombolják össze védőfalaikat és tegyék tönkre őket.

Ekkor kezdődött csak meg az igazi küzdelem. A ház tetején elhelyezkedett zsidók nyilakkal lövöldöztek a támadó állványokra és sokat öltek meg az építkezők közül, amíg csak olyan közel nem sikerült tolniok faltörő szerszámaikat, hogy nem lehetett többet megtámadni. Most kezdtek működni a faltörő kosok, óriás fagerendák. Három óriás lökéssel bezúzták a kerítést. Erre kirohantak a védők, az öreg Benoni személyes vezetésével és kardélre hányták azokat, akik a faltörő kossal dolgoztak, aztán, mielőtt meglephették volna őket, visszahúzódtak az árkon keresztül a belső udvarba, összetörve maguk mögött a fahidat. Most már nem lehetett tovább használni a támadó állványt, minthogy nem húzhatták át az árkon, azért a gályáról kezdtek, úgy száz lépésnyi távoból, köveket és nyilakat röpíteni. Összezúzták a falakat, meg is öltek a palotabeliek közül egynéhányat, sőt nőket és gyermekeket is.

Ez így tartott délig. A szárazföldről nyilaikkal ostromolták a palotát, a tenger felől gályájukról, míg a bentlévők keveset, majd semmit sem tehettek, mert nem voltak gépeik. Benoni összehívta a tanácsot, feltárta a helyzetet, amely éppen elég kétségbeejtő volt. Világos, mondta, hogy még egy napot nem bírnak ki. Tehát két dolog között kell választaniok: kirohanni és megpróbálni utat törni a nyílt vidékre, vagy pedig küzdeni utolsó lehelletig. Az életbenmaradók öljék azután le a nőket és gyermekeket és rohanjanak ki, hogy a győzők ezrei koncolják fel őket. Minthogy az első terv meglehetősen reménytelen volt, mert tehetetlen nőkkel és gyermekekkel voltak súlyosbítva, akik nem menekülhettek meg velük együtt a városból, kétségbeesésükben a másodikat választották. Meg kell halniok, haljanak tehát meg egymás kezétől. Mikor ezt az elhatározást tudatták, jajkiáltás tört ki az asszonyok ajkán, sírtak a gyermekek is, akik már elég nagyok voltak, hogy megértsék sorsukat.

Nehushta megragadta Mirjam karját.

- Jöjj a legfelsőbb tetőre, az biztonságban van a kövek és nyilak elől, ha kell, onnan majd a vízbe vethetjük magunkat, legalább könnyű halállal halunk meg.

Fel is mentek és ott gubbasztottak, imádkozva kétségbeejtő helyzetükben. Egyszer csak megérintette Nehushta Mirjamot és a tengerre mutatott. Egy másik gályát látott messziről közeledni, amilyen gyorsan csak szél és evezők hozhatták.

- Mi haszna - mondta Mirjam szomorúan, - csak siettetni a véget.

- Dehogy, ez zsidó hajó, nincs rajta sas, sem föníciai lobogó. Nézd, a syriai gálya felszedi a horgonyokat, menekülni készül.

Valóban úgy volt, mert most kilendültek a syriai gálya evezői és az újonnan jövő felé indultak. De a gályát ebben a pillanatban elkapta az ár, és féloldalt fordította, míg a zsidó hajó, kedvező szélről hajtva gyorsan kormányzott, és a partról és tenger felől hangzó nagy örömrivalgások között, elsiklott mellettük, hátsó felével súrolta az ellenfél gályáját, úgyhogy az felbillent. Még nagyobb zaj, láрма keletkezett erre. Mirjam behunyta a szemét a rettenetes látvány elől.

Mikor ismét kinyitotta, a syriai gálya eltűnt, csak néhány fekete folt úszkált a vizen, emberfejek.

- Ügyesen csinálták - kiáltotta Nehushta. - Látod, kikötnek és csónakba ereszkednek. Most meg vagyunk mentve. Le a vízi kapuhoz.

Útközben találkoztak Benonival, éppen kereste őket. Utána tódult egy csomó menekülő, megtöltötték az egész lépcsőházat. A két csónak egyre közelebb jött és az első orrán egy magas, nemes külsejű férfi állott.

- Caleb - mondta Mirjam, - Caleb jött, hogy megmentсен minket.

Valóban Caleb volt. Mintegy tíz lépésnyire a lépcsőktől, megállította csónakját és felkiáltott.

- Benoni, Mirjam úrnőm és Nehushta, ha még éltek, jöjjetek elő.

Előléptek.

- Lépjetek a tengerbe! - kiáltott újra.

Belegázoltak a tengerbe, míg hónaljig ért a víz, akkor megragadta őket egyenként és a csónakba emelte. Seregestül követték őket, ezeket is beemelték, míg csak tele nem lett mindkét csónak, mire megfordultak a gálya felé. Amint ezeket elszállították, újabb rakományért mentek, többnyire nőket és gyermekeket vettek fel.

Megint visszafordultak, de mikor harmadszor megrakodtak, a római vezetők megjelentek a lépcsőt körülzáró falon, és syriaiakat lehetett látni kirohanni a porticusba, ahonnan köteleken ereszkedtek le. A jelenet vége rettenetes volt. A csónakok tele voltak, úgyhogy a víz már kezdett behatolni a deszkafalakon, de még mindig sokan maradtak a lépcsőn, vagy estek bele a vízbe, nők sikoltoztak, gyermekeiket magasan tartva fejük fölött és férfiak tolták félre őket az életösztön vad örületében. A csónakok elindultak, néhányan úszva követték őket. A többiek karddal végezték be életüket. Mindössze hetven lélek menekült meg.

Mirjam arccal a gálya fedélzetére vetette magát és sírva kiáltott fel:

- Oh mentsétek meg őket. Senki sem tudja megmenteni őket?

Benoni mellette ült, víz csurgott le véres ruhájáról, nyögött és jajgatott.

- Házam kifosztva, vagyonomat elvették, népemet leölték a Gentilusok.

- Adj hálát az Istennek, hogy megmentett minket - szólt közbe az öreg Nehushta. - Isten és Caleb! És csak magadra vess mindenért. Nem figyelmeztettünk-e mi keresztények, hogy mi fog következni. Nos, amilyen volt a kezdet, olyan lesz a vég.

Éppen akkor jött hozzájuk Caleb, büszkén, diadalittasan, mert nagy dolgot vitt véghez és megmentette Mirjamot a kardtól. Benoni felállott és átölelve megcsókolta megmentőjét.

- Nézd, a szabadítód - mondta Mirjamnak és lehajolt, hogy lábra segítse.

- Köszönöm, Caleb, többet nem tudok mondani - mondta halkán, de szívében tudta, hogy Isten mentette meg, Caleb csak eszköz volt.

- Én eléggé meg vagyok jutalmazva - mondta Caleb ünnepélyesen. - Szerencsés napom volt ma, elsüllyesztettem egy syrus hajót és megmentettem a nőt, akit - szeretek.

- Eskü ide, eskü oda, az élet, amit megmentettél, a tied - szólt közbe Benoni, elfelejtve, amit a múltban ígért - és ha van rá mód, el fogod venni a leányt, és vele együtt vagyonomat, ami megmarad.

- Ilyen beszélgetésre való idő ez? - kérdezte Mirjam és felnézett. - Nézz oda - a partra mutatott, - ott kergetik a mieinket a tengerbe és belefojtják őket.

Megint sírásba tört ki.

Caleb felsóhajtott.

- Hagyj fel a felesleges könnyekkel, Mirjam. Mi megtettük a magunkét, ilyen a hadiszerencse. Nem küldhetem ismét vissza a csónakokat, még ha hallgatnának is parancsomra a tengerészek. Nehushta, vezesd úrnődet a fülkébe, hadd vesse le a vizes ruháját, még meghül ebben a metsző szélben. De először halljuk, Benoni, mi a terved?

- Mátyás unokaifivéremhez megyek - mondta az öreg ember, - a jeruzsálemi főpaphoz, aki megígérte, hogy oltalmat ad, ha ezekben a napokban ugyan van oltalom.

- Nem - szólt közbe Nehushta, - vitorlázzunk Egyiptomba.

- Ott is ezerszámra mészárolják le a zsidókat. Alexandria uccáin patakokban folyik a vérük - mondta Caleb gúnyosan és még hozzátette: - Egyiptomba nem vihetlek el benneteket, mert Joppában várnak erre a hajóra, onnan Jeruzsálembé vagyok rendelve.

- Oda akarok menni, nem másfelé - szólt Benoni, - részt akarok venni népem diadalában vagy halálában. Ha Mirjam akarja, mondtam neki, elhagyhat.

- Most ismét csak azt mondom, amit előbb mondtam - felelte Mirjam, - sohasem hagylak el.

Most levitte Nehushta Mirjamot a fülkébe. Az evezősök azonnal elkezdtek működni és a nagy gálya kifelé indult a kikötőből, mialatt az áldozatok sikoltozása és a győzők ordítása lassanként elveszett a tenger csendjében. Mire leszállt az éj, már alig lehetett valamicskét látni Tyrusból. Csak a lemészárolt zsidók égő házainak lángját.

Leszámítva a menekülők sírását, zokogását, akik elvesztették hozzátartozójukat és vagyonukat, az éjszaka csendesen telt el, ámbar tél volt, a tenger csendes és senki sem üldözte gályájukat. Hajnalban kikötöttek, Mirjam feljött a fülkéből Nehushtával és a kelő nap sugarainál egy magas sziklát látott maga előtt, mögötte egy kis öböl, elhagyatott part mentén. Nehushta is arra nézett és felsóhajtott.

- Miféle hely ez? - kérdezte Mirjam.

- Ez a hely, úrnőm, ahol születél. Ott, azon a lapos sziklán feneklett meg a hajó, itt égettem el sok év előtt.

- Különös, hogy ide visszatértem és éppen most - sóhajtott fel Mirjam.

- Különös, de talán van valami jelentősége. Azelőtt viharban voltál, hogy csendben nőjj fel hajadonná, most talán csendes tengerre jössz, hogy viharos asszonyi életet élj.

- Mind a két utazás halállal kezdődött.

- Mint ahogy minden utazás végződik. Sötétség mögöttünk, sötétség előttünk, közte egy napsugaras és árnyékos ösvény - ez a törvény. De ne félj, az öreg Anna, aki tudott jósolni, megjósolta, hogy le fogod élni életedet, csak talán velem lesz másként, az én napjaim már meg vannak számlálva.

Mirjam arca elborult.

- Én nem félek sem élettől, sem haláltól, Nou, szívesen nézek szembe mindennel, de elválni tőled - ez a gondolat félelemmel tölt el.

- Azt hiszem, nincs messze az idő - mondta Nehushta, - mert öreg vagyok és sokat dolgozom, mielőtt lefeküdhetnék örök álmra. De Caleb hív, menjünk. Partra szállunk, amíg az idő kedvező.

Mirjam csónakra szállt a nagyapjával, és a többi menekülővel. Mindnyájuk tekintete Jeruzsálem felé fordul, a szikla felé, amelyen Mirjam először pillantotta meg a napvilágot. Zsidókat találtak itt, akik már várták a gályát. Ezek barátságosan fogadták őket, ellátták a szükségesekkel. Bőségesen volt ott élelmiszer, tűz, teherhordó állatok az utazáshoz.

Mikor mind összegyűltek a parton, Caleb hozzájuk csatlakozott. Miután más zsidónak adta át a gályát, elindult azokkal együtt, akik a parton vártak, valami titkos megbizatással, római búzaszállító hajókat elfogni. Amint hallották, hogy mi történt Tyrusban, először már rosszallni kezdték, mert azt mondták, nem volt felhatalmazása így kockáztatni a gályát, de aztán látva, hogy szerencsésen járt el, egy embert sem veszített, megdicsérték és azt mondták, hogy igen nagy nap volt.

Így elindult, a gálya elvitorlázott és a menekülők, mintegy hatvan lélek, megkezdtek útjukat Jeruzsálem felé. Kis idő múlva egy faluhoz értek, ugyanoda, ahol Nehushta hajdan a paraszt asszonyra és férjére akadt. A lakosok mind elmenekültek, azt hitték, mikor meglátták őket, hogy rabló csapat közeledik, amilyenek tömegestül járnak be az országot, mint a farkasok, rabolva, fosztogatva mindenfelé. Mikor meghallották, kicsodák, visszajöttek, csendesen meghallgatták történetüket. Ezekben az időkben eléggé mindennapos volt az efféle. Mikor a végére értek, egy napbarnított öregasszony jött Nehushta elé, egyik kezét karjára tette, a másikkal Mirjamra mutatott:

- Mondd, barátnőm, ez az a baba, akit én szoptattam?

Nehushta felismerte, hogy ő a dajka, aki az esszénusok falujáig utazott vele és köszöntvén barátságosan, azt felelte:

- Ez az.

Erre a nő megölelte Mirjamot és megcsókolta.

- Nap-nap után gondoltam rád, kicsikém és most, hogy szemem ilyen szépnek, csinosnak lát, nem bánom, ha rögtön becsukódik is örökre, úgy sincs sem férjem, sem gyermekem.

Aztán megáldotta Mirjamot, az angyalt hívta segítségül, hogy védelmezze ott Jeruzsálemben, ételt hozott neki és egy szamarat. Így váltak el, hogy soha többé ne találkozzanak.

Véletlenül szerencsés útjuk volt, mert Caleb húsz embere elég erős őrségnek bizonyult arra, hogy távol tartsa tőlük a tolvajokat és ámbár azt hozták hírül nekik, hogy Titus és serege már elérte Caseariát, nem találkoztak rómaiakkal. A hideg maradt egyetlen ellenségük, de ez olyan keserves volt, hogy amikor a második éjjel egy dombon táboroztak, Jeruzsálem közelében, nem mertek tüzet rakni, kénytelenek voltak fel és le járkálni egész éjjel, hogy vérüket mozgásban tartsák.

Caleb reggel kiadta a rendeletet, hogy szedjék fel a táborn és a hidegtől reszkető testtel, félelemtől remegő lélekkel megindultak a Joppa-kapu felé vezető dombokon át. Útközben észrevették, hogy a völgyek fel vannak dűlva, alig volt búza a földeken, azt is letaposták, gulyát, ménest sehol sem láttak, a kaput zárva találták, katonák őrizték, vad, kegyetlen arcú férfiak, Gerasa Simon csapatából, aki Jeruzsálem alsó városát tartotta megszállva.

- Kik vagytok és mi járatban? - kérdezték.

Caleb felsorolta címét, rangját, de mikor ez nem bizonyult elégnek, Benoni megmagyarázta, hogy a többiek tyrusi menekültek, ahol nagy zsidó mészárlás folyt.

- Ember, mi nem tartozunk egy párthoz sem, azt hiszem az én nevemet ismerik és tisztelik minden pártban - a tyrusi Benoni nevét. Nem Simonhoz, Jónáshoz vagy Eleázárhoz akarok menni, hanem unokafivéremhez, Mátyás főpaphoz, ő rendelt ide.

- Mátyás, a főpap, az már más! - mondta a kapitány. - Mert ez a Mátyás engedett be a városba, jó szállást, ellátást találunk itt és jó fosztogatást; ha szükségtek van még emberre, szívesen engedünk be másokat is. Menj, Mátyás unokatestvére, menj keresztül egész népeddel - mondta és kinyitotta a kaput.

A csapat belépett és végighaladt a szűk uccákon a templom felé. Dél volt, a legnagyobb munka ideje, mikor mindenkinek sűrőgni-forogni kellett volna munkája körül, de íme: a paloták kifosztva, üresen - tele ugyan, de mégis üresen. A földön nők és férfiak hullája feküdt, valami éjjeli fosztogatás áldozatai. A lezárt ablakok mögül százával kukucskáltak ki, de senki sem köszöntötte őket, vagy szólt bár csak egy szót is hozzájuk. A halál csöndje honolt a néptelen főuccákon. Egyszer csak egyetlen hang törte meg a csendet, de olyan messziről, hogy nem tudták kivenni mit jelent. A hang közelebb jött, egyre közelebb, végre egy fehérhajú, őszszakállú, sovány alakot láttak meg a sötét, szűk uccán, övig meztelenül, mintha mutogatni akarta volna a sok rettenetes vágást és vörös ütésnyomot, amivel háta és melle tele volt. Ez az ember kiáltozott, közelebb jőve kivehették a szavakat is:

- Egy szó Napkeletről! Egy szó Napnyugatról! Egy szó a négy szél irányából! Egy szó Jeruzsálem és a templom ellen! Egy szó a menyasszonyok és vőlegények ellen! Egy szó az egész nép ellen! Jaj! Jaj! Jeruzsálemnek!

Már mellettük volt, de úgy ment keresztül a csapaton, mintha nem is látta volna őket. Az emberek mind kitértek előre, ahogy éppen lehetett a szűk uccában, hogy elkerüljék a rettenetes piszkos, emberhez alig hasonló teremtés érintését.

- Mit jelentenek ezek a szavak, barátom? - kérdezte Benoni haragos félelemmel.

A vándor rájuk sem pillantott, sápadt arcát égre emelte, úgy válaszolt:

- Jaj! Jaj! Jeruzsálemnek! Jaj nektek, akik Jeruzsálembe jöttök!

Ezzel tovább ment, egyre kiáltozva a borzalmas szavakat, míg végre eltűnt szemük elől meztelen alakja és kiáltozása elhalt, beleveszett a csendbe.

- Milyen rettenetes köszöntés volt! - mondta Mirjam kezét tördelve.

- Oh, a búcsú még rosszabb lesz - szólt közbe Nehushta. - Elátkozott ez a hely és benne minden.

Csak Caleb mondta és igyekezett nyugodtnak látszani:

- Ne félj, Mirjam! Én ismerem ezt az embert. Bolond!

- Hol végződik a bölcsesség és hol kezdődik a bolondság? - kérdezte Nehushta.

Aztán tovább mentek a templom kapuja felé, mindig ugyanolyan vérrel öntözött, néptelen uccákon.

XIV. FEJEZET

Az esszénusok ismét megtalálják királynőjüket

A templom kapuja felé mentek, de sok hosszú napnak kellett eltelnie, amíg Mirjam oda érkezett. A bejárat, amelyhez őket utasították, ha a főpapot keresik, egyike volt a két Huldah kapunak, a Királyi Erőd déli oldalán. Ide a Tyropeusi völgyön át lehetett jutni. Mikor már közel értek hozzá, a keleti kapu hirtelen feltárult és vagy ezernyi felfegyverzett ember tódult ki rajta, mint a méhek a feltört kaptárból, kardcsörgéssel, kiabálással. Véletlenül éppen egy nagy tér közepén voltak, melyen azelőtt házak álltak, most fekete omladozó faltömeg az egész, mert tűzvész pusztított ott is.

- Jónás emberei ezek, megtámadtak minket - kiáltotta egy hang.

Erre az egész csapat, közös ösztönrel rohant az omladozó falak mögé, menedéket keresni. Még Caleb és Benoni is futottak.

De mielőtt elérhették volna a falakat, íme, ezekről az omladozó kövekről, amelyeket elhagyatottaknak, legfeljebb kóbor kutyák tanyájának gondoltak, egy másik csapat rohant előre, vad harcosok, a Simon csapata, aki az alsó várost tartotta.

Ezután mi történt, abból Mirjam keveset tudott. Kimerülten a félelemtől és a futástól, földre rogyott.

- Fel! - mondta Nehushta.

- Nem tudok. Valami megsebezte a lábamat, nézd, vérzik!

Nehushta körülnézett és látta, hogy a második falon kívül vannak, Besethában, az új városban, nem messze a régi Damascus-kaputól. Tőlük jobbra, kissé mögöttük emelkedett a nagy Antonia-erőd. A fal mögött szemétdombok büzlöttek, burján és néhány tövises virág nőtt ott és a régi árok dűlőjén. Ez a hely alkalmasnak tetszett arra, hogy egy ideig meghúzódhassanak, mert itt, ezen az egészségtelen környéken nem épültek házak. Lábraállította Mirjamot, dagadt bokája dacára tovább kényszerítette, amíg olyan helyre értek, ahol a fal, csakúgy mint ma, természetes sziklára volt alapozva, a durva kövek között mély repedések húzódtak, tele magas burjánnal, bozóttal. Egy ilyen repedéshez vitte Nehushta Mirjamot, ott leültette a fűre, megvizsgálta lábát és úgy találta, hogy egy eldobott kő zúzhatta össze. Minthogy víz nem volt, amivel kimoshatta volna a vérző sebet, fűből nedves pépet sajtolt és rákenste a fájó helyre, úgy kötözte be vászondarabbal. Mielőtt még befejezhette volna a kezelést, Mirjam elaludt, olyan kimerült volt. Nehushta őrizte egy darabig, tépelődve, mitévők legyenek.

- Mélyen alszik? - kérdezte Nehushtától Ithiel Mirjamra mutatva.

- Mint a halott.

Az alvó Mirjamot felemelték és elvitték a sűrű bozóthoz, egy közeli sziklához. Itt félretolták a fűvet, elmozdítottak egy követ, amely mögött akkora lyuk volt, amekkorát egy sakál csinálhat magának. Ide mászott be a két bátya, először csak a szélére. Aztán Nehushta, utasításukra, megfogta az öntudatlan Mirjam lábát, segítségével bevitték a lyukba, amely hirtelen egy nagy átjáróba nyílt. Utoljára mászott át Ithiel, miután felegyenesítette a letaposott fűvet, visszahúzza az eltaszított követ, ezzel elzárt minden világosságot, aztán követte őket. Teljesen sötétben voltak, de ez nem zavarta a testvéreket. Megint felemelték Mirjamot, előre mentek úgy harminc, negyven lépést. Nehushta Ithiel ruháját fogta. Most felébredt Mirjam mély

álmából a barlang hűvös levegőjétől, vagy talán a sűrű nedvességtől és a mozgástól. Kicsúszott kezeik közül és felkiáltott volna, ha Nehushta nem inti csendre.

- Hol vagyok? - kérdezte. - A halál kapuja ez?

- Oh nem, úrnőm. Majd később megmagyarázok mindent.

Mialatt beszélgettek és Mirjam ijedten kapaszkodott Nehushtába, Ithiel kovából tüzet csiholt. Felfogva taplóval a szikrát, lánggá fújta és meggyújtott egy viaszgyertyát, de az lassan gyult meg, úgyhogy fehér haja és szakálla csak lassanként bontakozott ki a sötétségből, olyan volt, mint valami sírból kijövő kísértet.

- Oh, egész biztos, hogy meghaltam - mondta Mirjam, - itt van előttem Ithiel bátya szelleme.

- Nem a szelleme, Mirjam, hanem csont és hús - mondta Ithiel örömtől remegő hangon.

Aztán, mint aki nem tud már többé uralkodni magán, átadta a gyertyát bátyjának, karjaiba vette és újra és újra csókolta.

- Isten hozott, drága gyermekem! Még ebben a sötétségben is Isten hozott! Áldott legyen az örök Isten, aki hozzád vezette lépteinket, hogy megtaláljunk. Nem, ne beszélj, még igen közel vagyunk a falakhoz. Add a kezed és menjünk.

Mirjam körülnézett és a gyertya halvány fényénél óriás sziklaboltozatot látott maga fölött ívelni. Mindkét oldalon nagy, durván faragott kövekből épített fal volt, nedvesség csepegett le róla, megállt a földön és a megfagyott cseppek nagy oszlopokban emelkedtek fel, akár templomi oszlopot is lehetett volna faragni belőlük.

- Miféle rettenetes hely ez, bátya?

- A barlang, ahonnan Salamon, a nagy király köveket hozatott a templomhoz. Látod, itt vannak a kőfaragók jelei a falon. Itt faragták ki a köveket, azért nem lehetett hallani az építkezésnél semmilyen kalapálást. Valószínűleg más királyok is használták azelőtt és azóta is ezeket a köveket; senki sem ismeri a barlang korát.

Mialatt így beszélgettek, tovább vezette őket a durva kővel teleszórt helyen, a tócsák fölött összesűrűsödött ködön át.

- Mingyárt jobb lesz - mondta Ithiel, észrevéve, hogy Mirjam rosszul van.

Most egy kis természetesnek látszó szakadékhoz értek, alig hogy éppen keresztül fértek rajta. Vagy nyolc-tíz lépést haladtak itt, mikor alagútba jutottak, itt már egyenesen állhattak.

- Hajdan a víz útja volt - mondta Ithiel, - ezen át telt meg a nagy víztartó, de most már kiszáradt, századok óta.

Ezen a sötét úton botorkált Mirjam, amíg egy falhoz nem értek, legalább is falnak látszott, de Ithiel meglódított egy követ és az egész megfordult. Mögötte folytatódott az alagút, még vagy harminc-negyven lépésnyire, míg végre egy nagy szobába torkolt, a bolthajtásos, tetőig cementezett, nagy víztartóba. Itt fáklyák égtek, sőt faszéntűz is, aminél az egyik bátya főzött. A levegő tiszta, kellemes volt azért, valószínűleg, mert a tekervényes vízvezetéken át eltávozott minden füst. A hely nem szűkölködött lakókban, csoportosan ültek a fáklyák körül, nézték, hogyan főznek a faszéntűzhelyen. Vagy negyvenen-ötvenen lehettek, mind az esszé-nusok öltözetében.

- Testvérek! - kiáltotta Ithiel egy őrnök az ajtóban, - visszahozom nektek, akit nemrég elvesztettünk, Mirjam úrnőnket.

Ez, amint meghallotta, megragadta a gyertyát és előre rohant.

- Itt van! - kiáltotta - a királynőnk és senki más és vele a lybiai Nehushta. Üdv, üdv, ezerszer üdv, drága úrnőnk.

Mirjam üdvözölte őket együtt és egyenként, mielőtt még befejezte az üdvözléseket, ételt hoztak neki. Aztán, mialatt evett, meghallgatta történetüket. Talán egy éve, hogy a rómaiak Jericho ellen menve megtámadták a falujokat, sokat közülök leöltek, másokat eladtak rab-szolgáknak. Az életben maradtak Jeruzsálembe menekültek, ahol még többen elvesztek, mert, békés emberek lévén, mindenki rabolta, ölte őket. Mikor látták, hogy ha a városban élnek, pusztulásra ítélik önmagukat és mégsem merték elhagyni a várost, menedéket kerestek ebben a földalatti épületben, amelynek titkát egyik testvér véletlenül tudta. Atyjától örökölte még a titkot, úgy, hogy más élő ember nem ismerhette.

Itt lassanként összegyűjtöttek egy csomó élelmiszert, faszenet és más szükséges holmit, ruhát is vittek be, főzőedényeket, sőt néhány bútordarabot is. Miután ezek az előkészületek megtörténtek, az életben maradt ötven ember ide költözött a medencébe és itt éltek már három hónapja. Amennyire lehetett, itt is követték rendjük törvényeit.

Van egy másik kijárójuk is a szabad levegőre, azt majd később mutatják meg neki.

Mikor Mirjam befejezte az étkezést és pihent kissé, elvitték, hogy megmutassák neki palotájuk csodáit. A nagy ciszternán kívül, amely közös szobájukul szolgált, még hat vagy hét más, kisebb ilyen régi tartály volt, egyet felajánlottak neki és Nehushtának. Mások raktárul szolgáltak, hónapokra elég élelem állott ott felhalmozva. A legutolsó volt a pince, abban mindig találtak édes vizet. Valószínűleg forrás volt a hegy tetején, amely helyettesítette a néha kiszáradt víztartályokat. Ezt a ciszternát használták évszázadokon át, míg a többit elhagyták. Egy kis lépcső vitt innen fel, simára koptatta sok ezer ember lába, akik évszázadokon keresztül ide jártak vízért.

- Hova visz ez a lépcső? - kérdezte Mirjam.

- A romokban lévő erődhez - felelte Ithiel. - Majd máskor megmutatom. Most elkészítették a helyed, menj, Nehushta, füröszd meg a lábad és aludj, nagy szükséged van rá.

Mirjam tehát visszament és lefeküdt a kis cementes ciszternában, amely hosszú hónapokig volt otthona ezután. Minthogy nagyon fáradt volt, természetesen a sok szenvedéstől, félelemtől, aggodalomtól nagyapjáért, époly édesen aludt, mint a tyrusi palota szellős szobájában, vagy az esszéusoknál, a villájában.

Mikor felébredt és sötétséget látott maga körül, azt hitte, még éjjel van. Aztán eszébe jutott, hogy itt mindig éjjel van, Nehushtát szólította, aki kezébe vette a kis lámpát, amely ott égett a sarokban és kiment. Azzal a hírrel jött vissza, hogy az esszéusok szerint nappal van. Ekkor felkelt, felöltözött és elmentek együtt a nagy szobába. Itt imádkozva találta az esszéusokat, a napot üdvözölték, ha nem láthatták is, azután megreggeliztek. Most Mirjam elmondta Ithielnek, mi történt nagyapjával, aki, ha él, azt fogja hinni, hogy unokája meghalt.

- Egy dolog bizonyos - felelte nagybátyja: - nem mehatsz ki, hogy megkeresd, sem nem mondhatod meg, hogy hol vagy elrejtve, mert akkor előbb-utóbb elpusztulnánk mindnyájan, ha másért nem, hát az élelmiszerért, amelyet felhalmoztunk.

Mirjam megkérdezte, küldhetne-e hírt?

Erre azt felelte:

- Nem, mert senki sem merné elvinni.

Végül, miután sokáig érvelt bátyja ellen, megengedték, hogy ennyit írjon:

- Jól vagyok, épségben, de olyan helyen, hogy nem mondhatom meg. És írja fel a nevét egy darab pergamenre.

Ezt a levelet Ithiel, koldusnak öltözve, magával viszi, mert amúgy is kimegy a városba körülnézni és átadja valami katonának, hogy vigye Benoninak, a főpap házába, ha ott van.

Mirjam tehát megírta a levelet és az éjszaka beálltával Ithiel és még egy testvér kimentek, magukkal vivén azt.

Másnap rettenetes mesékkal jöttek vissza, a mészárlásról, amely a városban és a templom udvarán folyik, a megőrült pártok még mindig dühösen harcolnak.

- És a híreid? - kérdezte Mirjam. - Még él?

- Légy nyugodt. Benoni épségben megérkezett Mátyás főpap házába és Caleb is. Most a templom falain belül, oltalom alatt vannak. Mindezt egy papi őrtől tudom, aki egy aranyat kapott tőlem, azért megesküdt, hogy átadja a levelet hiány nélkül. De gyermekem, többet nem teszem, mert a katona nagyon különösen nézett rám és azt mondta, nem tanácsos, hogy koldusok aranyakat hordjanak magukkal.

Mirjam megköszönte jóságát és a híreket, azt mondta, kő esett le a szívéről.

- Más híreim is vannak, azok talán még többet könnyítenek szíveden - mondta az öreg ember, egy oldalpillantást vetve rá. - Titus, hatalmas sereggel jön Jeruzsálem felé Caesareából.

- Nincs örömem ebben a hírben - mondta Mirjam, - mert azt jelenti, hogy a Szent Várost legyőzik és beveszik.

- Nem, de van az ellenség között egy, aki ha igaz - és itt megint arcába nézett, - Titus egyik legkitűnőbb lovasa, akit hajdan ismertél a Jordán partján...

- Marcus? - kérdezte. - Megesküdt, hogy el fog jönni, most valamivel közelebb kerül hozzám.

Ezzel megfordult és szobájába ment.

Így tehát Marcus eljött. Mióta a levelet és a gyöngysort küldte, nem hallott többet róla. Kétszer is írt, a legmegbízhatóbb futarra bízta az írást, akit csak talált, de hogy átadták-e, sohasem tudta meg. Majdnem két évig halálos hallgatás volt közöttük, néha azt is hitte, hogy meghalt Marcus. És most visszajött. Titus seregének egyik vezére, eljött megbüntetni a felkelő zsidókat! Vajjon viszontlátja-e valaha? Mirjam nem tudhatta. Letérdelt és tiszta szívből imádkozott, hogy csak egyetlen egyszer beszélhessen még vele szemtől-szembe. Ez a remény tartotta csak fenn ennyi szenvedés és félelem között.

Eltelt egy hét és mint valami virág hervadozott, vágyakozott a félhomályos boltozatban. Kétszer is kérte nagybátyját, engedné meg, hogy a barlang nyílásához kússzék a sziklahasadékhoz, hogy friss levegőt szívjon és lássa az áldott eget. De a dolog igen veszélyes volt, még senki sem ismeri eddig rejtekhelyük titkát, mondta nagybátyja, de két-három menekülő már megtalálta az utat a köröshöz és nagyon nehéz itt észrevétlenül elmenni.

- Akkor hát legyen így - mondta Mirjam és visszatámaszkodott szobájába.

Nehushta aggódva nézett utána és megjegyezte:

- Ha nem mehet a friss levegőre, azt hiszem, nemsokára meghal. Nincs valami mód rá?

- Egy volna, de félek tőle - mondta Ithiel. - A forrás lépcsője egy régi erődhöz vezet, amelyről azt mondják, hogy régen királyi palota volt, de most már hosszú évek óta elhagyatott. Bejárása be van falazva, hogy tolvajok ne tanyázhassanak ott. Az erődbe lehetetlen bejutni.

- Meg kell kockáztatni - mondta Nehushta. - Vigyél magaddal, hadd nézzem meg a helyet.

Ithiel a ciszternához vezette Nehushtát, onnan kis lépcsőn egy boltíves szobába, innen kő-csapóajtó vezetett tovább, éppen olyan kőből, mint a szoba fala, úgy, hogy ha be volt tévé, senki sem mondta volna ajtónak. Ebből a régi kamrából, mert egész biztos, hogy az volt, több lépcső vitt fel, valószínűleg egy sima falhoz. Mikor ideértek, Ithiel egy lapos feszítővasat döfött vagy egy láb mélyre egy hasadékba, mire kimozdult a néhány kőből álló ajtó, akkora rést nyitva, hogy egy ember éppen átkúszhatott rajta. Nehushta átment, utána Ithiel.

- Nézd - mondta Ithiel, mikor elengedte a nyílás ajtaját, úgy, hogy az becsapódott és nyoma sem látszott többé a falban. - Jól van megcsinálva, úgy-e? A vasbot nélkül bajos volna ide jönni. Itt a horog, amit ki kell nyitni, hogy a zárt kiemelje.

- Akárki élt is itt, jól őrizte a vizét és élelmét - jegyezte meg Nehushta.

Most megmutatta neki Ithiel az egész erődítményt. Mintegy negyven láb széles négyszögön épült, tömör erőd volt, egyetlen kijáratát, amint Ithiel előre megmondta, nagyon régen befalazták, hogy tolvajok, földönfutók itt menedéket ne találjanak. Ithiel felvezette Nehushtát a lépcsőn, amely keskeny volt ugyan, de biztos és jó. Minden emeleten megpihenve, végre felértek a legfelső folyosóra, ez vagy tíz lábnyi szélességben húzódott az erőd legmagasabb részén, alatta Jeruzsálem, mint valami térkép terült el egész környékével. Minthogy naplemente volt, visszafordultak.

A lépcső alján átadta Ithiel Nehushtának a vas feszítőrudat, megmutatta, hogyan kell kinyitni a titkos zárat, hogy a kőajtó kinyíljon és újra becsapódjon mögöttük.

Másnap még hajnal előtt felköltötte Nehushta Mirjamot. Megígérték neki, hogy elviszik a régi erődbe és annyira vágyódott már friss levegő és kék ég után, hogy alig aludt valamit egész éjjel.

- Légy csak türelmes, úrnőm - bízta Nehushta, - légy türelmes! Nem indulhatunk el, mielőtt az esszénusok be nem fejezték imájukat a naphoz, itt ebben a sötét lyukban még komolyabban imádják, mint valaha.

Mirjam várt tehát, de nem akart enni semmit, míg végre megjött Ithiel és kiengedte őket a ciszternából a kamrába, ott nyitva állott most a csapóajtó, csak veszély esetén kellett becsukni. Aztán a kőajtóhoz értek, Ithiel még egyszer megmutatta, hogyan kell kinyitni és beléptek a tömörfalú épületbe. Itt, magasan fenn, megint kék eget látott maga fölött Mirjam, a pirkadó hajnal fényében, erre összezsápta kezét és hangosan felsikoltott.

- Csitt - mondta Ithiel, - ezek a falak vastagok ugyan, de nem tanácsos hangosan örömsikolyokat hallatni Jeruzsálemben, az ezer nyomor tanyáján, mert valaki véletlenül meghallhatná a fal repedésén keresztül és keresni kezdené az örvendezőt. Most, ha tetszik, kövess.

Felmentek a legfelső folyosóra, ott kilátó nyílások és kiugró párkányok voltak a falban, ahonnan követ és más védő szerszámot lehetett dobni a támadókra Mirjam kíváncsian nézett körül, nyílástól-nyíláshoz futott a folyosón.

Délre tőlük volt a ragyogó templom, márvány udvaraival. Mögötte a felső és alsó város, ezerszámra zsúfolva házakkal, tele mindenik emberi lényekkel, akik mindenfelől ide menekültek, vagy mert nem ismerték a veszedelmet, vagy a húsvétot ünnepelni. Keletre volt a Jehoshaphat hepehupás völgye, mögötte az Olajfák hegye, már zöldültek a fák rajta, amelyeket nemsokára

levágtak a rómaiak. Északra az új város, Besetha. Nem messze tőle, de kissé inkább szembe velük emelkedett Antónia hatalmas vára, most egyik erős pontja Jónásnak, Sischalának és a Zelotáknak, míg nyugatra, a város szélességében állottak a Hippius, Phasael és Marianne erődök, mögöttük a csodálatos Herodes tér.

Míg a város szemléletébe voltak elmerülve, Nehushta egyszer csak a Tüske völgy felől északkeletre futó útra mutatott.

- A rómaiak - mondta Nehushta csendesen.

Nemcsak ő vette észre a közeledőket. Hirtelen emberekkel telt meg minden erőd, fal, magas ház teteje, a templom legfelső udvara, minden magas palota, ezer és ezer fej jelent meg és a közeledő porfelhőt nézte. Teljesen csendben figyeltek, mintha megnémult volna az egész tömeg, míg messziről a szél egyetlen hangot hordozott:

- *Jaj, Jaj Jeruzsálemnek!* - mondta a hang, - *jaj, jaj, a városnak és a templomnak!*

- Összereztek és úgy tetszett nekik, mintha mind, akik hallották a vészes kiáltást, megborzosztak volna.

- Hejj - ismételte Ithiel, - jaj Jeruzsálemnek, ott jön a sorsa!

Most átlátszóbb lett a porfelhő az úton, tisztán ki lehetett venni a hódítók hadseregének minden részét. Elöl jött ezer és ezer sirus szövetséges és egész raj nyilas és előrs, akiket szélteben, hosszában összeszedtek az országban. Aztán jöttek az útcsinálók és szállásmesterek, a teherhordó állatok, a vezérek holmijával, a hozzátartozó nagy kíséret, végül maga Titus, testőreivel, tisztikarával, csákányosok és lovasok között. Aztán vad és kegyetlen arcú horda következett, végtelen sorban, velük a tribunusok, kapitányok, az örök a jelvényekkel és a római sassal, az „utálat és kétségbeesés” jelvényével, körülvéve trombitásokkal, akik időről-időre megfűjták harsogó, kihívó hangszerüket. Ezután jött a nagy hadsereg, hatos sorokban, légiókra osztva, mögöttük lándzsás és lovas csapatok. Utoljára jöttek az élelmiszer és csomagt szállítók ezre és tízezrei. A Salamon hegyen megállott a nagy ellenség és táborozáshoz kezdett. Egy óra múlva kivált egy öt-hatszáz főre menő lovascsapat és egyenesen Jeruzsálem felé tartott.

- Maga Titus - mondta Ithiel, - nézd, a császári lobogót előtte viszik.

Az élesszemű Mirjam jól kivehette magas megfigyelőhelyéről egyenként is a kis csapat embereit, meg tudta mondani lovaik színét is. Kíváncsian kutatta tekintetével azt, akit Marcusnak gondolhatott, mert sejtette, hogy bizonyára császára kíséretében lesz. Talán az a tollas harcos lesz ő, vagy a bíborköpenyes, vagy az, aki a lobogó mellett vágat. Ott van. Bizonyos volt benne, hogy ott van és olyan messze voltak egymástól, mintha egy nagy óceán hullámozott volna közöttük.

Most, amint szemlét tartottak és az Asszony-erőd előtt mentek el, hirtelen kinyílt a kapu és a házakból, uccákról ezerszámra özönlöttek ki a zsidók. Vad ordítással törtek keresztül a lovasok sorainak keskeny közén egyre többen és többen.

Sokat levágtak közülök. Mirjam látta, amint leestek lovaikról. A császári lobogó lehajlott, aztán ismét felemelkedett, lehajlott, felemelkedett. Most porfelleg takarta el a küzdelmet, azt hitte, az összes rómaiakat lemészárolták. De nem. Egyszer csak egyenként kezdtek feltűnedezni a porfelhő mögött, visszalovagoltak azon az úton, amelyen jöttek, de valamivel kevesebben. De ki menekült meg és ki maradt ott? Oh! ezt nem tudta megmondani. Nehéz, fájó szívvel szállt le Mirjam az erőd lépcsőin a pince sötétjébe.

XV. FEJEZET

Mi történt az erődben

Majdnem négy hónap telt el. Talán sem azelőtt, sem azóta nem volt a világtörténelemben olyan kegyetlenség, amit Jeruzsálem lakói, jobban mondva azok, akik a zsidó fajból még életben maradtak, elszenvedtek, összezsúfolva a város falai közé.

Történelem nem jegyezhet fel és emberi elme nem találhat ki olyasmit, ami kegyetlenségben meg ne történt volna az éhező Jeruzsálemben. Beteljesült a rettenetes jóslat, anyák falták fel gyermekeiket, gyermekek kapkodták el az utolsó morzsa kenyeret haldokló szüleik szájából. Megőrült az egész város rémes nyomorának súlya alatt. Naponként ezren és ezren haltak meg és minden éjjel ezren és ezren próbáltak megszökni, de a rómaiak elfogták a nyomorultakat és keresztre feszítették őket a falak mögött, amíg már nem volt több fa, amiből keresztet vághattak és nem volt több föld, ahová a keresztet állíthatták volna.

Mindezeket és még sok mást látott Mirjam megfigyelő helyéről, az elhagyott erőd folyosójáról. Látta a százsámra összeroskadókat ott lent az uccákon. Látta a rablókat, akik kifosztották az embereket és házaikat, kínozták őket, hogy árulják el, hova rejtettek el élelmiszert és ha nem találtak, felkoncolták őket. Látta a Kidron völgyét és az Olajfák hegyének alsóbb lejtőit, tele keresztre feszített zsidó foglyokkal, akik úgy haltak meg, ahogy a Messiás, akit megtagadtak. Látott vad ostromokat, még dühösebb védelmet és nap-nap után rettenetes mészárlást, míg szíve olyan beteg nem lett, hogy az elhagyott erődben órákat töltött arcra fekvé, kezével bedugva fülét, hogy kizárja a külvilág borzalmas képeit és szörnyű hangjait.

Az esszéusok néha kimerészkedtek, de nagyon ritkán, még tartott az élelmiszerükből és féltek, hogyha meglátják rajtuk a jóltápláltságot, ámbár arcuk fehér volt, mint a fal, a földalatti élettől, kínozni fogják őket, amíg kivallják elrejtett kincseiket.

Meg is történt ez egynéhány testvérrel, de esküjükhöz híven - amint az vezetőjük és elnökük, Theophilus példájából is kitűnik, aki kiment és soha többé nem látták - türtek és meghaltak némán, de semmit sem árultak el.

Mégis, a veszély dacára, kimerészkedtek időnként, hajtotta őket a vágy friss levegő és hírek után, de naplemente előtt mindig visszaigyekeztek. Ezekről hallotta Mirjam, hogy miután megölték Mátyást, a főpapot és fiát, a synhedrion tizenhat tagjával együtt, azzal vádolván őket, hogy érintkeznek a rómaiakkal, nagyapját, Benonit bevásárolták a synhedrionba, ott nagy befolyást gyakorolt, sok embert kergetett halálba, akiket árulással, vagy a rómaiakkal való paktálással vádolt. Caleb is a templomban volt és résztvett majdnem minden küzdelemben. Azt mondják, megesküdött, hogy megöli Marcust, a lovasok prefectusát, akivel régi, elintézetlen ügye van, vagy megöli önmagát. Azt is mondják, hogy találkoztak már egy ütközetben és összezsúfolták, de a véletlen szétválasztotta őket.

Végre eljött augusztus elseje és a tönkretett város egyéb nyomorúságához most a hőség kínja is járult, a levegőt megmérgezte a sok hulla, mely ezersámra hevert az uccákon és hullott alá a falakról. Most már a templom falához építették a rómaiak támadó bástyáikat és lassan, de biztosan utat törtek a külső udvarig.

Egy éjjel, úgy egy órával hajnal előtt, Mirjam felköltötte Nehushtát, azt mondta, megfullad ott a boltozat alatt, fel kell mennie az erődbe. Nehushta azt mondta, hogy örület, mire Mirjam kijelentette, hogy felmegy egyedül. Ezt Nehushta nem akarta megengedni, tehát kimentek együtt és mikor az erőd alapjához értek, a csapóajtón át, úgy, ahogy szoktak, felmásztak a

kőlépcsőkön a legmagasabb folyosóra. Itt leültek az enyhe éjjeli szélben, nézték a római tüzeket, ahogy felcsillantak messze körülöttük, a város falain belül, mert már jó részét a városnak elfoglalták.

Most pirkadni kezdett a hajnal, gyönyörű, félelmetes hajnal. Erre, mint egy jelre, feltárult az északi kapu, tömegesen ontva ki magából a vadképű, szikár harcosokat. Ezerszámra tódultak kifelé, vad csatakiáltással. Néhány római dárdás megpróbálta az ellenállást; egy pillanat alatt elsodorták és tönkretették őket. Most egy nagy faerőd lábánál csaptak össze, amelyben nyilas csapatok voltak elhelyezve. Kétségbeesett harc fejlődött itt ki. Titus katonái csapatostul rohantak ki, hogy megvédjék gépeiket. De nem tudták visszaverni a támadást, egy pillanat alatt tűzláng csapott fel az erődből, a nyilasok, hogy megmentseik életüket, örült tülekedéssel vetették le magukat a párkányokról. A zsidók diadalordítással rohantak a réseken át a másik falhoz, meghagyták, ami még megmaradt Antónia várából, az uccák tekervényeit özönlötték el és lerombolták a házakat közvetlenül a régi fal tövében, az erődnél, ahonnan Mirjam nézte az ütközetet.

Ezzel az épülettel szemben, amit a rómaiak sohasem próbáltak meg áttörni, mert katonai tér állott, hajdan valószínűleg a palotához tartozó kert lehetett, utóbbi időben marhavásártérnek használták és katonai gyakorlatokra. A nagy tér távolabbi végén hatalmas erődítések voltak, a tizenkettedik és tizenhatodik légió táborozóhelye. Ezen a nyílt téren keresztül menekültek az életben maradt rómaiak, egész raj zsidó üldözte őket. Utólérték a menekülőket, de olyan nagy harci tűzzel állottak most szemben, mert római segítség érkezett a tartalékból, hogy most a zsidók menekültek eszeveszetten a házromok közé. Mirjam figyelmét egyszer csak magára vont a csapatvezető, előkelő megjelenésű, fényes fegyverzetű fiatal katona. Tiszta, csengő hangja, amint parancsokat osztogatott, a nagy zaj és vad lárma közepette is tisztán érkezett füléhez. A római támadók öldöklése elérte tetőpontját és soraik gyérülni kezdtek, mint a kimerült felhő cseppjei a homoksivatagon. A zsidók most nem voltak abban a helyzetben, hogy az ellenség visszavonulását siettesék, úgyhogy a vezető tiszt utolsónak maradt és még volt ideje visszafordítani lovát, hogy a harcteret, halottaival, sebesülteivel végignézzék. Egy pillanatra felnézett az elhagyatott erődre, mintha azon gondolkodnék, hogy hasznát veheti-e és Mirjam meglátta arcát. Marcus volt. Öregebb lett, gondterheltebb, rövid göndör szakálla is öregítette arcát.

- Nézd, nézd - mondta Mirjam.

Nehushta bólíntott.

- Igen, ő az; mingyárt gondoltam. És most, hogy láttad, úrnőm, menjünk.

- Menjünk? Miért?

- Mert az egyik, vagy másik sereg úgy találhatná, hogy az épületet használhatja és betöri a befalazott kaput. Megvizsgálhatják a lépcsőt is, és akkor...

- És akkor - vágott közbe Mirjam nyugodtan, - elfognak. Mi van abban? Ha a zsidók fognak el, az ő pártjukon vagyok, ha a rómaiak - nos, nem nagyon félek a rómaiaktól.

- Úgy gondolod, hogy nem félsz egy rómainál. De ki tudja, talán már halva is fekszik...

- Oh ne mondj ilyet! - kérte Mirjam és szívére szorította kezét. - Nem, akár biztonságos, akár nem, végig akarom nézni ezt a harcot. Nézd, ott van Caleb! Milyen félelmes az arca, mint valami prédát kereső hiénáé. Nem, nem, most már nem megyek el - menj, ha akarsz és hagyd engem itt békében, hadd nézzem végig.

- Minthogy igen erős és nehéz vagy ahhoz, hogy ölben vigyelek le öreg karjaimmal a lépcsőkön, ám legyen - hagyta rá Nehushta nyugodtan. - Végére is van élelmiszerünk és az angyalok ép úgy őrizhetnek az erőd tetején, mint azokban a piszkos ciszternákban.

Mialatt beszélgettek, a rómaiak megint csatarendben álltak Marcus és még néhány tiszt vezetése alatt és előre törtek; félúton szemben találták magukat a zsidókkal, akik már szintén új erőre kaptak a templomból, köztük volt Caleb is. Itt a nyílt téren harcolt ember ember ellen és egyik fél sem hátrált egy ujjnyira sem. Mirjam fentről nézte a kőfal mögül, de csak két embert látott az egész tömegből - Marcust, akit szeretett és Calebet, akitől félt. Marcust megtámadta egy zsidó, le is szúrta lovát, mire egy római parancsnoka segítségére sietett és leszúrta a zsidót. Most már gyalogosan hadakozott tovább. Caleb megölt először egy katonát, aztán a másikat. Amint Mirjam figyelte, észrevette, hogy egy bizonyos pont felé tör utat magának és ez a pont Marcus volt. Úgy látszott, Marcus ezt tudja, legalább utat tör ő is magának Caleb felé. Mind közelebb, közelebb jöttek egymáshoz, míg végre összeérték és csapások tömegét mérték egymásra; de nem sokáig, mert néhány római katona elválasztotta őket. Ezután mindkét fél hátrált a maga harcvonaláig, magukkal vivén sebesültjeiket.

Így, közben némi szünettel, folyt az ütközet néha két-három órán át is, egyfolytában, reggeltől délig és déltől estig. A harc utolsó részében a rómaiak már nem támadtak, megelégedtek a védekezéssel, mert várták az erősítést a városból, vagy talán egy másik ütközet kimenetelét.

Így a zsidók részén volt, vagy látszott az előny, ők tartották a rombadőlt házakat és nyílzáport ontottak onnan a nyílt térre. Most beigazolódott Nehushta félelme, mert idejük lévén, a zsidók fagerendát vettek elő és azzal törték át az erőd befalazott kapuját.

- Nézd - mondta Nehushta oda mutatva.

- Oh, Nou! rosszul cselekedtem! Veszedelembe döntöttelek, Nou. De nem tudtam elmenni. Mit tegyünk most?

- Ülj csendesen, amíg értünk jönnek - mondta Nehushta rosszkedvűen, - és ha adnak rá időt, magyarázd ki ügyesen magad.

Mégis úgy történt, hogy a zsidók nem mentek az erődbe, attól féltek, hogy ha felmennek a lépcsőn, egy hirtelen római támadás egérfogóba ejti őket és nem tudnak majd visszajönni a lépcsőn.

Most megszűnt a harc egyelőre, mindkét fél katonái azzal mulattak, hogy szidalmakat és sértéseket kiáltoztak át egymásnak, vagy pedig párviadalra szólították fel egymást. Egyszer csak előlépett Caleb az oltalmazó fal mellől és azt kiáltotta, hogy ha Marcus kapitány ki akar állni vele egyedül, olyan dolgokat mondhat neki, amelyeket bizonyára örömmel fog hallani. Erre Marcus előre jött védelmi helyéről, dacára annak, hogy néhány tiszt megpróbálta visszatartani.

- Jövök - mondta Marcus és a térség közepe felé indult.

Itt beszélgettek ketten, de hogy mit, abból Mirjam és Nehushta egy szót sem tudhattak meg magas figyelő állásukban.

- Oh, vajjon megmérkőznek-e? - kérdezte Mirjam.

- Mintha fogadalmat tettek volna, hogy megölik egymást - vélte Nehushta.

Mialatt Nehushta beszélt, Marcus fejét rázta. Úgy látszott, visszautasított valamilyen ajánlatot és az őt figyelő parancsnokára mutatva, megfordult, hogy saját harcvonalára visszavonuljon. Caleb nyomon követte, azt kiáltozta feléje, hogy gyáva, nem mer kiállni vele egyedül.

Erre a sértésre habozni kezdett Marcus, aztán mégis visszafordult, mert kötelességének tartotta valószínűleg, hogy csapatához menjen, mire Caleb kihúzta kardját és pengéjével laposat ütött a hátára. A zsidók nevettek erre, míg a rómaiak dühös kiáltásokba törtek ki vezérük ilyen hallatlan megsértésén. Marcus visszafordult, karddal kezében és egyenesen Caleb torkának csapott.

Mikor ellenfele neki támadt, dühtől elvakulva, könnyedén oldalt ugrott, mint ahogy az orosz-lán ugrik oldalt és izmos karja teljes erejével Marcus fejére csapta kardját. A sisak jó volt, mert különben ketté kellett volna a római koponyájának repedni ilyen csapásra, amely keresztül hatolt rajta, mélyen a csontig. A csapás alatt Marcus megtántorodott, előre nyújtotta karját és kiejtette kezéből kardját. Egy ugrással mellette termett Caleb, hogy egy utolsó csapással végezzen vele, de mielőtt sújthatott volna, magához tért a római, rárohant ellenségére. Caleb kardja vállára sújtott, de a páncél felfogta az ütést, a következő pillanatban Marcus megragadta ellenfelét. Leestek mindketten a földre, ott gurultak egymáson. A zsidó próbálta leszúrni a római, a római meg akarta fojtani pusztá kezével. Most a rómaiak sorából „Menekülj” kiáltás hangzott, a zsidókéból „Fogd meg”.

Rohantak ki a harcosok mindkét oldalról, a nagy térre, százan és százan, be a középbe, a viaskodó Caleb és Marcus köré és megkezdődött a legnagyobb, legrettenetesebb küzdelem. Ahol álltak az emberek, ott estek le, egyik sem akart hátrálni, bármilyen kevesen voltak is, semhogy szeretett, sebesült kapitányukat a kegyetlen ellenség keze között hagyják fogolynak, a zsidók viszont jobban ismerték egy ilyen fogás értékét, semhogy könnyen kiengedték volna kezükből. Olyan nagy volt az öldöklés, hogy Caleb és Marcus egészen eltűntek a hullák tömege mögött.

Most hirtelen, vad ordítózással újabb zsidó csapat érkezett. Mintegy három-négyszáz főnyien jelentek meg a tér nyugati szélén. Hátra kapva a rómaiakat, kezdték célbavenni őket. A vezető hadnagy látta a veszedelmet, tudta, jobb lesz, ha kapitányuk meghal azokkal, akik már elesetek, semhogy az egész csapatot tönkretegyék és Caesar seregét lényegesen megkárosítsák. Kiadta a parancsot a visszavonulásra.

Rendben, mintha díszszemlén volnának, magukkal vive sebesültjeiket, akik nem tudtak járni, visszavonult a légió, örült gyorsasággal, a zsidók lándzsáinak és nyilainak özönében, de elérték hadállásukat, mielőtt még a zsidók utolérték volna őket. Mikor már látták, hogy nincs mit tenni, mert rohamot intézni a rómaiak állása ellen reménytelen lett volna, a diadalmas erők is visszavonultak, ezúttal nem a kis házakba az erőd mögött, hanem csak a régi vásártér faláig, harminc-negyven lépésnyire az erődtől, itt megerősítették állásaikat. Azok a sebesült rómaiak, akik a harctéren maradtak, mikor látták, hogy el vannak veszve, öngyilkosok lettek, inkább dőltek saját lándzsájukba, semhogy zsidó kézbe jutva, keresztre feszíttessék magukat.

Marcus szívesen követte volna példájukat és ezzel - ámbár nem tudhatta - sok szegénytől és nyomorúságtól menekült volna meg, de nem volt sem ideje, sem fegyvere hozzá. Mi több, olyan gyenge volt a küzdelemtől és vérveszteségtől, hogy mikor vad kezek elhurcolták őt és Calebet, az elesettek közül, elájult. Először azt hitték, meghalt, de az egyik zsidó véletlenül orvos volt, felismerte, hogy él, és hogy ha néhány pillanatig nyugodni hagyják, magához tér. Minthogy meg akarták kímélni az életét, akár, hogy túszképpen tartsák, akár, hogy a Titus seregének szemeláttára végezzék ki, a régi erődbe szállították. Elvitték onnan saját sebesültjeiket is, csak a halottakat hagyták ott. Itt őrt állítottak Marcus mellé, ámbár nem igen volt rá szükség és elmentek a győzelmes Caleb vezénylete mellett megerősíteni a piac falát.

Mindezeket Mirjam kétség és aggodalom között figyelte, annyira, hogy néha azt hitte, meg kell halnia. Láta szerelmét és Calebet egymást birokra ölelve leesni, látta a rettenetes küzdelmet körülöttük, látta, hogyan hurcolták el őket a sok hulla közül és látta végül, a nap utolsó sugarainak világításában, hogy Marcust, élve-e, vagy holtan, nem tudta, bevitték az erődbe és ott a földre fektették.

- Nyugodj meg - súgta Nehushta, mert megsajnálta, látva rettenetes fájdalmát, - Marcus él. Ha meghalt volna, felkoncolják és ott hagyják a többivel. Él, foglyul akarják, különben engedték volna, hogy Caleb torkába mártsa kardját, hiszen láttad, hogy ezt akarta, amint lábra állt.

- Fogoly - mondta Mirjam. - Ez azt jelenti, hogy keresztre fogják feszíteni, mint a többieket, akiket láttunk tegnap a templom falánál.

Nehushta vállat vont.

- Lehetséges, ha csak nem talál rá módot, hogy megölje magát, vagy - megmeneküljön.

- Megmeneküljön? Hogyan lehetne megmenteni? - Fájdalmában térdreborult a szerencsétlen leány és összekulcsolta kezeit.

- Oh, Jézus Krisztus, téged szolgállok, oh világosíts meg, hogyan menthetem meg Marcust. Oh Istenem, szeretem, ha nem is keresztény, szeresd te is, mert én is szeretem és világosíts meg, hogyan menthetném meg. Vagy ha egyikünknek meg kell halnunk, vedd el az én életemet, az övé helyett, oh vedd el az én életemet.

- Hagyd - mondta Nehushta, - mert azt hiszem, választ hallok az imádságodra. Nézz oda, éppen ott fekszik, ahol a lépcső kezdődik, alig hat lábnyira a ciszternába vezető kőajtótól. Az erőd, néhány holt embert leszámítva, üres, a két őr is kívül áll a befalazott ajtóba vágott nyílás előtt, mert ott világosabb és foglyuk fegyvertelen, tehetetlen, nem is kísérelhet meg szökést. Nos, ha a római él és lábra tud állni, miért ne nyitnánk ki az ajtót és segítenők őt át?

- De ha a zsidók meglátják, felfedezik az esszénusok rejtékhelyét és megölik őket, mert van rejtett élelmiszerük.

- Ha már egyszer betettük az ajtót, nem tudnak utánunk jönni, még ha volna is idejük megpróbálni - mondta Nehushta. - Mielőtt betörnék az ajtót, be lehet csukni mögötte a csapóajtót, és ha a lépcsőház tetejéről leverik a támaszokat, annyi törmelék fog leesni, hogy egy hét alatt sem takarítják el. Oh, ne félj, az esszénusok tudják ezt és berendezkednek a veszélyre.

Mirjam megölelte Nehushtát és megcsókolta.

- Megpróbáljuk, Nou, megpróbáljuk - súgta - és ha nem sikerül, vele halhatunk meg.

- Neked tetszhetik ez a gondolat, de nekem semmi kedvem meghalni Marcus kapitánnyal - felelte Nehushta szárazon. - Nagyon szeretem ugyan, de nem volna jobb rád nézve, ha sorsára bízánk. Nem, ne felelj és ne reménykedj túlságosan, lehet, hogy már meg is halt azóta.

- Igen, igen, meg kell tudnunk - mondta Mirjam türelmetlenül. - Menjünk?

- Jó, amíg van még egy kis világosság, mert nagyon nyaktörős ez a lépcső. Nos, jöjj utánam.

Így tehát lekúsztak az ócska, sötét lépcsőkön; baglyok huhogtak és denevérek röpködtek körülöttük. Már leértek az alsó emeletre, onnan egy kis fülkébe, amely a lépcsőre szög alatt állott és kiugrott a földszinti udvarra. Valamikor kapu nyílhatott innen a lépcsőre. Ha valaki az utolsó lépcsőn állott, senki sem láthatta az erődben. Elérték az utolsó fokot és megállottak. Most Nehushta nagyon óvatosan, négykézláb kúszva előre dugta fejét, hogy leláthasson az udvarba. Sötét volt, mint a sír. Csak a halvány csillagfény, amit fényes harci felszerelése visszavert, mutatta, hogy hol fekszik Marcus. Nehushta olyan közel volt hozzá, hogy meg-

érintette kezével. Szemben szürke, halvány fényfoltot látott. Itt törték át a falat. Jól látta az örök árnyékát le és felsuhanni az áttört rés előtt.

Közelebb hajolt most Marcushoz és hallgatózott. Nem halt meg, mert lélegzett. Sőt hallotta, hogy felemelte kezét és úgy tetszett, mintha látná, hogyan simítja végig sebzett fejét. Ekkor visszahúzódott.

- Úrnőm, él - súgta - és azt hiszem, ébren van. Most tedd meg a többi, találékonyságod súgja meg, hogyan, mert ha én szólítom meg, megijed, de a te hangodat talán megismeri.

Ezekre a szavakra eltűnt minden félelem és aggodalom Mirjam szívéből. Keze határozott lett, agya tiszta, mert a természet mondta neki, hogy ha meg akarja menteni szerelmét, szüksége van mindkettőre. A félénk, összetört leányt vasakarata nővé érlelte. Most ő térdelt le, egy kicsit előre kúszott a lépcsőről, úgyhogy arca éppen a Marcusé fölött volt, aztán lágy suttogással szólalt meg:

- Marcus, ébredj fel és hallgass; de ne mozdulj és ne csinálj zajt. Mirjam van itt, akit régen ismertél.

Erre a névre mintha megremegett volna a sötét alak és ajkáról suttogás lebbent el:

- Most már tudom, hogy meghaltam. Nem is reméltem ilyen szerencsét. Beszélj tovább, Mirjam drága szelleme.

- Nem, Marcus, nem haltál meg, csak megsebesültél és én nem vagyok szellem, nő vagyok, az, akit ismertél régen egyszer a Jordán partján. Azért jöttünk, hogy megmentünk, Nehushta és én. Ha meg akarod tenni, amit mondok és ha van erőd, hogy felállj, elvezethetünk egy titkos helyre, ahol az esszénusok rejtőzködnek, akik az én kedvemért gondjaikba vesznek, míg visszamehetsz a rómaiakhoz. Ha nem szököl meg, félek, hogy keresztre feszítenek a zsidók.

- Bacchusra, megteszek mindent - mondta suttogva, - de ez még rosszabb lesz, mint az, hogy Caleb legyőzött. De ez csak álom. Tudom, csak álom. Ha Mirjam lenne, láthatnám, vagy megérinthetném. Csak álom, Mirjam! Hagyj álmodni!

Marcus elfordította a fejét.

Mirjam elgondolkozott egy pillanatig. Az idő rövid volt és meg kellett vele értetni a dolgokat. Lassan lehajolt kissé és ajkát az övére tapasztotta.

- Marcus - mondta ismét, - azért csókollak meg, hogy lássad, nem álmodol és milyen fontos, hogy ébren légy. Ha világítás volna itt, bebizonyíthatnám, hogy Mirjam vagyok, a gyűrűddel, melyet ujjamon viselek és gyöngysoroddal a nyakamon.

- Hagyd, drága szerelmem, gyöngé voltam és eszméletlen, most már tudom, hogy nem álom és köszönöm Calebnek, hogy összehozott minket, azt hiszem, akarata ellenére. Mondd, mit kell tennem?

- Fel tudsz állni?

- Talán! Nem vagyok benne biztos. Megpróbálok.

- Még nem! Várj! Jöjj Nehushta, te erősebb vagy, mint én, amíg kinyitom a titkos ajtót, emeld fel. De gyorsan, hallom az őrt mozogni ott künn.

Nehushta előre siklott, letérdelt a sebesült mellé és átfogta a nyakát.

- Kész - mondta, - itt a vasbot.

Mirjam elvette, a falhoz lépett és ujjával tapogatta ki a zárt, ami a sötétben jó időbe telt. Végre megtalálta. Bedugta a vashorgot és felemelve az elrejtett zárt, betaszította. A kőajtó nagyon nehéz volt, teljes erejéből nyomta, amíg megmozdult. Végre sikerült.

- Most - súgta Nehushtának.

Nehushta felállott és lábra segített a megsebesült Marcust.

- Hamar, hamar, jön az ő.

Nehushta támogatásával három lépésnyire támoalgott Marcus és elérte az ajtót. Itt szerencsétlenségére elhagyta ereje, mert meg volt sebesülve a térdén is, nemcsak a fején.

- Nem tudok - nyögte és leesett a földre, magával rántva az öreg Nehushtát is, mellvértje erősen hozzáütődött a kőpadlóhoz.

Az ő künn hallotta a hangot és odaszólt társának, adja át a lámpást. Egy perc alatt talpon volt megint Nehushta, megragadta Marcus jobbkarját, hátával nekitámaszkodott a kőajtónak, hogy ne csapódjék be és megint lábraállította Marcust.

A lámpás megjelent a sarkon, az áttört fal mellett.

- Az Istenért - mondta Mirjam és Nehushta teljes erejéből húzta felfelé a nehéz, tehetetlen embert.

Lassan felemelkedett. Már későn. Ha ráesik a fény, vége mindennek. Mirjam egy pillanat alatt határozott. Nagy erőlködéssel messze kitérte a kőajtót és mikor Nehushta felhúzta Marcust, eléjük ugrott, hogy árnyékot vessen rájuk.

A zsidó figyelmes lett a zajra és lámpással a kezében gyorsan belépett, de megbotlott egy holttestben és térdre esett. Mirjam a kezében tartotta a kulcsot, mikor a katona talpraállt, mielőtt még ráesett volna a fény, ráütött vele a lámpásra és kioltotta. Most megfordult, hogy szökjék, de tudta, hogy az ajtó már visszafordult azóta.

Sajnos, nem sikerült. Az ember kinyújtotta kezét, derékon ragadta és erősen tartotta, miközben segítségért kiáltott. Mirjam küzdött, ráütött a vassal, taszította a balkezevel, de hiába, tehetetlenül vergődött az erős marokban, mint a gyermek, aki dajkájával birkózik.

Amíg így birkózott, hallotta a becsapódó ajtó tompa zaját és kétségbeesésében is örült, mert tudta, hogy míg Marcus a küszöb mögött nem volt, nem csapódhatott be.

Most felhagyott a hiábavaló küzdelemmel és összegyűjtötte minden erejét a gondolkozásra. Marcus biztonságban volt, az ajtó be volt csukva, ki nem lehet nyitni, amíg más vasat nem szereznek, az ő nem látott semmit. De ő nem menekülhetett meg. Eljátszotta a játékát. Csak egy dolog maradt hátra - hallgatni és megőrizni titkát.

Emberek rohantak az erődbe lámpásokkal. Jobbkeze, amelyben a vasat tartotta, szabad volt és semhogy egy mesét kelljen kitalálnia, inkább eldobta arrafelé, ahol tudta, hogy sok kötörmelék és szemét van felhalmozva. Aztán csendesen állott.

Most rárohantak, Caleb legelől.

- Mi történt! - kiáltotta.

- Nem tudom - mondta az ő. - Valami fegyverzörrenést hallottam és berohantam, mikor valaki kiütötte a lámpást a kezemből, valami erős legény, sokáig birkóztam vele, csak úgy hullottak rám a kardcsapásai. Most is erősen tartom még.

Felemelték lámpásukat és egy gyönyörű, zilált leányt láttak, termete kicsiny, törékeny. Erre mind elnevelték magukat.

- Igazán, erős tolvaj - mondta az egyik.

- De lám, nő! Mindig fellármázod az öröket, mikor egy leány megfog?

Mielőtt ezek a szavak még elröppentek volna az ember ajkáról, valaki elkiáltotta magát:

- A római! A prefectus eltűnt. Hol a fogoly?

Nagy lármával, káromkodással keresték, mint ahogy a macska keresi a megszökött egeret. Csak Caleb állott csendesen és a leányra nézett.

- Mirjam!

- Igen, Caleb - felelt Mirjam nyugodtan, - különös találkozás úgy-e? Miért törtök így be rejtekhelyemre?

- Leány! - kiáltotta Caleb dühösen, - hova tetted Marcus prefectust?

- Marcust? Itt van? Nem is tudtam. Láttam egy embert kirohanni az erődből, talán ő lehetett. Menjetek gyorsan, még elfoghatjátok.

- Egyetlen egy ember sem ment ki az erődből - mondta a másik ör. - Fogjátok meg ezt a nőt, eldugta a rómaid valami titkos helyre. Fogjátok meg és keressétek.

Megfogták tehát Mirjamot, megkötözték és elkezdtek rohanni a fal körül.

- Itt van egy lépcső - mondta az egyik. - Bizonyára itt ment fel. Gyere barátom.

Lámpással kezükben felmentek a lépcsőn a tetőig, de nem találtak senkit. Amikor leértek, megharsant egy trombita és hatalmas kiáltást hallottak.

- Mi történik? - kérdezte az egyik.

Eközben egy tiszt jelent meg a rés előtt.

- Előre! - kiáltotta. - Vissza a templomhoz, vigyétek magatokkal foglyaitokat. Titus maga jött ellenünk, két új légio élén, dühöngenek prefectusuk és a sok katona elvesztésén. Ejnye, hol van a megsebesült Marcus?

- Eltűnt - mondta Caleb sötéten. - Eltűnt és - itt féltékeny bosszútól gyűlölködő pillantást vetett Mirjamra - és ezt a nőt hagyta maga helyett. Benoninak az unokája, Mirjam, aki, elég különös, régen szerette Marcust.

- Úgy? - mondta a tiszt. - Leány, mondd meg, mit csináltál a rómaival, vagy meghalsz. Rajta, nincs vesztegetni való időnk.

- Semmit sem csináltam. Láttam egy embert elmenni az örök előtt, ez minden.

- Hazudsz - mondta a tiszt fölényesen. - Ide! öld meg ezt az árulót!

Egy ember lépett elő, felemelt karddal. Mirjam már azt hitte, mindennek vége, eltakarta szemét és várta a csapást. De mielőtt lesújtott volna, Caleb súgott valamit a tisztnek, mire ez megváltoztatta szándékát.

- Nos, legyen - mondta. - Fogd kézen ezt a nőt, vigyétek a templomba Benoni és a szinhedrion elé, ítéljenek azok! Vannak nekik eszközeik, amivel megszólaltatják a legmakacsabbat is, mielőtt örökre becsukná ajkát. Gyorsan, gyorsan, már harcolnak a piactéren.

Megragadták tehát Mirjamot és elhurcolták a régi erődből, amelyet egy óra múlva a rómaiak foglaltak el és lerombolták a többi épületekkel együtt.

XVI. FEJEZET

A szinhedron

A zsidó katonák durván cipelték Mirjamot sötét, kanyargó uccákon, leégett házak között, kőhalmokon át, ahol magasan állott a törmelék, támadások maradványa. Sietniök kellett, mert mögöttük, lobogó fáklyavilág mellett folyt a harc. A rómaiakat visszaverték a városnak ebből a részéből, az aznapi heves tusák között, de a rómaiak az éjszaka leple alatt visszafoglalták nagy túlerővel az elvesztett területet, maguk előtt kergetve a zsidókat. Azon mesterkedtek, hogy elvágják őket a templombeliektől és a felső város megszállott részétől.

A zsidók, akire Mirjam bízva volt, vissza akartak menni a templomhoz és sem északról, sem keletről nem közelíthették meg, mert a külső udvart és a szent ház körüli erődöt már elfoglalták a rómaiak. Így tehát a felső várost kellett hosszú és fáradságos úton megkerülniök. De újabb akadályok jöttek. A kapuk még a saját embereik kezében voltak, ezeket egymás után nyitották meg előttük. Úgy, hogy nem volt már messze a hajnal, mikor végre átmentek egy keskeny hídon, amely az árok fölött, néhány vastag bolthajtás alatt egy nagy, sötét térre torkolt. Ahogy Mirjam a katonák beszédjéből kivette, a templom belső udvarán voltak. Itt annak a kapitánynak a parancsára, aki az imént meg akarta öletni Mirjamot, most bedugták egy keskeny cellába. Az ör bezárta az ajtót és elment.

Mirjam kimerülve rogyott a földre, megpróbált aludni, de nem tudott, agya mintha tüzelt volna. Ahogy behunyta a szemét, rémképek rajzottak előtte, a borzalmas látomások, a lefolyt rémes jelenetek megismétlődtek; a fülében a győzők diadalordítása csengett, vagy a haldoklók szörnyű jajgatása, vagy a megsebesült Marcus hangja, amint „drága szerelmem”-nek nevezte. Igazán így volna? töprengett. Oh! hitte, hogy Marcus szereti és mert hitte, egész szívéből örült, mert Isten megengedte, hogy megmentse, még ha saját élete árán is. Elfelejtette! Hiszen megsebesült. Belehalhat a sebeibe. Nem, bizonyára nem fog meghalni. Az ő kedvéért az esszéusok, akik amúgy is ismerték, jól fognak bánni vele és ezek ügyes orvosok és hol lehetne jobb ápolót találni Nehushtánál? Oh, szegény Nou. Mennyire bánkódhatik utána. Milyen nagy bánat foghatta el, mikor a sziklaajtót becsapódni hallotta és látta, hogy neveltje el van zárva tőle és a zsidók kezei között maradt.

Igazán szerencsés Mirjam, hogy nem lehetett tanuja annak, ami a kőajtó mögött játszódott le. Hogy nem láthatta, amint Nehushta ökleivel csapkodta és vékony ujjaival próbálta felemelni a zárt, mert nem volt kéznél semmilyen szerszám, még a bőrt és húst is lehorzsolta ujjairól. Hogy nem hallhatta Marcust, mikor ismét magához tért, de képtelen volt lábraállani, hogy átkozódott, dühöngött, tehetetlenül Mirjam elvesztésén, hogy a gyenge nő, az imádott lény esett a kegyetlen zsidók kezébe. Oh, jó, hogy nem hallhatta átkozódni, dühöngeni végső kétségbeesésében, míg agya végre kimerült megsebesült fejében, lázas tombolásban tört ki és hetekig önkívületben feküdt, egy világos pillanata sem volt és teljesen elborult emlékezete is. Mindettől legalább megkímélte Mirjamot a sors.

Nos, a dolog megtörtént és neki meg kellett érte fizetnie. Minden bizonnyal meg fogják őt ölni, amint hogy joguk is van hozzá, mert megmentett egy római vezért a karmaik közül. Vagy ha nem, Caleb megöli, Caleb, a maga keserű féltékenységében, ösztönszerűleg érezte, hogy szerelme most gyűlöletté változik. Világért sem hagyná őt életben, hogy talán, ha a templomot elfoglalják, Mirjam a római vetélytárs kezébe kerüljön.

Nem találta túlnagynak az árat, amit fizetett. Már születése óta átok ül rajta, még ha Marcus őt választaná is és a véletlen még egyszer össze is hozná vele, akkor sem lehet soha Marcus felesége.

És különben is, már fáradt, beteg a mészárlásoktól és az utóbbi napok nyomorúságától, ami az Úr jóslása szerint a városra szakadt, amely visszautasította Őt és a népre, amely megvesszőzte Őt, a Messiást. Mirjam szeretett volna meghalni, szeretett volna átmenni a tökéletes, Örök Békébe - szentül hitt benne, - ahol talán megadatik néki, szenvedései jutalmául, hogy Marcus lelke fölött örködjék, hogy előkészítse és teljessé tegye az örök életre. Ez a gondolat tetszett Mirjammak, lehúzta gyűrűjét, ajkához szorította, az éjjel még az ő ajkát is érintette, aztán eldugta a hajába. Meg akarta őrizni ezt a gyűrűt haláláig, ha lehetséges. A gyöngyöket nem tudta elrejtetni, pedig mennyire szerette volna, mert tőle kapta, mégis a rombolók kezébe fognak kerülni, más asszony nyakára és senki sem fogja ismerni történetüket.

Miután a gyűrűt elrejtette, térdre borult Mirjam és elkezdett imádkozni, azzal a mély, egyszerű hittal, mely az Egyház első gyermekeinek megadatott.

Mikor befejezte az imát, megint megpróbált aludni és elszenderedett. Egyszerre különös, gyenge sóhajtás költötte fel, amely a zárda másik oldaláról jöhetett. A hajnal sugarai már beszűrődtek a kőajtó rácsán és halvány fényüknél fehér hajú, ősz szakállú öreg körvonalait látta Mirjam, hajdan fehér, most piszkos ruhába burkolva. Először azt hitte, hogy az a test egészen élettelen, olyan mozdulatlan volt. De hullák nem sóhajtoznak. Vajjon ki lehet? Tűnődött. Fogoly, mint jó maga, halálra szánva, mint ő maga. A világosság lassanként terjedt. Egész biztosan van valami ismerős ezen a fehér alakon. Közelebb csúszott, azt hitte, talán tud segíteni a szegény, szenvedő öregem. Most láthatta az arcát és a mellén összekulcsolt kezét. Élő csontváz, kiállott minden csontja, sárga bőre úgy feszült rá, mint valami pergamen, csak mély, beesett szeme ragyogott messziről. Oh, ismerte ezt az arcot. Theophilos volt, az esszéusok egykori elnöke, barátja kis gyermekkorától, nyelvmestere azokban a régi, boldog években, amelyeket a Holt tenger melletti faluban töltött. Ezt a Theophilust ott találta még a földalatti tanyájukon és egyik testvér sem köszöntötte Mirjamot melegebben. Úgy tíz napja, Ithiel tanácsa és parancsa ellenére, kiment híreket hozni és friss levegőt szívni a városba. Mert erős, izmos ember volt, ha sápadt is, a földalatti élettől. Erről az útvjáról sohasem tért vissza. Némelyek azt mondták, hogy vidékre szökött, mások megint, hogy megölték Simon emberei. És most így találta itt!

Mirjam odament és föléje hajolt.

- Mester - mondta, - mi történt? - Hogy kerülsz ide?

Az aggastyán feléje fordította mély, beesett szemét.

- Ki az, aki ilyen kedvesen beszél velem? - kérdezte gyenge hangon.

- Én vagyok, Mirjam, a gyámleányod.

- Mirjam! Mirjam! Mit keres Mirjam ebben a kínzókamrában?

- Mester, én is fogoly vagyok. De beszélj magadról.

- Keveset mondhatok magamról, Mirjam. Elfogtak ezek az ördögök és mikor látták, hogy még jól vagyok táplálva és erős, ha öreg is, meg akarták tudni, miből éltem ebben a nélkülöző városban. Ha megmondom, elárulom titkomat, átkot hozok testvéreimre és rád, vendégünkre és leányunkra. Megtagadtam a szót, miután eredménytelenül kínoztak, bezártak ide, hogy éhen pusztuljak, azt hitték, majd megszólaltat az éhség. De nem beszéltem. Hogyan is beszélnek én, aki letettem az esszéus esküt és az ő törvényeiket követem. Nem, legfeljebb meghalok.

- Oh, ne mondd ezt - kérlelte Mirjam, kezét tördelve.

- Ezt kell mondanom és hálás vagyok. Van nálad valami élelmiszer?

- Van egy darab száraz hús és rozskenyér, ami véletlenül a ruhámban volt, mikor elfogtak. Vedd, mester és egyél!

- Oh, nem, Mirjam, nem vágyom rá, nem is akarok élni, már úgyis meg vannak számlálva napjaim. De mentsd meg az élelmet, mert bizonyára éheztenek téged is. És nézd, víz van abban az edényben, idehozták, hogy tovább éljek. Igyál, igyál, amíg lehet, mert holnap szomjas leszel.

Elhallgattak és a könnyek Mirjam szeméből az öreg arcára peregtek.

- Ne sírj miattam - mondta most az öreg, - én pihenni megyek. De hogy jöttél te ide?

Mirjam elmondta az egész történetet olyan röviden, ahogyan csak lehetett.

- Bátor leány vagy - mondta az öreg, mikor Mirjam befejezte. - Ez a római nagy hálával tartozik neked. Most én, Theophilus, aki nemsokára meghalok, Isten áldását kérem rád és őreád is, a te kedvedért, csak a te kedvedért. Isten védő karja legyen fölötted a bajban és szomorúságban.

Aztán behunyta szemét, nem tudott többet beszélni.

Az esszénus álla leesett, az örök békébe költözött.

Mirjam ott kuporgott az öreg esszénus holtteste mellett, míg csak ki nem nyílt az ajtó; két szikár, vad kinézésű ember jött be.

- Jöjj asszony - mondta az egyik, - kihallgatnak.

Mirjam felkelt tehát és elkísérte az őrt a nagy udvar sarkába, melynek közepén a templom emelkedett a maga egész fenségében.

Egy nagy szobába léptek, fehér márvány oszlopok tartották a boltozatot, nagy sereg éhező ember ült a földön, köztük asszonyok, beesett arcú gyermekeikkel, ott ültek csendesen, vagy ide-oda járkáltak, szemüket a földre szegezték, mintha folytonosan keresnének valamit, maguk sem tudták mit. Egy baldachin alatt tizenkét vagy tizennégy férfi ült, karosszékekben, mellettük jobbra-balra is állottak székek, de üresen. A férfiak pompás ruhát viseltek, de csak úgy lógott minden sovány testükön és mint az előszobában várakozó embereknek, szemük fénytelen volt, arcuk sápadt és beesett. Ez maradt meg csak a zsidó színhedronból.

Mikor Mirjam belépett, egyik közülük éppen ítéletet mondott ki egy összeesett, kiéhezett ember fölött. Mirjam ránézett. Nagyapja volt, Benoni, de mennyire megváltozott. A magas, egyenes ember egészen összeesett, fogai sárgán állottak ki, hosszú fehér szakállá kuszált volt és csapzott, keze reszketett, pompás ruhája gyűrött. Semmi sem maradt meg változatlanul rajta, csak a szeme, az még mindig ragyogott, sőt még büszkébb fényben, mint régen. De tekintete a kiéhezett farkasé volt.

- Ember, miféle mondanivalód van? - kérdezte a fogolytól.

- Csak az, hogy elrejtettem egy kis élelmiszert, amit vagyonom maradékán vettem. A ti hiéna embereitek megfogták a feleségem és addig kínozták, amíg megmutatta nekik. Ráestek és majdnem egészen felfalták társaikkal együtt. A feleségem belehalt az éhezésbe és a sebeibe, a gyermekeim is éhen haltak, csak egyetlen egy maradt meg, egy hatéves, azt tápláltam a maradékkal. De már az is kezdett haldokolni, akkor a rómaiakkal paktáltam, ékszereket adtam nekik és megígértem, hogy megmutatom a védtelen helyeket a falon, ha elviszik a gyermeket a

táborukba és táplálják. Megmutattam nekik a helyet és ők megetették előttem a gyermekemet és elvitték magukkal, nem tudom hova. De, amint tudjátok, akkor elfogtak, a falat felépítették, úgy, hogy árulásomból semmi kár sem háramlott senkire. Megint megtenném, hogy megmentsem gyermekemet, meg én, hússzor is, ha kell. Megöltétek a feleségemet és a többi gyermekeimet, öljetek meg engemet is, ha akarjátok, nem sokat bánom.

- Nyomorult - mondta Benoni, - mik a te szerencsétlen feleséged, gyermekeid a szent hely biztonságához képest, melyet Jehova ellenségei ellen védünk. Vigyétek el és öljétek meg a fal alatt, barátai, a rómaiak szemeláltára.

- Megyek - mondta a fogoly felállva és kezét az örök felé nyújtotta, - de titeket is le fognak ölni a rómaiak szemeláltára, ti vad gyilkosok, akik örült hatalmi vágyatokban átkot és halált hoztatok a zsidó népre.

Most kivitték a foglyot és hallatszott a parancs:

- Hozzátok be a következő árulót.

Mirjamot vezették be. Benoni felnézett és megismerte.

- Mirjam - kiáltotta és felemelkedett helyéről, hogy azonnal visszarogyjon, - Mirjam, te itt?

- Úgy látszik, nagyapám - mondta Mirjam nyugodtan.

- Itt valami tévedés lehet - mondta Benoni, - ez a leány nem tehetett semmi rosszat. Bocsássátok szabadon.

A többiek felnéztek.

- Nem jobb, ha meghallgatjuk előbb a vádat - mondták gyanakodva. - Nem ez az a nő, aki Tyrusban veled élt és akiről azt mondták, hogy keresztény?

- Nem azért ülünk itt együtt, hogy vallási kérdéseket feszegezzünk, legalább is nem most - felelt Benoni kitérőleg.

- Leány, igaz, hogy keresztény vagy? - kérdezte az egyik bíró.

- Az vagyok, uram - mondta Mirjam, - és ezekre a szavakra kemény lett a színhedron arca, mint a kő, míg valaki a figyelő tömegből egy darab márványt dobott feléje.

- Hagyjátok most - mondta az egyik bíró, - amint Benoni rabbi megjegyezte, most nem vallási kérdésekről beszélünk, hanem árulásról. Ki vádolja ezt a nőt és mivel?

Egy ember lépett elő, ugyanaz a kapitány, aki meg akarta öletni Mirjamot és mögötte Caleb állott, meg a zsidó, aki Marcust őrizte. Caleb szemmeláthatóan zavarban volt.

- Azzal vádolom - mondta az ör, - hogy szabadon engedte Marcust, a római prefectust, akit Caleb megsebesített és elfogott a tegnapi harcokban; a régi várba vitte, ott feküdt, mert nem tudtuk, él-e, vagy meghalt.

- A római Marcus prefectust? - kérdezte az egyik. - Hiszen ez Titus barátja és többet ért volna száz más embernél. Nos, az egész harcban senki sem követett el nagyobb rosszat ellenünk. Asszony, ha igazán megtetted, még a halál sem elég fizetség istentelenségedért. Megtetted?

- A ti dolgotok ezt kideríteni - mondta Mirjam, mert hogy biztonságban tudta Marcust, nem akart többet hazudni.

- Ez a renegát szemtelen, mint egész átkozott szektája - mondta a bíró és kiköpött. - Kapitány, mondd el a történetet, röviden.

A kapitány elmondta. Aztán a katonát hallgatták ki, akinek kezéből Mirjam kiütötte a lámpást. Végül Calebet vették elő és kikérdezték, mit tud a dologról.

- Semmit, legfeljebb azt, hogy én fogtam el a római, láttam ott feküdni a várban élettelenül. Mikor visszatértem, a római eltűnt és Mirjam volt ott helyette. Nem láttam őket együtt és többet nem tudok.

- Ez hazugság - vetette oda az egyik bíró nyersen. - Azt mondtad, hogy Marcus kapitányba szerelmes volt, miért mondtad ezt?

- Mert évekkal ezelőtt, a Jordán partján szobrot csinált róla Mirjam, aki szobrásznő.

- Mindig szerelmesek a szobrászok azokba, akiknek szobrát elkészítik, Caleb? - kérdezte Benoni.

Caleb nem felelt, de a színhedrionnak egy másik tagja, az élesarcú Simeon, a Simon barátja, Giorasnak, a zelotának fia, felelt.

- Hagyjátok ezt a bolondságot, a Sátán leánya gyönyörű, biztosan magának kívánja Caleb. De mit tartozik ez mireánk. - Aztán bosszúállóan tette hozzá: - Hacsak fel nem akarjuk jegyezni róla, hogy eltitkolja az igazat.

- Nincs semmi bizonyíték a nő ellen, hagyjátok szabadon, - kiáltott fel Benoni.

- El is vártuk a nagyapától, hogy így gondolkozzék - mondta az egyik gúnyosan. - Nem csoda, ha Isten kardja lesújt reánk, hogyha rabbinusok keresztényeket vesznek oltalmukba, mert véletlenül az ő családjukból valók és ha harcosok hamisan tanuskodnak, mert nagylelkűeknek akarnak látszani. Én részemről azt mondom, hogy a nő bűnös és elrejtette azt az embert valami titkos helyre. Máskülönben miért ütötte volna ki a lámpást a katona kezéből?

- Talán, hogy maga rejtőzzék el, vagy hogy ne támadják meg - mondta a másik. - De el nem tudom képzelni, hogyan jutott a várba?

- Ott éltem - mondta Mirjam, - az a vár be volt falazva tegnapig és biztonságban volt a tolvajok elől.

- Úgy, tehát egyedül éltél egy elhagyott várban, mint denevér, vagy bagoly, élelem és víz nélkül. Mert azt kívülről kellett volna hozni, a falakon túlról, talán valami titkos bejáraton, melyet senki sem ismert, amelyen át a prefectust eltüntetted, de nem volt már időd utána menni. Te nő, te római kém vagy, ami ki is telik egy kereszténytől! Azt mondom, halált érdemel.

Most felállott Benoni és megszaggatta a ruháját.

- Nem folyt már elég vér ezen az udvaron? - kérdezte, - még az ártatlanét is ki akarjátok ontani? Mi a kötelességtek? Igazságot tenni és csak tiszta, világos bizonyítékok esetében ítélni. Hol van itt a világos bizonyíték? Mi szól amellett, hogy ez a Mirjam leányzó egy követ fűjt Marcussal, akit évek óta nem látott? Az Egy Szent nevében tiltakozom az ilyen igazságtalanság ellen.

- Az természetes, hogy tiltakozik - mondta az egyik testvér.

Most tanácskozni kezdtek, mert a kérdés nagyon izgatta őket és ha elvadultak is, becsületeselek akartak maradni.

Simeon hirtelen felnézett, egy gondolat villant át agyán.

- Nézzétek, milyen jó erőben van, kell hogy élelme, vagy titkos éleltára legyen valahol nála, vagy valami más helyen, keressétek meg.

Most két éhesképű tisztt megragadta Mirjamot, kinyitották ruháját a mellén durva kézzel, mert nem akarták elszalasztani az alkalmat, hogy élelmet keressenek.

- Nézd - kiáltott fel az egyik, - milyen szép gyöngyök, illenek ám ilyen gyönyörű nőhöz. Vegyük el?

- Bolond, hadd azt a firlefáncot, nem vagyunk mi tolvajok - mondta Simeon mérgesen.

- Van itt még valami - szólt az egyik és előhúzta a féltett tekercset: Marcus levelét.

- Nem, ezt nem - könyörgött a szegény leány.

- Add ide - parancsolta Simeon és kinyújtotta kezét.

Most levette a selyem borítékot és elkezdte hangosan olvasni az első sorokat:

- Mirjam Úrnőnek, a római Marcustól, Gallus kapitány által.

- Mit szóltok ehhez, Benoni és ti testvéreim? Nos, van itt egy csomó lap, de itt a vége: Most búcsúszom, mindig hű barátod és szerelmesed, Marcus. Olvassa el, akinek van ideje, nekem elég volt. Ez a nő áruló. Én halálra szavazok.

- Két év előtt írták Rómából - védekezett Mirjam, - de senki sem hallgatott rá, mind egyszerre beszéltek.

- Én követelem, hogy olvassák fel az egész levelet! - kiáltott Benoni.

- Nincs időnk, nincs időnk - felel Simeon. - Más fogoly is vár kihallgatásra, a rómaiak döngetik kapuinkat. Vesztegethetünk-e egyetlen percet is erre a nazarénus kémre? El vele!

- El vele - kiáltott Simeon, Gioras fia és a többiek helyeslőleg bólintottak.

Most a halál nemén tanácskoztak, mialatt Benoni hiába ostromolta őket. De nem egészen hiába, mert valamit kiáltottak védelmére is.

- Úgy legyen - mondta szónokuk, Simon, a zelota. - Ez az ítéletünk az árulóra: szenvedje el az árulók közös sorsát, vigyék a felső kapuhoz, amit Nicanor-kapunak neveznek, ez elválasztja Izrael udvarát az Asszonyok udvarától, kössék láncokkal a középső oszlophoz a kapu fölött, onnan láthatja barátait, a rómaiakat és Izrael népét is, melyet meg akart csalni. Ott vesszen el étlen, szomjan, vagy úgy, ahogy Isten jónak látja, így mi tiszták maradunk egy asszony véréből. És Benoni testvérünk kérésére, mert az ő családjából való, kimondjuk, hogy ne hajtassék végre az ítélet naplemente előtt és ha ezalatt felvilágosításokat ad a fogoly a római prefectusról, Marcusról és mi általa ismét elfoghatjuk őt, engedtéssék szabadon a nő a templom falain kívül. A kérdést letárgyaltuk. Örök, vigyétek vissza börtönébe, ahonnan jött.

Ismét megfogták tehát Mirjamot, keresztülvezették a szájtátva bámulók tömegén, amely megállott bolyongásában, fáradt keresgélésében, hogy kiköpjön a földre, vagy megátkozza a leányt és visszavitték a cellájába, az esszénus Theophilus holtteste mellé.

Itt leült Mirjam, részint időtöltésből, részint mert éhes volt, megette kenyerét és a száraz húst, amelyet zárkájában elrejtett. Aztán elaludt, mert fáradt volt; a legrosszabbon már amúgy is tülesett, a többitől nem félt.

Talán három-négy órát is aludt, azt álmodta, hogy ismét gyermek, a Jordán partján szedeget virágot, tavasz van, míg végre felköltötte valami hang. Felnézett és Benoni állott előtte.

- Mi az, nagyapám? - kérdezte.

- Oh, leányom! - sóhajtott a megtört aggastyán. - Megkockáztattam, hogy ide jöjjenek, ámbár gyanakodtak rám miattad és másért is, ezek a farkasszívű emberek, hogy elbúcsúzzam tőled és bocsánatot kérjek.

- Miért kérnél bocsánatot, nagyapám? Azok után, amiket láttak, elég igazságos az ítélet. Én keresztény vagyok és - ha tudni akarod - megmentettem, legalább is remélem, Marcus életét; ezért a tettemért megérdemlem a büntetésemet.

- Hogyan!

- Ezt, nagyapám, nem mondom el.

- Mondd meg és mentsd meg magadat. Nincs sok remény rá, hogy ismét elfogják Marcust, mert elkergették a zsidókat a régi vár alól.

- A zsidók visszafoglalhatják a várat, nem mondhatom meg. És mások élete is kockáztatva volna, barátaimé, akik oltalmaztak engem és hiszem, hogy oltalmazni fogják őt is.

- Akkor meg kell halnod ilyen szégyenteljes halállal. Meg kell halnod a kapu egy oszlopához kötve, ellenség és barát gúnyjául. Ha nem volna tekintélyem közöttük még mindig és nem lennél az én vérem, keresztre feszítettek volna a falon, úgy ahogy a rómaiak bánnak a mieinkkel.

- Ha Istennek úgy tetszik, hogy meghaljak, meghalok. Mi egy élet a sok száz és százezer között? Beszéljünk másról, amíg van időnk.

- Miről beszélhetnénk, Mirjam, mint nyomorúságról, nyomorúságról, nyomorúságról. - Megint sóhajtott az öreg. - Neked volt igazad, én pedig tévedtem. A te Messiásod, akit én megtagadtam, jósolni tudott, mert azok a szavak, amelyeket nekem felolvastál Tyrusban, beteljesedtek a városon és népünkön, utolsó betűig. A rómaiak elfoglalták már a templom külső udvarát is, élelmiszerünk nincs. A felső városban egymást eszi a lakosság és halnak, halnak, amíg már nincs, aki eltemesse a halottakat. Egy, két, vagy tíz nap múlva - ez már nem fontos - mi, akik életben maradtunk, éhen veszünk, vagy kard által halunk meg. A zsidó nép ki van irtva, áldozataik füstje nem száll többé égnek és a szent épületet, amelyet emeltek, le fogják rombolni, hogy kő kövön nem marad, vagy pedig pogány isteneket fog szolgálni.

- Titus nem fog kegyelmet gyakorolni? Nem adhatjátok meg magatokat?

- Megadni magunkat? Hogy eladjanak, mint rabszolgákat, vagy Caesar szekéréhez kötve hurcoljanak végig Róma ujjongó uccáin? Nem, leányom, jobb végigharcolni. Jehovától kérünk kegyelmet, nem Titustól. Oh, szeretném, ha már túl lennénk rajta, a szívem megtört, ez az ítélet engem sújtott - hogy én, aki saját akaratomból kergettem leányomat a halálba, most unokámat öljem meg, akaratomon kívül. Ha rád hallgattam volna, most Pelában lennél, vagy Egyiptomban. Elvesztettelek, azt hittem már, hogy meghaltál. Mit szenvedtem egész idő alatt, azt ember le nem írhatja. Most megtaláltalak és a rámbízott kötelesség kényszerít, hogy én, éppen én, akitől élted fakadt, döntsék a kárhozatba.

- Nagyapám - vetette közbe Mirjam, kezét tördelve, mert nem lehetett nézni a szegény ember nagy fájdalmát, - hagyd abba. Könyörgök. Hagyd abba. Talán nem is kell meghalnom.

Az aggastyán felélénkült:

- Van reményed, hogy megmenekülj? - kérdezte. - Talán Caleb...

- Nem, semmit sem tudok Calebról, hacsak azt nem, hogy szívében még jó, mert meg akart menteni, amiért hálás is vagyok neki. De inkább szeretnék itt elpusztulni egyedül, mert lelkemben nem félek a haláltól, ha a testem félne is, minthogy vele együtt meneküljek innen.

- Akkor hát mire gondolsz, Mirjam? - kérdezte az öreg és megállott.

- Nem gondolok semmire, csak bízom Istenben. Valaki, a mi hitünkbeli, aki már régen meghalt és aki megjósolta, hogy meg fogok születni, azt is megjósolta, hogy le fogom élni az életemet. Lehet, hogy így lesz, mert ez a nő jós volt és próféta.

Miközben beszélgettek, valami dörgésszerű zaj hatolt be hozzájuk és egy hang szólt kívülről:

- Benoni rabbi, a fal ledőlt. Ne késlekedj, keresnek.

- Sajnos, mennem kell - mondta az öreg, - valami újabb borzalom csapott ránk, tanácskozáásra hívnak. Élj boldogul, drága Mirjamom, védjen az én Istenem és a te Istened, én már nem védhetlek. Isten veled és ha véletlenül életben maradsz, bocsáss meg nekem, próbáld elfelejteni mindazt a rosszat, amit vakságomban és gőgömben reád hoztam és tieidre, de legfőképpen saját magamra.

Erre szenvedélyesen megcsókolta Mirjamot és elment, zokogva hagyva ott a szegény leányt.

XVII. FEJEZET

A Nicanor-kapu

Ismét eltelt két óra, a hosszabbuló árnyak besuhantak a kőrácsozat között, arra figyelmeztetve Mirjamot, hogy a nap lenyugvóban van. Egyszer csak csikorgott a zár és kinyílt az ajtó.

- Ütött az óra - gondolta Mirjam. Szíve hevesen dobogott, térde remegett, szemét köd lepte el, hogy nem is látott. Mikor elmúlt a kábulat, felnézett és előtte állott Caleb. Kezében kard volt, mellén vért, amin sok ütés nyoma látszott. Mirjam bátorsága visszajött erre a látványra, legalább is Caleb előtt nem akart félelmet mutatni.

- Azért küldtek, hogy végrehajtsad az ítéletet? - kérdezte Mirjam.

Caleb lehajtotta fejét.

- Igen, nemsokára majd, ha a nap lement - mondta Caleb keserűen. - Az a Simeon, aki azt parancsolta, hogy motozzanak meg, kegyetlen szívű ember. Azt hiszi, hogy én meg akarlak menteni a szinhedrion bosszúja elől, azt hiszi, hogy...

- Ugyan, nem fontos, hogy mit gondol - vágott közbe Mirjam. - Caleb barátom, tedd kötelességed. Mikor gyermekek voltunk, gyakran kötözted össze kezem, lábam virággal, emlékszel? Nos, kösd most össze kötéllel és végezz.

- Kegyetlen vagy! - mondta Caleb fájdalmasan.

- Igazán? Némelyek azt is mondhatnák, hogy te vagy kegyetlen, főleg, ha hallották volna, mikor kiadtál a mult éjjel az erődben a zsidóknak.

- Oh Mirjam - tört ki Calebből keserűen, - ha tettem, igazán nem is emlékszem rá, csak a szerelem és a féltékenység őrzített meg.

- Szerelem!? Az oroszlán szerelme a bárányhoz? Féltékenység? Miért voltál féltékeny? Mert meg akartad gyilkolni Marcust - oh láttam a küzdelmet, alig lehet másnak nevezni gyilkosságnál, mert észrevétlenül törtél rá, teljesen felkészülve, Marcus pedig készületlen volt. Attól féltél, hogy én kimentem karmaid közül. Nos, igen! Hála Istennek, legalább is remélem, hogy megmentettem. És most a legkegyelmesebb és legbölcsebb szinhedrion tisztje, tedd kötelességed!

- Végre is, Mirjam - könyörgött Caleb alázatosan, mert a gögös szavak, bármilyen igazságtalanok voltak is, lesújtották, - ma megtettem kötelességem, miután volt időm gondolkozni.

- Igen, mert azt gondoltad, más oroszlán úgyis felfalja a bárányt, melyet véletlenül magadnak kívántál.

- Sőt többet is tettem. Csináltam egy tervet.

- Tervet? Mifélett?

- A szökésre. Ha jelt adok útközben a kapu felé, ahova téged kísérenem kell, egynéhány barátom oltalmába vesz és elrejt biztos helyre, míg én, a kísérő tiszt, úgy teszek, mintha leszúrtak volna. Azután elszökhetem majd én is az éj leple alatt és tudok egy utat, amerre megszökhetünk mindketten.

- Szökni? Hova?

- A rómaiakhoz, akik majd megkímélnék téged a tegnapiért és - engem is.

- Azért, amit *te* tettél tegnap?

- Nem, hanem azért, mert azt fogod mondani, hogy - a férjed vagyok. Nem igaz, de mit árthat az?

- Igazán, mit? Hiszen még az is lehet. De hogy lehet az, hogy a zsidó harcosok elseje szökni készül, kegyelmet kérni az ellenségtől? Azért, mert...

- Kímélj meg sértéseidtől, Mirjam. Jól tudod, hogy miért teszem. Tudod, hogy nem vagyok áruló és nem félelemből szököm.

- Igen - mondta Mirjam megváltozott hangon, mert Caleb férfias szavai meghatották. - Tudom.

- Csak érted szököm, a te kedvedért süllyedek a mocsárba és szenvedem el a gyalázatot. Megszököm, hogy másodszor is megmentselek.

- És mit kérsz viszonzásul?

- Saját magad.

- Ezt nem adom meg, Caleb, visszautasítom a tervedet.

- Ettől féltem - mondta Caleb rekedten. - Már meg vagyok szokva az ilyen visszautasításokhoz. - Akkor csak azt kérem, mert tudom, hogy ha szavadat adod, meg lehet bízni benne: ne menj férjhez a római Marcushoz.

- Nem mehetek férjhez a római Marcushoz, sem hozzád, Caleb, mert egyiketek sem keresztény és jól tudod, hogy születésemnél szállott rám a kötelesség, hogy csak keresztényhez menjek férjhez.

- A te kedvedért, Mirjam - mondta Caleb, - kész vagyok felvenni hitedet és megkeresztelkedni. Lásd ebből is, mennyire szeretlek.

- Ez nem mutatja, hogy szereted a hitet, de ha szeretnéd is, Caleb, akár zsidó, akár keresztény, én nem lehetek a feleséged.

Caleb a fal felé fordult és egy ideig hallgatott. Aztán ismét megszólalt.

- Legyen tehát, Mirjam! Mégis megmentelek. Menj!

Mirjam a fejét rázta.

- Nem megyek. Belefáradtam már a szökésbe és bujkálásba. Teljesüljön be rajtam Isten akarata és rajtad és Marcuson is. Mégis köszönöm, Caleb. Sajnálom, hogy olyan barátságtalan szavakat mondtam az imént. Oh, Caleb, nem verhetsz ki engem a fejedből? Nincs sokkal tökéletesebb asszony, akár hány, aki boldog lenne, ha szeretnéd. Menj az utadra és hagyj, hadd járjak én is a magamén. De hiszen bolondot is beszélek, mindkettőnk élete úgylátszik, rövid lesz.

- A tied, a római Marcusé és az enyém, mind egy ösvényen halad, a többivel nem törődöm. Mint fiatal fiú megesküdtem, hogy soha többet nem csókollak meg, csak ha magad is úgy akarod. Ehhez az eskühöz kötöm magam. De arra is megesküdtem, hogy ha tehetem, megölöm a vetélytársamat és ehhez is tartom magam. Ha ő öl meg engem, házassodjatok össze, ha én ölöm meg őt, nem kell hozzám jönnöd, csak ha akarsz. De élet-halálküzdelem az igen, akár élsz te Mirjam, akár nem, tovább folyik a harc közöttünk. Érted ezt?

- A szavaid nagyon világosak, Caleb, de különös órát választottál elmondásukra, mert lehet, hogy Marcus már meghalt és rövid idő múlva én is meghalok és rád és mindannyiunkra halál vár a templomban.

- De most még élünk, Mirjam és én hiszem, hogy hármunk közül egyikünknek sem ütött még a végórája. Nos, akarsz-e szökni, akár velem, akár nélkülem?

- Nem, nem akarok szökni.

- Akkor itt az idő, nincs választás, meg kell tennem a kötelességemet, a többi a sorsra bízom. Ha, talán, meg tudlak menteni később, megteszem, de ne remélj ilyesmit.

- Én nem félek és nem remélek, Caleb. Ezentúl nem küzködöm többé. Más kezekben vagyok én, nem a tiedben, nem is a zsidókéban. Nos, meg akarsz kötni?

- Nincs ilyen parancsom. Jöjj utánam, ha úgy tetszik, a tiszték várnak. Ha meg akartál volna menekülni, arra mentünk volna, amerre a barátaim várnak, de így másfelé kell mennünk.

- Úgy legyen - mondta Mirjam. - De előbb add kérlek azt az edényt, hadd igyam, mert a torkom kiszáradt.

Caleb felemelte az edényt Mirjam ajakához, mire a leány nagyot ivott, aztán elindultak. Künn négy ember várt rájuk, kettő közülük ajtónálló, ugyanazok, akik reggel megmotozták és két másik katona.

- Sokáig voltál ezzel a szép lánnyal, mester - mondta az egyik Calebnek. - Talán meggyónta vétkeit?

- Megpróbáltam meggyóntatni, hol van elrejtve a római katona, de makacs a boszorkány - mondta Caleb mérgesen.

- Majd megváltoztatja a természetét a kapunál, mester. Az éjszakák hidegek ott és a nappalok melegek, azoknak, akik nem kapnak kabátot a hátukra és vizet a gyomrukba. Előre, te kékszemű, de előbb add ide azt a gyöngysort, azon még vehetünk egy falat kenyeret vagy egy korty bort.

A következő pillanatban kard villant meg a lehunyó nap piros fényében, hogy teljes erővel csapjon le a durva ember koponyájára, mire az halva, vagy haldokolva összeesett.

- Bestia - mondta Caleb dühösen, - menj, keress a gyehennában kenyeret és bort. Előre!

Az elesett ember bajtársai rábámultak társukra. Aztán az egyik felnevetett, mert a halál mindennapi látvány volt, nem keltett szánalmat vagy csodálkozást és így szólt:

- Mindig nagyon falánk fiú volt. Reméljük oda ment, ahol több az ennivaló.

Aztán elvonultak a börtönfal mögött, Caleb utánuk, átmentek egy belső kapun, sok börtön mellett vonultak még el és a kőfal alapja mentén haladva, a gyönyörű Nicanor-kapuhoz értek. A kapunál a szinhedrion egyik tagja várt rájuk, az a bizonyos kérlelhetetlen bíró, Simeon, aki Mirjam megmotozását rendelte volt el.

- Megvallotta-e a nő, hova rejtette el a rómaiakat - kérdezte Simeon Calebtől.

- Nem, azt mondja, nem tud semmit semmilyen rómairól.

- Így van, leányzó?

- Így, rabbi.

- Hozzátok fel - parancsolta most ridegen.

Keresztülmentek néhány szobán, egy lépcsőházig, melyet cédrusfaajtó zárt el. A bíró kinyitotta, majd ismét belakatolta maga mögött, aztán felmentek a lépcsőn, amíg egy másik kis ajtóhoz nem értek. Mikor ezt kinyitották, a kapu tetőzetén voltak. Odavezették Mirjamot a közbülső oszlophoz, ehhez tíz láb hosszú vaslánc volt erősítve. Itt azt parancsolta Simeon, hogy kössék hátra a kezét, megtették. Aztán ráerősítettek a ruhájára egy nagy betűkkel írott táblát. Ez állott rajta:

- *Mirjam, a nazarénus áruló, arra van kárhoztatva, hogy úgy haljon itt meg, ahogy Isten rendeli, barátai, a rómaiak szemeláttára.*

Most a szinhedrion tagjainak aláírása következett, köztük nagyapjáé, Benonié, akit így kényszerítettek, hogy mutassa ki a hazafiság győzelmét a családi érzésen.

Mikor ez megtörtént, a lánc végét szorosan a dereka köré csavarták, és úgy összekalapálták egy kalapáccsal, hogy lehetetlen volt belőle kiszabadulnia. Mikor minden készen volt, távozni akartak az emberek. De Simeon először még így szólt a leányhoz:

- Maradj itt, te átkozott áruló, amíg a húsdod darabonként esik le a láncokról - mondta, - maradj itt viharban és napsütésben, világosságban és sötétségben, gyönyörködjenek rómaiak és zsidók a szenvedéseidben, melyek, ha én rám hallgatnak, rövidebbek, de sokkal kegyetlenebbek lettek volna, te Sátán leánya, menj vissza a Sátánhoz és mentsen meg az ács fia, ha tud.

- Kíméld meg a leányzót szidalmaitól - kiáltott közbe Caleb dühösen, - az átkok annak a fejére esnek vissza, aki szórja őket.

- Ha az én akaratom szerint történnék, akkor levágnák a te fejedet is, te szemtelen, aki rendre mered utasítani az idősebbeket. Pusztulj előlem és légy meggyőződve arról, hogy ha vissza mersz ide jönni, utoljára történt. Többet tudunk már rólad, Caleb, mint amennyit sejtessz, talán te is barátokat akarsz keresni a rómaiak között.

Caleb nem felelt, mert ismerte ennek a zelota Simeonnak a dühét és hatalmát, aki barátja volt a vad Gischala Jónásnak. Csak szomorúan nézett Mirjamra és annyit mondott: - „Te akartad így, nem tehetek róla, Isten veled” - és sorsára hagyta. Így tehát egyedül maradt Mirjam a lemenő nap piros sugarainál, keze hátrakötve. Tábla hirdette mellén szégyenét, és mint valami vadállatot odaláncolták a márványoszlophoz.

Olyan közel ment a kis párkányhoz, amennyire láncra engedte. Lenézett az Izrael-udvarba, ahol egy csomó zelota bámult fel, lesték, hogy lássanak valamit belőle. Amint meglátták, elkezdtek ordítani, kiabálni, köveket dobtak feléje, egyikkel meg is sebezték vállon. Erre kis fájdalmas sikollyal hátra húzódott, amennyire csak lehetett, az oszlop másik oldalára. Innen a nagy Asszonyok udvarát láthatta, amelytől a Nicanor-kapu ötven lépésnyire volt. Az udvar fehér márvány félkört alkotott. Most tábor volt itt. A külső udvart elfoglalták a rómaiak, faltörő szerszámaik éppen ennek a falán dolgoztak.

Titus elhatározta, hogy megkíméli az egész templomot, még a külső udvarokat és erődöket is, de most mégis azt parancsolta, hogy a nagy cédrustörzsekből épült, ezüstlapokkal díszített kapukat gyújtsák fel. Lándzsaostrom és nyilak röpülése között rohantak ki a katonák, hogy felgyújtsák a kapu minden sarkát és kiálló részeit. A kapu tüzet fogott. Olvadt ezüsthelyeken ömlöttek le az ezüstlapok. De ez még nem volt minden, mert a kapukról áterjedt a tűz az erődre is. A kimerült zsidók nem is próbáltak meg ellentállani a vad pusztításnak. Szótlanul vonultak vissza. Ott ültek csoportokban az Asszonyok udvarának kövezetén és nézték, hogy a romboló tűz hogyan kúszik tovább. Végre feljött a nap. Most azon dolgoztak a rómaiak, hogy eloltsák a tüzet a kapu előtt, hogy utat csináljanak a romokon keresztül, amelyen előre tudjanak törni. Mikor ez végre nagy diadalkiáltások között megtörtént, akkor a légionáriusok,

Titus személyes vezetésével, lovascsapatok kíséretében, előre nyomultak az Asszonyok udvarába. Hátráltak előttük a zsidók, fel a Nicanor-kapu lépcsőjén, a tetőre, ahol Mirjam az oszlophoz láncolva feküdt. De nem is törődtek vele, senkinek sem volt ideje rágondolni, vagy csak ránézni is a leányra, aki ki volt kötve büntetésből, valamely bűn miatt, amelyről egyikük sem tudott. Csak a falakat akarták elérni, jobbra és balra és tartani a kaput, de a tetőre, ahol Mirjam volt, nem sokan másztak fel, mert párkánya igen alacsony volt ahhoz, hogy megvédje őket a támadók nyilaitól.

Egész nap égtek az Asszony-udvart körülvevő erődök, de a zsidók, akikben már nem élt szív, nem tettek semmit és a rómaiak nem támadták meg az Izrael-udvart.

Végre a lemenő nap utolsó sugarai suhantak el az Olajfák hegyének lejtőin. A római tábor fehér sátrai, a keresztek százai a maguk terhével, megtöltötték a Jehoshaphát völgyét, fel egészen a hegy oldaláig. Amerre csak helyet lehetett találni, hogy felállítsák őket, tisztán látszott most minden a búcsúzó sugarak fényében. Aztán jótékony éj borult az elkínzott, kiéhezett városra. Senki sem várta jobban az éjszakát, mint Mirjam, mert bőséges harmatot hozott, amely összegyűlt az oszlop felső, aranyozott díszítésén, onnan csepegett le folytonosan, úgyhogy kis csatornát vájt a márványba. Ide tartotta tikkadt ajkát Mirjam és enyhítette kínzó szomjúságát. Arcát, haját, ruháit átitatta ez a harmat, új életet adott az üdítő nedvesség. Ezután aludt egy keveset, de mindig félt, hogy valami új harci zaj fogja felköltetni. De azon az éjszakán nem történt semmi, másnapra maradt a küzdelem. Egy ideig béke volt.

Mirjam álmodott. Nyugtalan alvásában egész sereg látomás jelent meg előtte. Látta a szent Moriah hegyet, amelyen a templom állott, mint hogyha hajdan lett volna, néhány olajfa és szentjánoskenyérfa nőtt csak a vad, lakatlan helyen, csak hiénák és vadkanok tanyáztak ott kölykeikkel. A hegy közepén nagy fekete kő emelkedett. Ehhez a kőhöz jött egy arabruhába öltözött ember, gyermeket vezetett kézenfogva. A gyermeket odakötötte a kőhöz, mintha fel akarta volna áldozni, de ekkor bíbor dicsfény látszott és megszólalt egy hang, hogy megállítsa felemelt kezét. Ez Izsák feláldozásának látomása volt.

Elmult a látomás és jött helyébe másik.

Megint a szent Moriah hegyet látta Mirjam és íme templom állott rajta, gyönyörű épület, de nem az, amelyet ismert és a templommal szemben ugyanaz a fekete szikla. Ott, ahova hajdan a gyermeket kötözték, most oltár volt; az oltár előtt egy ragyogó alak, gyönyörű öltözetben bárányt és ökröt áldozott és zengő hangon dicsőítette Jehovát, megszámlálhatatlan néptömeg jelenlétében. Megismerte, hogy ez a látomás Salamon király.

Eltűnt és íme, ugyanannál a fekete sziklánál másik ember állott, átható szemű, sápadt arcú és ostorozta a templomban imádkozókat szívük istentelensége miatt és kikergette őket ostorral. Felismerte, hogy ez a látomás Jézus volt, Mária fia, a Messiás, akit imádoztak, mert Ő kikergette ki a templomból a népet, Ő jósolta meg a romlást, amely rájuk várt és a menekülő nép gúnyolta Őt.

Eltűnt a kép és megint látta a fekete sziklát, de most egy aranyozott templom mögött állott és mintha színes ablakokból esett volna rá a fény. Sok pap mozgott körülötte, ezeknek a szertartását nem ismerte, úgy tetszett, mintha így mozognának évek óta. Végre kitárult a templom kapuja, átszellemült arcú, ünnepélyes emberek tódultak ki a papok után, fehér ruhába öltözöttek és mellükön, vértjükön a kereszt jelvénye látszott. Ezek lemészárolták a különös szertartást végzőket és egyszerre megint vértől piroslott a szikla. A keresztesek elmentek és helyettük más papok mozogtak a templom mögött, de a kereszt eltűnt és tetején félhold díszlett.

Eltűnt ez a látomás is és jött másik: nagy, beláthatatlan tömeg tördelte le a félholdat és lemészárolták a különös felekezet papjait, a templomot pedig felégették.

Eltűnt ez a látomás is. Megint olyan volt Moriah hegye, mint kezdetben: vad olajfák, vad szentjánoskenyérfa nőtték a tetején és vad füge virágzott az elvadult fennsíkon, vadkanok ordítottak árnyékukban és senki sem vadászott rájuk. Csak a hold és a nap sugarai estek a régi áldozati sziklára.

Eltűnt ez a látomás is és íme millió és millió ember állott sorban a szikla körül, elárasztva Jehoshaphát völgyét, az Olajfák hegyét és a távoli hegyeket, igen, mindent, ameddig csak szem ellátott, ott állott mindenki, aki volt és aki lesz, egymásra néztek mind rettegve, mély csendben és nézték a kopasz áldozati sziklát. A szikla fölött most széles dicsfény jelent meg és lesütötte előtte szemét a millió meg millió ember. És a dicsfényből harsonahang áradt szét, mintha azt mondta volna:

- Ez a vég kezdete, minden dolog beteljesedett, egymás után, most a Végítélet napja van.

Aztán vérvörös lett álmában a nap, a csillagok mintha mind leestek volna, nagy szél rázta meg a világot, sötétség borult rá és a sziklán tűzkereszt jelent meg, keletre és nyugatra terjesztett karokkal, a kereszten pedig angyalok serege foglalt helyet. Ez az utolsó ítélet látomása is eltűnt. Mirjam felébredt nyugtalan álmából, előtte a rómaiak örtüzei égtek az Asszony-udvarban és mögötte az Izrael-udvarból a haldokló zsidók hörgését lehetett hallani. Körülöttük, mint a vágóhídra hajtott barmok, tömörültek csoportokba az emberek, akiket holnap kardélre fognak hányni.

XVIII. FEJEZET

Izrael haláltusája

Világosodni kezdett, de ezen a reggelen nem virradt napsugár a rávárakozó tömegre. Sötét volt az egész ég, szürke köd szállt a tenger felől és sós levegőt hozott magával.

Mirjam hálás volt ezért a ködért, mert ha megint olyan hevesen sütött volna a nap, nem állja ki a második napot. Nagyon elgyöngült már, mert sokat szenvedett és keveset evett, egyetlen itala a harmat volt, de érezte, hogy amíg köd takarja el a napot, az élet nem száll el belőle.

Mások is örültek a ködnek. A köd leple alatt Caleb jött a kapuhoz és ha nem is tudott felmászni, mert a kapuk be voltak zárva és őrizték, olyan ügyesen dobott fel egy vászonzacskót, hogy éppen Mirjam lábához esett, bőrkulacs volt benne, borral tele, egy kis kenyérhéj, amennyit éppen talált, vett, vagy lopott valahol. Mirjam letérdelt, kinyitotta fogával a zacskó zsinagát és mohón megette a kenyérhéjat, hálatelten, hogy Calebnek ilyen gondolata támadt. De a kulacsból nem tudott inni, mert keze hátra volt kötve, sem felemelni, sem kibontani nem tudta. Pedig nagyon szeretett volna inni, a harmat dacára, amely kissé enyhítette szomjuságát és szeretete volna kezét használni, hogy a kínzó legyek ellen védekezzék, megpróbálta hát kiszabadítani őket.

Az aranyozott, hegyesvégű rács nagyon erősen volt az oszlophoz szegezve acélszegekkel. Az egyik szeg kissé kiállott és érdes volt. Mirjam észrevette és azt gondolta, hogy ezzel keresztülfűrészselheti kezén a kötelet. Háttal fordult tehát az oszlopnak és elkezdte a nehéz munkát. Mingyárt látta, hogy csak apránként haladhat vele, mert az erős mozgás kifárasztotta, sőt dagadt karja tűrhetetlen fájdalmat okozott, amikor a márványhoz dörzsölte. Sírásra fakadt a kintől, azért időről-időre mégis folytatta a munkát. De éjszaka lett, míg az elvászott kötél elszakadt.

A ködben közelebb jöttek a rómaiak is a kapuhoz, mert nagyon kíváncsiak voltak rá és megkérdezték, miért van kikötve? Elmondta latinul, amit nagyon kevés zsidó értett, hogy azért van itt, mert egy római katonát megmentett a haláltól. Mielőtt felelhetek volna valamit a kérdezősködők, hátrakergette őket egy nyílzápor a falakról, de Mirjam látta, hogy az egyik katona jelentést tett róla egy tisztnek és az valami parancsot adott ki.

Közben, szintén a köd leple alatt, a zsidók is készültek az ütközetre. Mintegy négyezer ember gyűlt össze hangtalanul az Izrael-udvarban. Aztán hirtelen kinyíltak a kapuk, köztük a Nicanor-kapu is. A trombiták jelt adtak és kirohant a csapat az Asszony-udvarba, elkergették a római őrseget és az előcsapatokat, mint ahogy szalmát és fát hömpölyget maga előtt a gyors áradás. De a hátul álló légionáriusokat figyelmeztették, ezek összeálltak pajzsukkal és keményen várták a támadást. A zsidók úgy estek vissza az acélfalról, mint ahogy az ár lesiklik a szikláról. De nem akartak visszavonulni, hanem vadul harcoltak, megöltek egy csomó római, míg végre maga Titus jött ellenük egy lovasosztag élén és visszanyomta őket, fejetlen futásban hajtva ki a kapukon. Aztán kardélre hányták a rómaiak a sebesülteket és foglyokat, de még mindig nem kísérelték meg a támadást. Csak tiszték közelítették meg a falat, amennyire lehetett és azt kiáltották a zsidóknak, hogy adják meg magukat, mondván, hogy Titus meg akarja kímélni a templomot és megkíméli életüket is. De a zsidók szitkokkal feleltek, gúnnal és nevetéssel és Mirjam csodálkozott, mikor hallotta, hogy miféle szellem szállta meg ezt a népet és örjítette meg, hogy inkább halált és tönkremenést választanak, mint békét és kegyelmet. Aztán eszébe jutott az éjszaka különös látomása és úgy vélte, ebben kapta meg a feleletet.

Miután a rómaiak visszaverték a zsidók kétségbeesett támadását, a tiszték vagy ezer embert állítottak oda, hogy próbálják eloltani az égő erődöt, mert ha a zsidók meggondolják magukat, Titus meg akarja kímélni a templomot. A védő csapat, amely ott őrizte Izrael udvarát, már nem tett semmit. Összegyűltek a legvédelettebb helyeken, ahol a hajított kövek és tuskók nem érték őket, ott kuporogtak a földön, némelyek sötét hallgatásban, mások ruháikat tépve és mellüket verve, míg az asszonyok és gyermekek, az éhségtől és nyomorúságtól meggyötörve, hamut hintettek fejükre. De a Nicanor-kaput erős őrizet védte még mindig, ezek senkit sem engedtek közeledni, de nem is történt kísérlet, hogy feljusson valaki a tetejére.

Mirjam tudta, hogy Caleb még él, mert látta vérrel, porral borítottan visszavonulni a kapun a római lovastámadás elől. Valóban ő volt egyike az utolsóknak, akik menekülést kerestek, mielőtt még bezárták és eltorlaszolták a kaput, hogy a rómaiakat kívül rekesszék. Ezután hónapokig nem hallott róla.

Így tehát elmúlt ez a nap is, az utolsó a hosszú ostromból. Szürkületkor eloszlott a köd és utoljára még beragyogták a hunyó nap sugarai a templom tetőzetét és az izzó rácsokat. A vakító fehér falak ezerszeresen verték vissza a fényt. Sohasem volt szebb, nagyszerűbb a templom, mint ebben a szürkületben, amint magasan kiemelkedett a maga tökéletességében a szerencsétlen város elszenesedett romjai közül. A láрма, kiabálás elült, még a gyászolók is abbahagyták jajgatásukat, a rómaiak visszavonultak, csak az örök maradtak ott és költötték el estebédjüket, még azok is, akik a rettenetes gépeknél dolgoztak, elhagyták romboló munkájukat. Béke, baljóslatú béke nehezedett a térre és mindenre, csak a ragyogó lángok sercegetek a cédrusgerendák között, az erődök tetőzetén, különben mély csend volt, mint amilyen a forró földön a ciklon kitörését megelőzi. Mirjammak úgy tetszett, mintha ebben a természetellenes csendben Jehova húzódnék vissza a házból, ahol az ő szelleme lebegett és a néptől, amely ajkával imádta ugyan, de szívében megtagadta őt. Megkínzott idegei borzongtak félelmében, ez már nem is a test félelme volt, amint felbámult a csillagos égboltozatra, félig-meddig remélve, hogy halandó szeme meglát valamit a kivonuló Isten Angyalának szárnyából. De nem látott semmi ilyest, csak vagy száz magasan repülő sas körvonalait. „Ahol hullák vannak, ott gyűlnek össze a sasok”, mondta önmagának halkán és borzongva hunyta le szemét, mikor arra gondolt, hogy ezek a madarak majd lakmározni fognak a zsidók holttestén és az övéen.

Most kihalt a fény a templom falain és elhalványult a hegyek színtelen lejtőin, a nagy ragadozó madarak helyett csillagok jelentek meg feje fölött, melyek egyenként gyúltak ki az éj fekete köpenyén.

Megint hozzáfogott összeszorított fogakkal a kötél horzsolásához, fájdalom nyilallott végig elkínzott testén, valahányszor a márványhoz ért dagadt karja. Érezte, hogy már majdnem átszakadt, de oh, hogy viselje el a kint, amíg egészen leesik a köteléke. Mégis tűrt, mert lába előtt ott feküdt a telt kulacs és égető szomjúság kínozza halálosan. Hirtelen nagy megkönnyebülés jött rá, érezte, hogy a karja szabad, dagadt, vérzik, élettelenül hull alá, vissza a helyére, megmerevedett vállizmait rettenetesen húzva le, hogy majdnem feljajdult kínjában, de mégis szabad, már fel is tudta emelni a karját, fogával kioldotta a kötelek végét, úgy, hogy vére megint szabadon mozoghatott elfeketült kezében. Várt megint, amíg érezni kezdte elhalt ujjait. Aztán letérdelt, magához húzta a bőrkulacsot, megfogta és fogával kivette a dugót. Nehéz munka volt, mert erősen állott, de végre engedett és Mirjam ivott. Olyan rettenetesen szomjas volt, hogy ki tudta volna üríteni a kulacsot egy hajtásra, de a pusztában élve, sokat tanult és okosabb volt, semhogy megtegye, mert tudta, hogy ez megölhetné. És ha a bor elfogyott, több nem volt. Felét itta meg tehát lassan, szürcsölve. Aztán megkötötte ismét a madzagot, amilyen szorosan csak tudta és letette.

Most nagyon hatott reá a bor, ha vízzel is volt keverve, mert régóta nem evett semmi egyebet egy kis kenyérhéjnál, úgy, hogy különös hangok zümmögtek fülében és lerogyva az oszlop talpához, egy időre elvesztette eszméletét. Megint felébredt, kissé felfrissülten, ámbár úgy érezte, mintha a feje nem tartoznék hozzá, mégis tudott gondolkozni. Karja jobban volt, ujjait megint érezte. Csak ezt a nehéz láncot le tudná dobni valahogy, gondolta magában, megmenekülhetne mert már nagyon közel érezte a halált és ha hitében erős volt is, nem szerette az elmúlást és nagyon sokat szenvedett. Meghalni és hamar felmenni a mennyországba, az jó volna, de lassan halni meg, éhségtől, hidegtől, görcsöktől szenvedni, elkínózva testben, lélekben, betegen, oh, ezt nehéz volt elviselni. Tudta, hogy még ha szabad volna, sem juthatna le innen, mert a lépcsők ajtóit be vannak zárva és eltorlaszolja és ha még keresztüljutna is rajtuk, a zsidók közé kerülne lent a boltíves szobában. De, gondolta, talán sikerülne leugrani a tetőről, hiszen nem túlságosan magas, az első lépcsőre és ha nem sebesül meg, innen a rómaiakhoz rohanhat, kúszhat, ott oltalmat találna.

Megpróbált tehát láncaitól szabadulni, de belátta, hogy éppen annyi reménye van lerombolni puszta kézzel a Nicanor-kaput. Erre a felfedezésre sírva fakadt. Már nagyon elgyengült. De szerencse Mirjamra, hogy terve nem sikerült, mert ha megpróbál leugrani a márvány padozatra, összetöri magát menthetetlenül, éppúgy, mintha a másik oldalon a falnál próbálkozik, összezúródik, mint a tojáshej és nyomorultul pusztul el.

Amint így búslakodott, egyszer csak mozgást hallott az Izrael-udvarban és a halvány csillagfényénél látta, hogy az emberek nézik, mit csinál? Miközben töprengett, egész halkán kinyitották a kapukat és a zsidók kirohantak az utolsó támadásra. Mirjam tanuja volt Izrael népe haláltusájának. A márványlépcső lábánál megoszlottak a zsidók, egy részük jobbra rohant az erőd felé, a másik rész balra. Tervük az lehetett, hogy leölik azokat a római katonákat, akik Titus parancsára a gyönyörű épületet mardosó lángokkal hadakoznak, aztán meglepik a mögötte lévő tábor. A terv csak örült ember agyában születhetett meg, hisz láthatták, hogy a rómaiak még a reggeli támadás óta résen voltak, lerombolták az Asszony-udvar alsó részének egyik falát és itt védve voltak az ókori hadászati tudomány szerint. Mert abban a pillanatban, amint az első zsidó a lépcsőre tette a lábát, az őrtálló katona Vigyázzt! és Fegyverbe! kiáltott.

Már elérték az erődöt és megöltek egy csomó rómain, akiknek nem volt idejük menekülni. Üldözőbe vették a menekülőket, elérkeztek a falhoz és megpróbálták az ostromot, mikor hirtelen ezer és ezer ember jelent meg a fal tetején, azok, akiket meg akartak lepni, mindenik éber, felfegyverzett és fegyelmezett. A zsidók haboztak és a rómaiak mint egy élő acélfolyam rohantak előre a falon át. Hirtelen pánik tört ki a szerencsétlen emberek között és egy szomorú, kétségbeesítő kiáltással vissza akartak fordulni az Izrael-udvar felé. De ezúttal nem elégedtek meg a rómaiak azzal, hogy visszaüzzék őket, utánuk rohantak; egynéhányan éppen elérték még a kaput előttük. Együtt rohan a márványlépcsőn barát és ellenség, együtt haladtak át a nyitott kapun, vad rohamukban elseperték az öröket és az Izrael-udvarba rontottak. Egynéhányat otthagytak, hogy védjék a kapukat, folytonosan új erők csatlakoztak hozzájuk a táborból és az udvarokból és a rómaiak a szent épület felé rohantak. Közben levágták a menekülő zsidókat. Senki nem is próbált ellentállni; nem volt harc, még a legbátrabb zsidó harcosok is érezték, hogy ütött az órájuk és hogy Jehova elhagyta népét, eldobták fegyvereiket és menekültek, néhányan a felső város felé, mások egyenesen bele a rómaiak lándzsájába.

Néhányan próbáltak a szentélybe menekülni, ezeket is üldözték a rómaiak, fáklyákkal kezükben. Mirjam rémülten nézte ezt a Nicanor-kapu tetőzetéről, látta a menekülőket, látta a lobogó fáklyákat, mint valami futó tüzeket. Aztán hirtelen láng csapott ki a templom északi részén, az egyik ablakból. Olyan hatalmas volt a láng, hogy Mirjam tisztán láthatta onnan,

ahol állott, az arany díszítés minden kis részletét. Egymás vállára másztak a katonák, az egyik, nem tudva mit csinál örületében és mint valami rombolás angyala, meggyújtotta az ablakot. Rohamosan terjedt az emésztő láng, úgyhogy néhány pillanat alatt a templom minden része lángban állott. Közben a Nicanor-kapu felé nyomult a rómaiak végtelen áradata, míg egyszerre utat, utat! kiáltás nem hangzott.

Mirjam lenézett és egy embert látott hajadon fővel, rövidre nyírt hajjal, fehér ruhában, fegyvertelenül, mintha ágyából kelt volna fel, nagy harci paripán, kezében elefántcsont pálca, mögötte egy tiszt a római császárság jelvényével. Maga Titus volt. Amint közeledett, rákiáltott a centuriókra, hogy parancsolják vissza a légionáriusokat és oltsák el a tüzet. De ki tudta most már visszaparancsolni őket? Éppúgy vissza lehetett volna szorítani a gyeheña lelkeit, hogy fel ne törjenek a földre. Megőrültek a vérengzésben, fosztogatásban, még rettegett parancsolójuk szavára sem hallgattak már.

Új lángok csaptak fel az óriás templom más részén. El volt átkozva. Az aranykapukat kinyitották és a tisztek kíséretében keresztülment először és utoljára Jehovának, a zsidók Istenének házában Titus. Végigment szobáról-szobára, sőt még a szentek szentélyébe is, onnan kihozták parancsára az arany gyertyatartókat és az arany táblákat és mert Isten elhagyta házáat, nem történt semmi vele ezért a szentségtörésért.

És a templom, amely egyezeregyszáz és harminc évig állott a Moriah hegyének megszentelt csúcsán, nagy lángtengerben emelkedett felfelé, maga a legnagyobb áldozat, melyet itt valaha bemutattak.

A zsidók egy része a felső városból nézte ezt az összeomlást, szüntelen jajveszékelésük túlharsogott minden zajt, félelmes zenekíséretet szolgáltatva a lángok ropogásához. Száz láb magasra csaptak fel a lángok nyilegyenesen csendesen a levegőben, magasabbra, egyre magasabbra törve, míg a fehér fal és az aranyos tető be nem omlott, míg csak az egész templom egy óriási katlanná nem vált, melynek közelében senki sem menekülhetett meg a haláltól, lángot fogtak a ruháik, amint ott feküdtek a földön. Soha azelőtt még ilyen látvány nem volt és talán soha ezután sem lesz ilyen borzalmas, ilyen fenséges.

Mikor már minden élő lényt leöltek a rómaiak, akit csak találtak, visszavonultak, magukkal víve zsákmányukat. De az életben maradt zsidók néhány ezernyi tömege elmenekült a hidakon át, melyeket aztán leromboltak maguk mögött, a völgyön keresztül a felső városba, ahonnan zokogás, jajgatás hangzott szüntelenül. Mirjam ott kuporgott a szobor oltalmában és levegőért küzdött. Imádkozott, hogy haljon már meg és nem tudott meghalni. Most eszébe jutott, hogy még maradt ital a bőrkulacsban és megitta az utolsó cseppig. Aztán megint összekuporodott az oszlop talpánál és elvesztette eszméletét.

Mikor magához tért, hajnal volt és a hamutömegből, a világ legnagyobb épületének, Herodes templomának maradványaiból itt-ott még kis lángnyelvecskével tarkított szürke sűrű füst-felhő gomolygott.

Az Izrael-udvarban olyan sűrűn feküdtek a holttestek, hogy a katonák úgy járkáltak rajtuk, mint a szőnyegen, vagy, hogy megszabaduljanak tőlük, bedobálták a füstölgő romokba. Az áldozati sziklán álló oltáron különös látvány tárult a szemlélő elé. Valami lándzsaszerű tárgy volt rátűzve, a nyelén kígyók tekergöztek, a tetején pedig nagy gömb díszlett, rajta kiterjesztett szárnyú arany sas. Egész csomó légionárius gyűlt össze előtte és nagy tisztelettel állottak ott. Áldozatot mutattak be a római lobogó előtt, Izrael Istenének régi oltárán. Most egy magas alak ment el előttük, fényes tiszti kísérettel, hatalmas „Titus *imperator*”, „Titus *imperator*” kiáltással üdvözölték. Itt, győzelmének színhelyén választották meg katonái császárrá.

De még mindig nem fejeződött be a harc, mert az égő erőd tetején összegyűltek a legelkeseredettebb zsidók, akik mikor az erődök összeomlottak alattuk, csendesen a Nicanor-kapuhoz húzódtak, ez még bántatlanul állott. A rómaiak belefáradva az öldöklésbe, azt kiáltották nekik, hogy jöjjenek le és adják meg magukat, de azok nem akarták. Mirjam figyelte őket és legnagyobb rémületére azt látta, hogy köztük van nagyapja, Benoni is. Minthogy nem akarták megadni magukat, nyilakkal kezdtek rájuk lövöldözni. Már mind elestek, az egy Benonit kivéve, úgy látszott, mintha őt nem fogná nyíl.

- Ne löjjetek többet - hangzott most valahonnan, - hozzatok létrát. Ez derék ember, a szinhedrion tagja. Fogjuk el élve.

Hoztak létrát, odatámasztották a Nicanor-kapu falához és a rómaiak felmásztak. Benoni hátrált előlük, míg végre a terjedő tűzörvény szélén állott. Mikor megfordult, észrevette Mirjamot, összeesve az oszlop lábánál, azt hitte, meghalt és kezeit tördelte, szakállát tépdeste. Mirjam látta fájdalmát, de olyan kimerült és gyenge volt, hogy egy vigasztaló szót sem tudott odakiáltani neki, csak várta a végét, megbűvölt szemekkel.

A katonák előre nyomultak a fal tetején, míg csak útjukat nem állotta a tűz, féltek, hogy beleszedülnek.

- Add meg magad - kiáltották, - add meg magad, örült, mielőtt elpusztulsz. Titus megkegyelmez neked!

- Hogy majd megláncolva hurcoljon engem, Izrael vénjét, Róma uccáin - mondta mérgesen az öreg zsidó. - Nem, nem adom meg magam, imádkozom Istenhez.

Aztán lehajolt, felemelt egy a fal mellett fekvő lándzsát és úgy hajította a katona felé, hogy keresztülhasította a pajzsát és a karját.

- Kár, hogy nem a szívedet találtam, te pogány és az egész fajtád szívét - kiáltott, aztán felemelte kezét, mintegy Istent hívva és hirtelen belevetette magát a lángokba.

Így, büszkén, bátran és utolsónak halt meg Benoni, a zsidó.

Ebben a pillanatban kitárult a felső szoba ajtaja és egy zilált, vérrel, füsttel átitatott, tépett ruhájú alak lépett ki rajta. Mirjam ránézett és megismerte Simeont, igen, Simeon volt, kegyetlen bírása, aki ilyen rettenetes halálra kárhoztatta őt. Mögötte jött egy római katona valósággal megmarkolta Simeon ruháját, magas, középkorú ember, viharezett, jóságos arcú és Mirjamnak úgy tetszett, valahonnan ismeri ezt az arcot. Mögötte megint hat katona lépkedett.

- Fogjátok meg - parancsolta a római, - kell egy közülük, hadd lássa a népünk, hogy milyen egy élő zsidó. - A tiszt olyan erősen húzta Simeon ruháját, hogy hiába próbálta kiszabadítani magát. Ő is a lángokba ugrott volna inkább, de elesett.

Most vette csak észre Mirjamot a kapitány, összeesve az oszlopnál.

- Lám, elfelejtettem - mondta. - Ez az a lány, akit tegnap láttunk az Asszony-udvarból. Parancsunk van rá, hogy megmentjük. Talán már meghalt szegény?

Mirjam felemelte fejét és ránézett.

- Bachusra - mondta a kapitány, - már láttam valahol ezt az arcot. Nem olyan arc, amit egy férfi egyhamar elfelejt.

Megállott előtte és kíváncsian olvasta a mellére akasztott írást:

„Mirjam, a nazarénus áruló arra van kárhoztatva, hogy úgy haljon meg, ahogy Isten rendeli, barátai, a rómaiak szemeláttára.”

- Mirjam - mondta és megállott és tépelődött.

- Nézd - kiáltott fel az egyik katona, - ez a leány gyöngyöt visel és hozzá még szépet. Akarod, hogy levágjam?

- Nem, hagyjad. Sem ő, sem a gyöngyei nem nekünk valók. Inkább a láncaitól szabadítsd meg és ne a nyakláncától.

Nagynehezen eltörték a láncszemeket.

- Tudsz-e állani a lábodon, úrnőm? - kérdezte a kapitány Mirjamtól.

Mirjam a fejét rázta.

- Akkor kénytelen vagyok vinni téged.

A kapitány lehajolt, erős karjaiba emelte, mint egy gyermeket, aztán megparancsolta, hogy hozzák le Simeon zsidót és óvatosan lement a lépcsőn, amelyen majdnem hatvan órával azelőtt hozták fel Mirjamot.

Elhaladtak a külső kapuk előtt, az árkádokon át a nagy kapuhoz, amelyen át először jutottak a rómaiak a templomba és az Izrael-udvarba mentek. Itt néhány katona osztozkodott a zsákmányon, nevetve kérdezték, kinek a gyermekét cipeli. A kapitány rájuk sem hederített, keresztülment a nagy hullahalmokon a déli erődítések felé, az még épen állott és tisztek járkáltak ott ki-be. Egy ilyen erődítés alatt ül Titus. Azzal foglalatoskodott, hogy a templomi edényeket és más kincseket nézegetett, amelyeket egyenként hordtak oda neki. Felnézett és látta a különös menetet, kiadta a rendeletet, hogy hozzák eléje a leányt.

- Kit viszel a karjaidban, kapitány? - kérdezte Titus.

- Azt a leányt, Caesar, aki oda volt kötve a kapu tetőzetén az oszlophoz. Parancsot adtál, hogy ne löjjék le.

- Él még?

- Már alig van benne élet. Szomjúság és hőség eltikkasztotta.

- Hogy jött oda?

- Ez az írás mindent megmond, Caesar.

Titus elolvasta.

- Oh - mondta, - nazarénus. Rossz szekta! Rosszabb ezeknél a zsidóknál, legalább is így vélekedett róluk az isteni Nero. Áruló is. - A lány nem kerülhette ki sorsát. - De mi az? „Arra van kárhoztatva, hogy haljon meg, ahogy Isten rendeli, barátai, a rómaiak szemeláttára.” Hogyan lehetnek a rómaiak barátai? Nem értem. Leány, ha tudsz beszélni, szólj. Mondd meg, ki ítélte el?

Mirjam felemelte fekete fejét a kapitány válláról, még mindig ölében pihent és Simeonra mutatott.

- Igaz ez, ember? - kérdezte Caesar. - Mondd meg az igazat, mert ha megtudom, hogy hazudtál, meghalsz.

- A színhedrion ítélte el, köztük saját nagyapja, Benoni is, itt van az aláírása a többiekével a táblán - felelte Simeon sötéten.

- Miféle bűnért?

- Mert megengedte, hogy egy római fogoly megszökjék, ezért a tettéért - tette hozzá dühtől tájtékozva - kárhozzon a lelke és égjen a gyehennán mindörökké.

- Hogy hívják a foglyot? - kérdezte Titus.

- Nem emlékszem - felelte Simeon.

- Nos, nem fontos - mondta Caesar, - akár megmenekült, akár meghalt. A ruhádon látom, hogy te is a színhedrion tagja voltál. Igaz?

- Úgy van. Simeon vagyok, már hallhattátok ezt a nevet.

- Oh, Simeon! Itt áll a neve a táblán legelöl. Nos, Simeon, kegyetlen halálra kárhoztattál egy előkelő úrnőt, mert megmentett, vagy meg akart menteni egy római katonát, éppen igazságos, hogy belekóstolj a magad főztjébe. Fogjátok meg és kössétek az oszlophoz ott a kapun és hagyjátok ottveszni. Szent házatok romokban hever, Simeon és mint hívő pap nem óhajtod túlélni szentélyed.

- Ebben igazad van, római, ámbar jobban szerettem volna gyorsabb halált, olyat, amilyen - hiszem - te reád is vár.

Erre felvezették Simeont és csakhamar látni lehetett Mirjam helyén, Mirjam láncával derekán és Mirjam köteleivel csuklóján.

- Ami a leányt illeti - folytatta Caesar, - úgy látszik, nazarénus, mindenki rosszat beszél erről a szektáról, mert magukhoz akarják ragadni a tekintélyt és olyan tanokat hirdetnek, amelyek rombadönténék a világot. És hűtelen volt a saját népéhez, ez is bűn, ámbar, mi rómaiak, ez egyszer nem panaszkodhatunk. De mégis hiba volna szabadon engedni, már csak a példa kedvéért is, de meg halálát is jelentené ez. Azt rendelem tehát, hogy viseljék nagyon gondját és ha felépül, küldjék Rómába, hadd díszítse diadalmas bevonuláson, ha az istenek kegyesen megadják ezt nekem. Azután adják el, mint rabszolgát és az érte kapott pénzt a sebesült katonák és szegények kapják. Addig is ki vállalja gondozását?

- Vállalom én - mondta a kapitány, aki kiszabadította Mirjamot. - Van egy öreg nő sátramban, az ápolhatja betegségében.

- Érts meg, barátom - mondta Titus, - semmi bántódása se legyen a leánynak, mert az én tulajdonom.

- Értem, Caesar - felelt a tiszt, - úgy fogok bánni vele, mintha testvérem volna.

- Jól van. Ti, akik jelen vagytok, emlékezzetek szavára és az én parancsomra. Rómában, ha megérjük, hogy visszamenjünk, számolnod kell a fogoly Mirjam úrnőről. Most vidd el, mert fontosabb dolgokról kell tárgyalnunk, mint ennek a leánynak sorsa.

XIX. FEJEZET

A gyöngyhajadon

Sok-sok nap telt már el, de még mindig nem végződtek be a harcok, mert a zsidók még tartották a felső várost. Véletlenül az a kapitány, aki megmentette Mirjamot, megsebesült az egyik támadásnál, lándzsaszúrást kapott a combjában, úgyhogy harcképtelen lett.

Minthogy a kapitány Titus bizalmas emberei közé tartozott, azt rendelte Caesar, hogy vitorlázzon más sebesültekkel Rómába, sok elharácsolt kincset bízva rá. Ezért Tyrusba kellett utaznia, hogy ott szálljon majd hajóra.

Caesar parancsa értelmében magával vitte a fogoly Mirjamot is, az Olajfák hegyén táborozó csapatához, ott elhelyezte sátrában, egy rabszolganő ápolása mellett.

Néhány napig nem lehetett tudni, életben marad-e Mirjam, mert nagyon közel állott már a halálhoz azok után, amiket átélt és átszenvedett és nehéz volt a félig nyitott kapun innen tartani őt. De jó ápolással, táplálással lassanként visszatért ereje testébe, de lelke beteg maradt, hosszú heteken át félrebeszélt, összefüggés és értelem nélkül.

Sokan belefáradtak volna ápolásába és kitették volna, sorsára bízva a szerencsétlen teremtetést, mint annyi mást, akik ott bolyongtak a szerencsétlen városban, míg meg nem haltak, vagy el nem adták őket az arabok rabszolgáknak. De ez a római nem tett így. Mintha leánya lett volna, úgy ápolta Mirjamot. Amikor csak ideje engedte, leült melléje, próbálta gyógyítani örületét, és mikor őt magát is megsebeztek, együtt voltak reggeltől estig, míg a szegény örült leány nagyon megszerette, nyakába borult, bátyjának nevezte, mint régen az esszénusokat. Mi több, megismerkedett Mirjam a légió összes katonáival, azok megszerették, gyümölcsöt, virágot hoztak neki és sok mindent, amiről azt hitték, hogy kedveskedhetnek vele. Mikor a kapitány parancsot kapott, hogy menjen Tyrusba és ott szálljon hajóra, a kincsekkel, magával vitte Mirjamot és kellemes utazás után a nyolcadik napon megérkeztek a városba.

Hajójuk történetesen még nem volt útra kész, úgyhogy Paleatyrus határán ütöttek tábort és véletlenül éppen abban a kertben, amely régen a Benonié volt. Naplemente után értek ide, egy este, sátrat ütöttek. Mirjamét, öreg ápolónőjével együtt a tengerparton állították fel, pártfogójának sátra mellé. Ezen az éjszakán jól aludt Mirjam, hajnalban ébredt fel tengermorajlásra. A sátor ajtajához ment és kinézett. Az egész tábor aludt, mert itt nem kellett ellenségtől félniök, nagy nyugalom ült a tengeren és szárazon. A köd éppen oszladozni kezdett és a kelő nap sugarai beragyogták a kék tengert és szürke partjait.

A derengő világossággal történetesen világosság kezdett derengeni Mirjam lelkében is. Megismerte a sokszor látott jelenetet, megismerte a hajdan büszke szigetváros körvonalait. Sőt a kertet is felismerte. Igen, ez az a pálma, amely alatt gyakran ült. Ott a szikla, árnyékában a fehér liliomok, itt ült Nehushtával, mikor a kapitány Marcus levelét és ajándékát hozta. Mirjam ösztönszerűen nyakához kapott, még ott volt a gyöngysor, rajta a gyűrű. Ápolónője megtalálta hajában és oda tette, hogy biztonságban legyen. Levette a gyűrűt és megint ujjára húzta. Aztán a sziklához sétált, leült és megpróbálta összeszedni gondolatait. De erre még nem volt elég erős az agya. Látomás látomás után tolult fel emlékezetében, vér, tűz, halál kóvályogtak agyában és ismét megzavarták.

Amíg így ült, a római kapitány is kisántikált sátrából. Mankón járt, mert még merev volt a lába és összehúzódott.

Először Mirjam sátrába ment, kérdezősködni az öreg asszonynál - így szokta mindig hajnalban, - hogyan töltötte Mirjam az éjszakát? Mikor hallotta, hogy kísértált, utána ment. Körül nézett és csakhamar felfedezte a szikla árnyékában, amint a tengert nézte és hozzá sietett.

- Jó reggelt, leányom - köszöntötte, - hogy aludtál a hosszú út után.

A kapitány itt elhallgatott, várta, hogy megint valami gyermekes értelmetlenséget fog dadogni Mirjam válaszul, de íme, felállott és zavartan nézett pártfogójára, majd megszólalt:

- Köszönöm uram, jól aludtam, de mondd, nem Tyrus az a város ott? És ez nem nagyapámnak, Benoninak a kertje, ahol annyiszor sétáltam azelőtt? Hogy lehet ez? Olyan rég volt, mikor még itt éltem, annyi minden történt azóta, rettenetes, borzalmas dolgok, nem is tudok visszaemlékezni.

Mirjam eltakarta arcát és felsóhajtott.

- Ne is akarj visszaemlékezni - mondta a kapitány vidáman. - Sok minden van az életben, amit jobb elfelejteni. Igen, ez csakugyan Tyrus. A mult este nem ismerhetted fel, mert igen sötét volt és ez a kert, amint mondták, a Benonié volt azelőtt. Kié most, nem tudom.

Miközben beszélt, kissé előre hajolt, Mirjamot figyelte egész idő alatt és Mirjam a kapitány arcát vizsgálta, mintha valami emléket keresne, ami csak félig bukkant fel a feledés homályából. Hirtelen valami sugallat hatása alatt megszólalt:

- Már megvan! Te vagy a római Gallus kapitány, aki levelet hozott nekem - elhallgatott, ruhájába nyúlt és szinte zokogva folytatta: - Oh, elveszett! Hogyan veszett el? Gondolkoznom kell rajta.

- Ne gondolkozz - mondta Gallus. - Annyi dolog van a világon, amire jobb nem gondolni. Igen, én vagyok az, aki évekkel ezelőtt egy levelet adtam át Marcustól, a Fortunatustól. Azóta sem felejtettem el kedves arcodat és megismertelek akkor is, mikor jól fogott egy barát. De most ne beszéljünk róla. Nézd, az öreg rabszolgám hív. Itt az ideje, hogy megreggelizzél. Nekem is ennem kell és bekötöttem a sebem. Azután beszélgetünk.

Mirjam egész reggel nem látta többé Gallust. A kapitány nem akarta kifárasztani alig ébredő értelmét, félt, hogy újra elhomályosul, talán örökre. Egyedül ment tehát sétálni Mirjam. Leült a tengerpartra. A katonáknak kiadták a parancsot, hogy ne zavarják magányát és nézte a tengert.

Amint így ült csendesen, lassanként újra éledt benne minden esemény. Már emlékezett mindenre: hogyan menekültek Tyrusból, hogyan vonultak be Jeruzsálembe; a földalatti menedékhelyre az esszéusoknál, a régi erődre és az ott történetekre, Marcus megmenekülésére, kihallgatására a színhedrion előtt, az ítélet végrehajtására a kapun és a rettenetes éjszakára, mikor a templom a lángok martaléka lett és megrázta lelkét a gyilkolás, mészárlás és összetörte szívét. Ezután még többre is emlékezett: Benoni ünnepélyes alakjára, a fekete füstgomolyagra a háttérben. Nagyapja ott állt büszkén a magas tetőn és megátkozta a rómaiakat, mielőtt belevetné magát a lángokba. Emlékszik a saját megmenekülésére, hogy Titus elé viszik, Gallus karjaiban, de arra, hogyan ítélkezett Titus felette, nem tud visszaemlékezni. A feledés homályába merült az az idő is, amit a római ápolása alatt töltött, egészen addig, míg agya újra kitisztult, Tyrusban, a tengerparti kertben.

Végre figyelmeztette az öreg nő Mirjamot, hogy itt az ebéd ideje. De nem a saját sátrába vezette, hanem Gallus kapitányéba.

Egész sereg katonával találkozott Mirjam útközben, akik mind érdeklődve néztek rá, de eszébe juttatták az átélt borzalmakat és menekülni akart előlük.

- Ne félj tőlük - bátorította az öreg nő mosolyogva, - rosszul járna, aki ujjal is bántani merné az ő Gyöngyhajadonukat.

- Gyöngyhajadon? Miért? - kérdezte Mirjam.

- Így hívnak a gyöngysor miatt, ami a nyakadon volt, mikor elfogtak, most is ott van még. És mert azt hiszem, szerették a szegény betegüket, akit ápoltak. Hallották, hogy jobban vagy és összegyűltek, hogy kifejezzék örömlüket. Ennyi az egész.

Az öregnek igaza volt. Mikor Mirjam a katonák közelébe ért, a legionáriusok tapsoltak, örvendeztek. Egyikük, egy gonosz képű, betört orrú legény, akiről azt beszéltek, hogy nagy kegyetlenségeket követett el az ostrom alatt, most előlépett, meghajolt és egy marék vad virágot nyújtott át, amit nagy nehezen szedhetett össze, mert ebben az évben nagyon ritkák a virágok Tyrusban. Mirjam elfogadta és mert még nagyon gyenge volt, könnyekben tört ki.

- Miért bántok ilyen jól velem, hiszen én csak szegény fogoly vagyok - kérdezte meghatottan.

- Oh, nem, nem - mondta az egyik és úgy hangzott, mint valami fogadalom. - Mi vagyunk a te foglyaid, Gyöngyhajadon és boldogok vagyunk, hogy a lelked meggyógyult, ámbár kedves voltál így is, hogy el sem tudunk képzelni kedvesebbnek.

- Oh barátaim, barátaim - kezdte újra Mirjam és elakadt.

Közben Gallus, hallva a zajt, odajött sátrából és feléjük bicegett. Mikor hirtelen meglátta, hogy Mirjam könnyezik, olyan szavakban tört ki, amelyet csak egy római katona használhat.

- Mit csináltatok vele, ti gyáva kutyák - dörgött Gallus. - Caesarra és a lobogóra mondom, ha csak egyetlen olyan szó fut is ki a szátokon, amit nem kellene hallania, összetöröm minden csontotokat.

Dührohamában egész áradat káromkodás ömlött Gallus ajkáról, a bűnösre, a nőnemű őseire és leszármazottaira.

- Bocsánat, kapitány, de kapitány úr mond oly szavakat, amelyek nem lány fülébe valók - mondta az egyik vitéz.

- Feleselni mersz velem, te vad uccaseprő! - ordított Gallus. - Kössétek ki ehhez a fához. Ne félj, leányom, a sértést megtoroljuk! Majd megtaníttjuk ezeket a piszkos szájúakat másképp beszélni.

És megint egy sor újabb káromkodásba kezdett.

- Oh uram! uram - vetette közbe magát Mirjam. - Nem sértett meg ez az ember. Csak barátságos szavakat mondott és virágokat adott át.

- Miért sírtál hát akkor? - kérdezte Gallus hitetlenül.

- A gyengeségtől és meghatottságtól, hogy győzők ilyen jók legyenek legyőzöthöz.

- Oh, akkor nem kell kikötni ez egyszer, de semmit sem vonok vissza abból, amit mondtam. Azért mondtam, mert így, vagy úgy, de megíráttak. Miféle dolog az, hogy barátságukkal alkalmatlankodjanak? Emberek, gondoljátok meg ezentúl, hogy ez a lány Titus Caesar tulajdona, és Caesar után az enyém. Az én gondjaimra van bízva. Ha valamilyen ajándékot akartok neki adni, én nem tiltalak el tőle, de csak én általam. Most itt egy bődön bor, jó öreg libanoni nedű, az útra vettem. Ha akartok inni a... a foglyunk egészségére, rajta!

Kézenfogta Mirjamot és a sátorba vitte. Még mindig dörmögött a katonákra, azok pedig nevetve fogták közre a bort. Ismerték kapitányuk természetét, sok harcot küzdöttek végig együtt. Tudták azt is, hogy szívébe zárta ezt az örült Gyöngyhajadont, mint a többi férfiak, akik időről-időre oltalmat adtak Mirjammak.

A sátorban két teríték állott.

- Ne beszéljess most - mondta Gallus, - hanem egyél. Elég rosszul táplálkoztál, amíg beteg voltál és legkésőbb holnap este hajóra szállunk. Akkor tudom, hacsak nem különbözöl a többi nőtől, még kevesebbet fogsz enni, amíg ezen a viharos téli tengeren eljutunk az istenek kegyelméből Itália partjáiig. Itt van osztriga, Sidonból hozták lovon. Hatot nyelj le belőlük, azt parancsolom, mielőtt még egyet is szólsz.

Mirjam szófogadóan megette az osztrigát, azután halat és sült fácánt, de az őszi báránnytól, melyet roston sültve hoztak be, kénytelen volt elfordulni.

- Vigyétek ki a katonáknak - tanácsolta Mirjam és kiküldték, mint az ő adományát.

- Most, kedves foglyom - mondta Gallus, - szeretném, ha elmondanád, mire emlékszel élettörténetedből. Azt úgy-e nem tudod, hogy sokszor ebédeltünk együtt. Neked az volt a szokásod, hogy átöleltél és bácsikádnak nevezted. Ne pirulj el azért, gyermek, elég öreg vagyok, apád lehetnék, maradjunk a bácsinál, olyan leszek mindig hozzád, mintha apád volnék.

- Miért vagy olyan jó hozzám? - kérdezte Mirjam.

- Miért? Oh, ennek több oka is van. Először, mert egy pajtásom barátod, sokszor beszélünk te rólad együtt, de most már halott szegény. Sokszor beszélt rólad Rómában. Jó barátok voltunk, ámbár sokkal magasabb rangban élt, mint én. Általam küldte a levelet is, melyet itt adtam át, ebben a kertben, a gyönggyel együtt, amit most is nyakadon viselsz és ha jól emlékszem, még egy gyűrűt. Igen, itt is van az ujjadon. Akkor vettem tudomást rólad és elmentem a magam útján harcolni és mikor véletlenül ismét megtaláltalak a Nicanor-kapu tetején, inkább hasonlítottál egy félig elégett széntömeghez, mint gyönyörű leányhoz. De megismertelek és elvittelek Caesar elé. Ő rabszolgájának nevezett és megkért, hogy vigyázzak reád és vigyelek el Rómába. Most szeretném tudni, hogyan jutottál a kapura.

Mirjam elbeszélte az egész történetet és Gallus nagy figyelemmel hallgatta. Mikor befejezte, felállott a kapitány, odasántikált hozzá és ünnepélyesen homlokon csókolta.

- Valamennyi pogány, keresztény és zsidó istenekre mondom, nemesszívű nő vagy - mondta - és ez a csók - hódolatom jele. Nem csoda, hogy ezt a báb Marcust *Fortunatusnak* is nevezik, mert noha megérdemelte volna, hogy meghaljon, amiért engedte, hogy elevenen elfogják - te éppen akkor jelentél meg, hogy megmentsd őt, Vénuszra mondom, saját drága életed kockáztatásával! Nos, nemes áruló, mi lesz most?

- Én kérdezem ezt tőled, Gallus. Mi lesz most? Marcus igazán nem érdemli meg, hogy gúnyneveket adj neki. Úgy küzdött, mint egy hős, saját hibáján kívül győzték le. De most eltűnt.

- Félek, hogy a Styxen túl tűnt el. De ez is volna a legjobb neki, mert rómaikat nem szabad élve elfogni.

- Nem hiszem, legalább is remélem, hogy él. Szolgálóm, Nehushta, ápolja és az én kedvemért maguknál tartják az esszénusok - akik között éltem, - még a saját életük kockáztatásával is. Hacsak sebeibe bele nem halt, azt hiszem, Marcus él.

- És ha így van, szeretnél találkozni vele?

- Természetesen, Gallus, mondd, mi sors vár reám Rómában?
- Addig biztonságban tartanak, amíg Titus megérkezik. Akkor, az ő parancsára, részt kell vened a diadalmenetben és a Fórumon fognak eladni, mint rabszolgát a legtöbbet ígérőnek.
- A legtöbbet ígérőnek eladnak, mint rabszolgát - ismételte Mirjam. - Szomorú sors egy asszonyra.
- Oh ne beszéljünk róla, ne beszéljünk róla - dadogta Gallus. - De reméljük, hogy úgy ebben, mint egyébben kegyes lesz a szerencse hozzád.
- Szeretném Marcust értesíteni, hogy részt veszek a diadalmenetben és hogy aztán eladnak a Fórumon a legtöbbet ígérőnek - mondta Mirjam.
- Szeretnéd értesíteni Marcust, de hogyan, az istenek nevére kérdem, hogyan? Hogyan tudjuk meg, hogy él-e még? Látod, holnap elvitorlázunk. Mit tehetek? Mondd, mit kívánsz?
- Szeretnék egy futárral üzeni Marcusnak.
- Futárral? Ki legyen az a futár? Hol találunk egyet? Küldhetek egy katonát, de a te Marcusod az esszénusoknál van, azok a saját érdekükben erősen tartják, túszképpen, ha még él. Ha az esszénusok élnek - a te elbeszéléseid szerint, valami hiéna barlangban a földalatti Jeruzsálemben - és nem ölték le már régen mindnyájukat, hogyan találjon rájuk valaki?
- Nem hinném, hogy egy katona rájuk akadna - mondta Mirjam, - de vannak barátaim ebben a városban, ha összejöhetnek velük, tudnék találni egyet, akire rábízhatom az üzenetet. Tudod, hogy én keresztény vagyok, az esszénusok neveltek, mindkét szekta üldözött, megvannak a maguk titkaik. Ha találnék egy keresztényt, vagy esszénust, akire rábíznam üzenetemet - ha csak meg nem ölik, - az elvinné.

Gallus gondolkozott egy ideig, aztán így szólt:

- Ha én elmennék Tyrusba, esszénust, vagy keresztényt keresni, senki sem jelentkeznék. Ép úgy kimehetne a gólya békákat hívni. De ez az öreg rabszolganő, aki ápolt minket, az kiismeri magát és ha megígérem, hogy siker esetén szabaddá teszem, talán sikerül is neki. Várj, behívom.

Gallus kiment az öregért. Kis idő múlva bejött a rabszolganővel.

- Megmagyaráztam a dolgot ennek a nőnek, Mirjam - mondta - és azt hiszem, megértette. Felmutathat szabad átkelési engedélyt minden táborban, úgy hogy semmitől sem kell félnie. Mondd meg neki, hova menjen és kit keressen.

Mirjam tehát azt mondta a nőnek:

- Mondd meg akármelyik esszénusnak, akivel találkozol, hogy az, akit királynőjüknek neveztek, üdvözli és kéri, látogassa meg. Ha még többet kérdez, mondd neki: „A nap felkel.” Mondd meg akármelyik kereszténynek, akit találsz, hogy a testvérük üdvözlését küldi és segítségét kéri. Ha többet kérdez, mondd: „Hajnalodik.” Megértetted?
- Megértettem - mondta az öreg.
- Akkor menj és légy itthon estére. Gondolj arra, ha nem sikerül, Rómába utazol, ahelyett, hogy szabad lennél és onnan soha többé nem térsz vissza.
- Megyek, uram - mondta a nő és homlokát érintve kezével, mélyen meghajolt előttük.

Estére azzal jött haza, hogy egyetlen keresztény sem maradt úgylátszik Tyrusban. Mind Pellába mentek, vagy máshova. Egy esszénust azonban talált, egy fiatal Samuel testvér nevűt. Mikor ez hallotta, hogy Mirjam fogoly és meghallotta a jelszót, azt mondta, hogy alkonyat után felkeresi a tábor, ámbár félt, hogy valami csapda az egész.

Alkonyat után el is jött az esszénus. Az öreg nő már várta künn és Mirjamhoz vezette, a Gallus sátorába.

Ez a Samuel az esszénusok legalacsonyabb rétegéhez tartozott. Mirjam tudott ugyan létezéséről, de sohasem látta. Nem volt a Jordán melletti faluban, mikor elsöktek társai, Tyrusba jött éppen a Tanács engedelmeivel, elbúcsúzni haldokló anyjától. Mikor meghallotta, hogy testvérei elmenekültek, minthogy anyja még életben volt, Tyrusban maradt, ahelyett, hogy Jeruzsálemben felkereste volna őket és így megszabadult az ottani vérengzésektől. Most, hogy eltemette az anyját, szeretne volna felkeresni testvéreit, ha ugyan még élnek.

Miután Gallus kiment, mert a törvényük ellen lett volna, hogy Mirjam előtte beszéljen az esszénusok titkairól, Mirjam elmondott mindent, amit rejtekhelyükről tudott, és megkérdezte az esszénustól, át akarja-e adni üzenetét. Az esszénus szívesen vállalkozott rá, mert éppen fel akarta keresni hitsorsosait. Le is volt tehát kötelezve Mirjamnak, hogy segítségére jött, de különben is kötelessége mindent megtenni Mirjamért, mert ellenkező esetben az esszénusok kizárnák őt szektájukból. Most megeskettette Mirjam az esszénust, hogy nem árulja el titkát, nem egyszerű fogadalommal, hanem az esszénusok titkos ritusa szerint, aztán levette ujjáról a gyűrűt, melyet Marcustól kapott, és kérte, hogy keresse fel az esszénusokat. Ha római foglyuk még él, és velük van, adja át neki a gyűrűt és mondja el, mi sors vár Mirjamra és min ment keresztül. Ha meghalt, vagy eltűnt, akkor adja oda lybiai Nehushtának a gyűrűt, ugyanezzel az üzenettel. Ha egyiket sem tudja megtalálni, akkor adja át Ithiel nagybátyjának, aki most az esszénusok feje, ugyanazzal az üzenettel és kérje meg őt és a többieket, hogy ha csak van rá valamilyen mód, jöjjenek segítségére bajában. Különben megírta mindezt egy levélben.

Ebben a levélben összefoglalta Mirjam mindazt, ami vele az erődben lefolyt jelenet óta történt. Gallust most megint behívta a sátorba és segítségével részletesen megírta, ami még a megmentésére vonatkozott, Titus ítéletét és ezekkel a szavakkal végezte a levelet:

- Ha Isten akarata a tiéd is, oh barát, aki ezt a levelet olvasod, úgy siess, siess, segíts rajtam, hogy megmeneküljek a halálnál is rosszabb szegénytől, mely Rómában reám vár.

A levelet aláírta:

- Mirjam, a Benoni családjából.

De nem írta rá azoknak a nevét, akiknek szólt, mert félt, hogy avatatlan kezekbe jut és bajt hoz rájuk.

Gallus most megkérdezte Sámuelről, mennyi pénzre van szüksége az útra, és szolgálata jutalmául. Sámuel azt felelte, hogy törvényeik tiltják pénzt elfogadni, hogy kötelesek segíteni azokat, akik rendjük védelme alatt állnak, minden ellenszolgáltatás nélkül. Mire Gallus nagyon elcsodálkozott és azt mondta, hogy különös nép él ebben az országban, különösebb, mint bárhol, ahol eddig járt és hogy nagyon sok az ilyen szerzet.

Sámuel most meghajolt Mirjam előtt és különös módon szorított vele kezét, a testvériség és hűség jeléül, azután ismét kivezették a táborból. Mirjam soha nem is látta többet. De, amint bebizonyosodott, megbízható futár volt, jól tette, hogy rábízta üzenetét.

Másnap, Mirjam kérésére, Gallus is írt levelet, elég nagy fáradtsággal, egyik barátjának, a jeruzsálemi hadsereg tisztjének. A levélbe zárt néhány Marcusnak szóló sort, arra az esetre, ha talán Marcus visszatért volna a zászlóhoz.

- Nos, lányom, most megtettünk minden lehető, a többit bízzuk a sorsra.

- Igen - mondta Mirjam felsóhajtva, - megtettünk mindent, amit lehetett, a többit a sorsra kell bízunk, ahogy a rómaiak Istent nevezik.

Azon az estén elvitorláztak Itália felé egy csomó zsákmányolt kincsel, sebesülten és őrséggel együtt. Történetesen az őszi viharok után és a téli szelek előtt ültek hajóra, a tenger csendes volt, útjuk gyors és kellemes, semmi kellemetlenségük sem akadt, leszámítva egy kis vízhiányt.

Harminc nap alatt Rhegiumba érkeztek, onnan szárazföldön utaztak Rómaig. Mindenütt nagy örömmel fogadták őket, az emberek kíváncsiak voltak a harci eseményekre.

XX. FEJEZET

Demetrios, a kereskedő

Mikor azon az emlékezetes éjszakán az erődben Mirjam előre ugrott, hogy kiüsse az ő kezéből a lámpát, Nehushta éppen Marcus fölé hajolt, próbálta felemelni a földről és nem vette észre, hogy Mirjam ellépett az ajtótól.

Nagy erőlködéssel nekidülve a sziklafalnak, félig húzta, félig beemelte a római az átjáróba. Aztán kissé kiegyenesedett, hogy lélegzethez jusson, mikor hallotta, hogy a sziklaajtó becsapódik mögötte. Minthogy sötét volt, nem tudta, hogy Mirjam ellépett az ajtótól és így szólt:

- Oh, milyen nagy bajba hoz minket nőket ez a szegény férfi. De éppen ideje, remélem senki sem látott meg.

Nem kapott választ. A falon keresztül nem törhetett át hang és bent sötét volt és csend, mint egy kriptában.

- Úrnőm, a Krisztus nevére, úrnőm, hova lettél? - kérdezte Nehushta ijedt suttogással, de csak a visszhang felelt. - Hova lettél?

Abban a pillanatban tért magához Marcus.

- Mi történt? Miféle hely ez, Mirjam? - kérdezte.

- Ez történt - felelte Nehushta halkan. - Az átjáróban vagyunk, a víztartályok felé; Mirjam a zsidók kezében maradt, a régi erődben, és az ajtó csukva van. Átkozott római! Hogy megmentse az életed, feláldozta a magáét. Bizonyára elugrott az ajtó elől, hogy eloltsa az ő lámpását, és mielőtt még visszajöhetett volna, becsapódott az ajtó. Most keresztre feszítik, mert megmentett - egy római.

- Ne mondj ilyet, te asszony! - mondta Marcus dühösen. - Nyisd ki az ajtót, még férfi vagyok, még tudok harcolni, vagy - tette hozzá sóhajtva, mert eszébe jutott, hogy nincs kardja, - meg tudok halni érte.

- Nem tudom - jajgatott Nehushta, - nála van a vas, mely a titkos zárt nyitja. Ha megvolna a kardod, akkor talán használhatnánk, de az is eltűnt.

- Törjük be - mondta Marcus, - jöjj, én segítek.

- Igen, igen, betörünk három láb kemény követ!

Aztán elkezdődött a legrémesebb jelenet, melyet csak valaha emberek hallottak. Nehushta ujjával próbálta kinyitni a zárt. Marcus féllábon állott, vállával próbálta rázni az ajtót, de a fekete, súlyos kő meg sem mozdult. Úgy dolgoztak, mint az örültek. Csak úgy lihegtak. És tudták, hogy hiába. Még ha sikerült volna is kinyitniok az ajtót, Mirjam már eltűnt volna, legfeljebb elfogják őket is. Egyszer csak Marcus elhagyta munkáját.

- Vége - nyögte - és miattam. Oh, ti istenek, miattam!

Aztán leesett, vértje csak úgy csörömpölt a kőlépcsőn és ott feküdt nyögve, vadul kacagva.

Nehushta is abbahagyta és felfohászkodott.

- Az Úr segítsen rajtad, Mirjam, mi már nem tudunk. Oh, hogy így veszítselek el ennyi év után és ezért az emberért!

Marcus felé bámult a sötétben és azt hitte, hogy meg kell ölnie ezt az embert.

Amint ott ült a sötétben, reménytelenül, valami világosságot látott közeledni a lépcső felől. Ithiel jött. Nehushta felállt és szembenézett vele.

- Hála legyen az Istennek, csak hogy itt vagytok végre - mondta Ithiel, - háromszor is jártam már ezen a lépcsőn, töprengtem, miért nem jön Mirjam.

- Ithiel bátya - kezdte Nehushta, - Mirjam nem jön többé, eltűnt és itt hagyta maga helyett ezt a Marcust, a római prefectust.

- Mit beszélsz? Mit mondsz? Hol van Mirjam?

- A zsidók kezében - felelte Nehushta és elmondott neki mindent.

- Itt már nem lehet tenni semmit - sóhajtott Ithiel. - Ha kinyitjuk az ajtót, csak eláruljuk titkos rejtekhelyünket a zsidóknak, vagy a rómaiaknak, mindenik felkoncolna minket. A rómaiak, mert zsidók vagyunk, a zsidók az élelemért. Csak Istenben bízhatunk. Védjük meg saját magunkat.

- Ha úgy történne, ahogy én szeretném - mondta Nehushta, - akkor inkább magamat bízom Istenre és őt védeném meg. De igazad van. Annyi életet nem lehet feláldozni egyetlen leány kedvéért. De mi történjék ezzel az emberrel?

- Megteszünk érte minden lehetőt - mondta Ithiel, - mert így kívánná ő, aki feláldozta az életét miatta. Aztán Marcus vendégünk is volt évekkal ezelőtt és barátunk. Maradj itt, én hozok embereket és beszállítjuk.

Ithiel elment és orvosokat hozott magával, együtt aztán felemelték Marcust óvatosan és elszállították a sötét szobába, ahol Mirjam aludt azelőtt. A testvérek most eltorlaszolták a csapóajtót, lebontották az átjáró tetejét és elzárták a folyosót kövekkel, úgy, hogy nagy munka nélkül már senki sem juthatott erről az oldalról hozzájuk.

Itt, ebben a világosságnélküli boltozatban feküdt hosszú, hosszú napokon át lázas aggyal Marcus. Ha Nehushta nem ápolja olyan gondosan és az esszésus orvosoknak nincs meg a nagy szakértelmük, egész biztosan meghalt volna. De ezek az ügyes orvosok begyógyították a kardvágást fején, kis vaskapcsokkal tartották össze az elrepedt koponyacsontokat, úgyhogy megszüntették a rettenetes agynyomást, térdsebét pedig cirokkal gyógyították.

Közben meghallották kémeiktől, hogy a templomot és Sion hegyét elfoglalták. Hallottak Mirjam vallatásáról is és arról, hogy kikötötték a Nicanor-kapun, de hogy mi történt vele azután, azt nem tudták kipuhatolni.

Raktáraik teljesen kifogytak, a rómaiak kifáradtak a sok öldöklésben, elhatározták tehát, hogy akik még életben vannak - mert sokan meghaltak közülük, Ithiel is beteg volt, - azok megszöknek az elátkozott városból és a rettenetes pinceboltból, amely hónapokon át adott nekik oltalmat. Felmerült az a kérdés is, hogy mi történjék Marcussal? A prefectus még mindig csak emberi árny volt, el-elboruló aggyal, de mégis túlesett már a veszélyen és úgy látszott, örül az életnek. Néhányan amellet voltak, hogy bízzák a sorsára, mások vissza akarták küldeni a rómaiakhoz, de Nehushta azt mondta, jó lesz megtartani túsznak; hogy ha megtámadják őket, Marcussal hozakodnak elő és ápolásuk árán talán megvásárolhatják saját életüket. Végeredményében elfogadták Nehushta ajánlatát, nem azért, mert hasznukra válhatott, hanem, mert a lány, akit királynőjüknek neveztek, biztosan így óhajtott volna maga is, hiszen elpusztult, hogy megmentse ezt az embert.

Így történt, hogy egy esős, viharos éjszakán, mikor tudták, hogy senki sem mozdul ki, egy csomó kísértetiesen fehér arcú ember indult vándorútra a kavernákból, koromsötét utakon, a nagy barlangon át, a nélkülözésben elpusztult emberek hulláin keresztül, ki a friss levegőre.

Velük voltak a betegszállítók is, ők vitték hordágyon Ithielt és Marcust. Senki sem állta útját menekülésüknek. A rómaiak elhagyták ezt a kipusztult városrészt és a vár körül táboroztak Sion hegye mellett, ott még kitartott néhány zsidó.

Reggelre szerencsésen elérték a Jericho felé vezető utat, ez is teljesen kihalt, élettelen volt. Itt haladtak előre, gyökerekből éltek és maradék élelmükből, míg elérkeztek végre Jerichóba. De csak romhalmazt és éhenhalt emberek hulláit találták a város helyén. Innen régi falujukba utaztak. Azt is leégve, romokban látták viszont, csak éppen néhány, a hegybe épített raktár maradt meg épen. Ott találtak még - titkos rejtékhelyeken - gabonát és bort, azzal táplálkozhattak.

Itt ütöttek tanyát és azonnal dologhoz láttak. Bevetették a földeket, melyeket sem a rómaiak, sem a rablók nem tudtak elpusztítani. Így éltek kemény munkában, de háborítatlanul, míg végre elérkezett az első aratás és még hozzá igen bőségesen.

Ebben a tiszta, egészséges levegőben hamar magához tért Marcus, mert alapjában erős természete volt. Mikor első világos percek felderengtek, felismerte Nehushtát és megkérdezte tőle, mi történt? Nehushta mindent elmondott, amit tudott, és hogy azt hiszi, Mirjam meghalt. Marcust mély búskomorságba döntötte ez a hír.

Négy, vagy öt nyomorult hónapot töltött így Marcus az esszéusok között, az öreg Nehushta ápolása alatt, aki rohamosan öregedett meg az utóbbi időben. Mikor erősebbnek érezte magát, elsántikált a faluba, ahol vendéglátói új épületek emelésével voltak elfoglalva és ott ült annak a háznak a kertjében, ahol egykor Mirjam lakott. Most dúlt volt a hely, de a gránátalmafa alatt még állott a sátor, a Mirjam műhelye. Szomorú hely volt ez Marcusnak, ezer emlék rajzolt fel lelkében, de szerette, mert Mirjammal volt összefüggésben.

Olyan hírek terjedtek el, hogy miután Titus befejezte Jeruzsálem lerombolását és vagy Caesarea, vagy Berytus felé vonult hadseregével. A téli évszakot azzal töltötte, hogy cirkuszi és amphiteatrumi játékokat rendeztetett. Fényes harci jeleneteket mutattak be, a sok fogoly zsidót pedig arra kényszerítette, hogy egymás ellen harcoljanak, vagy a kegyetlen római szokás szerint, vadállatok támadásainak tette ki őket. Marcus arra gondolt ugyan, hogy érintkezésbe lép Titusszal, de nem tette, mert még mindig igen nyomorék volt ahhoz, hogy szökni próbáljon. És ha sikerül összeköttetést kapnia Titusszal, ezzel tönkreteszi az esszéusokat, akik jól bántak vele és megmentették életét. A rómaiaknál különben is megbecsületlenítő volt, különösen magasabb rangú katonákra, ha foglyul ejtik és Marcus nem volt hajlandó ilyen szégyennek kitenni magát. Amint azt Gallus megmondta Mirjammal, római katonát nem szabad élve elfogni. Marcus tehát nem is próbált tenni semmit, csak várta, megtört szívvel, bármilyen sorsot küldjön is reá a végzet.

Mikor az esszéus Samuel elhagyta Tyrust, Jeruzsálembe ment. A szent várost feldúlva találta, csak hiénák járkáltak az uccákon és ragadozó madarak lakmároztak a holttesteken. De, feladatához híven, meg akarta találni az esszéusok rejtékhelyének bejáratát, amelyről Mirjam beszélt és ezért nap-nap után ott ólálkodott a város északi részében, közel a Damascus-kapuhoz. A barlangot nem tudta megtalálni, mert ezer kő volt, amely mögött sakálók tanyáztak. Honnan tudhatta, melyik visz a kavernába és senki sem volt, aki útbaigazította volna. De Samuel várt és keresgélt, abban a reményben, hogy egyszer csak előbukkan egy esszéus és elvezeti őt rejtékhelyükre. De nem látott egyetlen esszéust sem, egyszerűen azért, mert már elmenekültek. Végre elfogta egy római őrző, mert látták ott ögyelegni és szigorúan kérdőre vonták, mi keresni valója van ott? Azt mondta, hogy füvet gyűjt enni, mire a tiszt azt felelte, majd találnak neki ennivalót és hasznos munkát. Elfogták és bedugták egy csomó fogoly közé,

akiket arra tartottak, hogy rombolják le Jeruzsálem falait, hogy ne lehessen soha többé megerősített város. Több mint négy hónapig volt kénytelen így dolgozni, csak fizetést kapott a napi kenyér helyett és sok ütest és szidást, míg végre talált szerencsés alkalmat a szökésre.

Fogolytársai között volt egy, aki az esszénusokhoz tartozott, tőle tudta meg, hogy visszamentek a Jordán partjára. Ekkor útrakelt Samuel. Még mindig nála volt, jól elrejtve, Mirjam gyűrűje. Minden nehézség nélkül elérte a falujukat, itt kijelentette, hogy esszénus. Ezek örömmel fogadták, ami nem is csoda, minthogy azt hozta hírül, hogy Mirjam, a halottnak hitt királynőjük él. Samuel megkérdezte, van-e egy római foglyuk, akinek Marcus a neve és ott rejtőzködik közöttük. Mikor megmondták, hogy van, akkor Samuel előadta, hogy Mirjam üzenetet bízott rá, melyet át kell adnia a rómainak.

Marcus a kertben ült, a napon sütkérezett és vele volt Nehushta. Mirjamról beszéltek - természetesen nem is igen beszélgettek egyébről.

Miközben beszélt, szétváltak a bokrok és Samuel esszénus állott előttük.

- Kit keressz, jó ember - kérdezte Nehushta, mert nem ismerte Samuelt.

- A nemes római Marcust keresem. Üzenetem van a számára. Ő az?

- Én vagyok - mondta Marcus, - ki küldött és mi az üzenet?

- Az esszénusok királynője küldött ide, akit Mirjamnak hívnak.

Mindketten felugrottak.

- Mit beszélsz? - kérdezte Marcus, nyújtott, halk hangon, - mi halottnak tudjuk őt.

- Nézd - mondta Samuel és előhúzta a gyűrűt ruhájából. - Elhiszed most, amit beszélek?

- Elhiszem. Nincs még egy ilyen gyűrű. Hoztál egyebet is?

- Volt egy levelem, de elveszett. A római katonák ellopták tőlem a ruhát, amelybe bevarrtam és nem tudtam megtalálni. De a gyűrűt megmentettem, mert a számban tartottam, mialatt motoztak.

Marcus ráfordult, de Nehushta gyorsan közbeavatott.

- Nem üzent semmit? Mondd el, mi történt vele.

Samuel elmondott mindent.

- Mennyi ideje ennek? - kérdezte Nehushta.

- Közel öt hónapja már. Százhusz napig voltam elfogva Jeruzsálemben, a fal lebontásán dolgoztam.

- Öt hónapja - sóhajtott Marcus. - Mondd, tudsz-e arról, hogy Titus hajóra szállt?

- Hallottam, hogy elment Alexandriába, útban van Róma felé.

- Mirjam részt vesz a diadalmenetben és aztán eladják, mint rabszolgát. Asszony, nincs veszteni való időnk.

- Nincs - de arra még van időnk, hogy megköszönjük ennek a megbízható futárnak fáradságát.

- Ejnye, milyen jutalmat kívánsz, jó ember! Bármilyen kívánsz, megfizetem, mert annyit szenvedtél. Igen, megfizetem, ámbár itt nincs pénzem.

- Nem kérek jutalmat - mondta az esszénus, - csak beváltottam ígéretem és teljesítettem kötelességem.

- Igen, jutalmazzon meg az Ég - mondta Nehushta. - De most siessünk Ithielhez.

Sietve visszamentek a pincékhez, ott laktak az esszénusok, amíg házaik felépültek. Egy kis szellős fülkében ült Ithiel. Végét járta már az agg ember. Elmondták neki az egész történetet.

- Az Isten jóságos - mondta, amint meghallotta, - már attól féltem, hogy meghalt, mert ennyi pusztulás kishitűvé tett.

- Lehetséges, de a ti jóságos Istenetek meg fogja engedni, hogy ezt a lányt eladják a Fórumon, mint rabszolgát, a legtöbbet ígérőnek. Jobb lett volna, ha elpusztul a Nicanor-kapun - mondta Marcus.

- Talán ugyanez az Isten - és Ithiel elmosolyodott, - megkíméli ettől a sorstól, amint hogy megkímélte sok más rossztól is. Mit kívánsz, Marcus uram?

- Elsősorban szabadságot, amit eddig megtagadtatok tőlem, Ithiel bátya. Rómába kell utaznom. Végére is gazdag vagyok, megszerezhetem Mirjamot - hacsak nem érkezem későn.

- *Megveszed*, hogy rabszolgád legyen?

- Nem, hanem, hogy *feleségül* vegyem.

- Ha te megveszed és Mirjam úgy akarja, megígéred, hogy szabaddá teszed? - kérdezte Ithiel.

- Megigérem.

Ithiel mereven nézett rá, aztán így szólt:

- Jól van, de a kísértés órájában gondolj rá, hogy ne felejtsd szavadat!

Összehívták tehát a tanácsot, néhány életben maradt öreget, és Samuel előadta történetét. Marcus is előterjesztette kérését: engedjék szabadon, hogy Rómába utazhasson Nehushtával és ha lehetséges, megszabadítsa Mirjamot a rabkötelékből. Most a félénkebbek közül néhányan amellet voltak, hogy ilyen értékes túszt ne adjanak ki a kezükből, csak azért, hogy esetleg segítsen Mirjamon, de Ithiel így kiáltott fel nyugágyáról:

- Mit? Ti előnyben részesítenétek a saját jóléteteket, mikor arról van szó, hogy esetleg reményünk van annak a lánynak a megmentésére, akit mindnyájan szeretünk! Szégyen illet még gondolni is. Menjen a római és teljesítse ezt a feladatot, minthogy mi nem vagyunk rá képesek.

Végre beleegyeztek mindnyájan, hogy menjen el Marcus, sőt minthogy nála nem volt, még pénzzel is ellátták az útra egy titkos alapból, abban a reményben, hogy majd visszafizeti.

Ezen az estén elbúcsúztak Marcus és Nehushta Ithieltől. Lovon utaztak Jappába. Marcus eltitkolta nevét és rangját, hogy valami római katona le ne tartóztassa. Itt szerencsére találtak egy Alexandriába induló hajót és Alexandriából egy kereskedőhajó vitte őket Rhegiumba, anélkül, hogy megkérdezték volna tőlük, kik és mi járatban vannak.

A templom égésének éjszakáján Caleb megmenekült a mészárlástól és Simonnal a zelotákhoz menekült a felső városba vezető hídon át és a hidat lerombolták maguk után. Egyszer megpróbált visszatérni, abban a reményben, hogy a nagy zűrzavarban eljuthat a Nicanor-kapuhoz, és ha ugyan még él, megmenti Mirjamot. De a rómaiak már megszállották a hídfőt, és a zsidók, már megsemmisítették még a várat is, úgyhogy nem mert átkelni és biztos volt benne, hogy Mirjam elpusztult.

Egy embernek sikerült megszöknie a felső városból, az erőd mögötti búvóhelyéről; tőle tudta meg Caleb, hogy Titus elé vittek egy nőt, aki a Nicanor-kapun volt kikötve. Titus egy római kapitány gondjaira bízta a leányt, ez pedig elvitte valahová a falakon kívül. Többet nem tudott. A történet elég világos volt. Caleb tudta, hogy a nő csak Mirjam lehetett. Abban a pillanatban elhatározta, hogy nem törődik tovább a zsidók dolgával, hanem megkeresi Mirjamot, bárhol legyen is. De amíg keresésére indulhatott, eltelt még tizenöt nap.

Mikor Caleb a tyrusi út mentén járt, a hegyek között hatalmas jajkiáltást hallott Jeruzsálem felől és tudta, hogy ez népének halálordítása. Most már mindenütt, az egész városban magas lángok csaptak fel még abban a részben is, amely épen állott eddig. Titus bevette a falakat és ezer számra pusztultak el zsidók a katonák kardjától, vagy házaik lángjában. Csak tán valami kilencvenezer maradt életben; azokat, mint barmokat hajtották össze az Asszony-udvarba. Itt legalább tízezren haltak éhen. Néhányat a diadalmenetbe osztottak be, azokat megkímélték; sokat amphitheatrumokba vittek Berytusba és Caesareába, ott mészárolták le őket, de a foglyok zömét Egyiptomba vitték, ahol a bányákban dolgoztak, halálukig. Így teljesedett be a végromlás és a jóslat minden betűje. „És az Úr ismét Egyiptomba vezet titeket, hajókon... ott áruba bocsátjátok magatokat, ellenségeiteknek rabszolgául és rabszolganőkül, de senki sem vásárol meg titeket.” Így „tért vissza Ephraim Egyiptomba”, ahonnan jött, hogy az Ígéret földjén éljen, amíg bűneinek mértéke betelt. Most ismét puszta és lakatlan volt a föld, legszebb helyei üresen álltak, gyönyörű városai romokban heverték, és romjaik fölött a caesari sas lengett. A háború befejeződött, béke volt Júdeában. *Solitudinem faciunt pacem appellant.*

Mikor Caleb, naplementével Tyrusba érkezett, egy nagy gályát látott elvitorlázni. A városban érdeklődött, ki utazott a gályán, és megtudta, hogy Gallus, a római kapitány, és vele egy csomó sebesült, sok templomi kincs, és egy gyönyörű leány, akiről azt mondták, hogy a városbeli Benoni unokája.

Mikor Caleb megtudta, hogy elkésett, keserű panaszban tört ki. De aztán meggondolta magát. Okosan cselekedett, mert a háború előtt pénzzé tett mindent, aranyért, ékszerért eladta házát, földjét, ennek most nagy értéke volt. Egész kincsét egy bizalmasának házában tartotta elrejtve: apja öreg szolgájánál. Sokat gyűjtött még hozzá fosztogatás, kereskedés és egy gazdag római főúr váltságdíja által, aki az ő foglya volt, úgyhogy mérhetetlen vagyon ura lett.

Elment az öreg szolga házába, összeszedte kincseit és syriai szőnyegekbe csomagolta, mintha árut vinne.

Azóta nem látták Calebet, aki egyszerű parasztnak öltözve, Tyrusban zöldséget árult öszvé-rével, hanem felbukkant helyette Demetrios, az egyiptomi kereskedő, aki sokat vásárolt össze, igaz, hogy csak éjjel, mindenféle tyrusi árut, és elvitorlázott vele az első hajón Alexandriába. Itt még sokkal több kincset vásárolt, amiről gondolta, hogy biztosan eladhatja a római piacon, megtöltött vele egy fél gályát. A gálya a fárosz mellett állott a kikötőben, utban Syracusa és Rhegium felé.

Végre elindult a hajó, Cretát is érinteni akarta, de elkapta egy téli vihar és Paphosba hajtott, Cyrusba, ott, minthogy újabb vihartól féltek, a kapitány és a kormányos hagyták, hogy Demetrios tegyen amit akar, sürgesse őket, ahogy csak tudja, de a hajósok elhatározták, hogy ott telelnek. Itt vesztegeltek tehát a kikötőben, felmentek az óriási templomba, hogy megadják váltságdíjukat Vénusznak, mert megszabadította őket a tenger haragjától, hogy hódolónak számát növelje.

Demetrios elkísérte ugyan őket - különben zsidónak nézik, - de mert más istennőt választott magának, szívében átkozta Vénuszt, mert tudta, hogy ha a hajósoknak nem telt volna benne gyönyörűségük, tovább vitorláztak volna, de a dolgon már nem lehetett segíteni, más hajó, amelyen tovább mehetett, nem akadt, itt vesztegelt tehát több mint három hónapig, és Curiumban, Amathosban, Salanusban töltötte idejét, kereskedett a cyprusi benszülöttek között.

A nagy tavaszi ünnepségek után, mert a kapitány azt mondta, hogy nem lenne szerencsés dolog elindulni az ünnepségek előtt, felvonták a vitorlákat és Rhodus, Creta, Cythera, Syracuse és Sycilia érintésével végre Rhegiumba értek. Itt átrakta Demetrius kincseit egy csónakba, amely Centrum Cellaebe indult, innen aztán Rómába szállíttatta, majdnem negyven mérföldnyire, szárazföldön.

XXI. FEJEZET

A Caesarok és Domitianus herceg

Mikor Gallus kapitány Róma elővárosába ért, megállapodott, mert nem akarta Mirjamot nappal keresztülvinni Róma uccáin és így kitenni magát ezernyi rávonatközlő kérdezősködlésnek. Futárt menesztett tehát feleségéhez, Júliához, hogy ha életben van még - mert Gallus már hosszú évek óta nem látta és nem tudott róla semmit, - értesítse, hogy rövidesen haza érkezik és egy leányt hoz magával, akit Titus bízott a gondjaira. Még az éj beállta előtt visszajött a futár, vele maga Júlia.

Mirjam végignézte találkozásukat, ami igazán megható látvány volt, mert Júlia azt hallotta, hogy férje nemcsak megsebesült, hanem meg is halt, ezért még nagyobb volt a viszontlátás öröme.

Egy dolgot jegyzett meg Mirjam, hogy míg jóltevője és barátja felemelte kezét, úgy köszönte meg az isteneknek, hogy Júliát életben és jó egészségben találta, Júlia azt mondta:

- Én is köszönöm Istennek - és közben keblét érintette ujjával.

Most észrevette a matróna Mirjamot és gyanakodva nézett rá:

- Hogy van az, férjem, hogy gondjaidra bízták ezt a zsidó nőt, ha ugyan zsidó, ilyen fehér bőrrel?

- Titus parancsa, asszony - felelte Gallus, - öneki kell átadni, mikor megérkezik. Arra volt ítélve, hogy elpusztuljon a Nicanor-kapun, mint a zsidók árulója és nazarénus.

Júlia meglepődött és a leányra nézett:

- Ezen a hiten vagy, leányom - kérdezte megváltozott hangon és keresztbe tette, mintegy véletlenül, kezét a mellén.

- Igenis, anyám - mondta Mirjam és viszonozta a jelt.

- Jól van, jól van, férjem - mondta most Júlia, - a leány történetével várhatunk. Hogy árulója volt-e a zsidóknak és Krisztus követője-e, az nem tartozik ránk. Végre is gondjaidra van bízva, tehát szívesen látott vendég nálunk.

Júlia Mirjamhoz lépett, aki lehajtott fővel állott ott és homlokra csókolt, mondván:

- Üdvözöllek, leányom, kedves vagy szememnek és hozzá szerencsétlen. - És hozzátette halkán:

- Az Ő nevében, akit ismersz!

Így Mirjam biztosan tudta, hogy keresztény nő kezei közé került és hálás volt szívében, mert amíg Caesarok ültek Róma trónján, a keresztények, minden rangon, éghajlaton túl egy családot alkothattak.

Azon az estén, mihelyt besötétedett, bevonultak Rómába a Nagy Appia-kapun át. Itt elváltak, Gallus elkísérte katonáit a kincsekkel, ahhoz a katonához, akinek kincseskamráját megőrzésükre kiszemelték, azután az előkészített őrzőhelyre ment, míg Mirjam és Júlia két ember kíséretében saját otthonukba mentek, egy szűk, de élénk kis uccába, az Aelius-híd és a Porta Flaminia között, a Tiberis mentén. A ház kapujánál elküldte Júlia a katonákat:

- Menjetek el nyugodtan és legyetek tanuim, hogy felelősséget vállalom a fogoly épségéért.

Az emberek boldogan távoztak, mert pihenni óhajtottak a hosszú út fáradalmai után. A cseléd kinyitotta a kaput és ismét bezárta mögöttük, mire Júlia egy kis udvaron át a nappali szobába vezette Mirjamot. Bronz függőlámpák égtek a szobában, világuknál láthatta Mirjam, hogy a szoba tiszta és csinos, ha nincs is nagyon gazdagon bútorozva.

- Ez a saját házam, leányom - mondta Júlia, - apám hagyta rám, itt éltem sok esztendőn át, míg férjem távol volt a keleti háborúban. Egyszerű hely, de nyugalmat és oltalmat találsz benne és remélem, kényelmet is. Szegény gyermek - tette hozzá meleg hangon, - én is keresztény vagyok, ámbár a férjem nem tud róla, üdvözöllek az Úr nevében.

- A mi Urunk nevében köszönöm - mondta Mirjam, - én szegény, barátok nélkül élő rabszolga.

- Ilyenek, mint te, találhatnak barátot - mondta Júlia - és ha akarod, én is barátod leszek.

Most jelt adott az idősebb nő és letérdeltek és mindketten halkán elvégezték hálaadó imájukat, az asszony, mert férje visszajött, a lány, mert olyan házhoz került, ahol az ő hitén van az úrnő.

Étkezés után Júlia a már előkészített kis fehér szobába vezette Mirjamot.

Aztán megcsókolta Mirjamot és otthagyta, hadd pihenjen.

Mikor Mirjam másnap reggel kiment szobájából, ott állott Gallus az udvaron teljes katonai díszben és nézte, hogyan folyik a víz egy ólomcsövön keresztül a kis tartályba.

- Üdvözlét, leányom - mondta Gallus és felnézett. - Remélem, jól kipihented magad az én tetőm alatt, miután oly sokáig sátorban laktál.

- Nagyon jól - felelt Mirjam, bólintva, - de ha szabad kérdezni, miért viselsz páncélt a békés Rómában?

- Mert kihallgatásra hívtak Caesarhoz, egy óra múlva ott kell lennem.

- Megérkezett Titus? - kérdezte Mirjam hirtelen.

- Nem, nem Titus Caesar, hanem Vespasianus Caesar. Jelentést kell, hogy tegyek neki mindarról, ami Judeában történt, mióta elhagyta, a kincsekről, amelyeket magammal hoztam és - rólad.

- Oh, Gallus - kiáltott fel Mirjam, - elvesz talán a te gondjaidból?

- Nem tudom. Nem hiszem. De ki tudja! Ahogy a szeszélye diktálja. De ha rám hallgat, esküszöm, hogy itt maradsz közöttünk örökre; légy meggyőződve róla.

Erre Gallus lándzsanyélre támaszkodva távozott, mert sebe annyira összehúzta lábát, hogy nem remélhette a teljes felgyógyulást.

Három óra múlva visszajött. A két nő aggodalmak között várta. Júlia férje arcát fürkészte, amint belépett a kapun a vestibulumba.

- Ne félj - mondta Júlia, - mikor olyan ünnepélyes arca van Gallusnak, akkor jó híreket hoz, mert ha rosszakat hozna, mosolyogna, hogy felderítsen minket.

Júlia férje elé ment, kézenfogta és bevezette az átriumba.

- Mi ujság, férjem? - kérdezte Júlia, mikor már betették az ajtót és senki sem hallhatta beszélgetésüket.

- Nos - kezdte Gallus, - először is harcos életemnek vége, felmentettek a szolgálat alól, mert az orvos kijelentette, hogy a lábam sohasem gyógyul meg többet. Miért nem sírsz, asszony?

- Mert örülök - mondta Júlia csendesen. - Harmincévi háború és vérontás elég lehet akár-melyik férfiúnak. Megtetted a kötelességed. Ideje, hogy ott maradj, ahol olyan sokáig nélkülöztek, végtére is én takarékosan kuporgattam, amíg távol voltál, lesz mit harapnunk.

- Oh igen, sőt több, mint amennyit gondolsz, asszony, mert Vespasianus kegyes volt és tetszett neki a jelentésem, megadta a fél fizetésem élethossziglan, nem is említve a hálát és a részt a zsákmányból. De mégis búsulok, mert nem remélhetem, hogy valaha még lándzsát foghassak.

- Ne búsulj, az én kedvemért mert így szeretném, Gallus. De mi van a leánnyal?

- Nos, megtettem a jelentést, amint az kötelességem volt és Domitianus, Caesar fia, először kíváncsi volt rá, azt ajánlotta Vespasianusnak, hogy hozassák a palotába. Már majdnem kiadta a parancsot Caesar, aztán más gondolat villant át agyán és elhallgatott, mire elmondtam, hogy a leány nagyon beteg volt, még mindig ápolásra és gondozásra szorul és ha úgy kívánja, a feleségem gondozhatja, amíg Titus Caesar - akinek rabszolgája a leány, - megérkezik. Megint Domitianus szakított félbe, de Vespasianus így szól:

- A zsidólány nem a te rabszolgád, Domitianus és nem is az enyém, Titus bátyádé. Hadd rendelkezze vele ez a derék tiszt, amíg Titus visszajön, mert ő felelős a személyéért és épségéért, akkor eléje kell hogy vezesse, vagy bebizonyítsa, hogy meghalt.

Aztán intett a kezével annak jeléül, hogy az ügy le van tárgyalva és más dolgokról kezdett beszélni. Részleteket kérdezett a templom elfoglalásáról, átnézte hajóim leltárát, hogy lássa, milyen kincseket hoztunk, összehasonlította annak a leltárával, akihez tegnap szállítottuk őket. Így tehát, Mirjam lányunk - míg Titus jön - biztonságban van nálunk.

- Igen - mondta Mirjam felsóhajtva, - amíg Titus jön. De mi lesz azután?

- Csak az istenek tudják - felelt Gallus türelmetlenül. - Addig is, minthogy a fejem forog kockán, szavadat kell vennem, hogy nem szököl meg.

- Szavamat adom, Gallus - mondta Mirjam mosolyogva. - Inkább meghalnék, semhogy bajt hozzak reád és tiedre. Aztán meg hova szöknék?

- Nem tudom. De nektek, keresztényeknek sok barátotok van és búvóhelyetek több, mint a patkányoknak. De én bízom benned, tehát szabad leszl, amíg Titus jön.

- Oh! - ismételte Mirjam, - amíg Titus jön.

Majdnem hat hónapig, éppen nyár közepéig, Gallus és Júlia házában élt Mirjam. Nem volt boldog, ámbár úgy bántak vele, mint leányukkal. Hogyan lehetett volna boldog a napsugaras békés jelenben, mikor két ilyen sötét part között folyt le élete? Mögötte a legrettenetesebb mult árnyéka, előtte sötéten és elkerülhetetlenül állott a szomorú jövő, mely talán mindennél borzalmasabb lehet, mikor valamilyen ismeretlen ember rabszolganője lesz. Néha, mikor Júliával sétáltak, egyszerűen öltözve, a nép közé vegyültek, Mirjam, amennyire csak lehetett, eltakarta ilyenkor arcát. Láta Róma gazdag urait kocsin, lovon, gyaloghintóban; a legkülönbözőbb alakokat, volt köztük kövér, büszke, kopasz, merész kinézésű, kemény arcú, voltak államférfiak, ügyvédek, kegyetlen külsejű kapitányok, könnyűvérű fiatalok, külön ruhában, illatos hajjal, és összeborzadva töprengett, vajjon kié lesz ezek közül? Talán azé a gazdag kövér kereskedőé, vagy azé az alacsony származású szabadosé, aki olyan ravasz oldalpillantásokat vet? Nem tudhatta, csak az Isten tudta egyedül és ő benne kell bíznia.

Egyszer, amint így sétált Mirjam, díszesen öltözött rabszolgák bukkantak fel, hivatalos jelvényeket vittek és utat törtek a zsúfolt uccán, átkok és lökdösések között. Aztán jöttek a lictorok, vállukon a fascésekkel, végül egy gyönyörű kocsi, fehér lovakkal, göndörfürtű, illatos kocsissal a bakon. Benne fiatal ember állott, hogy jobban lássák. A magas, pirosarcú,

királyi ruhába öltözött férfiú lesütötte szemét, mintegy szeméremből, de folyton a tömeget leste kék szeme sarkából, hosszú szempillái alól.

Mirjam úgy érezte, hogy egy pillanatig rajta nyugodtak ezek a szemek és tudta, hogy őrá vonatkozik az a megjegyzés, amelyet a kocsi tulajdonosa nagyszerű utasának tett. Valami iszonyat fogta el ettől az embertől. Amint elhaladt, hajlongva köszönetet válaszol a nép üdvriadalmára, de úgy tetszett Mirjammak, az egész ünneplés inkább félelemből, mint örömből fakadt. Megkérdezte Júliától, hogy ki volt ez.

- Ki más, mint Domitianus - hangzott a felelet, - az egyik Caesar fia, a másik fivére, gyűlöli mindkettőt, szeretné viselni a koronájukat. Rossz ember és ha véletlenül keresztené utaid, Mirjam, óvakodj tőle.

- Éppúgy mondhatnád, anyám, az egérnek, hogy óvakodjék a macskától, amellyel éjszaka találkozik.

- Némely egér olyan lyukat talál, ahova a macska nem tud bebújni - mondta Júlia, jelentőségteljesen, amint hazaértek.

Egész idő alatt semmit sem hallott Mirjam Marcusról, ámbar Gallus szorgalmasan érdeklődött minden Jeruzsálemből érkezett katonánál, úgyhogy már azt hitte, meghalt szerelme és az imádott, hűséges Nehusta is. Mirjam remélte, hogy akkor talán az ő órája is elérkezett. A sok izgalom közepette egyetlen egy megnyugvása volt. Vespasianus enyhe uralkodása alatt békében éltek - egyelőre - a keresztények, ámbar ismerték gyülekezőhelyeiket. Így tehát Júlia és mások társaságában meglátogathatta éjjel a katakombákat a via-Appián és a sok szerencsétlennek a sírját, hogy ott imádkozzék és részt vehetett az egyház szertartásain. Itt talált barátokat és lelki vigasztalást.

Közben megtudta Gallus, hogy az ő felesége is más hiten van. Eleinte letörte a hír, de aztán végül is vállat vont és azt mondta, hogy bizonyára abban a korban van Júlia, amikor maga ítélhet a maga dolgában és remélte, hogy semmi rossz sem származhatik belőle. Mikor aztán megmagyarázták neki a keresztény tanításokat, kíváncsian hallgatta, ő maga is elvesztette egyetlen gyermekét és eddig még sohasem hallott olyan furcsaságokról beszélni, mint örök élet és feltámadás, de mégis meghallgatta. Néha-néha jelen volt, mikor a hittestvérek imádkoztak, de nem akarta megkereszteltetni magát, mert azt mondta, hogy már előrehaladt korában nem gyújthat tüzet új oltáron.

Végre megérkezett Titus. A szenátus már jóval a megérkezése előtt elhatározta a diadalmenetet, amely a kapukon kívül fogja őt fogadni és régi szokások szerint közölték vele a határozatot. Sőt úgy rendezték, hogy apja, Vespasianus is részt vegyen a diadalmenetben, az egyiptomi nagy tettek miatt és mindenki azt mondta, hogy ez lesz a legnagyszerűbb ünnepség, amit csak valaha láttak Rómában. Ezek után palotájába vonul Titus és ott magának él néhány hétig, pihenve, amíg az előkészületek megtörténnek a nagy ünnepségre.

Egy napon, korán reggel, a palotába hívták Gallust, onnan kezét dörzsölve jött haza, igyekezett vidám arcot vágni, ami, Júlia szerint, mindig rossz hírt jelentett.

- Mi az, férjem? - kérdezte Júlia.

- Oh semmi, semmi, csak az, hogy a mi Gyöngyhajadonunk el fog kísérni engem ebéd után Vespasianus és Titus öfelségeik elé. A Caesarok látni óhajtják, hogy elhatározhassák, hol menjen a menetben. Ha elég szépnek találják, akkor tisztelethelyet adnak neki, maguk mellett. Hallod, feleség, maguk mellett, nem messze magának Titusnak kocsijától. Ruhája, amit fel fog venni - folytatta idegesen, mert egyik hallgatóján sem látszott valami nagy elragadtatás, -

az nagyszerű lesz, egészen nagyszerű, tiszta fehér selyem, keskeny ezüst sujtásokkal és a ruha mellén a Nicanor-kapu lesz kihímezve arannyal.

Erre a hírre Mirjam egészen elszomorodott és zokogni kezdett.

- Száítsd fel könnyeidet, leány - kiáltott rá nyersen Gallus, de száraz hangja az ő szemeiből is kikiváncosító könnyekről beszélt. - Aminek meg kell lenni, annak meg kell lenni és most itt az ideje, hogy az Isten, akit imádtok, megmutassa kegyét irántatok. Igazán megtehetné, látva, milyen régóta és milyen gyakran imádkoztok hozzá a barlangokban, hogy még egy sakált is megindíthatnátok.

- Azt hiszem, megsegít - mondta Mirjam, elfojtotta zokogását és bátran emelte fel lelkét a legtökéletesebb hit világossága felé.

Hogy Gallus kedvébe járjon, enni próbált, azután Júlia és Gallus kíséretében, csukott gyaloghintón, a palotába ment.

Igen korán érkezett, egy kicsit kísérői előtt és a császári libériát viselő rabszolgák segítették le a gyaloghintóból. Most egyedül állott a nagy márványudvarban, egy csomó tiszt és nemes között, akik mind kihallgatásra vártak.

Keresztülmentek a nagy előcsarnokon, katonai őrség között, míg végre egy nagy, kerek márványterembe nem értek. Igen hűvös volt itt: a világítás felülről jött. Három ember ült, illetőleg állott a szobában: Vespasianus, Titus, a fia, és fivére, Domitianus. A három felség előtt egy sötétruhás szertartásmester állott, aki a diadalmenet különböző rajzait mutatta és változtatásokra vonatkozó parancsait jegyezte fel.

Jelen volt még a kincstárnok, néhány tiszt és Titusnak két vagy három barátja.

Vespasianus felnézett.

- Üdvözlét, érdemes Gallus - mondta barátságos, nyílt hangon, mint aki sokáig élt táborban - és üdv feleségednek, Juliának is. Ez hát az a Gyöngyhajadon, akiről olyan sokat hallottunk. Nos, én nem állítom, hogy méltó bírja vagyok a szépségnek, de azt mondom, hogy ez a zsidó fogoly nő nem hazudtolja meg hírét. Titus, megismered-e?

- Őszintén szólva, nem, apám. Mikor utoljára láttam, roncs volt, egy összetört kis alak, akit Gallus hatalmas karjaiban vitt, mint ahogy gyermek viszi nagy bábuját, akit megmentett a tűzből. Igen, én is azt mondom, hogy gyönyörű, méltó valami nagyon jó helyre a menetben. Azután meg magas árat kapunk érte, mert ez a gyöngysor vele megy, jegyezd ezt fel, Scriptor. Azonkívül nagy birtokok Tyrusban és máshol. Ezeket, különös kegyből örökölheti nagyapjától, az öreg Benoni rabbitól, aki a színhedron tagja volt és elpusztult a templomégésnél.

- Honnan örökölhet egy rabszolganő birtokokat? - kérdezte Vespasianus felvont szemöldökkel.

- Nem tudom én - mondta Titus nevetve, - talán Domitianus meg tudja mondani. Azt mondja, tanulta a törvényeket. De én így határoztam.

- Egy rabszolgának - szólt közbe Domitianus fontoskodva, - nincs semmi joga és nem örökölhet birtokot, de a kelet Caesarja - itt krárogott egyet, - kijelentheti, hogy bizonyos föld és javak a legtöbbet ígérő tulajdonába mennek át a rabszolga személyével, így gondolta és akarta - így értelmezem legalább, - apám, Vespasianus Caesar és a jelen esetben bátyám, Titus Caesar.

- Igen, Domitianus - mondta Titus nyugodt hangon, de az arca vérvörös lett, - ezt gondoltam. Ebben az esetben nem elég az én akaratom?

- Kelet hódítója - felelte Domitianus, - rombadöntője a nagy Jeruzsálemnek nevezett hegyi erődnél, amelyhez képest a nagy Ilium vára semmi és kiirtója egy csomó félrevezetett rajongónak, milyen tekintetben nem elég a te akaratod? De egy kegyet, oh Caesar! Amilyen nagy vagy, légy olyan nagylelkű! - És gúnyos taglejtéssel térdet hajtott Titus előtt.

- Milyen kegyet kívánsz tőlem, testvér, hiszen tudod, hogy mindenem, amim van, a tied, vagy - és halkán hozzátette - a tied lesz?

- Mindig hálás leszek kegyes szavaidért, Titus. Minden vagyonodból csak ezt a Gyöngyhajadont kérem, aki megtetszett nekem. Csak a leányt, nem a tyrusi birtokait, azokat, vagy bárhol vannak is, megtarthatod magadnak.

Vespasianus felnézett, de mielőtt szólhatott volna, Titus gyorsan válaszolt:

- Azt mondtam, Domitianus: „Mindennem, amim van.” Ez a leány nem az enyém, tehát nem lehet rá alkalmazni a szavamat. Azt határoztam, hogy a fogoly eladásából befolyt összeget egyenlően osszák meg a sebesült katonák és a római szegények között. Tehát az ő tulajdonuk, nem az enyém. Nem akarom őket megrabolni.

- Derék férfiú! Nem csoda, hogy a légiók szeretik, hiszen a sok ezer eladásra kerülő rabszolgából egyet sem tart vissza, még azért sem, hogy egyetlen testvérének kedveskedjék - tűnődött Domitianus.

- Ha tetszik a lány - mondta Titus, nem hederítve a sértésre, - a piac nyitva áll, vedd meg. Ez az utolsó szavam.

Domitianus hirtelen dühös lett, az álszerénység lesiklott arcáról és körülnézett zavaros, rossz tekintetű szemmel.

- Fellebbezek! Fellebbezek a kis Caesartól a nagy Caesarhoz, a barbár had derék gyilkosától a világhódítóhoz. Oh Caesar, Titus itt kijelentette, hogy mindene, amije van, az enyém és mikor kérem, adjon nekem egy fogoly leányt, elutasít. Parancsold meg, kérlek, hogy tartsa meg a szavát.

Már régóta lappangott a viszály Titus és irigy testvére között, most egy fogoly jelentéktelen ügye kipattantotta.

Titus arca kemény és határozott lett, mint valami sértett Jupiter szobra.

- Apám kérlek, parancsold meg öcsémnek - mondta, - hogy hagyja abba a sértegetést. Parancsold meg azt is, hogy szűnjön meg akaratommal dacolni, akár kis, akár nagy dologban, ha az az én jogomba vág. Ítélezz úgyis, mint Caesar, úgyis, mint bíró, ha már hivatkozott rád, nem csak ebben a dologban, de sok másban is, mert sok van, amit tisztázni kell közöttünk.

Vespasianus kényelmetlenül érezte magát.

- Fiaim - mondta, - minthogy ti ketten együtt, vagy egymás után fogjátok örökölni a világot, baljóslatú dolog, hogy így veszekedtek, mert a ti ellenségeskedéseitektől fog függeni a ti sorsotok és a népeké! Béküljete ki, kérlek. Nincs elég mindkettőtök számára? A jelen esetben pedig - ez az ítékezésem: Judea minden zsákmányával együtt, tehát ez a leány is Titusé: Titus pedig, ki azzal dicsekszik, hogy nem vonja vissza a szavát, azt határozta, hogy eladják a legtöbbet ígérőnek, és a pénzt szétosztják a sebesültek és a szegények között. Tehát nem áll hatalmában többé elajándékozni még a fivérének sem. Titusszal mondom én is - ha kívánsz ezt a leányt, Domitianus, küldd ki megbízottadat, hogy vegye meg a piacon.

Ezzel intett, jelezve, hogy a kihallgatás véget ért.

XXII. FEJEZET

A diadalmenet

Eltelt ismét egy hét és elérkezett a diadalmenet előestéje. A nagy napot megelőző délután varrónők jöttek Gallus házába és magukkal hozták a ruhát, amelyet Mirjamnak viselnie kellett. Amint előre mondták, gyönyörű volt, fehér selyemből, ezüst sujtásokkal, a mellén Nicanor-kapu volt kihímezve arannyal, de annyira ki volt vágva, hogy Mirjam szégyelte felvenni.

- Kicsinyesség, kicsinyesség - mondta Júlia, - azért csinálták így, hogy lássák a gyöngyöket, amelyekről elneveztek.

De magában azt gondolta:

- Oh, rettenetes kor! Oh rettenetes emberek! akiknek szemei gyönyörködni tudnak egy szegény elhagyatott leány szerencsétlenségében. Bizony tele van már az én népem bűneinek serlege és ki fogják inni fenéig.

Ugyanaznap délután megjelent egy segédtsízt és azt a parancsot hozta Gallusnak, hogy másnap hol és mikor kell átadnia az őrizetére bízott nőt. Egy csomagot is hozott magával. Mikor kibontották, gyönyörű aranyövre esett tekintetük, mely rablánchoz hasonlított. Az öv csatja ametisztből volt, körülötte ezek a szavak állottak bevésve:

- Domitianus ajándéka annak, aki holnap az övé lesz.

Mirjam úgy eldobta, mintha kígyó lett volna.

- Nem fogom feltenni - mondta, - mondom, hogy nem teszem fel! Ma még a magam ura vagyok.

Mire Júlia felsóhajtott, Gallus pedig magában szitkozódott.

Minthogy ismerték szomorú helyzetét, meglátogatták azon az estén a római keresztény egyház vénei, köztük egy Cyril nevű püspök, aki barátja és tanítványa volt Péter apostolnak. Neki öntötte ki a szegény lány szívének egész bánatát.

- Oh atyám, atyám Krisztusban - mondta, - esküszöm, hogyha nem lennék szent hitünkön, inkább megölném magam ma este, semhogy ezt a szégyent elviseljem.

- Leányom - felelt a komoly, de nyájas ember, - bízzál Istenben. Nem mentett-e meg tyrusi házában? Nem mentett-e meg a jeruzsálemi uccákon? Nem mentett-e meg a Nicanor-kapun?

- Megmentett - mondta Mirjam.

- Nos, lányom, így fog megmenteni a római rabszolgapiacon is. Van egy hírem, a fűledbe sűgom: és ez az, semmiféle szégyen sem fog érni.

Mirjam ránézett és amint ránézett, béke szállott szívébe és béke látszott szeméből.

- Hallom Isten szavát, hírnöke szájából - mondta, - most már nem félek semmitől, nem, még Domitianustól sem.

A püspök most az ajtóhoz lépett, behívta Júliát. Mialatt Gallus künn örködött, mindketten hosszan és áhítatosan imádkoztak Mirjammal. Mikor elvégezték az imát, felállott a püspök, megáldotta Mirjamot és elbúcsúzott tőle.

- Elhagylak most, leányom - szólt, - de ha nem is látod, más foglalja el az én helyemet. Hiszed?

- Mondtam, hogy hiszem - sóhajtott Mirjam.

Abban az időben, mikor még olyan emberek éltek, akik látták Krisztust és hangja még visszhangzott a világban, nem esett nehezükre követőinek, erős hittel bízni az Úr angyalában, aki leszállt a földre, hogy védjen és mentsen a Mester parancsára.

Két órával hajnal előtt felkeltette őt Júlia és rásegítette ragyogó, rettenetes ruháját. Mikor kész voltak mindennel, könnyek között vettek búcsút egymástól.

- Gyermek, gyermek - mondta Júlia, - úgy tekintettelek, mintha saját leányom lettél volna és most nem tudom, hol és mikor találkozunk ismét.

- Talán hamarabb, mint gondolod, anyám - felelt Mirjam. - De ha nem, ha igazán utoljára beszélnénk egymással, akkor fogadd áldásom, mert anyám voltál nekem, elhagyatott leánynak. És áldom Gallust is, aki annyi veszélyből mentett meg.

Most behozták a gyaloghintót az udvarba, az örrel, akit kíséretül küldtek és elindultak a gyülekezőhelyre a diadalút mögött. Még sötét volt ugyan, de már egész Róma talpon volt. Mindenfelé fáklyák égtek, minden házból, uccáról hangok zaja hallatszott. A hatalmas város olyan nagy ünnepségbe készülődött, amelyet lakói sohasem láttak.

Átmentek a Tiberisen. Mirjam tudta, mert hallotta a víz zúgását és mert nagyon nagy volt a tolongás a keskeny hídon. Aztán elég tágas téren vitték keresztül, valami nagy épület kapujához és azt mondták, szálljon ki a gyaloghintóból. Tisztek vártak itt rá, akik gondjaikba vették, Gallusnak pedig írott elismervényt adtak a személyéről. Aztán, vagy mert nem akarta magát kitenni a búcsú izgalmainak, vagy mert így tanácsosabbnak vélte a tisztek előtt, Gallus sarkon fordult, minden szó nélkül és ott hagyta Mirjamot.

- Jöjj ide, leány - mondta egy ember, de a titkár felnézett asztala mellől és így szólt:

- Nyájasan bánj ezzel a leánnyal, ha nem akarsz csúfot vallani. Ez a Gyöngyhajadon, a fogoly, aki miatt összeveszekedtek Caesar és Domitianus, egész Róma beszél róla. Nyájasan, mondom, nyájasan, mert sok vérbeli hercegnő ér ma kevesebbet nála.

Mikor ezt hallotta az ember, a legnagyobb tisztelettel hajolt meg Mirjam előtt és kérte, követné a neki fenntartott helyre. Mirjam engedelmeskedett. Nagy embertömegben haladtak keresztül. Láthatta rajtuk a hasadozó hajnal fényénél, hogy mind foglyok, akárcsak jómaga, aztán egy kis szobába értek, itt magára hagyták. A rácson át nézhette, hogyan hajnalodik, hallgathatta a kívülről beszűrődő hangokat, melyek közé itt-ott zokogás, jajgatás és siránkozás vegyült.

Nemsokára kinyílt az ajtó és egy szolga lépett be. Kenyeret hozott tálcán és tejet agyagedényben. Hálásan fogadta Mirjam, mert tudta, hogy erőre lesz szüksége, végigszenvedni ezt a hosszú napot. Alig kezdett enni, megjelent egy rabszolga császári libériában, gazdag ételekkel rakott tálcát hozott és ezüst evőeszközt.

- Gyöngyhajadon - mondta. - Uram, Domitianus üdvözlét küldi és ezt az ajándékot. Az evőeszköz a tied, fenn fogják tartani számodra. De azt parancsolta, hogy ma este aranytálakból vacsorálj.

Alig végezte be étkezését, bejött egy tiszt és kivezette őt a nagy négyszögű térre, ott egy csomó más fogoly közé osztották be.

Most már felkelt a nap és gyönyörű kép tárult Mirjam elé. Az egész római szenátus összegyűlt fényes ruháiban, hercegek a világ minden részéből, nemesek és lovasok - gyönyörű kép volt. Erődítés állott a színes képpel szemben, előtte két elefántcsont karosszék, ezektől jobbra és balra, ameddig a szem csak ellátott, katonák sorakoztak. A szenátus, a lovagok és a hercegek, amint azt Mirjam a magaslatról, melyen állott, megfigyelhette, a karosszékek előtt sorakoztak.

Most az erődítésekből, selyemruhában, babérkoszorúsan kilépett a két Caesar, Vespasianus és Titus, kíséretükben Domitianus és a vezérkar. Mikor a katonák meglátták őket, hatalmas üdvívalgásban törtek ki. Úgy hangzott, mint a tenger zúgása és tartott, amíg a Caesarok elfoglalták trónjaikat. Fel-felhangzott a folytonos üdvívalgás, míg végre Vespasianus felállott és kezével intett.

Erre csend lett. Vespasianus most köpenyével elfedte fejét. Úgy látszott, imádkozik, mire Titus is eltakarta fejét köpenyével, és ő is imádkozott. Majd Vespasianus beszélt a katonákhoz, megköszönte bátorságukat és jutalmat ígért nekik. Erre ismét felhangzott az örömkialtás, míg fel nem vonultak az ünnepségre.

A Caesarok most eltűntek, és a tisztek kezdték rendezni a nagy menetet, aminek Mirjam sem az elejét, sem a végét nem láthatta. Csak azt tudta, hogy előtte nyolcas sorokban állítottak föl ezer, vagy még több zsidó foglyot, akiket kötelekkel kötözték egymáshoz, közöttük éppen előtte ment néhány asszony. Aztán jött Mirjam, egyedül és mögötte, szintén egyedül lépdelt egy fekete, gonoszképű férfi. Fehér ruhát és vörös köpenyt viselt, nyakán aranylánccal.

Amint ránézett, töprengett, hol látta már ezt az arcot? Nagyon ismerősnek tetszett. Aztán egy kép bukkant fel emlékezetében. A színhedrion tanácsa, amint ott ültek a templomvárbán és ő állt előttük. Emlékezett, hogy ez az ember ült Simeon mellett.

- Mirjam vagy, Benoni leánya? - kérdezte.

- Mirjam vagyok - felelte, - akit te és társaid kegyetlen halálra kárhoztattak, de megmenekültem.

- Hogy részt végy egy római diadalmenetben. Jobb lett volna meghalnod, leányzó, saját néped kezétől.

- Jobb lett volna, ha te halsz meg, Simon, önkezedtől, mint a rómaiak által.

- Így szándékszom - felelte keserűen. - Ne félj, leányzó, meg leszel bosszulva.

- Én nem kérek bosszút. Bármilyen kegyetlen voltál is velem, sajnállak. Ilyen sorsra jusson egy nagy kapitány.

- Én is sajnálom, leány. Nagyapád, Benoni jobb sorsot választott.

Most elválasztották őket a katonák és többet nem beszélhettek.

Egy óra múlva megindult a menet a Diadalúton. Először jött Vespasianus Caesar, az apa. Ragyogó aranykocsin, lybiai katonák vezették a négy fehér paripát. Mögötte állott egy sötét ruhába öltözött rabszolga, hogy elterelje a rossz sors és az irigy istenek figyelmét. Ez koronát tartott a császár feje fölött és időről-időre fülébe súgta a baljóslatú szavakat:

- *Respice post te, hominem, memento te.* (Nézz vissza rám és gondolj arra, hogy halandó vagy.)

Vespasianus Caesar, az apa mögött következett Titus Caesar, a fiú. Az ő kocsija ezüstből volt, rajta bevésve a zsidók szent háza, amint a lángok nyaldossák.

Titus kocsija után, egy kissé messzebb, sőt a szokásosnál távolabb, kocsizott Domitianus, nagyszerűen öltözve, gyönyörű kocsin.

Most a Tiberisen haladt keresztül a nagy menet. A megállapított úton, le az uccán, végig templomok, paloták előtt, lassan haladtak előre a Capitoliumi Jupiter szentélyébe, amely ott állott a Szent út torkolatánál a Forum előtt. Zsúfolva volt nézőkkel minden ház, oldalút, állvány, templomlépcső. Soha el nem képzelte volna Mirjam, hogy annyi ember lakik egyetlen városban. Ezer- és tízezerszámba állottak és ameddig a szem ellátott, még egyre arcok fehér tengerébe nézett.

Néha megállott egy kis időre a menet, vagy mert elől valamelyik résztvevő akadályozta, vagy valaki frissítőt kívánt, amit odahoztak neki.

Egyszer az Agrippa-fürdő közelében állottak meg nagy paloták között. A háta mögül éppen azt hallotta, hogy egy magas, a keleti kereskedők pompás ruhájába öltözött férfi, háttal feléje fordulva, azt kérdi a menet rendezőjétől, idegen kiejtéssel, igaz-e, hogy a fogoly Gyöngyhajadont ma este eladják a legtöbbet ígérőnek a Forumon. A rendező igenlőleg felelt.

- Tetszik-e neked uram? Talán pályázol rá? - kérdezte, - ha igen, úgy magasrangú társaságod lesz.

- Talán, talán - válaszolt a férfi vállvonogatva.

Aztán eltűnt a tömegben.

Mirjam térde megremegett és mikor a rendező jelt adott az indulásra, úgy érezte, hogy rögtön összerogy. Le is esett volna, ha egy nő a tömegből előre nem lép, egy pohár bort tartva eléje.

- Idd ezt meg, Gyöngyhajadon, szebb lesz tőle sápadt arcod.

A szavak durván hangoztak, de mikor ránézett Mirjam, látta, hogy a keresztény közösség egy tagja segít rajta, akivel együtt imádkoztak a katakombákban. Elfogadta tehát a serleget, nem félt semmitől és kiitta az egészet.

Mérföldekre menő utat tettek meg, végig haladtak a Szent úton, megszámlálhatatlan templom előtt, oszlopokra helyezett szobrok között, és most lassan haladtak lefelé a Capitoliumi Jupiter nagyszerű templomának zsúfolt lépcsőjén. Mikor a lépcsőkhöz értek, örök bontották meg a sorokat, megragadták a Simon nyakán függő láncot és elhurcolták.

- Hova visznek? - kérdezte Mirjam, mikor előtte elhaladt.

- Ahova vágyódom, a halálba - felelte és eltűnt.

Most a Caesarok kiszállottak kocsijaikból. Megállottak a lépcső tetején emelt oltároknál és mögöttük állottak fel sorokban azok, akik a diadalokat szerezték nekik, minden csapat a maga kijelölt helyén. Aztán hosszú szünet. A nép várt valamit, Mirjam nem tudta, mit! Egyszer csak emberek rohantak a Forum felől egy kis nyitva tartott úton. Az egyik kendőbe takarva vitt valamit a kezében.

A Caesarok elé érve lehúzta a kendőt és feltartotta magasra, az egész nép szeme elé: Simon ben Gioras ősz fejét. Az ellenség derék kapitányának ilyen legyilkolása jelképezte a rómaiak szemében a diadalt. Erre a látványra megszólaltak a kürtök, lengtek a lobogók és félmillió torok diadalkiáltása hangzott fel, eget ostromolva. A tömeg megrészegett a vad bosszú diadalától.

Aztán csendet parancsoltak és itt, Jupiter temploma előtt levágták az ökröt és a Caesarok áldozatot mutattak be Istennek, aki diadalra segítette őket.

Így végződött Vespasianus és Titus diadalmenete és vele a zsidók küzdelme a római sas vaskarma és csőre ellen.

XXIII. FEJEZET

A rabszolgaúrrő

Ha Mirjam véletlenül kinézett volna gyaloghintőjából, mikor Isis temploma előtt haladt el Gallus kíséretében, még hajnal előtt, a diadalmenet nagy napján és ha elég világosság lett volna, hogy ki is láthasson, két száguldó lovast vehetett volna észre Róma felé vágatni, olyan gyorsan, ahogy csak lovaik vihették őket. Mindketten férfiruhát viseltek, de az egyik, keleti ruhában, elrejtette arcát, mert nő volt.

- Fortuna kedvez nekünk, Nehushta - mondta a férfi elnyújtott hangon. - Legalább is idejében érkeztünk a diadalmenethez. Milyen könnyen elkészthetünk volna. Nézz oda, az a kapu ott Octavianus útjánál a gyülekezőhely, már sietnek arra.

Egy csapat, a kapu felé tartó katonára mutatott.

- Oh igen, Marcus uram, idejében érkeztünk. Itt mennek a sasok és itt jön a zsákmány.

Nehushta egy zárt gyaloghintóra mutatott, amelyet örök kísérték. Ha tudta volna, hogy éppen az imádott nő ül benne, akit kerestek!

- De most hova? Mi a terved, Marcus kapitány?

- Saját házamba megyünk az Agrippa-fürdő közelébe.

Elhallgattak. Olyan nagy tolongásba jutottak, hogy csak egymás mögött tudtak utat törni. Így Nehushta Marcus mögött haladt, átmentek a Tiberisen, sok feldíszített uccán keresztül, míg végre egy márványpalotánál befordultak a Via Agrippán.

- Furcsa hazaérkezés - sóhajtott Marcus. - Kövess.

Egy kis oldalajtó elé mentek.

Itt leszálltak és Marcus kopogni kezdett, egy ideig eredmény nélkül. Végre kinyitották kissé az ajtót, egy vékony, éles hang szólt ki a résen:

- Menj, akárki vagy. Itt nem lakik senki. Ez Marcus háza, aki elesett a zsidó hadjáratban. Ki vagy, miért zavarasz engem?

- Marcus örököse.

- Marcusnak nincs örököse, legfeljebb Caesar, ő veszi át bizonyára minden vagyonát.

- Nyisd ki, Stephanus - mondta Marcus parancsoló hangon és messze kitérte az ajtót egy lökéssel.

- Bolond, miféle gondnok vagy, hogy nem ismered meg a gazdád hangját?

Egy kis összegörnyedt öreg tartotta az ajtót, az őrök barna ruhája volt rajta, ijedten nézte látogatóját, aztán felemelte kezét és hátrahőkölt.

- Mars lándzsájára! Marcus! Marcus személyesen! Visszajött halottaiból! Üdvözlégy uram! Üdv!

Marcus bevezette lovát a hosszú boltíves árkád alá, mikor Nehushta követte az udvarba, visszatért és bezárta az ajtót.

- Miért hitted, barátom, hogy meghaltam? - kérdezte.

- Oh, uram! - mondta a kapus, - mert akik visszajöttek a harctérről, mind azt mondták, hogy eltűnt a zsidók egyik városának ostrománál, hogy vagy meghalt, vagy elfogták. Én tudtam, hogy sohasem becsstelenítené így meg házát, vagy nemes nevét, vagy a sasokat, akiket szolgál, hogy élve kerüljön az ellenség kezébe. Ezért biztos voltam benne, hogy meghalt.

Marcus keserűen felnevetett és Nehushtához fordulva, így szólt:

- Hallod, asszony, hallod! Ha ilyen az én gondnokom és hűséges emberem ítélete, milyen legyen a Caesaré?

Aztán folytatta:

- Nos, Stephanus, amit lehetetlennek hittél, amit én magam is lehetetlennek gondoltam - megtörtént. Elfogtak a zsidók, igaz, hogy nem az én hibámból.

- Oh, ha így van, uram, titkold el, titkold el! Marcus először elpirult, aztán elsápadt.

- Ember, hagyd már ezt a baljóslatú beszédet, mert kardomba dőlök itt a szemed láttára. Mondd meg a rabszolgáknak, készítsenek fürdőt és ennivalót, mert szükségünk van mindkettőre.

- Rabszolgák, uram? Egy sincs itt, csak egy öreg asszony, aki segít nekem.

- Hát hol vannak?

- Nagy részüket vidékre küldtem, azt gondoltam, jobb, ha a birtokon dolgoznak, semhogy itt lopják a napot, a többit, akikre nem volt szükség, eladtam.

- Gondos ember vagy, Stephanus. De van valami pénz a házban?

Az öreg gyanakodva nézett Nehushta felé, mikor látta, hogy a lovakkal van elfoglalva és nem hallhatja, sűgva mondta:

- Pénz annyi van, hogy azt sem tudom, mit kezdjek vele. Oh, pénzben nem lesz hiány!

- Más dolgok vannak, amiket jobban nélkülözök majd - mondta Marcus sóhajtván.

Dél volt. Marcus megfürdött, illatos kenőcsökkel felfrissítette magát és rangjának megfelelő ruhában állott márvány palotájának egyik szobájában, úgy nézte az ablakrács nyílásán keresztül a diadalmenetet.

- Van valami újság? - kérdezte Marcus türelmetlenül.

- Valamit összeszedtem, uram, a rabszolganőtől és Stephanustól. Egy gyönyörű zsidó leány fog résztvenni a diadalmenetben, aztán eladják a többi fogolynókkal a Forumon. Hallottak róla, mert azt mondják, hogy veszekedés volt miatta Titus és testvére, Domitianus meg Vespasianus között.

- Veszekedés? Miféle veszekedés?

- Én, vagyis a cselédek keveset tudnak róla, annyit hallottak csak, hogy Domitianus ajándékba kérte a leányt, mire Titus azt mondta, hogy ha kívánja, vegye meg. Aztán Vespasianus elé vitték a dolgot, aki fenntartotta Titus határozatát. Domitianus dühösen ment el és kijelentette, hogy megveszi a leányt, de nem fogja elfelejteni a sértést.

- Az istenek ellenem vannak - mondta Marcus, - ha Domitianust adták vetélytársul nekem.

- Miért, uram? A te pénzed ép oly jó, mint a Domitianusé, sőt talán te többet fizethetsz.

- Odaadom az utolsó aranyamat is, de ez nem menthet meg Domitianus dühétől és gyűlöletétől.

- Miért kell, hogy tudja, ki a vetélytársa?

- Miért? Oh Rómában mindent tudnak, néha még az igazat is.

- Van elég idő az aggodalomra, ha itt a baj. Előbb várjunk és lássuk, igazán Mirjam-e az a leány?

- Nos, várjunk - ha kell.

Aggódva figyelték a hosszú menetet. Látták a Jeruzsálem ostromának képeivel díszített kocsikat és az arany- és elefántesonszobrokat. Látták a bíborfüggönyöket babiloni képekkel hímezve, a vadállatokat és a hajókat, amelyeket kerekre szereltek fel, úgy húztak. Látták a templomi kincseket, a győzelmi képeket.

Most a foglyok sora került eléjük, nyolcasával mentek, százan és százan, a csőcselék megint ordított, ujjongott a szerencsétlenek láttára, akiknek az volt a bűnük, hogy végigharcolták a küzdelmet hazájukért.

Elhaladtak az utolsó sorok is, aztán kissé távolabb egy fehér selyemruhás leány vékony alakja tűnt fel, amint fáradtan vonszolta magát. Lehajtott fejéről majdnem derekáig omlottak alá göndör fűrtjei és a nap sugarai büszkén ragyogták be, ruhája kivágásánál jól lehetett látni a nagyszemű gyöngysort.

- Gyöngyhajadon! Gyöngyhajadon! - kiáltozott a tömeg.

- Nézd - mondta Nehushta és Marcus vállába kapaszkodott.

Marcus odanézett. Hosszú évek után megint láthatta Mirjamot, mert a jeruzsálemi erődben csak a hangját hallotta, az arca elrejtve maradt előle a sötétben. Ugyanaz a lány volt, akitől a Jordán partján elvált, ugyanaz és mégsem ugyanaz. Akkor bájos fiatal leány volt, most érett nő, akin bánat és szenvedés hagyott nyomot. Arca átszellemült, mély, szelíd szeme ijedt és szemrehányó volt, szépsége olyanná fejlődött, mint valami álomalaké, aki nem e világra való.

- Oh, te drága, te drága! - suttogta Nehushta és feléje nyújtotta kezét. - Hála legyen Krisztusnak, hogy megtaláltalak, kedvesem.

- Milyen fáradt és szomorú! - mondta mintegy magának. - A szíve össze van törve. Oh, hogy itt kell állnom és így végignéznem, mert nem merem mutatni magam. Ha tudná! Oh, ha tudná!

Nehushta félretolta és a helyére lépett. Mirjamra szegezte tekintetét és erősen rágondolt, annyira mélyen és erős akarattal, hogy egész testében reszketett. És íme! Gondolata elérte a foglyot, mert felnézett.

- Állj félre - súgta Marcusnak, aztán lassan kinyitotta az ablakot. Most csak a selyem függöny választotta el a külvilágtól. Egész lassan, óvatosan félrehúzta kezével és néhány pillanatra kidugta arcát. Aztán ujját ajkához emelte, visszavonult és ismét becsukta az ablakot.

- Rendben van - mondta, - már tudja.

- Engedd, hogy én is lássam!

- Nem, nem bír el többet. Nézd, nézd, elájul!

Keserű lélekkel figyelték Mirjamot. Most egy asszony bort nyújtott feléje, Mirjam ivott és jobban lett.

- Jegyezd meg ezt az asszonyt magadnak, hogy meghálálhassam neki - szólt Marcus.

- Nem szükséges - felelt Nehushta, - nem vár jutalmat.

- Ez különös volna egy rómainál - mondta Marcus keserűen.
- Több mint római, keresztény. Amikor átadta a serleget, keresztet vetett.

A kocsik csikorogtak, a tisztek ordítottak, a menet tovább haladt.

Marcus felhívta Stephanust.

- Menj - mondta - és tudd meg, mikor és hol adják el a fogoly Gyöngyhajadont. Aztán jöjj vissza gyorsan. Légy néma és titoktartó. Ne áruld el, honnan és miért jössz. Életed rajta! Menj!

A nap gyorsan hanyatlott le, vörösre festve a márványtemplomokat, oszlopokat és a Forumot utolsó sugaraival. A gyönyörű tér jobbára elhagyatott volt már, a diadalmenet régen véget ért, az ezer és ezernyi római hazament, az élvezettől és izgalomtól fáradtan, hogy az estét majd újra ünnepségekben töltsék. De az egyik nyilvános rabszolgapiac körül vegyes közönség bámult a kötelekkel körülzárt márvány körlapra, szemben kis ház állott, ott gyűjtötték össze a vásárra szánt rabszolgákat. A bámulók között vevők és kíváncsiak is akadtak vegyesen. Néhányan a házba mentek, megnézték az árut, mielőtt kalapácsra kerül. Éppen egy öreg-asszony jelent meg az ajtóban, egyszerű öltözetben, arca lefátyolozva, hátán nagy gyümölcsös kosárral.

- Mit akarsz itt? - kérdezte az ör.
- Meg akarom nézni a rabszolgákat - válaszolta a nő görögül.
- Menj innen - mondta az ör durván, - te nem vagy vevő.
- Dehogy nem, ha jó az áru - felelt az asszony, egy aranyat csúsztatva az ör kezébe.
- Menj be, öreg anyó, menj.

A következő pillanatban már becsukódott az ajtó mögötte és Nehushta a rabszolgák között állott.

Már olyan sötét volt az épületben, hogy fáklyák égtek a látogatók kedvéért. A fáklyavilágnál látta Nehushta a szerencsétlen foglyokat - mintegy tizenöten lehettek, - márványpadon ültek, rabszolgánők illatos vízzel mosdatták rendre arcukat, kezüket, lábukat kefélték, rendbeszedték hajukat, ruhájukat leporolták, hogy kíváncsibbakk legyenek a vevők szemében. Volt ott néhány vevő is, talán húsz-harminc, egyiktől a másikhoz mentek, vitatkoztak, tárgyaltak, kérték, hogy álljanak fel, vagy forduljanak meg, vagy mutassák karjukat és bokáikat, hogy jobban megbírálhassák őket.

A legtöbben azonban Mirjam köré gyűltek, aki egyedül ült külön egy széken, összekulcsolt kézzel, lehajtott fejjel, szánsálmát keltőn, megkínzottan, mint a szerénység élő szobra. Egyenként mentek eléje az emberek, sorjában, hogy közelebről lássák, de Nehushta észrevette, hogy egyik sem mert hozzányúl. Nehushta a sor végére állott, csupa szem és csupa fül volt. Hamar meg is volt az elégtétele. Egy magas, egyiptomi kereskedőruhába öltözött férfi lépett most Mirjamhoz és föléje hajolt.

- Csend - mondta az ör, - megparancsolták, hogy senkit se engedjek beszélni a rabszolgával, akit Gyöngyhajadonnak neveznek. Előre, uram, tovább.

A férfi felemelte fejét, Nehushta ugyan nem láthatta egész tisztán az arcát a félhomályban, de ismerősnek találta körvonalait. Nem volt még biztos benne, de egyszer csak jobb keze egy fáklya közelében a láng elé került és észrevette, hogy első ujjának első perce hiányzik.

- Caleb - gondolta magában, - Caleb megszökött és Rómában van. Eszerint van Domitianusnak egy másik vetélytársa is.

Most visszament az ajtónállóhoz és megkérdezte, ki ez az ember?

- Egy alexandriai kereskedő, Demetriosnak hívják.

Nehushta visszament helyére. Előtte két ember beszélgetett, ügynökök, akik gazdag embereknek rabszolgákat és egyebeket szoktak vásárolni.

- Jobb lenne kutyavásárnak - mondta az egyik. - Naplemente után, mikor mindenki ki van merülve, még ez a legszebb nő is, aki valaha piacra került.

- Eh! az egész csak komédia - mondta a másik. - Domitianusnak sürgős, tehát meg kell tartani ma este a vásárt.

- Meg akarja venni?

- Természetesen. Azt hallottam, megbízottja, Saturius, parancsot kapott, hogy menjen el akár ezer sestertiusig is, ha kell.

A csendes, gazdagon öltözött, sötétruhás alak felé mutattak, aki egy sarokban állott és figyelt.

- Ezer sestertius. Egyetlen rabszolga leányért! Istenek! Ezer sestertius.

- A nyaklánc vele megy és ez is megér valamit és birtokai vannak Tyrusban.

- Birtokok Tyrusban? Birtokok a holdban. Gyere, nézzünk valami olcsóbbat. Minthogy meg szeretném tartani a fejemet a vállamon, semmi esetre sem akarok ajánlatot tenni a herceg ellen.

- Nem, más sem. Azt hiszem nagyon olcsón fog ehhez a kedvteléshez jutni.

A két ember tovább ment és a következő pillanatban azon vette észre magát Nehushta, hogy rajta van a sor.

- Különös vevő ez - mondta az egyik ör.

- Ne ítéld a gyümölcs ízéről héja után, fiatalember - mondta Nehushta és a hangra Gyöngyhajadon felemelte fejét, aztán hamar lehajtotta ismét.

- Elég jó - mondta Nehushta hangosan, - de mikor fiatal voltam, szebb nőket láttam itt, jómagamat sem véve ki, ha fekete voltam is.

Erre a kijelentésre hangosan nevettek a körülállók, amint ruháját és a nehéz kosár alatt görnyedező alakját nézték.

- Emeld fel a fejed, kedvesem - mondta most és kezével biztató jelt próbált adni.

Hiába. Semmi eredmény. Pedig, ha valaki gondolkozik, sokat megérthetett volna.

Nehushta ujján, véletlenül, olyan gyűrű volt, amelyet Mirjamnak ismernie kellett, hiszen évekig ő viselte.

Úgy látszik, nem ismerte meg. De hirtelen piros lett keble és nyaka és egy rángás futott végig arcán, amit dús haja sem tudott elrejteni.

A gyűrű azt mondta Mirjamnak, hogy Marcus él és Nehushta az ő küldönce. Ez a kérdés tehát meg van oldva végre.

Az ajtónálló valami figyelmeztetést kiáltott be és a vevők kimentek az épületből. Künn az árverező, egy simaarcú, élesnyelvű férfiú, már felállott az emelvényre. Csendet kért és elkezdett beszélni. Ezen az ünnepi estén rövid lesz, mondta. Az az áru, amit most a szakértők kiválasztott seregének bemutat, Titus császár tulajdona és a vásár bevétele, ezt kötelessége bejelenteni, nem a Caesar zsebébe megy, hanem egyenlően osztják fel a római szegények és a rokkant katonák között, akiket megsebeztek, vagy betegek lettek a háborúban, ennek arra kell ösztönöznie minden jó hazafit, hogy minél többet ígérjen.

XXIV. FEJEZET

Ur és rabszolga

A várakozás moraja hangzott a nézők tömegéből, míg végre megjelent két rabszolga, fáklyával kezében, közöttük a fogoly Gyöngyhajadon. Gyönyörű volt, amint lehajtott fővel közeledett, a fáklyák piros fénye ruhájára esett, és halvány, rebbenő sugarakban tört meg fehér gyöngyláncán, hogy még az elvadult nép is tapsolt a látványra. A következő pillanatban már felment a két lépcsőn és ott állott a márványtömbön. A tömeg közelebb tódult, köztük Demetrios, az egyiptomi kereskedő is és a fátyolos nő a kosárral, aki mellett most egy kis ember állott rabszolgaruhában. Ez is kosarat vitt. Úglátszik, nagyon nehéznek találta, mert időről-időre letette és nagyokat nyögött. Saturius, a kamarás is ott volt, gazdája képviselőjében, közel igyekezett a kötélkorláthoz, keresztül lépte, szabály ellenére elkezdett sétálni a fogoly körül és bírálható tekintettel nézegette.

- Nézzétek csak, nézzétek meg jól - mondta az árverező. - Nézzétek meg csupa kedvtelésből. Nekem nincs semmi mondanivalóm, nem is találok szavakat - csak ennyit: több, mint húsz éve állok az emelvényen, az alatt, azt hiszem, tizenöt-tizenhatezer nőt árvereztem el kalapácsommal. A világ minden tájáról jöttek össze, a legtávolabbi keletről, a görög hegyekből, Egyiptomból és Cyprusból, a spanyol síkságról, Galliából, a teutonok közül, britonok szigetéről és más barbár földekről, messzi északi vidékekről. Sok gyönyörű nő volt közöttük, a legkülönbözőbb fajtájú szépségek, de megmondom őszintén, kedves pártfogóim, nem emlékszem egyetlen egyre is, aki közel járt volna tökélyben ehhez a leányhoz, akit van szerencsém most eladni nektek. Ismétlem - nézzétek meg, nézzétek meg és mondjátok meg, mi hibát találtok rajta?

De most már eleget beszéltem, még csak azt kell hozzá tennem, hogy Titus császár különös rendelkezése folytán a gyönyörű gyöngynyakék a fogoly nyakán, vele megy. Éppen most kértem meg egy ékszerész barátomat, hogy nézze meg és bírálja meg, amennyire így a nyakán lehet, mert levenni nem szabad, legalább száz sestertiusra becsüli. Egész tekintélyes birtokok tartoznak a rabszolgánőhöz, Tyrusban és a szomszédos környéken, amiket örökölt volna, ha szabad nő marad. Úgy-e azt gondoljátok, hogy Tyrus messze van, nehéz onnan birtokba venni a vagyont, és kétségkívül, van is ebben valami. De a birtoklási jogcím elég biztos, mert itt van egy adománylevél Titus Caesar aláírásával, amely elrendeli az összes tiszteknek, hivatalos személyiségeknek, és mindazoknak, akiket illet, hogy adják át a vevőnek késlekedés és károsodás nélkül mindazokat a birtokokat, minden élő és holt felszerelésükkel, amelyek az elhalt tyrusi kereskedőnek, Benoninak, a színhedion tagjának - az eladandó leány nagyapjának - tulajdonában voltak. A vevő saját nevét köteles beírni ezen a lapon, az üresen hagyott helyre - esetleg megbízottja is aláírhatja, - ez az aláírás aztán visszavonhatatlan. Kívánja látni valaki? Nem? Akkor elintéztünk tekintjük. Tudom, tisztelt pártfogóim, hogy ilyen tekintetben elég nektek a szavam.

Most áttérhetünk az üzletre, azzal a megjegyzéssel, hogy minél nagylelkűbb az ajánlat, annál jobban fog örülni dicsőséges vezérünk, Titus Caesar, annál jobban örülnek a szegények és rokkant katonák, akik annyira rászorulnak a ti segítségetekre.

- Nos uraim, mit mondjak? Ezer sestertius a kikiáltási ár? Oh, ne nevéssetek! Többre számítok. Mit! Ötven? Tréfálsz barátom! De a makk a tölgyel nő, nem igaz? És azt mondják a Tiberist is be lehet fogni kalappal a forrásnál. Megkezdem tehát ötvennel. Ötven - száz. Hamar, ajánljatok uraim, így sohasem leszünk otthon vacsorára. Kétszáz - három, négy, öt,

hat, hét - ah! Annál jobb. Hol állunk meg? - Egy éles arcú emberhez fordult, aki a kötélkorláttól elfutni igyekezett.

- Nos, Saturius barátom - mondta az árverező, - alszol-e vagy van valami mondanivalód? Csak százakban - nos uraim, gondoljátok meg, csak százakban, amíg viszem a szót. Köszönöm, kilencszáz!

Látszólag jókedvűen nézett körül, de szívében azt remélte, hogy az az utolsó ajánlat.

Most előlépett az alexandriai kereskedő és feltartotta az ujját.

- Az istenekre egyezer.

Saturius megbotránkozva nézett az emberre. Ki az, aki Domitianus ellen mer fellépni, aki a harmadik méltóságot viseli az egész római birodalomban, Caesar fia, Caesar öccse, aki maga is Caesar lehet? Már válaszolt is további ezer egyszázzal. Megint a levegőbe emelkedett a Demetrius ujjá.

- Tizenkettő. Ezerkétszáz - kiáltotta az árverező izgalomtól elfojtott hangon, a közönség pedig bámult, mert ilyen árakat még nem hallottak.

- Tizenhárom - mondta a kamarás.

Megint felemelkedett az ujj.

- Ezernégyszáz. Már ezernégyszáznál tartunk. Ellened, érdemes Saturius. Előre, előre, le kell csapnom a kalapáccsal és az nem tetszene esetleg valakinek, akit megnevezhetnék. Ne légy fősvény, barátom. Széles erszénybe nyúlhatsz, úgy hívják: Római császárság. Oh köszönöm. Már ezerötszázon állunk. Nos, barátom, tovább. Mi az? Elég volt?

Az alexandriai kereskedő felé mutatott, aki felsóhajtott, arcát kezébe rejtette és elfordult.

- Ki van merítve, be van fejezve, úgylátszik - mondta az árverező, - nem sok ugyan egy ilyen portékáért, aki éppolyan szép, mint amilyen nevezetes, de azt hiszem... - kérdőleg nézett körül.

Az öreg asszony a kosárral hirtelen felnézett és nyugodt hangon mondta, de idegenes kiejtéssel:

- Kétezer.

Nevetés hangzott a közönségből.

- Kedves asszonyom - kérdezte az árverező kétkedő arccal, - szabad-e kérdeznem, régi vagy új sestertius? Bocsánat, de úgy tetszik, hogy kegyed összetéveszti a kétféle pénzt.

- Kétezer sestertius - ismételte a nyugodt hang, idegenes kiejtéssel.

- Jól van, jól, úgy látom, el kell fogadnom az ajánlatot. Saturius barátom, kétezer sestertiusnál tartunk ellened.

- Akkor tehát ennél maradunk - felelte a kis ember dühösen. - A világ minden királya ezt a leányt akarja? Én már átléptem a határt ötszáz sestertiussal, nem merek tovább menni. Vigyék.

- Ne bosszankodj, Saturius - vigasztalta az árverező, - igérni könnyű, fizetni nehéz. Ezerötszáz az utolsó ajánlatod, hacsak ez az idegen, nagylelkű nő nem készítette elő a pénzt, nálad zárom le az árlejtést. Érted, asszonyom?

- Nagyon helyes - mondta a lefátyolozott öreg nő. - Minthogy idegen vagyok Rómában, gondoltam, hogy magammal kell hoznom az aranyakat, mert idegen nem számíthat hitelre.

- Magaddal hoztad az aranyakat, kétezer aranyat? - csodálkozott az árverező.

- Oh, a szolgám kosarában, meg az enyémben, igen jól elfér. Nos, uram, megtettem az ajánlatom. Feljebb megy-e az érdemes uraság?

- Nem - kiáltott Saturius. - Bolonddá tart. Nincs meg az a pénz.

- Ha nem akar tovább menni és egy nemes versenyző sem tesz ajánlatot, akkor lecsapsz a kalapáccsal? - kérdezte az öreg nő. - Bocsáss meg, ha sűrgetlek, nemes rabszolgaárusító, de messze kell még utaznom ma este. Centum Cellaeba, ott vár rám a hajóm, tehát nincs vesztegetni való időm.

Az árverező látta, hogy nincs mit tennie, a nyilvános árverezés törvényeinél fogva, el kell fogadnia a legmagasabb ajánlatot.

- Senki sem ajánl többet kétezer sestertiusnál? - Saturiusra nézett. De ez a fejét rázta. - Nem? Akkor - gong - gong - gong - vége. A portékát eladottnak jelentem ki és fizetés ellenében kiszolgáltatom a vevőnek - asszonyom, mi a becses neved?

- Mulier.

Mindenki elnevette magát.

- Mulier? - ismételte az árverező, - Mulier asszony?

- Igen, asszony vagyok, milyen jobb nevem lehetne, mint ami megillet, a nememnél fogva.

- Igazán, asszonyom, olyan találékony vagy, hogy semmi ellenvetést sem lehet tennem. De félre a tréfával, ha itt a pénz, jöjj be a gyűjtőházba - mert magamnak kell utána nézmem, - és fizesd le az összeget.

- Nagyon szívesen, de légy kegyes, hozd magaddal a tulajdonomat. Sokkal értékesebb, semhogy védtelenül maradhatna ezek között az előkelő, de csalódott urak között.

Mirjamot tehát a márványtömbről egy irodahelyiségbe vezették, a gyűjtőház egyik részébe, ahova az árverező és Nehushta is követték, rabszolgával együtt. Most vették észre, hogy mindkettőjük háta görnyedt a nehéz kosarak súlyától. Bezárták az ajtót, Nehushta leoldozta kosarát szolgája segítségével és megkönnyebbülve tette le az asztalra.

- Vedd és számláld meg - mondta az árverezőnek, miközben kioldozta a köteleket.

Az árverező felemelte a kosár fedelét és egy sor salátára esett tekintete. Dühösen kiáltott fel:

- Venusra!

- Lassan, barátom, lassan - csendesítette Nehushta. - Ez a saláta olyan fajta, hogy csak sárga földben terem. Nézzed.

Félretolta a zöldséget és egy nagy halom aranytallérra mutatott.

Az árverező és egy őrök számlálták, egész a kosár fenekéig, körülbelül ezer sestertius számláltak.

- Ez megvan, de még nem elég,

A vevő most intett az embernek, aki egy sarokban állott, arcát nem láthatták az árnyékban. Egy második kosarat hozott elő, azt is leoldozták a válláról. Ebben is saláta volt, a saláta alatt arany. Mikor leszámlálták az egész kétezer sestertius, a második kosár még mintegy harmadáig tele volt arannyal.

- Boszorkány vagy?

- Talán? De mit bánod? Az arany nem fog elolvadni. Nehéz ilyen sokat visszavinni. Akarsz egy marékka belőle és mondjuk, tíz darabot az írnoknak? Igen? Nos, akkor előbb töltsd ki ezt az elismervényt arra a névre, amit én mondok be és a magadét is írd rá, mint tanu. Tessék: Mirjam, Demas és Rachel leánya, született Herodes Agrippa halálának évében. Köszönöm. Írja alá az írnok is. Most elviszem ezt a tekercest.

- Még egyet. Van egy másik kijárata is ennek a gyűjtőháznak? Engedelmeddel szeretnék inkább arra kimenni, mert újonnan szerzett tulajdonom fáradtnak látszik, erre a napra eleget látta már a közönség. Engedj minket előbb elmenni, mielőtt visszatérsz az emelvényre és az írnok lesz olyan udvarias, hogy elvezessen a Forumig. Most végy, kérlek. Nem tudod jobban kitágítani a kezéd? Nos, ebből jól elnyaralhatsz. Látok itt egy kabátot, az jó lenne ennek a rabszolgának a hideg ellen. Ha talán fizetni kellene érte, ez az öt arany megteszi. Most pedig nemes és lovagias uram, még egyszer köszönöm. Fiatal nő, vedd ezt a válladra és a fejedre, a nyakláncod kísértésbe hozhatná a rossz embereket.

- Ha készen van a vezetőnk, akkor mehetünk. Szolga, hozd a kosarat, már nem kell, hogy nyögj a súlya alatt. És te, fiatal nő, fogd meg azt a másik kosarat. Jó lesz, ha mingyárt megtanulod a házi kötelességeidet. Előre is megmondom, azért vettelek meg, mert hallottam a zsidó nők jó ízléséről. Szakácsnőm leszel és a hajamat fogod ápolni. Jó napot, uram, jó napot! Sohase találkozzunk többet.

Három perc múlva egész háborítatlanul mentek át, az írnok vezetése mellett, egynéhány sötét folyosón és egy csomó márványlépcsőn.

- Most már a Forumon vagytok, mehettek utatokra - mondta az írnok.

Elmentek, az írnok utánuk nézett, míg el nem tűntek egy saroknál.

Mikor megfordult, egy magas ember állott előtte. Az egyiptusi kereskedőre ismert benne, aki árverezett Gyöngyhajadonért, egészen tizenötszáz sestertiusig.

- Barátom - mondta Demetrios, - merre ment az a társaság?

- Nem tudom - mondta az írnok.

- Ugyan, próbálj visszaemlékezni. Egyenesen mentek, vagy balra fordultak? vagy jobbra? Nézz ide, ez talán segít az emlékezésben.

Megint öt arany ütötte a szerencsés írnok markát.

- Nem hiszem, hogy segítene - mondta, mert hűséges akart maradni megvesztegetőjéhez.

- Bolond! - mondta Demetrios most egészen más hangon, - emlékezz vissza hamar, vagy itt van valami, az mingyárt megteszi - tört villogtatott a kezében. - Azon az úton akarsz te is menni, amelyiken a zsidó nő és a keleti?

- Jobbra fordultak - mondta az írnok sötéten. - Igazat mondok, de legyen az az út, amelyről beszéltél, a te utad, minél előbb! Tört fogni becsületes emberekre!

Demetrios elrohant és az írnok másodszor maradt egyedül, figyelve.

- Furcsa - mondta magában, - talán igaza van a gazdámnak, ez az asszony boszorkány, vagy a fiatal a boszorkány. Minden férfi kész akármilyen díjat fizetni érte, hogy magáénak mondhasssa.

A fiatalember visszament a kalapácsához. Éppen leütötte gazdája a tizennegyedik árucikknél, egy gyönyörű fiatal lánynál. Saturius elhatározta, hogy elviszi Domitianusnak kárpótlásul.

Közben Nehushta, Mirjam és Stephanus, ő volt a rabszolgaruhás ember, gyorsan haladtak Marcus palotája felé, a Via Agrippára. Kézenfogva ment a két nő, de egy szót sem szóltak. Mindkettőnek igen tele volt a szíve a szóhoz. Csak az öreg portás morogta:

- Kétezer sestertius! Évek gyümölcse. Kétezer sestertius ezért a kis lányért. Az istenek bizonyára elvették az eszét.

- Maradj csendben, bolond - mondta végre Nehushta. - Én nem vagyok bolond. Az a birtok, amely vele jár, sokkal többet megér.

- Igen, igen - aggályoskodott tovább Stephanus, - de mi haszna lesz abból a gazdámnak? A leány nevét írtad bele, nem rám tartozik az igaz és ez az átkozott kosár most legalább könnyebb.

A ház oldalkapujához értek.

- Hamar - mondta Nehushta, - lépteket hallok.

Az ajtó kinyílt és beléptek. De valaki éppen elhaladt előtte és megállott, nézte, míg becsukták.

- Ki volt az? - kérdezte Stephanus idegesen.

- Demetriosnak hívják most, alexandriai kereskedő, de én más néven ismertem azelőtt - felelte Nehushta halkán, mialatt Stephanus bezárta az ajtót.

Egész éjjel ott sétált Caleb a hideg, üresnek látszó palota előtt, megeshetett volna a szíve rajta embereknek, isteneknek. Végre hajnal lett, lassankint világosság siklott végig a gyönyörű uccákon. Itt-ott fáradt, félíg részeg csoportok botorkáltak hazafelé az ünnepekről, kipirult férfiak és boglyas nők. Más alakok is siettek útjukra, szerény, szorgalmas polgárok mentek munkába. Ezek között voltak olyanok is, akik az uccaseprést végezték minden reggel s a nagy diadalmenet után arra számítottak, hogy értékes tárgyakat találhatnak a földön, amit a nézők, vagy a szereplők hullattak el. Két ilyen tisztogató kezdett dolgozni a palota körül, ahol Caleb állott, és hogy megkönnyítsék munkájukat, eltréfálgattak vele; kérdezték, hol töltötte az éjszakát, az árokban-e és tudja-e merre kell hazamennie? Caleb azt felelte, hogy erre az ajtónyitásra vár.

- Melyik házban? - kérdezte az egyik. - Itt elvárhat egy ideig, mert ez a ház nem szerencsés. A gazdáját megölték a háborúban és senki sem tudja, ki fogja örökölni.

- Hogy hívták a tulajdonost?

- Marcus, Nero kedvence. Fortunatusnak is hívták azelőtt.

Erre Caleb, keserű átokkal ajkán, megfordult és tovább ment.

Az árkádokon keresztül egy előszobába mentek. Csak egyetlen lámpa világította meg a helyiséget. Stephanus még künn bajlódott a láncokkal és záarakkal. Itt végre levetette Nehushta kabátját és lerántotta fátylát. A következő pillanatban halk sikollyal Mirjam nyakába borult és átölelte hosszú karjaival.

- Drágám - zokogta, - egyetlenem!

- Mondd, mit jelent mindez - kérdezte a szegény leány, ájuláshoz közel.

- Azt jelenti, hogy Isten meghallgatta kérésem és megengedte öreg lábaimnak, hogy idejében találjalak meg és megengedte, hogy pénzzel megmentslek a legrettenetesebb sorsból.

- Kinek a pénze? Hol vagytok? - kérdezte Mirjam.

Nehushta nem felelt. Leoldotta a kosarat Mirjam hátáról és levette kabátját. Aztán kézenfogva vezette a kivilágított átjárón keresztül egy nagy, pazar szőnyeggel, pompás bútorral és márványszobrokkal fényesen berendezett szobába. A szoba végében asztal állott, rajta két lámpa, az asztalnál egy ember ült, mintha aludnék, arcát kezébe temette. Mirjam meglátta és remegve kapaszkodott Nehushtába.

- Csend - súgta Nehushta és ott álltak csendesen a félhomályban.

A férfi felemelte fejét, úgyhogy a fény egészen megvilágította arcát és Mirjam megismerte Marcust. Marcust, öregebben, halántékán, ott, ahol Caleb kardja érte, ősz fürtökkel. Fáradtnak, kimerültnak látszott. Magában beszélt.

- Nem bírom ki tovább - mondta. - Háromszor voltam a kapunál és semmi jel. Úgylátszik, nem sikerült a terv, és most Domitianusnál van. Elmegyek, hadd halljam meg a legrémesebbet.

És felkelt.

- Szólj hozzá - biztatta Nehushta Mirjamot.

Mirjam előre lépett a lámpafény körébe. De Marcus még mindig nem látta meg. Az ablakhoz ment, ott egy kabátot talált a földön. Most megfordult és észrevette, ott állott előtte Mirjam fehér ruhájában. A szelid lámpa fénye beragyogta finom szépségét. Ijedten nézett rá.

- Álmodom? - kérdezte.

- Nem, Marcus - mondta Mirjam meleg hangon, - nem álmodol. Mirjam vagyok.

Egy pillanat alatt mellette volt és átölelte. Mirjam ellenkezett, annyi félelem és szenvedés után, úgy érezte otthon van.

- Hagyj, kérlek - mondta végre, - gyenge vagyok, nem bírom tovább.

Marcus lefektette egy párnás kerevetre.

- Mondj el mindent - kérte.

- Kérdezd Nehushtát, én nem bírom - mondta Mirjam és lehanyatlott a párnára.

Nehushta odarohant és a kezét dörzsölte.

- Hagyd most a kérdezősködést. Megvettem, ez elég. Kérdezd meg az öreg Stephanustól, milyen áron. De először, az irgalom nevében, adj neki valamit enni. Akik végig járták ma a nagy diadalmenetet és a rabszolgatömböt, azoknak élelem kell.

- Itt van, itt van - mondta Marcus nagy zavarban - amim csak van!

Fogta a lámpást és egy asztalhoz ment, a homályos sarokba; néhány tál étel, gyümölcs, édes bor és víz volt ott előkészítve ezüst tálakon és serlegekben.

Nehushta átfogta Mirjam derekát, úgy vezette asztalhoz, aztán párnákra ültette a kerevetre. Bort töltött és ajkához emelte, húst vágott fel, úgy adta falatonként a szájába, míg nem akart már többet enni. Most ismét színes lett az arca, hátradőlt a kereveten és hallgatta, amint Nehushta elmondta az egész történetet.

- Jól van - mondta Marcus a régi vidám nevetéssel. - Igazán jól csináltad. Oh milyen kegye az isteneknek, hogy az öreg Stephanus úgy felhalmozta az aranyakat egy nyomorúságos órára, amit egyikünk sem láthatott előre.

- Az én Istenemnek és Mirjaménak kellene hálát adnod - mondta Nehushta ünnepélyesen, - mert ő több mint Stephanus, aki a megtakarított vagyonodat egy pillanat alatt látta elfecsérelni.

- Megtakarított vagyonod? - kérdezte Mirjam csodálkozva. - Megvettél engem, Marcus?

- Úgy hiszem, szerelmem.

- Akkor... akkor... a rabszolgád vagyok?

- Oh dehogy, Mirjam - felelt Marcus türelmetlenül, - hiszen jól tudod, hogy én vagyok a tied. Én csak azt kérem, légy a feleségem.

- Az lehetetlen, Marcus - felelte Mirjam, majdnem felsikoltva. - Tudod, hogy lehetetlen.

Marcus elsápadt.

- Marcus, itt tarthatsz, ha akarsz, de akkor nagyobb bünt követsz el becsületed ellen, mint ellenem.

- Bünt? - kiáltott fel Marcus szenvedélyesen. - Miféle bünt? Azt mondd, nem lehetsz a feleségem, nem, mert nem akarnád, ha jól értettem, hanem olyan okok miatt, amiknek súlyuk van előtted. De a halottak nem parancsolhatják meg, hogy kit szeress?

- Nem, szerelmem az enyém, de ha a törvények nem engedik meg, le lehet küzdeni.

- Minek leküzdeni? - kérdezte Marcus gyöngéden és Mirjam mellé lépett. - Mennyi minden történt már mindkettőnkkel? Nem kockáztattad-e már, bátor, áldott leány, életed én miattam a régi erődben, Jeruzsálemben? Nem miattam álltál-e a Nicanor-kapun, hogy nyomorultul pusztulj el? És én, ha keveset is, de nem tettem-e valamit térted? Nem jöttem-e azonnal, amint a hír hozzám ért, Rómába, megkockáztatva talán, amit életemnél is többre becslök - a becsületem?

- A becsületed? Miért a becsületed?

- Mert azok, akiket az ellenség elfog és megszöknek, gyávák a rómaiak szemében - mondta Marcus keserűen. - Talán én is erre a sorsra jutok.

- Gyáva? Te gyáva, Marcus?

- Ej! Ha megtudják, hogy élek, ezt fogják mondani rólam az ellenségeim és én csak a te kedvéért maradtam életben, Mirjam. Egy nő kedvéért, aki megtagad.

- Oh, ez keserves. Most értem, mit mondott Gallus.

- És mégis meg akarsz tagadni, Mirjam? Hiába szenvedjem el mindezt? Gondold meg, ha nem rólad lett volna szó, ott maradhattam volna idegenben, amíg elfelejtik az egészet, így gondoltam én. De most, miattad áll így a dolog és te, Mirjam, megtagadsz engem.

Marcus átölelte Mirjamot és a keblére vont.

Mirjam nem ellenkezett, nem volt ereje, csak kezét tördelte és zokogva mondta:

- Mit tegyek? Oh jaj nekem! Mit tegyek?

- Mit? - Nehushta hangja világosan szólt a sarokból, mint egy fuvola. - Tedd meg a kötelességed, a többit bízd az égre.

- Hallgass, átkozott nő - kiáltott Marcus sápadtan a dühtől.

- Nem, nem hallgatok. Hallgass rám, római. Én szeretlek, tudhatod, hiszen én ápoltalak életre, amikor egy órai elhanyagolás megölhetett volna. Nagyon szeretlek és mindennél jobban

szeretném ezen a földön, hogy mielőtt lehunynám szemem örökre, az ő kezét a tiedben láthassam és a tiedet az övében, mint férj és feleség az egész világ előtt. És mégis azt mondom, hogy gyáva vagy, olyan gyáva vagy, hogy még azt is eszébe juttatod, hogy rabszolgád és úgy bánasz vele, mint ahogy ti pogányok a rabszolgákkal bántok. Szavakkal behálózod az igazságot, megpróbálsz beleharapni a gyümölcsbe, amit nem szedhetsz le. Azt mondd: „Megteheted, hogy ne jöjj hozzám feleségül, de a tulajdonom vagy, ha tehát engedelmesskedel uradnak, az nem bűn.” Én mondom, hogy ez bűn, kettős bűn, mert a súlyát éppúgy rákötnéd az ő hátára, mint a magadéra, bűn, amely ezen, vagy azon az úton megbosszulja magát mindkettőtökön.

- Bevégezted? - kérdezte Marcus hidegen, de kiengedte csúszni Mirjamot karjaiból, vissza a kerevetre.

- Nem, nem fejeztem be. Beszéltem a rossz gyümölcseről, de most a szívem azt parancsolja, hogy beszéljek a jó kilátásokról is. Engedd szabadon ezt a nőt, hatalmadban áll, vedd le a láncokat nyakáról és vedd vissza, amit érte fizettél, a birtokaiból busásan telik, ezek a birtokok ma az ő nevében állnak, de átruházhatók. Aztán menj, keresd az Írást, nézd, nem találsz-e üzenetet benne? Ha találsz, rendben van, akkor vidd el tiszta szívvel és légy szomorú, mert így vagy megírva. Most befejeztem és Marcus uram, légy oly jó, írd alá örömmel rabszolgádnak, Gyöngyhajadonnak és szolgálódnak, a lybiai Nehushtának felszabadítását.

Marcus le és fel járkált a szobában, világosból az árnyékba, árnyékból a világosságba. Aztán hirtelen megállt, a két nő látta, hogy arca hamuszürke és beesett, mint egy öreg emberé.

- Nehushta - kezdte tompa hangon, - jó érveid vannak. Amit mondasz, az mind igaz, ha kissé színezed is a dolgokat. Mirjam természetesen jól teszi, ha nem jön feleségül hozzám, ha aggályai vannak. Én természetesen rosszul tenném, ha kihasználnám azt a helyzetet, hogy megvettem őt a rabszolgavásárban. Azt hiszem, ez minden, amit mondhatok. Mirjam, én szabadon bocsátlak, most jut eszembe, hogy ezt meg is ígértem az esszénusoknak. Minthogy most még senki sem tudja, hogy hozzám tartozol, felesleges minden formális szertartás. Most pedig, jóéjszakát. Nehushta szobájába vezet majd, Mirjam és holnap elutazhatsz, amikor akarsz. Sok szerencsét kívánok és - miért nem köszönöd meg nekem? Mégis kedves volna tőled, ilyen körülmények között.

De Mirjam csak zokogott.

- Mit fogsz csinálni, Marcus, mit fogsz csinálni? - zokogta.

- Bizonyára olyan dolgokat, amelyekről jobb lesz nem tudnod - válaszolta keserűen. - Vagy lehet, hogy a fejembe veszem, Nehushta barátnőnk tanácsára, hogy az Írásban keresgéljek, amelyről annyit hallottam. Úgylátszik, ez éppen arra való, hogy megóvjon a boldogságtól férfit és nőt.

Aztán hozzátette még szenvedélyesen:

- Menj, leány, menj, mert ha itt zokogsz még előttem, mondom, hogy megváltoztatom az elhatározásom és ahogy Nehushta mondja, fenyegetem lelked épségét és az enyémet is - ami nem fontos.

Mirjam tehát kíváncszorgott a szobából, az elfüggönyözött udvaron át. Mikor Nehushta utána ment, Marcus megragadta a karját:

- Hova viszed?

- Nem tudom. A keresztényeknek sok barátjuk van.

- Hallani fogok róla?
- Egészen biztosan, ha nincs veszély.
- És ha segítségre van szüksége, megmondod?
- Egész biztosan. És ha neked segítség kell és ha lehet, én mindent megteszek.
- Akkor bár hamar volna rá szükségem - mondta. - Menj!

XXV. FEJEZET

Domitianus ítélete

Caleb, álnéven Demetrios, szívében dühvel ott ült tehát raktára irodájában. Csak egy vágya volt abban a pillanatban: megölni szerencsés vetélytársát, Marcust. Marcus tehát megszökött, visszajött Rómába, ebben nem lehet kételkedni. Róma leggazdagabb patriciusainak egyike lévén, ő adta Nehushtának azt a nagy összeget, hogy megvegye Mirjamot a rabszolgavásáron. Aztán a palotájába vitték új tulajdonát, ahol Marcus várta. Ez volt hosszú vetélykedésük vége. Ezért küzdött, túrt, szenvedett Caleb. Oh, semhogy ez megtörténjék, inkább szeretne volna, lelkének ebben a sötét órájában, ha a lány Domitianushoz kerül, mert Domitianust legalább gyűlölte volna Mirjam, míg Marcust, tudta, hogy szereti.

Most már csak a bosszú maradt hátra. Meglesi Marcust és megöli, de akkor saját életét is kockáztatja, mert tudta, mily sors vár az idegenre, főképpen pedig a zsidóra, aki egy nemes rómainak meri emelni a kezét. És ha másokat bérel fel, hogy megtegyék, azok tanuskodni fognak ellene. Nem, Caleb nem akart meghalni, az élet az egyetlen jó, ami megmaradt neki. És amíg él, még mindig megnyerheti Mirjamot, miután vetélytársa már megszűnt élni. Akkor bizonyára eladják a többi rabszolgákkal és megveheti olyan árért, ami ilyen elfakult jószágért jár. Nem, Caleb nem dönti veszélybe magát. Vár, vár és lesi a jó alkalmat.

Világos, hogy a régi időkben csak úgy, mint manapság, a gonoszság királya mindig hajlandó volt segíteni azokat, akik elég komolyan hívták. Így Caleb is, alig ült irodájában, kopogtak az ajtaján.

- Szabad - kiáltotta nyersen.

Kis emberke nyitott be; rövidre nyírt haja, merész, elszánt arca nagyon ismerősnek tetszett. Most ugyan egy kicsit el volt torzulva ez az arc, az egyik szeme egész kékfoltos volt és bal halántékán be volt tapasztva egy seb. Sántikálva is járt és folyton a vállához kapott, mintha valami feszélyezné ott. Az ismeretlen beszédre nyitotta száját és Caleb azonnal tisztában volt vele. Domitianus kamarása ez, akit Nehushta leverte az árverésnél.

- Üdv, nemes Saturius - mondta, - ülj le, mert úgy látom, kínos az állás.

- Igen, igen - felelt a kamarás, - de inkább állok. Baleset ért a múlt éjjel, nagyon kellemetlen baleset.

Köhécselt, mintha az ajkára toluló szavakat akarná elfojtani.

- Te is, derék Demetrios - úgy-e így hívnak, - olyan színben vagy, mintha nem aludtál volna jól az éjjel.

- Nem, engem is ért valami baleset. Oh, nincs látható nyoma, valami belső zavar, de félek, hogy mélyebb nyomokat fog hagyni. Nos, nemes Saturius, miben lehetek szolgálatodra? Talán valami keleti sált parancsolsz?

- Köszönöm, barátom, nem kérek. Vállról akarok beszélni, nem sálról - és megtapogatta a magáét, - női vállról tudniillik. Igazán gyönyörű válla volt annak a zsidó fogolynőnek, aki iránt te is érdeklődni látszottál tegnap este - egészen ezernégyszáz sestertius erejéig, ami igen tekintélyes összeg.

- Igen - mondta Caleb, - jó formájú vállak.

Most szünet állott be.

- Talán, minthogy én nagyon elfoglalt ember vagyok, volnál szíves a dologra térni.
  - Természetesen, csak éppen engedélyre vártam. Amint talán hallani méltóztattál, igen magasállású személyiséget képviselek.
  - Aki, úgy tudom, szintén érdeklődött a fogolynő iránt, ezerötszáz, sestertius erejéig - folytatta Caleb.
  - Úgy van és akinek érdeklődése, sajnos, kielégítetlen maradt, vagyis, jobban, mondva, tárgyat változtatott.
  - Aziránt az úriember iránt, akinek mély érzése ötszáz sestertiusszal magasabb összegben nyilvánult meg.
  - Valóban. Milyen találékonyság! A kelet ruházza fel ezzel az adománnyal fiait!
  - Remélem, hogy teljes mértékben kihasználod, nemes Saturius.
  - Azt akarom, derék Demetrios. A magas személyiség, akit képviseltem, annyira fel volt indulva, mikor meghallotta veszteségét, hogy könnyekbe tört ki, szememre hányta nekem, akit jobban szeret tulajdon bátyjánál...
  - Az még nem nagy dolog, ha igaz, amit a testvérekről beszélnek - mondta Caleb szárazon, - akkor történt ez a baleset?
  - Igen. Mikor királyi gazdám bánatát láttam, ijedtemben elestem.
  - Még pedig valami hullámba, minthogy egyszerre sebezte meg szemed, hátad, lábad. Nos, megértem, ilyen dolgok előfordulnak a nagy emberek háztartásában, ahol a padló igen síkos, a leggyakorlottabb láb is kisiklik néha. De ez nem vigasztalja a szenvedőt, aki viseli a sebeket. Úgy-e?
  - Nem - hagyta helyben Saturius köhécselve, - de amíg abban a helyzetben van, hogy kijavíttassa a padlót, krétát kell találnia a szandáljaira, hogy megvédje hátát. Szeretném ismerni a vevő nevét és azt gondoltam, hogy talán felvilágosítást kaphatnék derék vetélytársamtól. Az a bolond árverező nem tud róla semmit.
  - Miért kell a neve?
  - Mert Domitianusnak a feje kell. Valami különös vágy emészti és hogy őszinte legyek, fontosnak találom, hogy kielégítsük.
- Hirtelen mintha világosság gyúlt volna ki Caleb agyában, mintha gyertyát gyújtottak volna sötét szobában.
- Oh! És feltéve, hogy megmutathatnám, hol találja meg azt a fejet, sőt hol találja meg botrány nélkül, azt hiszed, hogy hálából rám bízna a nőt? Már gyermekkorom óta ismerem tudniillik és testvéri szeretettel viseltetem iránta.
  - Nos, nem tudom, miért ne adná oda. Az én gazdám ugyanis sohasem törődik olyan gyöngyökkel, amelyek nem teljesen fehérek és nem bámul nőket, akiknek hírnevén a legkisebb csorba esett. De egész különös módon féltékeny és azt hiszem, a férfi fejét kívánja most, nem a leány kezét.
  - Nem volna tanácsosabb felvilágosítást szerezni előbb, mielőtt tovább mennénk? - kérdezte Caleb. - Másképpen nem vagyok hajlandó belemenni a nagyon nehéz és veszedelmes üzletbe.
  - Szívesen. Talán jó volna írásba foglalni a kérést. Természetesen, hogy írásban válaszolunk.
- Caleb elővette a pergament és a tollat és írt.

- Teljes bocsánatot, szabad mozgással vagy letelepedési engedéllyel a római birodalom minden részében, szabályszerűen kiállítva a többség aláírásával, egy bizonyos Caleb, Hilliel fia részére, dacára annak, hogy résztvett a zsidó háborúban.

Írásbeli ígéret az érdekelt személyiség aláírásával, hogy a kívánt fejet elérhetővé teszi, azonnal kiadják a Gyöngyhajadonnak nevezett nőt Demetriosnak, az alexandriai kereskedőnek, hogy feltétlen és korlátlan tulajdona legyen, minden kikötés nélkül.

- Ez minden - mondta és átadta a papírost Saturiusnak.

- A szóban forgó Caleb egy zsidó barátom, akinek szolgálatokat szeretnék tenni, mert az ő segítsége nélkül nem tudnám lebonyolítani üzleteimet. Barátom nagyon félénk és ijedős - idegeit nagyon feldúlta Jeruzsálem ostroma, - nem akar mozdulni a többség engedélye nélkül, ami, ebben az esetben, Titus Caesar aláírását teszi szükségessé. Nos, ezt én barátságból megszerezném neki. Természetesen az én jutalmam a nő volna, akit vissza akarok vinni gyászoló rokonaihoz, Judeába.

- Rendben van - mondta Saturius, - ne fáradj további magyarázatokkal. Én mindig tudtam, hogy az alexandriaiak kitűnő kereskedők. Nos, remélem, visszajövök nemsokára.

- Jó lesz egyedül jönni, mert minden ettől a Calebtől függ és ez nagyon félénk, ha bármiképpen is gyanút fog, vége mindennek. Ha Caleb elvész, mindennek vége. Csak neki van kulcsa a titokhoz, gazdád sohasem kapja meg a fejet és én sohasem kapom meg a kezét.

- Oh, ami az ijedős Calebet illeti, ne féljen. Ki akarna ártani egy piszkos zsidó szökevénynek, aki elhagyta népét és annak ügyét. Csak bújjék ki odújából a napra. Caesar nem törődik piszkos patkányokkal. Érdemes Demetrios, én most sietve távozom és remélem, teljesen felszerelve jövök vissza, mindennel, amire szükségünk van.

- Jól van, legnemesebb Saturius és mindkettőnk érdekében gondolj rá, hogy a palota padlója sikos és le ne essél még egyszer, mert belehalnál.

- Mély vízben vagyok, de azt hiszem, jól tudok úszni - gondolta magában Caleb, mikor az ajtó becsukódott vendége után. - Mindenesetre olyan véletlen szerencse akadt a kezembe, amire nem is számítottam. Ez a herceg csak bosszúra gondol most, nem szerelemre. Mivel lehet neki több Mirjam, egy órai örömnél, amelytől egy tolvaj megfosztotta. Biztosan meg akarja ölni a tolvajt, de a királyok nem törődnek elnyílt rózsákkal, azok csak alexandriai kereskedő övébe valók. Most utoljára játszom, forduljon a kocka, ahogy a sors rendeli.

Nagyon hamar fordult a kocka a Domitianus palotájában. Alázatosan, nagyon alázatosan terjesztette a megbízható Saturius kamarás fejedelmi gazdája elé küldetésének eredményét. Domitianus epegörcsökben szenvedett, amitől piros arca sárga lett, fénytelen szemének tekintete még kellemetlenebb, mint rendesen, ott gubbasztott kerevetén, rózsakivonatot szagolt és ecetes vízzel borogatta homlokát.

Közünyösen hallgatta embere elbeszélését, míg csak a titokzatos keleti kereskedő kikötéseit fel nem fogta kimerült agya.

- Ez az ember magának akarja Gyöngyhajadont, ez az ő jutalma, az enyém pedig annak a feje, aki megvette, bárki legyen is. Megörültél, ember, hogy ilyen kikötést mersz a szemem elé hozni. Nem érted, hogy mindkettő kell nekem, a lány és az ember vére, aki el merte venni előlem?

- Legfenségesebb hercegem, én nagyon jól értem, de ez a hal csak így harap bele a horogba. Ki kell elégíteni, vagy nem tesz semmit.

- Miért nem hoztad ide, hogy kínozzuk?
- Gondoltam rá, de ezek a zsidók olyan nyakasak. Amíg kiprészeliük belőle az igazat, a másik ember elszökik a leánnyal. Jobb mindent megígérni, amit kíván és aztán...
- Aztán felejtsük el ígéretünket. Nincs ennél egyszerűbb.
- De hiszen írásban kell neki.
- Adjuk meg az írást, az én írásomat, amit isteni személyed visszavonhat. Csak a Calebre vonatkozó bocsánatot kell Titusnak aláírnia, azt hiszem, Demetrios maga ez a Caleb. De mit tartozik az ránk, hogy egy zsidóval többnek, vagy kevesebbnek van-e joga kereskedni a birodalomban, ha ezáltal megnyerhetjük szolgálatát egy fontos ügyben. Aztán, ha elérkezik az idő, befonhatjuk ismeretlen ellenfelünket és a leányt is, Demetrios barátunk pedig utazzék Judeába rokonaihoz és vigyen hírt a leányról, ami egyetlen vágya, az ő állítása szerint.
- Saturius - mondta Domitianus egyre élénkebben, - te nem is vagy olyan bolond, mint amilyennek gondoltalak. Légy szíves, ne kapj folyton válladhoz, mert nagyon idegessé tesz és szeretném, ha befestenéd a szemedet. Tudod, hogy nem állhatom a feketét, szomorú dolgokra emlékeztet, pedig én gyermekkorom óta vidám vagyok. Nos, hát üss össze egy levelet nekem, vagy inkább a saját aláírásoddal, és ígérd meg ennek a Demetriosnak a Gyöngyhajadon átadását. Aztán add át üdvözetem Titusnak, kérd aláírását az adandó bocsánatra és kiváltságlevélre Calebnek, aki ellene harcolt a zsidókkal, Jeruzsálemben - sokkal kevesebb eredménnyel, mint ahogy szerettem volna.

Három óra múlva másodszor jelent meg Saturius az alexandriai kereskedő irodájában.

- Igen érdemes Demetrios - kezdte, - fogadd szerencsekívánatom. Mindent úgy intéztem el, ahogyan kívántad. Itt a parancs, Titus aláírásával, kellő számú tanutól láttamozva, amely megbocsát neked - illetőleg Caleb barátodnak, - bármit tett is Judeában és megengedi, hogy szabadon kereskedhessék bárhol, ahol kedve van, a birodalomban. Mondhatom, nagy nehézséggel járt, amíg ezt elértük, mert Titus a dicsőségtől kimerülve, az egész napot villájában tölti, a tenger partján és nem vesz részt semmiféle hivatalos dologban. Kielégít ez az írás?

Caleb megvizsgálta az aláírásokat és a pecsétet.

- Ügylátszik, rendben van - mondta.

- Rendben van, kiváló Demetrios - Caleb, most a Forumon is megjelenhetik, ha úgy tetszik neki és előadást tarthat a népnek Jeruzsálem elestéről. Itt a levél az isteni, vagy inkább félisteni Domitianustól, hozzád alexandriai Demetrios, az én tanuzásommal és a pecséttel. Azt igéri, hogy ha lehetővé teszed, hogy bebörtönözze a nyomorultat, aki ellene mert árverezni - nem, ne ijedj meg, hiszen a nőt nem nyerted el - te birtokodba veheted, vagy megvásárolhatod elfogadható áron, ami nem rúghat többre tizenöt sestertiusnál. Ez éppen annyi, mintha nyílt piacon adnák most el. Nos, meg vagy-e elégedve ezzel az írással?

Caleb elolvasta és megvizsgálta a levelet.

- Domitianus aláírása és a tied, mint tanué, nagyon hasonlítanak - jegyezte meg gyanakodva.
- Kissé - mondta Saturius könnyedén. - A királyi házakban szokás, hogy a kamarások utánozzák fejedelmi gazdáik írását.
- És erkölcsüket - nem, afféle ott nincs, - tehát a modorukat - mondta Saturius.
- Ezeket is kölcsön kérhették. Nos, megkockáztatom a dolgot, mert ha valami nincs rendben a papirokban, tudom, hogy Domitianus nem szívesen látná kifüggesztve egy törvényszéknél.

- Jó - hagyta helyben Saturius alig eltitkolható megkönnyebbüléssel. - És most mi a bűnös neve?

- A bűnös neve - mondta Caleb lassan előre hajolva - Marcus, Titus Caesar egyik lovas prefectusa a judeai harcokban. Ő vette meg Mirjam úrnőt, köznéven Gyöngyhajadont, Nehushtának, egy öreg lybiai asszonynak közvetítésével, az elvitte a Via Agrippán levő palotájába - Fortunatus házának is nevezik - és kétségkívül ott van most is.

- Marcus - hiszen halálhírét költötték, most vitatják nagy birtokainak öröklési kérdését, mert ő örökölte nagybátyjának, Caius proconsulnak Hispániában gyűjtött óriási vagyonát. Caius halála után ez a Marcus volt a megboldogult isteni Nero kedvence, valami szobornak őrévé nevezte ki, amely őt ábrázolta. Röviden, Marcus nagy ember, még Domitianusnak is nehéz lesz elbánni vele. De honnan tudod mindezt?

- Caleb barátomtól. Caleb követte azt a fekete Nehushtát, és a gyönyörű Gyöngyhajadont Marcus házáig, és látta őket oda bemenni. Marcus szerelmes volt bele ott - Judeában.

- Oh, nem fontos a többi, már értek mindent. De azt nem tudod, hogy Marcus a palotában volt-e? Különben, ha ott volt is, bármilyen ízléstelenség Domitianus herceg ellen árverezni, nyilvános árverésen törvényes dolog.

- Igen - de ha Marcus bűnt követett el, nem lehet megbüntetni ezért a bűnért?

- Kétségkívül. De miféle bűnt követett el Marcus?

- Azt a bűnt, hogy elfogták a zsidók és élve menekült el tőlük, amiért Titus törvényei szerint, éppúgy, mint a médeknél és perzsáknál, halálbüntetés jár, vagy legalább is száműzetés és lefokozás.

- És ki bizonyíthatja mindezt?

- Caleb, mert ő fogta el.

- És hol van az a háromszor átkozott gaz Caleb? - kérdezte Saturius magánkívül az izgalomtól.

- Itt - felelt Demetrios. - Én vagyok Caleb, oh, háromszor áldott kamarás, Saturius.

- Úgy? Ez akkor nagyon megegyeszerüíti a dolgot. És most, Demetrios barátom - úgy-e jobban szereted ezt a nevet, - mit tanácsolsz?

- Azt tanácsolom, hogy szerezzétek be a szükséges okmányokat, ami gazdának nem lesz nehéz; tartóztassátok le Marcust házában, hallgassák ki, és ítéljék el Titus rendelete értelmében. Gyöngyhajadont adják át nekem, és én azonnal elviszem Rómából.

- Rendben van - mondta Saturius. - Titus elutazott és Domitianust bízta meg a katonai ügyek vezetésével, így tehát, véletlenül igen könnyen fog menni a dolog, ámbár minden határozatot be kell mutatni magának Caesarnak. És most megint búcsúszom. Ha emberünk Rómában van, elfogják ma éjjel, és holnap szükség lesz tanuskodásra.

- Átadják akkor a leányt nekem?

- Azt hiszem - felelte Saturius, - de természetesen nem mondhatok semmi bizonyosat, mert lehetnek törvényes nehézségek, amelyekbe az azonnal való újra eladás beleütközik. De bízhatok bennem, hogy megteszek minden tőlem telhetőt.

- Csak a te előnyöd lesz - mondta Caleb jelentőségteljesen. - Mondjuk ötven sestertius a rabszolganő ára.

- Oh, ha óhajtod, ha kívánod a barátságunk összeforrasztására. Számlára? Ha sok kiadása van az embernek, ötven sestertius mindig jól jön. Tudod, hogy a palotákban sok a munka, kevés a fizetés. Köszönöm, kedves Demetrios, vacsorát adok majd neked és a nőnek - ha ugyan megkapod, - tette hozzá magában, mikor kiment.

Mikor másnap korán reggel szállásáról a raktárába ment Caleb, két ember várta már; Domitianus egyenruháját viselték és felszólították, hogy kövesse őket a palotába.

- Miért?

- Tanuskodni egy kihallgatásnál - volt a felelet.

Akkor tudta, hogy itt nem lehet tévedés, hogy vetélytársát elfogták, és égő féltékenységében, amilyet csak a keleti ember ismer, felujjongott szíve, de amint a ragyogó reggelen végig haladt a fényes uccában, lelkiismerete azt súgta, hogy aki gyávasággal vádolja a bátor Marcust, az maga gyáva, és abból a hazugságból, amit cselekszik, nem fakadhat boldogság és béke. De vak volt és örült.

Csak Mirjamra - a nőre gondolt, akit szenvedélyes természete egész hevével szeretett, akinek életét megmentette a sajátja kockáztatásával - és mégis vetélytársa karjaiba került. Azóta ártani akart neki, igen, még saját tisztessége és a lány örök bánata árán is. Talán, ha Marcus halott, megbocsát neki Mirjam és Caleb elfoglalhatja végre a helyét. Mirjam rabszolganője lesz, de természetesen meg fogja adni neki a feleség rangját. Aztán, egy idő múlva, ha majd látja, milyen jó és gyöngéd hozzá Caleb, el kell hogy felejtse a rómaiakat, akik csak leányos képzeletének hőse volt és meg fogja szeretni Calebet.

Most a palota kapuja elé értek. A külső teremben Saturius jött eléjük és azt parancsolta a rabszolgáknak, hogy álljanak hátrább.

- Tehát megvan? - kérdezte Caleb kíváncsian.

- Meg, de hogy pontos legyek, csak az egyik. A hölgy eltűnt.

Caleb hátratátorodott.

- Eltűnt? Hova?

- Szeretném, ha felelni tudnék erre. Azt hittem, talán te tudod. Marcust legalább is egyedül találtuk a házában, éppen útrakészült, úgylátszik, Titushoz. De jöjj, a törvényszék vár.

- Ha Mirjam elment, minek jöjjenek én? - kérdezte Caleb.

- Igazán nem tudom, de kell. Ide rabszolgák, kísérvétek a tanut.

Caleb látta, hogy most már későn változtatja meg szándékát, visszaintette a rabszolgákat és követte Saturiust. Most egy tágas, de nem nagy belső terembe értek. Fenn ült az uralkodócsalád bíborköpenyében Domitianus, mellette jobbra, balra kis asztalok, körülöttük őt, vagy hat, Domitianus személyéhez tartozó római tiszt fedetlen fővel, de páncélosan. Két őr is volt a táblával, egy ügyészruhába öltözött férfi, ő vitte a vádló szerepét, néhány katona és egy őr.

Mikor Caleb belépett, Domitianus fiatal, erőteljes külseje dacára, nagyon rossz színben volt. Komoly beszélgetésbe merült az ügyésszel, mikor megpillantotta Calebet, így szólt:

- Ez az a zsidó, aki tanúságot tesz, Saturius?

- Fenséges uram - mondta a kamarás, - a többi tanu künn várakozik.

- Jó. Akkor hozzák be a vádlottat. Csend volt, míg végre léptek zaja hallatszott. Caleb hátranézett és Marcust látta közeledni, büszke, harcias arccal. Tekintetük találkozott és Marcus egy pillanatra megállott.

- Oh - mondta hangosan, - Caleb zsidó! Most már értem.

Aztán előre lépett és katonásan tisztelgett a hercegnek.

Domitianus ránézett, sápadt arcán gyűlölet ült és hanyagul mondta:

- Ez a vádlott? Mi a vád?

- A vád az - mondta az ügyész, - hogy a vádlott Marcus, lovas prefectus Titus Caesar judeai seregében tűrte, hogy a zsidók elfogják, egy nagy római hadtest élén, a hadi szokások és Titus Caesar, a judeai harcok kezdetén kiadott ediktuma ellenére. Ez a rendelet azt parancsolja, hogy minden katona, akit élve fognak el és azután elmenekül, halált érdemel, vagy legalább is lefokozást és száműzetést. Marcus uram, beismered-e a vádat?

- Először azt kérdezem - mondta Marcus, - milyen törvényszék az, amely előtt kihallgatáson állok. Ha kihallgatnak, azt kérem, hogy Titus vezérem előtt történjék.

- Akkor - mondta az ügyész, - jelentkezned kellett volna Titusnál, megérkezésed után azonnal. A Caesar most visszavonult és nem akarja, hogy háborgassák. A katonai ügyeket császári öccsére, Domitianus hercegre bízta, ő tehát most törvényes bírád.

- Talán - vágott közbe keserű gúnnyal Domitianus - más ügyekkel voltál nagyon elfoglalva, Marcus úr, mikor Rómába érteztél és nem találtál időt arra, hogy viselkedésedet megmagyarázd Titus Caesarnak.

- Éppen hozzá készültem, mikor elfogtak - mondta Marcus.

- Kissé igen sokáig húztad a dolgot. Most magyarázd ki itt - felelte Domitianus.

Az ügyész előadta, hogy biztos tudomása van arról, miszerint Marcus lóháton érkezett egy öreg asszony kíséretében Rómába, a diadalmenet reggelén, egyenesen házába ment, a Fortunatus palotába és ott maradt elrejtőzve egész nap. Este elküldte az öreg asszonyt és egy rabszolgáját, arannyal telt nagy kosarakkal a hátukon, hogy vegyenek meg egy bizonyos zsidó rabszolgánót, akit Gyöngyhajadon néven ismernek, nyilvános árverésen a Forumon. Ezt a Gyöngyhajadont úgylátszik a házába vitték, de mikor reggel letartóztatták, sem őt, sem az öreg asszonyt nem találták már ott.

Most Caleb lépett elő. Feleletül a hozzáintézett kérdésekre előadta, hogyan harcoltak - ő egy zsidó csapat élén - a rómaiakkal a Régi-erőd-téren, néhány nappal a templom bevétele előtt. Az összecsapás folyamán tárgyalta a rómaiak egyik kapitányával, az itt előtte álló Marcus prefectussal és tárgyalás végén párviadalra hívta ki. Marcus visszautasította a kihívást, próbált elfutni, de Caleb erre kardjával lapos vágást mért a hátára. Ekkor összecsaptak és a tanu volt előnyben. Mikor a vádlott megsebesült, leejtette kardját, térdre rogyott és kegyelemért könyörgött. Caleb foglyát a régi erődbe vezette és visszatért az ütközetbe.

Egy idő múlva, mikor ismét az erődbe ment, azt látta, hogy a fogoly eltűnt és egy nő, akit a rómaiak Gyöngyhajadon néven ismernek, volt ott a helyén. A rómaiak később elfogták a leányt és eladták a Forumon. Egy öreg asszony vette meg, akiben a tanu felismerte a leány dajkáját. Követte a leányt, mert tanu is az árverezők között volt, és érdekelte a sorsa. A Via Agrippán tértek be egy házba, később megtudta, hogy ez a vádlott Marcus palotája. Ez minden, amit a dologról tud.

Az ügyész egy katonát szólított elő, aki igazolta, hogy Marcus parancsnoksága alatt volt a kérdéses napon. Ott látta a zsidó vezért, fel is ismerte őt Calebben és látta, hogy tárgyalás után kardjával laposat ütött a Marcus hátába. Erre összecsapás keletkezett, amiben a rómaiakat visszaverték. A végén látta, amikor Marcus kapitányt, mint foglyot elvitték. A kardja eltűnt és fejéből ömlött a vér.

Miután a tényállást megállapították, megkérdezték Marcust, mit tud felhozni a mentségére.

- Sokat - mondta Marcus büszkén, - ha szabályszerűen hallgatnak ki. Meg akarom idézni a légióm embereit, akik velem voltak abban az ütközetben, ezek közül egy sem volt ott, akiket ma itt látok, kivéve azt, aki ellenem vallott, egy gazember, akit, jól emlékszem, megvesszőztettem lopásért és kitétettem a hadseregből. De a légióm Egyiptomban van most, hogyan hivathatnám tehát ide őket? A zsidó pedig régi ellenségem, aki gyilkosságot követett el fiatal korában, és akit egyszer legyőztem párviadalban Judeában, de megkegyelmeztem neki. Igaz, hogy mikor háttal állottam feléje, megütött kardjával és mikor rátámadtam, fejbe vágott, az ütéstől elvesztettem eszméletem, így fogtak el és hetekig feküdtem betegen egy földalatti boltívben, ahol zsidók ápoltak. Ezekről menekültem Rómába, mert feljebbvalómnak, Titus Caesarnak akartam jelentést tenni. Titus Caesarhoz fellebbezek.

- Titus Caesar távol van és én képviselem őt - mondta Domitianus.

- Akkor Vespasianus Caesarhoz fellebbezek, akinek el fogok mondani mindent. Római nemes vagyok, előkelő rangban, jogom van ahhoz, hogy a Caesar hallgasson ki, nem egy összevágatott törvényszék, amelynek elnöke rosszindulattal van irántam más okok miatt.

- Szemtelen - kiáltott Domitianus. - Fellebbezésedet Caesar elé viszik, mert így kell lenni - ha ugyan meg akarja hallgatni. Most mondd meg, hol van az a nő, akit megvettél a Forumon, mert szükségünk van a tanuzására.

- Fenség, nem tudom - mondta Marcus. - Igaz, hogy az én házamba jött, de akkor és ott szabaddá tettem és elment tőlem dajkájával, de nem tudom megmondani, hova.

- Azt hittem, hogy a kapitány csak gyáva, de ügylátszik, hazudik is - sziszegte Domitianus.

Aztán tanácskozott a tisztekkel és így folytatta:

- Úgy találjuk, hogy a vád be van bizonyítva ellened. Megbecstelenítetted a római hadsereget, amikor sokan inkább haltak meg önkezüktől, sem hogy foglyok legyenek, megérdemelsz minden büntetést, amivel Caesar sújthat. Addig, amíg szándéka ismeretes lesz, elrendelem, hogy a Mars-templom közelében levő katonai börtön magánszobájába zárjanak és ha onnan szökést kísérelsz meg, halálbüntetéssel lakolj. Jogodban áll ügyed írásban előterjeszteni, fellebbezésedet átadják atyámnak, a Caesarnak, az ellened szóló bizonyítékokkal együtt.

- Most - mondta Marcus keserűen - azt szeretném, amit fenséged az előbb mondott, meghalni önkezűleg inkább, sem hogy ilyen szégyenteljes szavakat és ilyen méltánytalanságot szenvedjek el. De ezt nem tűri becsületem. Ha Caesar meghallja a vádat és Titus, a vezérem, szintén elítél, meghalok - de előbb nem. Fenség, kapitányok! Ti csak Róma uccáin húztatok kardot, és gyávának neveztek engem, aki dicsőséggel küzdöttem végig öt hadjáratot, és kora ifjúságomtól mostanig a hadseregben szolgáltam, egy renegát zsidó tanuzására, aki évekkor ezelőtt ellenségem magánokból és egy katonáéra, akit megvesszőztettem, mint tolvajt. Nézzetek a mellemre és mondjátok, gyáva embernek a melle ez?

Marcus szétvetette ruháit és megmutatta a négy fehér sebhelyet mellén.

- Kérdezzétek meg bajtársaimat, akikkel együtt küzdöttem Galliában, Sziciliában, Egyiptomban és Judeában, kérdezzétek meg, hogy Marcus gyáva-e?

- Elég volt a kérdésből - mondta Domitianus, - takard el ezeket a karcolásokat. - A zsidók elfogtak - ez elég. Az ítéletet megfellebbezted, most menjen Caesar elé az ügy. Ha igaz volna a meséd, akkor előállítanád azt a nőt, aki megmentett a zsidók kezéből és akit megvettél, mint rabszolgát. Ha ezt megteszed, kihallgatjuk. Addig börtönbe veled.

XXVI. FEJEZET

Cyrl püspök

A diadalmenetet követő reggelen Júlia, Gallus neje hálókamrájában ült és a Tiber sárga vizét nézte, hogyan folydogál ablaka alatt. Felkelt már hajnalban, foglalatoskodott a ház körül, most visszavonult pihenni.

Amint ott ült és imádkozott - Gallus elment, ha lehetséges, még híreket szerezni, - hallotta, hogy nyílik az udvar ajtaja, de ügyet sem vetett rá, azt hitte, a cselédlány jött vissza a piacról. Egyszer csak árnyék esik rá imádkozás közben és mikor felnéz, Mirjam áll előtte, egy feketebőrű idős nővel, akit nem ismert.

- Hogy jössz ide? - csodálkozott.

- Oh anyám - mondta a leány halk, remegő hangon, - Isten kegyelméből és a jó Nehushta segítségével, akiről gyakran beszéltem már anyámnak, megmenekültem Domitianustól és szabadon, minden bántódás nélkül térhetek ide vissza.

- Mondd el az egész történetet - kérte Júlia, - mert nem értem. Szinte hihetetlennek hangzik.

Mirjam elbeszélte mindent. Mikor befejezte, Júlia azt mondta:

- Ámbár pogány az a Marcus, mégis nemesszívű férfiú, áldja meg az ég!

- Igen - sóhajtott Mirjam, - bár jutalmazná meg az ég úgy, ahogy én szeretném.

- Ha nem lettem volna ott, meg is jutalmazta volna - szólt közbe Nehushta.

Hangja szigorú volt, de Júlia szavaira mosoly suhant át szigorú arcán.

- Jól van, barátom, jól van! - mondta Júlia, - mindnyájan estünk már kísértésbe néha.

- Bocsánat, asszonyom - felelte Nehushta, - de beszélj csak saját magadról. Én sohasem voltam kísértésben - férfi részéről. Igen sokat tudok a férfiakról.

- Akkor barátom - mondta Júlia, - adj hálát bölcsességednek, amiért ilyen jó a fegyvered. Én azt mondom, ez a leányzó helyesen cselekedett Marcusszal szemben, és azért imádkozom, hogy ne maradjon el az ő jutalma sem.

- Én meg azért imádkozom - mondta Nehushta, - hogy Marcus meneküljön meg attól a fizetségtől, amit Domitianus kezéből kétségtelenül megkap, ha ez fel tudja őt kutatni.

Mirjam arca elszomorodott erre a megjegyzésre.

Éppen visszajött Gallus és neki is elmondták az egész történetet.

- Nagyszerű, csodálatos! Sohasem hallottam ehhez hasonlót. Két ember szereti egymást és mikor találkoznak, elválnak vallási kérdések miatt, vagy inkább valami parancsért, amelyet egy régen elhalt nő adott egyiküknek. Csodálatos - és talán bölcs dolog, ámbár, ha én vagyok az az ember, másképp járok el.

- Hogyan, kedves férjem?

- Nos, elmentem volna Rómából az illető hölgygel, amilyen messze csak lehet, és nem halogattam volna az utazást a szükségesnél egy pillanattal sem tovább. Azt hiszem, hogy az adott körülmények között jobb lett volna, ha a leány egy másik országban töpreng aggályai fölött. Látod, Domitianus ép oly kevésbé keresztény, mint Marcus és ez a mi leányzónk nem

szereti Domitianust, de szereti Marcust. Nos, nem jól van, ahogy van, de azt hiszem, a keresztények nemsokára két új szentet iktathatnak be naptárunkba. És most reggelizzünk, szükségünk van rá az éjjeli izgalmak után.

Reggelizni mentek tehát, de az étkezés alatt Gallus nagyon szótlan volt, mint rendesen, mikor nagyon törte a fejét valamin. Aztán azt kérdezte:

- Mondd, Mirjam, látott titeket bejönni hozzám valaki?

- Nem hiszem, mert az ajtó véletlenül nyitva volt és a cseléd még nem jött vissza.

- Jól van - mondta, - ha visszajön, majd eléje megyek és elküldöm valami hosszú útra.

- Miért? - kérdezte a felesége.

- Mert jobb, ha senki sem tudja, milyen vendégeink vannak, amíg el nem mentek.

- Amíg el nem mentek - ismételte Júlia csodálkozva, - talán csak nem akarod kikergetni ezt a leányt, aki leányunk lett?

- De igen, drága leányunk érdekében. - Nagy kezébe fogta Mirjam kis kezét és megszorította. - Hallgass rám - mondta, - Mirjam, a zsidó fogoly hónapokig élt a mi gondozásunkban. Ezt mindenki tudja, ugyebár? Ha tehát meg akarják találni, hol fogják keresni?

- Igen, hol? - visszhangzott Nehushta.

- De miért keresnék? - kérdezte Júlia. - Megvették a rabszolgapiacon, magas áron, és aki megvette, Marcus lovag, saját jószántából szabaddá tette. Most senki sem nyúlhat többé hozzá.

- Szabad nő - mondta Gallus haragosan, - van-e szabad nő Rómában, ha egyszer Domitianus rávetette szemét. Ti keresztények igen ártatlanok vagytok erre a világra. Most csend legyen, mert nincs veszteni való időnk. Júlia, végy köpenyt és keresd fel Cyril püspököt, aki szintén szereti a leányunkat. Mondd el neki a dolgot, és add tudtára, hogy ha nagy veszedelemtől akarja megmenteni, legjobb lesz, ha valami titkos menedékhelyet talál neki és társának a keresztények között, amíg alkalom adódik, hogy hajón elvihetik minél messzebb Rómától. Mit gondolsz erről a tervről, lybiai barátnőm?

- Azt gondolom, hogy jó, de nem elég jó - mondta Nehushta. - Azt hiszem, jobb, ha mi azonnal elmegyünk Júlia úrnővel, meri ki tudja, milyen hamar akadnak a véredek a nyomunkba.

- És mit mond Mirjam leányunk? - kérdezte Gallus.

- Én? Oh köszönöm, hogy ezt kigondoltad és azt mondom, bújjunk el akár egy istállóba is, ha ez megment Domitianustól.

Domitianus palotájából a Mars-templom melletti börtönbe vitték Marcust. Itt, mert gazdag volt és előkelő, mert Caesarhoz fellebbezett és mert még nem volt elítélve, jól bántak vele. Két jó szobát bocsátottak rendelkezésére és saját szolgája, Stephanus szolgálta ki, engedéllyel, ő látta el élelmiszerekkel is, és minden más szükséges dologgal. Minthogy szavát adta, hogy nem fog megkísérelni szökést, megengedték, hogy sétáljon a kertben a templom és a börtön között és fogadja barátait a nap minden órájában. Első látogatója Saturius, a kamarás volt. Azzal kezdte, hogy részvétét fejezze ki szerencsétlen, meg nem érdemelt sorsa fölött. Marcus rövidre fogta a szót.

- Miért vagyok itt? - kérdezte.

- Azért, legnemesebb Marcus, mert olyan szerencsétlen voltál, hogy egy hatalmas ember rosszsallását vontad magadra.

- Miért üldöz engem Domitianus?

- Milyen ártatlanok vagytok ti, katonák. Egy másik kérdéssel felelek kérdésedre. Miért vásárolsz meg gyönyörű foglyokat, akikre fejedelmi személyek vetettek véletlenül szemet.

Marcus gondolkozott egy kicsit, aztán így szólt:

- Van-e valami mód arra, hogy kimásszam a bajból?

- Marcus uram, azért jöttem, hogy rámutassak valamire. Senki sem hiszi, hogy elmulasztottad volna valamilyen kötelességedet Jeruzsálemben. Képtelenség az egész, azt mindenki tudja, még azok a díszkapitányok is, akik kihallgattak. Mégis kétséges a helyzeted. Van bizonyíték ellened bizonyos mértékben. Vespasianus nem fog közbelépni, mert tudja, hogy ez Domitianusnak magánügye és mert már volt egy veszekedés a két fia között a fogoly Gyöngyhajadonért, nem óhajt még másikat amiatt, aki a leányt megvette. Azt fogja mondani: ez a prefectus barátja és tisztje volt Titusnak, intézze el Titus a dolgot, ha tetszik neki, mikor visszajön.

- Legalább Titus igazságot szolgáltat.

- Igen, kétségkívül, de mi lesz ez az igazság? Titus kiadott egy parancsot. Hallott-e valaha valaki arról, hogy visszavonja valamilyen parancsát, még akkor is, ha barátját mentené meg vele? Titus kijelentette táborában, hogy azok a rómaiak, akiket a zsidók elfognak, halált érdemelnek, vagy lefokozást és kettőt, két gyáva közlegényt nyilvánosan lefokoztak, Róma szemeláttára. Téged elfogtak a zsidók, élve jöttél vissza, elég szerencsétlenül magadra vontad Domitianus haragját, ő kifürkészte a dolgot, ami különben sohasem került volna felszínre.

- Nos - fogja mondani Titusnak, - mutasd meg, hogy igazságos vagy és nem részrehajló, mint ahogy kimutattad a fogoly Gyöngyhajadon esetében is, akit megtagadtál egyetlen fivéredtől, mondván, hogy el kell őt árverezni, parancsod szerint. Még ha nagyon szereti is Titus az ő Marcus prefectusát, aminthogy erről meg is vagyok győződve, mit felelhet, Marcus uram, Caesar erre az évrre, különösen, ha nem akar belekötni Domitianusba?

- Azt mondtad, hogy kijelölsz egy módozatot a szabadulásra, azt mondd, hogy lábam a kegyvesztettség és halál útját tapossa. A te utad arannyal kell talán kikövezni?

- Nem - felelte Saturius szárazon, - gyöngyökkel. Őszinte leszek. Add át Domitianusnak azt a nyakláncot - és a viselőjét. Mit szólsz ehhez?

Most megértette Marcus és mintha Mirjam hangját hallotta volna megszólalni lelkében, ámbár nem tudta, honnan jött.

- Azt felelem - mondta nyugodt arccal és villogó szemekkel, - hogy nem dobok gyöngyöt disznók elé.

- Szép kis üzenet egy fogolytól bírójának - felelte a kamarás különös mosollyal, - de ne félj, nemes Marcus, nem fogom átadni. Nem azért fizetnek, hogy az igazat mondjam meg királyi gazdámnak. Gondold meg a dolgot.

- Meggondoltam - mondta Marcus, - nem tudom hol van a leány, tehát nem adhatom át Domitianusnak, de ha tudnám sem adnám. Inkább legyen kegyvesztett és halj meg.

- Azt hiszem - mondta Saturius elgondolkozva, - ez az, amit hűséges szerelemnek neveznek és hogy őszinte legyen - tette hozzá kitörő melegséggel, - nagyon szépnek találom, méltónak egy római nemeshez. Marcus uram, az én küldetésem nem sikerült, de azon fogok imádkozni,

hogy a sors rendelje el szabadulásod ellenséged kezéből és szenvedéseid jutalmául hozza vissza neked bántatlanul a leányt, akit szeretsz, de akit én is keresni fogok. Éljd boldogul.

Két nap múlva Stephanus, Marcus kulcsára és szolgája a börtönben, jelentette, hogy egy ember kíván beszélni vele, aki Septimusnak nevezi magát, de nem mondja meg, milyen ügyben.

- Engedd be - mondta Marcus.

Most hangokat hallott, hátranézett és egy mesterember öltözetű öreg férfi állott mögötte, nemes, tiszta arca különös ellentétben volt durva ruhájával és kidolgozott kezével.

- Ül le és mondd meg, mi járatban vagy? - kérdezte Marcus udvariasan, látogatója meghajlással engedelmeskedett.

- Én abban a járatban vagyok, hogy segítek azokon, akik bajba jutottak - mondta az öreg művelt, finomodott hangon.

- Akkor jó helyre hoztak lábaid - felelt Marcus szomorú nevetéssel, - mert ez a szomorúság háza és tudod, hogy én lakója vagyok.

- Tudom és tudom az okát is.

Marcus kíváncsian nézett rá.

- Keresztény vagy-e, uram? - kérdezte.

- Oh, ne félj, válaszolhatsz, vannak keresztény barátaim - és felsóhajtott, - különben sem árthatnék, még ha akarnék is, de hiszen én senkinek sem akarok ártani, legkevésbé a keresztényeknek.

- Marcus uram, nem félek én semmi emberi kéztől, el is mult már a Nero ideje, Vespasianus uralkodik és ő nem bánt minket. Én Cyril vagyok; a keresztények római püspöke és ha meg akarsz hallgatni, azért jöttem, hogy hitemről beszéljek neked, amely, hiszem, egyszer a tied is lesz.

Marcus csodálkozva nézett rá. Különösnek találta, hogy egy idegen annyi fáradságot vegyen magának miatta. Aztán egy gondolat villant át agyán és megkérdezte:

- Milyen díjazás jár ezekért a tanórákért az új vallásból.

A püspök sápadt arca elpirult.

- Uram - mondta, - ha vissza akarod utasítani küldetésem, tedd sértés nélkül. Nem adom el földi javakért Isten tanításait.

Marcusra nagy benyomást tett ez a válasz.

- Bocsáss meg, uram - mondta, - ismertem papokat, akik pénzt fogadtak el, igaz ugyan, hogy nem tartoztak a ti felekezetetekhez. Ki beszélt neked rólam?

- Valaki, Marcus uram, akivel szemben szépen viselkedtél - felelte Cyril komolyan.

Marcus felugrott.

- Őt gondolod, őt? - kezdte és nem folytatta, ijedten nézett maga körül.

- Igen - súgta a püspök, - Mirjamra gondolok. Ne félj, jó helyen van nálam társaival együtt, biztonságban. Ne akarj többet tudni, mert talán kivehetik a titkot belőled. Én és testvérei az Úrban, védeni fogjuk őt utolsó erőnkkel is.

Marcus köszönetét fejezte ki.

- Ne köszönd nekem - vágott közbe Cyril, - mert kötelességem ez és örömöm is.

- Cyril barátom - mondta Marcus, - a leány nagy veszélyben van. Éppen most hallottam, hogy Domitianus kémei vadásszák egész Rómában és ha megtalálják, elhurcolják palotájába, a többit képzelheted. El kell menekülnie Rómából. Szökjék meg Tyrusba, ott vannak barátai, birtokai. Ha ott elrejtőzik egy ideig, senki sem fogja háborgatni.

A püspök fejét rázta.

- Gondoltam rá - mondta, - de majdnem lehetetlen. A hivatalnokoknak rendeletük van, hogy minden kikötőben kutassák át a hajókat, amelyek utasokat visznek, tartóztassák le az összes nőket, akik megfelelnek a Gyöngyhajadonról adott leírásnak. Ezt egész biztosan tudom, mert nekem is megvannak az én kémeim, talán sokkal megbízhatóbbak, mint a Caesaréi. A püspök mosolygott.

- Nincs rá mód, hogy kivigyék Rómából a tengerre?

- Csak egyetlen egy volna rá, de ez többbe kerülne, mint amennyivel mi szegény keresztények rendelkezhetünk. Egy hajót kellene venni, valami kereskedő nevében, megbízható, hajósokkal ellátni, amilyeneket én tudnék találni. A fedélzetre lehetne szállítani éjszaka, mert egy ilyen hajót nem lenne joguk kikutatni, sem visszatartani.

- Találd meg a hajót és megbízható embereket és én találok pénzt - mondta Marcus, - mert van elég aranyam és reményem még többre.

- Megpróbálom - mondta Cyril, - majd beszélünk még a dologról. Nem is szükséges, hogy ajándékba add a pénzt, mert egy ilyen hajó nagy haszonnal jár a keleti kikötőkben. Különben ne félj, Isten és a testvérek gondviselésében biztonságban van a leány.

- Remélem - szólt Marcus alázatosan. - És most, ha van időd, beszélj nekem a ti Istenetekről, akiről annyit beszéltek ti keresztények, de aki olyan nagyon távol van az emberektől.

- De aki a nagy apostol, az én mesterem szavaiban valóban nincs messze egyikünkől sem - mondta Cyril. - Nos, hallgass meg, oh, bár kinyílnék a szíved.

Aztán megkezdte a térítés munkáját, beszélgettek, míg csak a nap le nem ment és be kellett zárni a börtönkaput.

- Jöjj el megint - mondta Marcus búcsúzóban, - szeretnék még többet hallani.

- Mirjamról, vagy az én küldetésemről? - kérdezte Cyril mosolyogva.

- Mindkettőről - felelt Marcus.

Négy nap is eltelt, míg Cyril ismét visszajött. Nehéz napok voltak ezek Marcusnak, mert a püspök látogatása utáni napon megtudta, hogy amint azt Saturius megjósolta, Vespasianus visszautasította az ügyet, azzal, hogy el kell az ítéletet halasztani, míg Titus visszajön Rómába. Különben elrendelte, hogy a vádlott maradjon börtönben. De ne hozzanak ellene ítéletet. Marcus tehát arra volt kárhóztatva, hogy ott vesztegeljen háborgó lélekkel, mint oroszlán a börtönben.

Cyriltől azt hallotta, hogy Mirjam jól van és üdvözlí, de nem mer írni neki, sem látogatást tenni nála. Azt is mondta a püspök, hogy talált egy Hector nevű görög kereskedőt, aki római polgár, keresztény és megbízható. Ez éppen Syria partjaira akar vitorlázni. Azt hiszi, össze tudna gyűjteni olyan zsidó és keresztény legénységet, amelyben meg lehetne bízni. Végül tud egynéhány gályát, azok eladók, az egyik, a Luna, igen jó, majdnem új. Sőt azt is mondta Cyril, hogy beszélt Gallussal és a feleségével, Júliával. Semmi sem köti már őket Rómához, részint,

mert el akarnak menni a városból, részint mert nagyon szeretik Mirjamot, sőt elsősorban ezért hajlandók ezek a jó emberek eladni a házukat és hajóra szállni vele Syriába.

Marcus megkérdezte, mennyi pénzre volna szükség? Mikor Cyril megnevezte az összeget, elküldött Stephanusért és megparancsolta, hogy hozza magával a pénzt és fizesse ki Septimus mesternek, elismervény fejében. Stephanus elég készségesen vállalkozott rá, mert az hitte, hogy a pénz gazdája érdekében kell. Mikor mindent elintézett Cyril, elkezdett a világ üdvöztetőjéről szónokolni Marcusnak nagy erővel és komolysággal.

Így teltek a napok. Cyril minden héten kétszer-háromszor meglátogatta Marcust, híreket hozott és oktatta az új hitre. Megvették a Luna hajót, fogadtak legénységet, vettek olyan árukat is, amiket Syriába lehetett szállítani, a görög Hector elhelyezte Ostiába, azon a címen, hogy ez az ő és még néhány más kereskedő áruja. Minthogy jól ismerték ezt az embert, mint merész kereskedőt, aki sok országban vásárolt és adott már el árut, senki sem ütközött meg a mesén és nem is gyanakodtak. Senki sem tudta, hogy a fogoly Marcus szolgája adta a pénzt, csak az, aki a mester szerepét vitte és szerződő fél volt, az öreg Septimus. Mirjam maga sem tudott az egésztől, mert Marcus különös parancsára titokban tartották előtte és ha Nehushta sejtette is a valót, hallgatott.

Két teljes hónap mult el. Marcus még mindig fogságban senyvedett, Titus még nem érkezett vissza Rómába, de amint Cyriltől hallotta, Domitianus belefáradt már kissé a haszontalan keresésbe, ámbár még bosszút forralt vetélytársa ellen, aki elrabolta tőle Mirjamot.

A Luna hajó megrakodva várta az indulást, hogy ha az idő és szél kedvező lesz, egy hét múlva elvitorlázzék.

Gallus és Júlia eladták mindenüket, Ostiába költöztek, ide kellett titokban hozni Mirjamot, a Luna indulásának éjszakáján.

Marcus szívében már keresztény volt, de még nem akarta megkereszteltetni magát. Így állottak a dolgok, mikor Cyril meglátogatta Marcust és elhozta Mirjam búcsúüdvözlését szerelmének. Nagyon rövid volt.

- Mondd meg Marcusnak, atyám - így szólt, - hogy elmegyek, mert ő parancsolja és nem tudom, találkozunk-e még? Mondd meg, hogy talán jobb, ha nem találkozunk, ő tudja miért, hogyha még mindig engem akarna is, akkor sem házasodhatnánk össze. Mondd meg, hogy életemben, halálomban az övé vagyok, csakis az övé és utolsó óráig ő rá gondolok, érte imádkozom.

Marcus erre azt izente:

- Mondd meg, atyám, Mirjamnak, hogy szívből köszönöm üzenetét, azt óhajtom, menjen el Rómából, amilyen gyorsan csak lehet, mert lehet, hogy veszedelem leselkedik léptei után. Mondd meg neki, hogy ámbár szerelmem szégyent és szomorúságot hozott rám, azért még mindig szerelmet adok szerelméért és ha élve kerülök ki börtönömből, utána megyek Tyrusba és akkor tovább beszélünk ezekről a dolgokról. Ha meghalok, azért imádkozom, hogy szerencsés legyen és hogy néha-néha áldozzon egy órát gondolatban a léleknek, aki hajdan Marcus volt.

XXVII. FEJEZET

A lámpa

Ha Domitianus végül bele is fáradt Mirjam hiábavaló keresésébe, Caleb, aki egész szívvel benne volt a játékban, sokkal kitartóbbnak bizonyult. De még mindig nem tudott nyomára akadni. Először biztosra vette, hogy ha Rómában van, felkeresi barátait és pártfogóit, Gallust és feleségét, abban a reményben, hogy így felfedezi hollétét, állandóan megfigyeltette házukat. De Mirjam sohasem jött oda, hiába kémlelték nap-nap után a Júlia lépteit, ezek sem vezettek Mirjamhoz, mert csak éjszaka találkoztak a katakombákban, ahova Caleb és kémei nem merészkedtek be. De Gallus hamar rájött, hogy figyelik a házat és embereit nyomon követik lépésről-lépésre. Ez a tudat, minden másnál sokkal inkább, megérlelte benne azt az elhatározást, hogy elhagyja Rómát és Syriába költözködjék, mert azt mondta, nem akar olyan városban élni, ahol nap-nap után vadásznak rá, mint valami sakálra. De mikor minden elő volt készítve az ostiai tartózkodásra, ahol be akarta várni a *Luna* hajó indulását, Caleb oda is követte és a kis városkában csakhamar kifürkészte Gallus tervét, megtudta, hogy feleségével együtt el akar vitorlázni a kis hajón.

Ezek után csak a véletlennek köszönhetette, hogy mégis felfedezte Mirjamot, nem a saját ügyességének.

Lámpára volt szüksége és lement egy boltba, ahol ilyesmit árulnak és sorra nézegette, amiket a kereskedő mutatott. Egyszer csak észrevett egy különös rajzot, két pálmafa törzse összefonódott és a fák csúcsáról egy-egy lámpa függött alá láncokon. Olyan ismerősnek tetszett az egész rajz, szemei végigsiklottak a fákon, le az alapzatig, amely széles volt, hogy ilyen magas fákat egyensúlyban tarthasson. A pálmák egy kis partból nőttek ki, víz folydogált alattuk, a part és a víz között pedig nagy síma kő feküdt, egyik végén elkeskenyedőn. Caleb megismerte a helyet, ahol sok-sok estén ültek Mirjammal, egymás mellett, halászgatva a Jordán iszapos vizében. Igen, semmi kétség, ez az a hely! És íme, félig elrejtve, árnyékban a nagy kő alatt, hal feküdt, a legnagyobb, amit valaha fogott, megesküdné rá, mert a hátuszonya el volt törve.

Köd borult Caleb szemére és megint, mint kis fiút látta magát a messzi multban. Ott állott ismét, a Jordán partján, sásvesszője kétszeresen hajlik, a vékony szár egyre eltöréssel fenyeget, míg a Jordán vizében nagy hal fickándozik.

- Nem tudom kihúzni - kiáltotta, - a vessző nem bírja el és a part mély. Oh Mirjam, elveszítjük.

Aztán egy csobbanás és íme, a lány beugrott a gyorsan folyó vízbe. Nyakáig ért ugyan a víz és sodorta a sebes ár, kebléhez szorította az óriás halat, finom uszonyát fogai közé vette, míg Caleb halászvesszejével mindkettőjüket partra húzta.

- Megveszem ezt a lámpát - mondta Caleb hirtelen. - Tetszik a rajza. Milyen művész csinálta?

- Azt, uram, nem tudom - volt a felelet. - Ezt az árut sok mással küldik nekünk, asztalos és esztergályos munkákkal, valami Septimustól, ő a szállítónk. Azt mondják róla, hogy keresztény pap is. Sok embert foglalkoztat műhelyében, ott a szegény negyedben. Többé-kevésbé ízléses minden áruja, de utóbbi időben különösen gyönyörű lámpákat kaptunk tőle.

Az embert most elhívták, hogy más vevőt szolgáljon ki és Caleb kifizette a lámpát.

Este, alkonyattájt, felkereste Caleb, kezében a lámpával, Septimus műhelyét, de az a része, ahol lámpákat készítettek, már be volt zárva. Egy leány éppen bezárta az ajtót és mikor Caleb meglepődve állott előtte, udvariasan megkérdezte, mivel szolgálhat?

- Leányzó, zavarban vagyok - mondta Caleb, - azzal szeretnék beszélni, aki ezt a lámpát készítette, hogy másikat rendeljek, de azt hallom, mára már befejezte a munkáját.

- Igen - mondta a lány, azonnal felismerve a művet. - Úgy-e szép? Nem jöhetnél vissza holnap?

- Sajnos, nem. Elutazom Rómából egy időre, félek, máshova kell tehát mennem.

A lány gondolkozott egy kicsit. Sajnálta volna, ha elszalasztják a rendelést és ezzel a jutalékot, amelyben a lámpa készítőjétől részesülnek.

- A törvényeink ellen van ugyan, de megmutatom, hogy hol lakik a munkásnő - mondta, - és ha otthon van, ami nagyon valószínű, mert még sohasem láttam kimenni este, társaságban, előadhatod neki kívánságodat.

Caleb megköszönte a leánynak és nyomon követte piszkos, kanyargós uccán át, egy udvarba, amely körül régi házak állottak.

- Ha itt bemegy - mondta a lány egy kapura mutatva, - egészen felmegy a lépcsőn, ott találod a lámpa készítőjét a padlásszobában - oh köszönöm uram, de nem vártam semmit. Jó éjszakát!

Végre ott állott Caleb a meredek és keskeny lépcső tetején. Nehéz volt feljutni oda. Előtte, egy töredezett korlát végén, keskeny, rozoga ajtó csak betámasztva, a szobából hangok hallatszottak és világosság szűrődött ki.

Caleb az ajtóhoz kúszott és hallgatózott. Az udvar teljesen elhagyatott volt, senki sem láthatta. Lehajolt, benézett az ajtórésen és a szívdobogása elállott. Ott állott a lámpafényben, fehér ruhában, munkaruhája melléje dobva egy székre, maga Mirjam, az elfüggönyözött ablakra könyökölve. Nehushtával beszélgetett, aki vacsorafőzéssel foglalatzkodott.

- Gondold meg, Nou - mondta Mirjam, - gondold meg, ez az utolsó esténk ebben a gyűlölt városban és akkor a műhely fojtott levegője és Domitianus fenyegetése helyett a nyílt tenger friss, sós levegője vár ránk és senkitől sem kell félnünk, csak az Istentől. *Luna*, nem gyönyörű hajónév? Mintha látnám - csupa ezüst.

- Csend - intette Nehushta, - megörültél, leány, hogy ilyen hangosan beszélsz? Úgy tetszik, éppen hangokat hallottam a lépcsőn.

- Csak az egerek - mondta Mirjam vidáman, - senki sem jön ide!

Caleb visszakúszott a lépcsőhöz, lement néhány fokot és visszatért az ajtóhoz, hangos léptekkel, dörögve a sötétség és meredekség miatt. Mielőtt még becsukhatták volna az ajtót, egészen kitérte és belépett a szobába.

- Bocsánatot kérek - aztán nyugodtan folytatta. - Nos Mirjam, ki hitte volna, mikor elváltunk a Nicanor-kapun, hogy még egyszer találkozunk - egy római műhelyben? És Nehushta? Mi a templom külső fala előtt szakadtunk el egymástól, ámbár úgy rémlik, találkoztunk a rabszolgapiacon, a Forumon.

- Caleb - kérdezte Mirjam tompán, - mi dolgod van itt?

- A kezdet egy megrendelés, ebből a lámpából, amely a gyermekkoromra emlékeztet. Emlékszel? Most, hogy megtudtam, ki a készítője...

- Ne bolondozz - szólt közbe Nehushta, - baljóslatú madár, azért jöttél, hogy visszacipeld zsákmányodat szegyenbe és romlásba, ahonnan kimenekült.

- Nem mindig neveztek így - mondta Caleb elpirulva. - Mikor például kiszabadítottalak a tyrusi palotából, vagy mikor életemet kockáztattam, Mirjam, hogy ételt dobjak fel a Nicanor-kapura. Nem; azért jövök, hogy megmentselek Domitianustól.

- És elvegyed saját magadnak - felelt Nehushta. - Tudjuk, milyen megegyezésed van Domitianus kamarásával, amely szerint a rabszolga teste a bér megvásárlója életéért. Tudjuk, hogy hamis tanúzással elvetted vetélytársadnak, Marcusnak a becsületét, tudjuk, hogy kóvályogtál, mint a karvaly napról-napra prédádra lesve, míg végre kiszimatoltad. Nos, a prédád védtelen, de Ő erős, szálljon az Ő bosszúja életedre és lelkedre!

Nehushta hangja e szavaknál kiáltássá élesedett, aztán elhangzott és az asszony úgy állott ott Caleb előtt, mint a megtestesült bosszú, amint csontos ujjával megfenyegette és égő szemeit arcára szegezte.

- Csend, asszony, csend - mondta Caleb visszahökölve. - Kímélj meg szemrehányásaidtól. Ha nagyot vetkeztem, csak azért volt, mert nagyon szerettem.

- De még jobban gyűlöltél - tette hozzá Nehushta.

- Oh Caleb - mondta most Mirjam, - ha szeretsz, mint ahogy mondod, miért bánsz így velem? Tudod jól, hogy én nem szeretlek úgy, nem is foglak soha, és ha megmentesz Domitianustól, azért, hogy a magad tulajdonává tégy, mi előnyöd lenne abból, ha elvinnél egy leányt, akinek a szíve másnál van. De nem is mehetek soha feleségül hozzád, ugyanazért, amiért nem mehetek Marcushoz sem, mert más a hitem és távol kell tartanom magam tőletek. Alantas rabszolgát csinálni egykori játszótársadból, Caleb? Táncosnőkkel egy rangba süllyesztenél? Oh, engedj elmennem békében.

- A *Luna* hajóval? - mondta Caleb sötéten.

Mirjam elcsodálkozott. Ismeri a tervüket?

- Igen - mondta kétségbeesetten, - a *Luna* hajóval, hogy az legyen a sorsom, amit az ég reám mér, hogy végre csendben és békében éljek. A lelked üdvéért, Caleb, engedj elmennem. Egyszer, évekkel ezelőtt megesküdted, hogy nem kényszeríted magadat reám. Meg akarod szegni ezt a fogadalmat ma?

- Arra is megesküdtem, Mirjam, hogy elbánok minden férfival, aki közénk áll. Szegjem meg ezt a fogadalmat ma? Légy az enyém, szabad akaratodból és mentsd meg Marcust. Taszíts el magadtól és én a halálba kergetem. Válassz most köztem és szerelmed élete között.

- Hát ilyen gyáva vagy, hogy ilyen választásra kényszerítesz?

- Nevezz, aminek akarsz. Válassz!

Mirjam összekulcsolta kezét és egy pillanatig felfelé emelt tekintettel állott. Aztán elszántság villant fel arcán.

- Már választottam, Caleb. Kövesd el a legrosszabbat. Marcus sorsa nincs a kezemben, sem a tiedben, hanem Isten kezében. Csak akkor görbülhet meg egy hajaszála és árthatok neki, te vagy Domitianus, ha ő úgy akarja. De nincs-e megírva a ti törvénykönyveitekben is, hogy: A király szíve az Úr kezében van, arra fordítja, amerre ő akarja. De az én becsületem az enyém, és elbuknom olyan bűn lenne, amiért felelnem kellene az égnek és Marcusnak, élve, vagy halva. Marcus megátkozna és megvetne, ha ezen az áron próbálnám megvásárolni az ő bántatlanságát.

- Ez az utolsó szavad, Mirjam?

- Ez. Ha tetszik, hamis tanuzással és gyilkossággal pusztítsd el azt a férfit, aki egykor megkímélte életedet, mert ha ilyesmi lehetséges, legyen meg az akaratod, és szakítsd le a gyümölcsét. Nem lépek egyezsége veled, magamért és ő érte - kövesd el a legrosszabbat mindkettőnk ellen.

- Úgy legyen - mondta Caleb és keserűen felnevetett. - De azt hiszem, hogy a *Luna* hajó elveszti legértékesebb utasát.

Caleb az ajtóig ment és megállott. A fehérhajú Nehushta a tűzhely mellett állott és villogó szemekkel figyelte mindkettőjüket. Most Caleb körülnézett és Mirjam az ablaknál ült összerogyva. Különös, új arckifejezéssel szólt ismét.

- Nem tudom megtenni - mondta halkan, minden szót külön nyomatékkal hangsúlyozva; mint felhőből az esőcseppek, úgy hullottak a szavak bele a csendbe, vagy mint a halálos seb kiömlő vércseppei.

Mirjam leengedte kezét és Calebre nézett.

- Mirjam - mondta most Caleb, - igazad van. Vetkeztem ellened és Marcus ellen. Most jóváteszem vétkem. Titkod biztonságban van nálam és minthogy gyűlölsz, soha többé nem látsz engem. Mirjam, utoljára látjuk egymást. Ezután, ha lehet, Marcus kiszabadításán fogok dolgozni, segíteni fogom, hogy megtaláljon Tyrusban, ahol a *Luna* ki fog kötni, ugyebár? Éljen boldogul.

Megfordult és menni készült, de úgy látszott, mintha elvakult volna, vagy agya elhomályosult a benne dúló nagy bánat miatt. Megbotlott a régi, gödrös padlóban és arcra esett. Nehushta egy pillanat alatt mellette termett, gyűlölettől sziszegve, mint a macska. Hátára térdelt és kést húzott elő ruhájából, miközben baljával a nyakát fogta le.

- Ne merd - mondta Mirjam, - vagy örökre elválunk. Nem, komolyan mondom. Én magam adlak ki a katonáknak, még akkor is, ha ez Domitianus kezébe játszana engem.

Nehushta felállott.

- Bolond - mondta, - bolond, hogy ilyen kétszínű emberben bízok, akinek a mai kegyelme bosszúra változik holnap. Oh, véged van! Véged van!

Caleb lábra állott és nyugodtan mondta:

- Ha leszúrsz, igazán véged van. Hiába lettél öreg, kevés bölcsesség van a fehér fejedben, Nehushta. Gyűlöletedben nem érted, hogy jó és rossz van összevegyülve az én szívemben.

Caleb most Mirjamhoz lépett, felemelte kezét és megcsókolta. Mirjam valami különös ösztönnek engedve, odatartotta homlokát.

- Nem - mondta Caleb, - ne vígy kísértésbe, nem nekem való. Éljen boldogul!

A következő pillanatban már eltűnt.

Úgy látszik, Caleb megtartotta szavát, mert három nap múlva háborítatlanul vitorlázott el az ostiai kikötőből a *Luna*, a görög Hector kapitány megbízásából. A fedélzeten voltak Mirjam, Nehushta, Júlia és Gallus.

A hajó utrakelése után egy héttel megérkezett Rómába Titus. A köteles formák között eléje terjesztették Marcus ügyét, azzal a kéréssel, hogy újabb kihallgatást engedélyezzen, nagyobb és szélesebb alapon, hadd tisztázhassa Marcus prefectus a becsületét. Titus - ő tudja miért - nem akarta fogadni Marcust, de kérését türelmesen meghallgatta és kihirdette határozatát.

- Örül - mondta, - hogy jóbarátja és megbízható tisztje még él, mert már meggyászolta, mint halottat... Nagyon sajnálja, hogy távollétében történt a kihallgatása a vádra, hogy elfogták a zsidók élve, ami, ha Marcus azonnal jelentkezett volna nála, mihelyt Rómába érkezik, nem történik meg. Elvet minden vádat a Marcus katonai becsülete és bátorsága ellen, mint ostoba beszédet, mert százszor is bebizonyította, hogy a legbátrabb ember, akit csak ismer és különben is tudja, milyen körülmények között fogták el. De, ha szeretné is, nem teheti a nyilvánosság miatt, hogy eltekintsen attól a tényről, hogy Domitianus elnöklete alatti törvényszék elé idézték, egész ostobán, azon a címen, hogy megszegte vezére parancsát és elfogatta magát élve az ellenség által. Ha így tenne, igazságtalannak bélyegeznék saját magát Titus, aki másokat megbüntetett ugyanezért a bűnért és megsértené hercegi öccsét, aki távollétében, mint parancsnok úgy gondolta, hogy jogában van elrendelnie a kihallgatást. De büntetése a lehető legenyhébb lesz. Elrendeli, hogy Marcus menjen át éjjel a börtönből saját házába, hogy ne legyen feltűnő és ne beszéljenek róla barátai, otthon rendezze úgy a dolgait, ahogy tetszik. Továbbá elrendeli, hogy tíz napon belül hagyja el Itáliát, három évig utazzék, vagy éljen máshol, hacsak meg nem rövidítik ezt az időt közben egy külön rendelettel. A három év letelte után visszatérhet Rómába. Ez az ítélete és ezen nem lehet változtatni.

Véletlenül éppen Saturius kamarás közölte a császári határozatot Marcusszal. A palotából egyenesen a börtönbe sietett, és bevezették a fogoly szobájába.

- Nos - mondta Marcus, - miféle rossz hírt hozol?

- Semmit, semmit - nyugtatta meg Saturius, - nagyon jó híreim vannak, ezért siettem úgy. Csak három évi száműzetésre vagy ítélve, hála titkos művemnek - és ravaszul mosolygott. - A birtokaidat is meghagyták, ami által abban a helyzetben leszel, hogy megháláljad barátaidnak, amit érted tettek.

- Mondj el mindent - szólt Marcus. A gazember elmondta és Marcus köarccal hallgatta.

- Miért határozott Titus így? - kérdezte Marcus, mikor a kamarás befejezte történetét. - Mondd meg őszintén, ha jutalomra számítsz.

- Mert, nemes Marcus, Domitianus előzőleg nála volt és azt mondta, hogyha megmásítja nyilvános ítélezését, nyílt ellenségeskedés lesz közöttük. Ezt Caesar, aki fél öccsétől, nem akarja. Ezért nem akart látni téged, mert különben barátja iránti szeretete erősen befolyásolta volna okosságát.

- A herceg tehát ellenségem?

- Az, sőt elkeseredettebb, mint valaha, mert nem képes megtalálni Gyöngyhajadont, és biztos benne, hogy te rejtetted el valahova. Fogadd el jó tanácsom és hagyd el Rómát minél előbb, különben rossz dolgok történnek veled.

- Nos - mondta Marcus, - elhagyom Rómát tüstént, de hol húzódjam meg, minthogy elvesztettem becsületemet. Előbb légy szíves, add tudtára fenséges uradnak, hogy a leány, akit keres, messze tengerentúl van. De most hordd el magad, te róka, mert egyedül akarok lenni.

Saturius arca gonosz lett.

- Ez minden mondanivalód? Nem számíthatok jutalomra?

- Ha még tovább itt maradsz, olyan jutalmat kapsz, amelyet nem óhajtasz.

Erre elment Satrius, de az ajtó mögött visszafordult és öklét rázta a szoba felé.

- Róka! - morogta, - rókának nevezett és nem adott semmit. Nos a rókák még valami rágni valót találhatnak a csontján.

A kamarás útja Demetrios kereskedő boltja mellett vitt el. Megállott és benézett.

- Ez talán bőkezűbb lesz - mondta és bement.

Egyedül találta Calebet irodájában, arcát kezébe temetve.

Satrius leült és hosszú mesébe kezdett, a végén bocsánatot kért Calebtől, amiért ilyen enyhén ítélték el Marcust.

- Titus nem akart többet tenni - mondta. - Ha nem félne Domitianustól, még ennyit sem lehetne kicsikarni belőle, mert szereti ezt az embert, aki testőrségéhez tartozott, és nagyon bántotta, hogy kegyvesztetté kellett nyilvánítania. Nos, kegyvesztett lett és meg is érzi, - ezért tehát bízom benne, nagylelkű Demetrios, hogy meg fogsz emlékezni arról a szolgálatról, amit kész szolgád ez ügyben neked tett.

- Igen - mondta Caleb nyugodtan, - ne félj, jól meg fogom fizetni, mert sokat tettél.

- Köszönöm, barátom - hálálkodott Satrius, kezét dörzsölgetve, - és végre is a dolgok jobban állanak, mint ahogy látszanak. Az örült alak ép most szalasztotta ki a száján, hogy azt a leányt, akiért mindent felkutattak, valahol a tengerentúlra csempészte. Ha Domitianus megtudja, olyan dühös lesz, hogy könnyen rávehetjük a nemes Marcus elleni bosszúra, aki ezt a cselt kieszelte. Marcus nem fogja megkapni a Gyöngyhajadont, mert a herceg üldöztetni fogja és visszahozatja - neked, érdemes Demetrios.

- Akkor - mondta Caleb csendesesen, - nem a tengeren kell keresnie, hanem a mélységben.

- Hogyan?

- Úgy, hogy híreim vannak róla. Gyöngyhajadon a *Luna* hajón szökött meg. Ma reggel az *Imperatrix* kapitánya és néhány tengerész érkeztek Rómába. Ők jelentették, hogy nagy vihar érte utol őket Rhegiumban, és a végén láttak elsüllyedni egy hajót. Később kihalásztak egy tengerészt, aki deszkán úszva menekült meg, ez mondta, hogy a hajót *Lunának* hívták, és elsüllyedt mindenestül.

- Láttad ezt a tengerészt?

- Nem. Meghalt a kimerültségtől nemsokára, hogy kimentették. Láttam a gálya egyik tengerészét, aki bizonyos elszámolásokat hozott nekem a rájuk bízott árukról. Saját szájából hallottam az egész történetet.

- Úgy, tehát az, akit annyian kerestek, Neptunus karjaiba került, mint ahogy a gyöngyhöz illik is. Jól van. Minthogy Domitianus nem bosszulhatja meg magát Neptunuson, annál dühösebb lesz arra az emberre, aki az Istenhez küldte a leányt. Most elmondom neki az egészet és kikérdezem a véleményét.

- Visszajössz azután és tudatod velem, jó? - kérdezte Caleb és felnézett a kamarásra.

- Természetesen, azonnal. Még nincs kiegyenlítve a számlánk, legnagyobb Demetriosom.

- Nem - mondta Caleb, - még nincs kiegyenlítve a számlánk.

Két óra múlva ismét megjelent a kamarás az irodában.

- Nos - kérdezte Caleb, - mi újság?

- Rossz, a legrosszabb Marcusra, jó, a lehető legjobb azokra, akik gyűlölnek, mint te és én, a te hűséges barátod. Mikor meghallotta, hogy Gyöngyhajadon megszökött és a vízbe fulladt, úgyhogy már semmi reménye sem lehet Styxnek ezen a partján, veszedelmes volt a közelében maradni. Megátkozta Titust könnyelmű ítéletéért, megátkozott téged, sőt még *engem* is megátkozott. De én a kellő mederbe tereltem dühét. Bebizonyítottam, hogy minden bajnak Marcus, egyedül és kizárólag Marcus az oka, Marcus, aki mindezért három évi kellemes távolléttel fizet, amit bizonyára nemsokára el is fognak engedni neki. Mondhatom, hogy Domitianus sírt, a fogait csikorgatta erre a gondolatra, míg végre egy jó tervet koholtam neki - mert tudtam, hogy tetszeni fog neked is, Demetrios barátom.

- Miféle tervet?

Saturius felállott, körülnézett, jól be vannak-e téve az ajtók, aztán Calebhez lépett és a fülébe súgta:

- Figyelj ide. Két óra múlva, vagyis naplemente után, Marcust kiengedik a börtönből, házának kis kapujához vezetik, ott az árkádok mögé és otthon marad, amíg Rómát elhagyhatja. Senki sincs ebben a házban, csak az öreg gondnok, Stephanus és egy rabszolganő. Nos, mielőtt hazaérkeznék, bizonyos megbízható fickók, amelyeket Domitianus tud keríteni, bemennek a házba és miután ártalmatlanná teszik a gondnokot és a rabszolganőt, megvárják Marcust az árkádok mögött. A többit kitalálhatod. Nem jól van-e kigondolva?

- Nagyon jól - mondta Caleb. - De nem foghatnak gyanút?

- Oh senki! Ki merné gyanúsítani Domitianust? Valami magán bűntény, kétségkívül. A gazdagoknak annyi ellenségük van.

- Most - fejezte be Saturius, - mennem kell, mert egy-két fontos apróságot kell még elintéznem és az idő telik. Kiegyenlítjük a számlánkat, Demetrios barátom?

- Természetesen - mondta Caleb.

Egy tekercs aranyat vett ki a fiókjából és az asztalra tette.

Saturius szomorúan rázta a fejét.

- Kétszerannyira számítottam - mondta.

- Gondold meg, mennyire gyűlölöd azt az embert és milyen bőségesen elégül ki gyűlöleted. Először kegyvesztett lett, ártatlanul, a hadsereg egyik legjobb kapitánya, aztán fölkoncolják orgyilkosok, a saját háza küszöbén. Mit kívánhatsz még?

- Semmit - felelt Caleb. - De az az ember még nem halt meg. Néha különös meglepetéseket tartogat a sors, nekünk halandóknak, Saturius barátom.

- Meghalni meghal elég hamar!

- Jól van. Megkapod a többit, ha holttestét látom. Nem akarok semmi becsapást és ez a legjobb mód arra, hogy biztosítsam magam.

- Most azon töprengek - gondolta magában Saturius, miközben az irodából távozott, - hogyan jussak a pénzemhez, mielőtt a poklokra küldik ezt a zsidót. De majd elintézem. Kétségkívül, majd elintézem.

Mikor elment, Caleb, akinek úgy látszott, szintén vannak elintézni való apróságai és akinek szintén repült az idő, leült és rövid levelet írt. Aztán egy írnokot hívott be és azt mondta, hogy két órával naplemente után kell átadni címzettnek, nem előbb.

Különben becsomagolta úgy, hogy a címzést nem lehetett látni. Mikor ezzel készen volt, csendesen ült egy darabig, csak ajkai mozogtak, mintha imádkoznék. Aztán mikor látta, hogy a naplemente beállott, hosszú fekete köpenybe burkolódzott, amelyet római tisztek viselnek, és elment.

XXVIII. FEJEZET

Hogyan változtatott Marcus hitet

Nemcsak Caleb hallotta a *Lunáról* elterjedt rossz hírt, Cyrill püspök fülébe is eljutott, mert kevés dolog történt a városban, amit a keresztények meg ne tudtak volna.

Miként Caleb, ő is elment az Imperatrix kapitányához és felvilágosítást kért tőle. Aztán szomorodott szívvel ment a Mars templom melletti börtönbe. Itt a börtönőr azt mondta, hogy Marcus senkit sem akar fogadni, de Cyril azt válaszolta:

- Barátom, az én ügyem nem várhat.

Félretolta az embert és bement a szobába.

Marcus a közepén állott, kezében kihúzott római kard, amit, mikor meglátta látogatóját, türelmetlen felkiáltással tett le az asztalra. Egy levél feküdt a kard mellett, „Mirjam úrnőnek, Tyrusban” címmel. „Saját kezébe adandó!”

- Béke legyen veled! - mondta a püspök és arcát fürkészte nyugodt tekintetével.

- Köszönöm barátom - mondta Marcus különös mosollyal. - Szükségem van a békére, azt keresem.

- Fiam - kérdezte a püspök, - mit akartál cselekedni?

- Barátom - felelt Marcus, - ha tudni akarod, éppen kardomba akartam dőlni. Egy pillanat és halott vagyok. A kabátommal és egyéb holmimmal együtt hozták. Gondolkoztam rajta és kitaláltam a jelentését.

Cyril fogta a kardot és a sarokba dobta.

- Hála legyen Istennek - mondta, - hogy idejében ide vezérelte lépteimet és így megmentettek ettől a bűntől, mert úgy tetszett az Úrnak, hogy elvegye az ő életét, miért akarnád te is eldobni a magadét?

- Az ő életét? Miféle rettenetes szó ez? Az ő életét? Kinek az életét?

- Mirjam életét. Azért jöttem, hogy megmondjam. A tengerbe fulladt minden útítársával.

Egy pillanatig tántorogva állott Marcus, mintha részeg lett volna, aztán így szólt:

- Így van? Annál több okom van rá, hogy gyorsan kövessem. Menj, hagyj magamra, hadd végezzek magammal egyedül - és a kard felé indult.

Cyril a ragyogó pengére lépett.

- Miféle örület ez? Ha nem tudnál Mirjam haláláról, miért akarnád megölni magad?

- Mert többet vesztettem, mint Mirjamot. Az emberek elrabolták a becsületem. Titus ítéleténél fogva én, Marcus, meg vagyok bélyegezve, mint gyáva. Titus, akinek oldalán egész csomó ütközetben harcoltam, száműz Rómából.

- Mondd el az egészet - kérte Cyril.

Marcus elbeszélte történetét, Cyril csendben hallgatta, aztán így szólt:

- Ezért akarod megölni magad? A becsületeden csorba esett, mert hamis tanuzás alapján és politikai okokból elítéltek. Megszűnsz becsületes lenni, mert mások tisztességtelenek! És te - a katona, megszöknél a harctérről? Most igazán gyávának látszol, Marcus kapitány.

- Hogyan élhetnék így megszégyenítve? - kérdezte szenvedélyesen. - A barátaim tudják, hogy nem tudnék élni, azért csomagolták be a kardot is ruháimmal és küldték nekem. Mirjam is meghalt!

- A sátán küldte a kardot, Marcus. Bolondos gőgödből prédát akart magának kovácsolni, hogy levihessen a pokolba. Dobd félre azt a kísértőt, ami a becsület álarcát viseli. Nézz szembe bajaiddal, mint férfi és győzd le ártatlanságoddal és - hiteddel.

- Mirjam! Mi van Mirjammal?

- Igen. Mi van Mirjammal? Hogyan üdvözlne téged ott túl, ha véres kézzel még eléje. Oh, fiam, nem érted, hogy ezt a próbát ki kell állanod. Alacsonyra kerültél, hogy magasra emelkedj. Egykor mindent adott neked a világ, amit adhatott. Gazdag voltál, kapitány a kapitányok között, magasrangú, Fortunatusnak hívtak az emberek. Akkor hiába szólt hozzád Krisztus, nem hallgattad meg. Mi közöd volt a keresztfeszített, galileai ácsához? Most ellenségeid összefogtak ellened és elbuktál. Már nem állsz magas rangban, vérontó mesterségedben. Elbocsátottak a szolgálatból és száműztek. Eljött az élet leckéje hozzád és most inkább el akarsz szökni az élet elől, semhogy megparancsolnád magadnak, hogy tedd meg kötelességed jó és rossz sorsban, tekintet nélkül arra, amit az emberek mondanak és találj békét a saját lelkiismereted ítéletében. Engedd most magadhoz közel Őt, akit eltaszítottál a fény és pompa napjaiban. Viseld keresztedet a székelyen együtt, mint ahogy ő vitte keresztyét a székelyben.

- Beszélj tovább, atyám, hallgatom - mondta Marcus sóhajtván.

Cyrl beszélt neki, az ihletett ember lelkesedésével és amint hallgatta, Marcus szíve meglágyult és szándéka megváltozott.

- Tudtam mindezt azelőtt is és hittem - mondta végül, - de nem akartam felvenni a keresztséget és az Egyház tagja lenni.

- Miért nem, fiam?

- Mert ha megteszem, azt gondolta volna ő és talán még én magam is, hogy csak azért tettem, amiért már egyszer felajánlottam, hogy megteszem, hogy elnyerjem őt, akire legjobban vágyódtam a földön. Most már meghalt és a dolog másként áll. Keresztelj meg, atyám és tedd meg kötelességed.

A börtön zárkájában vizet keresett tehát Cyrl és megkeresztelte a római Marcust és felvette az egyház kebelébe.

- Mit tegyek most? - kérdezte Marcus, mikor felállott a térdeplésből. - Egykor Caesar volt a parancsolóm, most te beszélsz Caesar hangján, rendelkez velem.

- Nem én beszélek. *Krisztus* beszél. Hallgasd. Felszólított az egyház, hogy menjek Alexandriába, Egyiptomba, három nap múlva el is indulok. Velem akarsz-e jönni, minthogy száműztek Rómából? Ott találhatok neked való munkát számodra.

- Mondtam, hogy Caesar vagy - felelte Marcus. - Már lement a nap, szabad vagyok. Kísérj házamba, kérlek, sok dolog vár ott még rám, tanácsodra szükségem volna, mert ki vagyok merülve.

Kinyitották tehát a kaput, amint azt Titus elrendelte és elmentek, csak két ember kísérte őket. Észrevétlenül mentek végig az uccákon a Via Appia felé.

- Itt az ajtó - mondta az egyik őr, a mellékajtóra mutatva, - lépj be barátoddal, nemes Marcus és élj boldogul.

Az árkádokhoz mentek, az ajtó csak be volt támasztva, kinyitották és beléptek.

- Rosszul őrzik ezt a házat, fiam, ahol annyi lopnivaló van. Rómában a nyitott ajtóhoz őr kell - mondta Cyril, amint végigbotorkált a sötét úton.

- Itt kell hogy legyen Stephanus, a gondnokom, mert a börtönből értesítették jövetelemről, pedig azt hitte, soha többé nem jövök haza - mondta Marcus és hirtelen nagyot botlott és elhallgatott.

- Mi az? - kérdezte Cyril.

- Úgy érzem, valami részeg vagy halott. Cyril már kiért az árkádokból és a kisudvarba lépett.

- Világosság ég az ablakban - mondta, - Jöjj, te ismered a járást, vezess. Majd visszatérünk az alvóhoz.

- Nehéz felkelteni, úgylátszik - jegyezte meg Marcus.

Az udvaron átvezette Cyrilt, a kancelláriába vezető ajtót is nyitva találta. Most beléptek abba a szobába, ahol a gondnok könyveit tartotta és aludni szokott.

Lámpa égett az asztalon, ennek a világát látták. Különös kép tárult most eléjük. Egy vasládát, ami a falhoz volt láncolva, feltörve találtak, tartalma eltűnt, a földön szétszórva papírok és egy üres pénzeserszény. Az egész bútorzat fel volt forgatva, mintha valami küzdelem folyt volna le és a sarokban és a márványszőnyeg alatt, amit nem tudtak elmozdítani, két alak feküdt, egy férfi és egy nő.

- Itt gyilkosok jártak - mondta Cyril ijedten.

Marcus felkapta a lámpást és bevilágított a sarokban fekvő férfi arcába.

- Stephanus - mondta, - Stephanus összekötözve, betömött szájjal, de még él. A másik a rabszolganő. Tartsd a lámpát, amíg kioldozom őket.

Marcus kihúzta rövid kardját és felvágta a köteleket előbb az egyiken, aztán a másikon.

- Beszélj, ember, beszélj - mondta, mikor Stephanus talpraállt, - mi történt itt?

Az öreg szótlanul, ijedt szemekkel bámult néhány percre Marcusra, aztán összeszedte magát.

- Oh, uram! - azt hittem meghaltál. Azok azt mondták, hogy meg fognak ölni a zsidó Caleb parancsára, aki tanuskodott ellened.

- Azok? Kik? - kérdezte Marcus.

- Nem tudom. Az arcuk álarcos volt eltakarva. Azt mondták, hogy Marcus kapitánynak meg kell halnia, de az a parancsuk, hogy nekünk ne legyen semmi bántódásunk, csak kössenek össze és hallgattassanak el. Ezt meg is tették, aztán elvitték, ami pénzt csak lehetett és kimentek, hogy uramra lessenek.

- Ezért a szabadulásért hálát adunk Istennek - mondta Cyril felemelt kezekkel.

- Mingyárt, mingyárt - mondta Marcus, - de előbb kövess engem.

Fogta a lámpát és visszafutott az árkádokba.

Egy ember feküdt ott, arccal lefelé, az, akiben Marcus megbotlott, több sebből vérzett. Csendesen megfordították, hogy arcára essék a lámpafény. Marcus meglepődve hátrált, mert Calebre ismert. Vér és a sebek eltorzították, de még mindig szép volt halálos álmában.

- Nos, ez az ember - mondta Stephanusnak, - akinek vérbosszújáról beszéltek azok. Úgylátszik, beleesett a saját kelepcejébe.

- Biztos vagy benne, fiam? - kérdezte Cyril. - Nem téveszt meg az összekasabolt véres arc?

- Emeld fel a köpenyét, atyám, húzd ki a kezét, ha nem tévedek, akkor a jobbkezének első ujja csonka.

Cyрил megnézte a merev kezét, úgy volt, ahogy Marcus mondta.

- Megfogták a saját kelepcéjében - mondta ismét Marcus. - Sohasem hittem volna, ámbar tudtam, hogy gyűlöl engem és sokszor harcoltunk egymással életre-halálra, ütközetben és párviadalban, de azt sohasem hittem volna, hogy a zsidó Caleb gyilkosságra vetemedjék. Most megjárta az áruló kutya.

- Ne ítéld, hogy ne ítéltessél - mondta Cyril. - Mit tudod, hogyan és miért halt meg ez az ember. Talán azért sietett ide, hogy figyelmeztessen.

- A saját, fizetett gyilkosai ellen? Nem, atyám, én jobban ismerem Calebet; csak aljasabb volt, mint gondoltam.

Bevitték azután a holttestet a házba és tanácskoztak, hogy mit tegyenek. Miközben gondolkodtak, mit tévők legyenek, mert minden út tele volt veszéllyel, kopogtak a kis ajtón. Haboztak, nem tudták, kinyissák-e, de a kopogás megismétlődött még hangosabban.

- Én megnézem, uram - mondta Stephanus. - Mitől félnék én, akinek nincs semmi számadásom senkivel.

Stephanus kiment és azonnal visszajött.

- Mi volt az? - kérdezte Marcus.

- Csak egy fiatalember, azt mondta, hogy szigorúan meghagyta gazdája, Demetrios, az alexandriai kereskedő, hogy ebben az órában adja át ezt a levelet. Itt a levél.

„A nemes Marcusnak.

A multban sokszor küzdöttem ellened és próbáltam életedre törni. Most a fülemhez jutott, hogy Domitianus, aki még jobban gyűlöl, mint én, ha nincs is rá annyi oka, orgyilkosokat fogadott, hogy megöljék Marcus kapitányt a háza küszöbén. Ezért, hogy jóvátegyem a tanuságot, amit ellened tettem, az igazsággal ellentétben, mert bátrabb ember nem lélegzett a földön, mint Marcus kapitány, eszembe jutott, hogy én fogok elmenni a Fortunatus-palotába, olyan kabátba burkolva, amilyet a római kapitányok viselnek. Lehet, hogy mielőtt olvasnád e levelet, ismét találkozunk. Ne gyászolj engem, Marcus és ne gondold, hogy olyan nemes, nagylelkű vagyok, de Mirjam meghalt és én, aki követni akartam őt az életben, követni akarom a halálba is, remélve, hogy jobb szerencse vár rám ott túl, vagy legalább is feledés. Te, aki hosszú életű leszel, nagyot kell, hogy igyál az emlékezet kelyhéből - és ez keserű kehely. Éljd boldogul, Marcus. Minthogy meg kell hálnom, szerettem volna, ha nyílt küzdelemben tehetem, kardod által, de a Sors, amely vagyont adott, de igazi szerencsét nem, a gyilkosok törére utal, amely más szívnek van szánva. Úgy legyen. Te itt maradsz, de én Mirjamhoz utazom. Miért panaszkodnék az útért?

Caleb.

írtam Rómában, halálom estéjén.”

- Bátor ember és elkeseredett - mondta Marcus, mikor elolvasta a levelet. - Tudd meg, atyám, hogy féltékenyebb vagyok most rá, mint amilyen voltam életében. Ha nem jössz közbe te, atyám és szónoklatod, már Mirjam oldalán talált volna, mikor megérkezik.

- Úgy történt, ahogy Isten rendelte, mert az ember lépteit Isten vezérli, hogyan érthetné meg az ember saját útját? - mondta Cyril felsóhajtva. - De most végezzünk, mert az idő rövid és úgy érzem, jobb lesz, ha eltűnsz Rómából, mielőtt Domitianus megtudná, hogy Caleb esett el Marcus helyett.

Majdnem három hónap telt el, míg végre egy este, naplemente után, egy fáradt gálya siklott be Alexandria kikötőjébe és horgonyt vetett, éppen mikor a pharos fénye ragyogni kezdett a tengeren. Nehéz útja volt a téli zivatarok között és időnként hetekig volt kénytelen oltalmat keresni útközben, különböző kikötőkben. Most kenyérben és vízben szűkölködve, végre épen futott be a kikötőbe és ezért a kegyért forró köszönetet mondtak az égnek, Cyril, Marcus és a többi keresztény térdenállva a fedélzeten és kis fürkéikben, a kikötő előtt, mert már késő lett volna partra szállni azon az estén. Aztán a fedélzetre jöttek mind, minthogy már nem volt ennivalójuk és csak valami poshadt vizük maradt. Rátámaszkodtak a korlátra és éhesen néztek a part felé, ahonnan a hatalmas város ezer fénye ragyogott feléjük. Egész közel hozzájuk, alig nyílhajításnyira, egy másik hajó vesztegelt. Amint a sötét körvonalakat nézegették, ének ütötte meg fülüket, a kikötő csendes, csillagfényes vizén át. Odafigyeltek. Először csak unalomból, míg a dal szövegét is ki tudták venni, végre csodálkozva és meglepődve néztek egymásra.

- Ez nem matrózdal - mondta Marcus.

- Nem - felelt Cyril, - keresztény himnusz ez, nagyon jól ismerem. Hallgasd! Minden szakasza így végződik: Béke legyen!

- Akkor keresztény hajó lehet ott, különben nem mernék énekelni ezt a himnuszt. Az éj csendes, szálljunk csónakra és látogassuk meg. Szomjas vagyok, ezeknek a jó embereknek talán van friss vizük.

- Ha kívánod - mondta Cyril, - talán híreket is kapunk ott, nemcsak vizet.

Nemsokára kis csónak siklott velük az idegen hajó felé és engedélyt kértek az őrtől, hogy a fedélzetre mehessenek.

- Milyen jelt adtok? - kérdezte a tiszt.

- A kereszt jelét - mondta Cyril. - Hallottuk a himnusztokat, római testvéreitek vagyunk.

Kötélletrát engedtek most le nekik, a tengerész figyelmeztette őket, hogy gyorsan jöjjenek fel és üdvözölte őket.

Felmásztak a fedélzetre Cyril és Marcus és felkeresték a kapitányt, aki a hajó hátsó részében tartózkodott egy hordágyon fekvé. Körülötte lámpák égtek és egy fehér ruhás nő állott ott, a himnusz refrénjét énekelve, gyönyörű hangon, a társaság többi tagja időnként belevágott karban.

„Halottaimból támadtam fel”, énekelte a hang. A csengő hang egyenesen Marcus szívébe csapott, olyan ismerős zengése volt.

Cyril mellett botorkált tovább Marcus az evezőpadok között. Mikor az éneklők meghallották lépteik zaját, elhallgattak. A nő egy kicsit előre lépett, hogy lássa, ki jön, úgyhogy a lámpa világa egészen arcára esett, de nem látott semmit és ismét belekezdett az énekbe:

„Oh, ti hitetlenek, halottaimból támadtam fel.”

- Nézd, nézd - kiáltott fel Marcus, karjainál rángatva Cyrilt. - Nézd, Mirjam, vagy a szelleme.

Egy pillanat múlva Marcus is a lámpa fényébe került, szeme találkozott az éneklő szemével, a nő meglátta és eszméletlenül esett össze a fedélzeten.

Így végződött a hosszú történet. Később megtudták, hogy a mese, amit a *Luna* hajótöréséről beszéltek Rómában, hazugság volt. Útban kapta ugyan a nagy vihar őket, de kikötőben kerestek oltalmat ellene, ahonnan Hector kapitányuk ügyessége épségben hozta ki a hajót. Aztán Siciliába mentek, ott kijavították a gályát, innen egy görög kikötőbe, ahol nyolc hétig vesztegeltek, várva a jobb időt, míg végre egy kedvező szél kissé lassan ugyan, de elhozta Alexandriába, két nappal előbb, hogy a Marcusék hajója odaért. Úgylátszik, hogy az Imperatrix szemeláttára elsüllyedt hajó tehát nem ez a *Luna* volt, hanem egy másik, lévén ez a név igen gyakori a hajók között, vagy az Imperatrix tengerésze nem hallotta jól a nevet. Az is lehet, hogy a haldokló tengerész, aki ezt mondta, elvesztette emlékezőtehetségét és elfelejtette, hogy hívták az utolsó hajót és valami más, ismerős nevet mondott. Végeredményben a sors kegyes rendelése folytán, az a hajó, amelyen Mirjam volt társaival, kikerülte a veszélyt és kellő időben megérkezett Alexandria kikötőjébe.

Mielőtt elváltak volna, ezen a boldog éjszakán, elmondták egymásnak mindazt, ami történt, Mirjam megtudta, hogy Caleb megtartotta, amit neki ígért, mikor őt halottnak hitte, de büszke, féltékeny szíve nem engedte, hogy elmondja a dolgot Marcusnak. Megtudta azt is, hogyan menekült meg Marcus a haláltól, Cyril által és hogyan lépett be a keresztény testvériség kötelékébe. Nagyon örültek mindketten, hogy Marcus akkor tette ezt, mikor azt hitte, hogy elveszítette Mirjamot a halálban. Most senki sem mondhatta, hogy hitet változtatott egy nő kedvéért, lelkiismerete sem súghatta, hogy nő lappangott a háttérben, mert hiszen abban az időben sejtelve sem volt róla, hogy Mirjam életben van.

Most megértették, hogy a sok megpróbáltatáson, veszedelmen, kísértésen keresztül is az ő javukra történt minden.

Másnap reggel a *Luna* fedélzetén összeeskette Cyril püspök Marcust és Mirjamot, akit a rómaiak Gyöngyhajadonnak neveztek. Gallus kapitány adta férjhez a leányt, míg a fehérhajú, csillogószemű Nehushta ott állott mellettük és megáldotta őket a halott nevében, akinek parancsát nem szegték meg.

VÉGE.